

XVI.

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FŐGIMNÁZIUM

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1902–1903. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI :

CSERÉP SÁNDOR,

IGAZGATÓ.

SZEGED.

NYOMATOTT ENDRÉNYI LAJOS KÖNYVSAJTÓJÁN.

1903.

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FÖGIMNÁZIUM

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1902–1903. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI:

CSERÉP SÁNDOR,

IGAZGATÓ.

SZEGED.

NYOMATOTT ENDRÉNYI LAJOS KÖNYVSAJTÓJÁN.

1903.

Vallásosság a családban.

I.

A vallásosság és erkölcsiség hanyatlása korunkban. A vallásos szellem érezhető föllendülése a legutóbbi időben. Jótékony vallásos társulatok, egyetek alakulása. Az iskolai főhatóságok intézkedése eredményesebb vallástanítás iránt.

A társadalom jelen állapota adta kezembe a tollat, hogy e tárgyról írjak. Szülőknek, tanulóknak egyaránt üdvös korunkban, hogy minél többször és minél többet halljanak a vallásosságról.

Mindenki előtt ismeretes, hogy az emberekben rosszra való hajlandóságuknál fogva a legutóbbi időben az igazi vallásosság bensősége és melegsége mindinkább kihűlni látszik; valódi szeretetökben megfogyatkoznak és erkölcsükben alábbcsúsznak. Szinte a korviszonyok hozzák magukkal azt a sok keserű gyümölcsöt, azt a sok megrendítő családi drámát, melyeknek közvetlen szemlélője a tanuló ifjúság. Jól-rosszul szerkesztett napilapok jutnak a mindent tudni vágyó ifjúság kezébe, melyek nem átallanak sokszor a gúny vérig sebző ostorával, fölületes gondolkozásra valló maró szatírával. vagy könnyed, humoros tovasiklással megtámadni egyes vallásfelekezetek legszentebb tanait és ezek külső megnyilatkozásait.

Tagadhatatlan az is és egy mélyebben gondolkozó ember figyelmét sem kerülte el, még a legnagyobb optimistáét sem, hogy az utóbbi nemzedékben az emberiség szemlátomást satnyul, sülved. Igaza van tehát annak a nagy gondolkozónak, aki ezt írja, hogy: a népek hullámzó folyamában testileg úgy mint erkölcsileg apadás észlelhető.

Távol legyen tőlünk a gondolat, hogy mindezekért — úgy mint Rousseau — a szülőket tegyük felelősekké! Sőt állítjuk, hogy a szülők öntudatos működése, karöltve és egyetértve az iskolai neveléssel, hathatósan közbejártszik a társadalmi kóros állapotok természetes és üdvös hatásu megváltoztatásába.

A komor felhők ugyis oszladozni kezdenek már; a visszahatás nem maradhat el! Valóban találóan mondta Nagyvárad boldogult tudós biborosa, hogy előbb-utóbb találkozni fognak okos emberek, a kik közelebről fogják megnézni azokat a nagyhangú frázisokat, a miket az istentelenek az emberek közé dobnak és azt fogják találni, hogy üresek, hogy borzasztó üresek; akadni fognak éles, tiszta látású elmék, a kik belátják majd, hogy a finom nevelés és művészet, a széleskörű tudomány csak nagyon kis részben van az ellenkező tábor oldalán. És mintha az előjelekből olvasott volna! A legújabb idők eseményeinek adatai bizonyítják, hogy a vallásosság és erkölcsiség terén az életben csak úgy, mint a család- és társadalomban érezhető föllendülés tapasztalható! Nem az álhumanizmus, de a tiszta vallásosság szeretetének kifolyásaként mindenütt egyletek, társulatok alakulnak nyomorult és szenvedő embertársaink gyámolítására, felsegélyezésére; elhatott az áramlat a családi szentélyig, a hol már sokkal nagyobb buzgósággal csepegtetik a fogékony gyermeki kebelbe a vallásos áhitatot, tanítják meg a gögicselő ajkakat az Úr imádságára s szoktatják példa és odaadás által az isteni tisztelet magasztosságának, bensőségének minél tökéletesebb csodálatára; az iskolai főhatóságok pedig minden vallásfelekezeteknél új rendszereket dolgoznak ki a hittan tanításának minél eredményesebbé tételére!

Különösen ez utóbbi körülmény keltette fel bennem a gondolatot, hogy nevezetesen a szülőkhöz intézzem soraimat. Lássák, figyeljék meg a szülők, mit kell nekik otthon tenniök és mily módon iparkodunk mi a vallást és erkölcsöt beleoltani az ifjúság lelkébe.

Végtelen öröömre szolgálna, ha a szülők, kik az élet rögös pályáján örömeiket úgy, mint bánatukat megosztják egymással, gyermekeik nevelésében is közös és kölcsönös buzgósággal járván el, szavaim által arra buzdulnának, hogy jó és szelid erkölcsökben neveljék fel gyermekeiket; mert így egykor Isten mennyei birodalmában őket ismét sziveikhez ölelhetik.

A tanuló ifjúság pedig jó viseletével, szorgalmával és szelidségével segítse előmozdítani szüleinek iparkodását; hiszen az ifjúság vidám és reményekkel telve lépve a világba, lelkiismeretéhez nagyritkán hűtelen! Az a vallásosság, a mit a családban és iskolában nyer, őrizze meg csendes boldogságát az élet nehéz küzdelmeiben; e vallásosságból merítsen erőt s vigasztalást a szomorúság és megpróbáltatás keserű perceiben.

II.

A nevelés általában. Nevelési ideál után kell törekedni. Az ember nevelés nélkül. A nevelő értéke. Példák az ó- és újkorból a nevelés értékét illetően. Oktatás nevelés nélkül. A tudománnyal párosult nevelés.

Alig van tárgy a világon, mely többször szőnyegre kerülne, alig van eszme, melyről többet és többször vitatkoznának, mint épen a nevelés kérdése. A tárgy fontosságát mindenkinek el kell ismerni. Minthogy azonban ezen a téren különbség nélkül mindenki otthonosnak, hivatottnak érzi magát: így jön aztán létre az a ferde állapot, hogy azok nézetei, kik a nevelés ügyét előmozdítani óhajtják, a legelágazóbbak, — az eszközök, miket annak elérésére fölhasználni sürgetnek, sokszor hetyteleneknek bizonyulnak. úgy, hogy a biztos, célravezető utat eltalálni a legnehezebb feladatok közé tartozik. Már pedig az emberiségnek törekednie kell egy ilyen nevelési ideál után, mely a századok nevelési felfogásaiból és a mindig újabb és újabb áramlatok kipróbált s helyesnek bizonyult rendszereiből leszűrődve, az embert az egyéni szervezet változhatatlansága mellett nevelés által a lehető legtökéletesebbé fejlessze.

Szükség van erre már csak azért is, mert az ember nem kifejlődve jön a világra, sőt testi és lelki tulajdonságai szunnyadó csírákban vannak meg benne, várván az alkalmas külbehátásokra, melyek azokat növelik, fejlesztik, nemesítik; míg ezen külső öntudatos behatások nélkül, magukra hagyatva nagy sokára, későn, akkor is tökéletlenül fejlődnek ki.

Egyedül az ember az az élő lény, akit nevelni kell, hogy rendeltetésének megfelelhessen. A kis hangya minden útmutatás nélkül szorgalmasan cipeli a nálánál sokkal nagyobb kenyérmorzsát mindjárt életének kezdetén; alig hagyja el a bábót a pille, fölkeresi az illatos virágokat, hogy mézet gyűjtson azoknak tarka kelyheiből; a szende ibolya hímes virágruhába öltözik a természet ölen: egyedül az ember tehetetlen. egyedül az ember szorul rá mások támogatására. S miként a rózsa magára hagyatva, tüskék-

bokrok között, öntözetlenül, ápolókezek hiányában vaddá lesz: úgy az ember is nevelés nélkül elparlagiasodik. Igen szépen mondja a pogány író: „Abdita quid prodest generosa metalli, Si cultore caret . . .

Ez az öntudatos szellemi működés, a nevelés az, mely az emberiség szellemi fejlődésében a legmaradandóbb nyomokat hagyta maga után. Tudjuk, hogy az emberiség szelleme úgyszólván napról-napra fejlődik, új irányoknak hódol.

Voltak, akik, akár önfeláldozó munkásságuk, akár találmányuk vagy tudományuk révén örök nevet szereztek maguknak az emberiség szellemi előhaladásának terén, de akik e szent ügygel, a neveléssel foglalkoztak, azok legmaradandóbb munkát végeztek „azok tündökölni fognak, mint a csillagok az örökkévalóságban!”

Azért mondja Aranyzsjú szent János szinte elragadtatással: „Minden festőnél, minden szobrásznál s minden művésznél többre becsülöm azt, aki a gyermekek lelkének kiképzéséhez ért.”

Azt mondja Kempis, hogy az ember két szárnyal emelkedik túl a földi dolgokon: egyenes lelkülettel és szívbeli tisztasággal, s kérjük, mi teremti meg s mi tartja fenn e kettőt az emberben, ha nem a nevelés? Az egész világnak, az emberiség boldogulásának jövőképe a neveléstől függ.

De vegyük gyakorlatilag a dolgot, fejtegetéseimben úgyszólván arra óhajtom fektetni a fősúlyt. Figyelje meg bárki akármelyik halandó életét születésétől fogva, avagy gondoljon saját élete történetére s világos lesz előtte minden. A gyermek ártatlan, bünnélküli; belső ösztönei s a természeti világ törvényei összhangban vannak egymással; földi természeténél fogva anyagiak után vágyódik ugyan, azonban e vágya tiszta, ártatlan. De a gyermekkor nem tart örökké! Évei számával szaporodnak az ingerek különféle nemei, melyek bódítólag hatnak érzeikre! A rossz példák tévútra vezetnek; elsajátít bizonyos szokásokat, melyek évről-évre erősebbekké lesznek, csiklandozzák érzeiket s megszokott vágyként ismételt kielégítésre törnek . . . De így érezhető ellentétbe jönne az erkölcsi világrenddel. Kell tehát tapasztalt, cél tudatos vezető, a ki kellő irányba terelje a kisember lépteit, lenyesegeesse a természetellenes hajtásokat s kipróbált elvek szerint irányítsa testi-lelki fejlődését!

Tudták ezt már a régi világ pogány bölcsői is; egy Plutarchos például azon nézetben volt, hogy a jó nevelés a földi javak elseje, melyhez gazdagság, előkelő születés nem hasonlíthatók. Míg ha a nevelés helytelen elvek szerint történik, hibái helyrehozhatatlanok és szomorú következményeit előszámlálni is lehetetlen.

Mivel pedig előttünk áll a társadalom szomorú képe s látjuk, hogy a legtöbb gyermek kellő nevelés hiányában a szó szoros értelmében elvadul, elzüllick; hogy a kora érettség fonnyasztja ifjainkat; hogy a vallásos eszmé-

nyiség hiánya durva erkölcsöket teremt: hazánk s nemzetünk jól felfogott érdekében is meg kell ragadnunk minden eszközt, hogy kellő óvatossággal és biztos látással az egyedüli boldogulásra vezető révpartba vezessük ifjainkat.

E tekintetben nem is panaszkodhatunk. A közoktatásügyi tárca tárgyalásánál a legfelsőbb helyről minden egyes alkalommal a legszebb reményeket kilátásba helyező szózatok hallatszanak. „Én azt óhajtanám — mondja egy kiváló magyar államférfiú az országgyűlésen — hogy a szellemi prole-tárok helyett neveljünk megelégedett, boldog embereket a hazának és az egész emberiségnek!“ „Az a mozaik — folytatja később — a melyből a magyar nemzet össze volt rakva, jó kemény, mint az ősrómai, eltartott egy évezredig. Hát hogy fényesen ragyogjon továbbra is: az ifjú nemzedéktől fog függeni. Mi magyarok oly kevesen vagyunk, hogy nevelés által minőségben kell pótolnunk a szűnöt!“

Édes kevés igazuk van tehát azoknak, akik csupán tanítással iparkodnak az emberiséget jobbra tenni!

Tanítsd meg az embert száraz, elvont böleseleti úton arra, hogy van Isten s ne érezze szíve mélyéből annak a hatalmát, dicsőségét, fönségét: és a legelső alkalommal elbukik.

Az oktatás feladata fejleszteni az értelmet, gyarapítani ismereteinket: s az így szerzett tudomány nagy kincs, de olyan, a melynek birtokából az emberiségnek legnagyobb része ki van zárva; egyoldalú, mert míg az értelmet teletömi a különféle ismeretekkel, a szívet-lelket elhanyagolja, annak kiművelésére, nemesítésére vajmi kevés befolyással van, sőt a legtöbbször elbizakodottá és főnhéjazóvá tesz.

Ez a fölfogás szülte a mai kor legtöbb emberét, mert míg értelmileg képzettek, szívéik sivár s mintha a nagyravágyás ördöge szállta volna meg őket, nem lelik kedvüket e világban, nincs örömük, arcukról leolvasható az elégedetlenség. Igen, mert nélkülözik azon tényezőt, mely az élet küzdelmes tengerén mérséklője lenne szenvedélyeiknek, buzdítója jótetteiknek s indítója az erényességnek. Mi haszon is van abból, ha valaki értelmileg képzett, de szívében, erkölseiben romlott! Maga a tudomány soha sem lesz gyógyítóir az élet nehéz küzdelmeiben kapott sebekre; nem vigasztal, nem enyhíti fájdalmainkat; nem önt új erőt a további küzdelemre a fáradt, lankadt izmokba s nem lesz világítótorony az élet sötét útjain; hanem igenis van valami, a mi nemesak megóv a süllyedéstől, hanem felemel, bátrakká, erősekké, szilárdakká tesz a megpróbáltatás napjaiban s ez a tudománnyal párosult nevelés, még pedig a vallásos nevelés.

III.

A vallásos nevelés szükségessége. A vallás az élő lények közül egyedül az embernek a kiváltsága. A vallás tárgya. Isten. Az Isten iránt tanúsított külső és belső tisztelet eredménye a vallás.

A jövő az ifjúságé. A haza, a világ sorsa az ifjúság nevelésétől függ. Már pedig találóan mondja Berzsenyi, hogy:

... minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledől s rabigába görbed.*

A vallásos nevelés az, mely megtanít az igaz erényekre és a tiszta erkölcsökre; a vallásos nevelés az egyetlen helyes iránytű, mely az élet tengerének zivataros hullámai közt biztos révparthoz vezet. Ez a nevelés elveti a gyermek lelkének fogékony talajába az Istenben való hit és az emberek iránti szeretetet érzelmeinek termékeny magvát, melyek gondos kezek vezetése mellett, az évek számával karöltve fejlődnek terebélyes fává, dacolnak a dühöngő orkánokkal s megtörik gazdag koronájukon a romboló zivatar félelmes ereje.

Valamint az emberi szemnek, hogy láthasson, világosságra van szüksége, úgy az emberi léleknek is, hogy eligazodjék a világban uralkodó ellentétek között, vallásra. Az igazság és igazságtalanság, az erény és bűn, helyes és helytelen, jóllét és nélkülözés ezer és ezer változataiból összefonódott élet tekervényes útjain az egyedüli fárosi világító torony: a vallás.

Nemcsak a mi meggyőződésünk ez, ezt tanították az ókor legkitünőbb bölcssei is. Hiszen a vallás az élő lények közül egyedül az embernek a kiváltsága: ez az, a mi elkülöníti őt az állattól és bensőbb összeköttetésbe hozza teremtőjével.

Aristoteles szerint legtöbb gondot a vallásra és isteni tiszteletre kell fordítani, csak ezek után jön a többi. Cicero például egyenesen megköve-

teli polgártársaitól a vallásos nevelést és isteni félelmet, melyből a szerénység és a szülők iránti tisztelet sarjadzik s azt a törvények törvényének nevezi. „Ha a religió kihal a keblekből, összeroskad a társadalom épülete.“ Seneca legfőbb nevelési elvét a következőképen fejezi ki: az ifjúságot vallásos nevelés által az erényre kell vezetni.

Hasonló elvek megvalósítását látjuk az ószövetségben is. A zsidók a legnagyobb áldásnak a gyermekeket tartották, következőleg Isten iránti hálából az ő szeretetére és tiszteletére tanították. Korán bemutatták őket a templomban az Úrnak és vallásos tekintéllyel bíró egyének, különösen próféták áldották meg az ifjú levitát.

A szentatyák, az egyház doktorai, természetesen mind ezen a véleményen vannak.

A történelem azonban a következőket is feljegyezte: a híres deista Legouvé fiát a keresztény szertartások szigorú megtartására buzdította; saját bevallása szerint lelke szokatlanul megindult és elérzékenyült, ha vallásos meggyőződésből fakadó jó cselekedetnek volt véletlenül tanúja; Diderot templomba vezeti leányát, otthon a katekizmust magyarázza neki s a nagyheti szertartások velőkig megható fönsége önkénytelenül könnyeket csal szemébe; D'Alambert sokszor emlegette, hogy a mely gyermekek a hitágazatokat megvetik, azok az erkölcostant az ördöghöz utasítják.

Szóval, külsőleg sejtetni, vagy határozottan tagadni sok mindent lehet, de a belső, az a vihartól felkorbácsolt tenger fölszínéhez hasonló: zavaros, nyugtalan. Hiszen a lelki békét, csendet és nyugalmat egyedül az az érzelem képes előidézni, mely legkiválóbb a többi között, mely nemesíti a szívet és az értelmet fölékesíti a műveltség koronájával. Ez az érzelem pedig vallásos nevelésnek lehet csak az eredménye. Ez az érzelem az emberi szív alaphangja, szükséges mindenkinek, hogy boldogságát csak némiképp is elérje e földön; kiváltságunk, az első helyet követeli szívünkben s hiányát nem képes pótolni semmi, legkevésbé pedig a büntetés és okoskodás.

A vallásos érzelem hiánya üressé teszi a szívet, az ilyen ember nem tud örülni semminek, nem találja semmiben kedvét; az élet legkisebb gondjai is elcsüggesztik, elviselhetetlenek reá nézve; elkeseredik, nincs a miben vigaszt találna; meghasonlik a társadalommal, önmagával. miután már előbb meghasonlott Istenével s gyáván megfut e földi zarándoklás elől.

Még hagyján s nem tölti el oly mély keserőséggel az éles megfigyelőnek lelkét, ha érett férfikorban dobja el magától az ember az életet, amihez különben soha sincs joga, de vérlázító és az erkölcsi sülyedés posványáról tesznek hangos tanúbizonyságot azok a napról-napra látható, olvasható megrendítő családi drámák, melyeknek főhősei 9—10 éves vásott, züllött gyermekek. A közönség pedig, mely előtt már köznapi és módfelett megszokott

dolgok ezek, új szenzációra áhítozik s egész közönyösen suhan el az ilyen hírlapi cikkek felett: „Kilenc éves öngyilkos. Bécsből táviratozzák: Egy R. Károly nevű kilenc éves fiú, egy istentelen, zülött boltiszolga gyermeke, ma reggel leugrott a harmadik emeletről s úgy összezúzta magát, hogy haldokolva vitték a kórházba. Az öngyilkos fiú nagyon vásott gyermek volt s most is valami csiny miatt félt az apa brutális büntetésétől.”¹ Az ilyenekhez nem kell magyarázat!

Az állati szenvedély lesz uralkodóvá azokban, kikben a vallásos érzelem kihalt. Ez az érzelem tartja vissza az ifjúságot, a férfit a vadságtól, az elaljasodástól, mert belőle sarjadzik a becsületesség, lelkiismeretesség és önbecsület. Megszenteli az élet első mosolyát, megédesíti a férfi nehéz verejtékét s könnyűvé teszi a haldokló utolsó elhaló sóhajtását.

A vallásos érzelem azonban feltételezi a vallást, a vallás pedig utal szeretetünk és hódolatunk legszentebb tárgyára: Istenre.

Nem lehet czéлом az Isten létezésére vonatkozó összes bizonyítékok felsorolása és fejtegetése, én csak az érzelmekre kívánok hatni s megelégszem azzal, ha olvasóim egy kicsit gondolkozóba esnek.

Ha magába mélyed kiki és lelke mélyére tekint, kénytelen lesz bevallani, hogy van ott valami alaphang, melynek határozott kifejezést ugyan nem tud adni, mely mindannyiszor megrezdül, valahányszor kiemelkedünk e kicsinyes világ büzhödt légköréből; melyet tudós, tudatlan, úr és szolga egyaránt érez, talán homályosabban ez, világosabban amaz; melynek esodás, égi szimfoniája betölti a végtelenség felé törő lélek összes kívánságait és önkénytelenül készíti hangos nyilatkozattételre, hogy van Isten. Isten az emberiség szívében lakozik s az a hit, hogy létezik: az emberiség lelkiismerete.

Egyik kimondhatatlan szeretettel emelkedik fel hozzá; másik borzalommal húzza meg magát egy titokzatos hatalomtól való félelmében; emezt azon egy vágy sarkalja, hogy közelebről ismerje meg a mindenség urát; amaz homályos sejtelmet érez lelkében, mely a végtelenség határain tova üzi gondolatainak fonalát; itt alázatosságot, hódoló elismerését a fönségnek, ott egekkel dacoló szilaj ellenkezést látunk: de mindez csak egyet bizonyít, hogy a kit szeretnek, a kitől félnek és rettegnek, az van, az Isten. „Csak az esztelen mondja szívében, hogy nincs Isten.”

Az igazságok igazsága, koronája a legtisztább, legvilágosabb és legfőnségesebb igazság: van Isten; e nélkül minden érthetetlen, sötét, fölfoghatatlan és kimagyarázhatatlan.

Ez az igazság kell, hogy eltöltse mindenkinek a lelkét, érzéketlenül nem hagyhat senkit, mert nélküle egy végtelen úr támadna benne, melyet nem képesek betölteni a világnak összes gyönyöreire, nem az üres theoriák,

¹ Budap. Napl. 903. márcz. 5.

a magasröptű tudomány és a sasszárnyú gondolatok. Vagy talán komolyan kételkedhetik-e valaki létezésében? Alig hiszem! Egy nagy gondolkozó azt mondta és úgy látszik, igen jól ismerte az emberi lelket, hogy igazi isten-tagadó lehetetlen. Ha el is tévelyedett értelme az igaz útról, ott van a szíve, melynek nem egy könnyen lehet kényünk-kedvünk szerint parancsolni, sőt sokszor az ész határozott parancsa ellen cselekszik. Ha meg is bolygatják időre-órára gondolatainak összhangját a világ keletkezéséről, kialakulásáról nagy hangon hirdetett üres, frázissalteli nézetek s ha messze távolban, évezredek végtelenjében is keresi az okot, mely tulajdonképen mindig, mindenütt jelen van, még akkor is lesznek pillanatok, melyek a mindennapi élet apró dolgai közepette Istenre, a mindenség hatalmas alkotójára terelik figyelmét.

Van Isten! Ez a mély komolyságú s megdönthetetlen igazság lebeg felettünk s nehezedik reánk szüntelenül!

Bármerre forduljunk a világban; szálljunk bár fel a magasba s a sas éleslátásával tekintsünk be a természet nagyszerű panorámájába, vagy ereszkedjünk le a föld gyomrába s vizsgáljuk meg az elrejtett kincseket; avagy zárjuk le kifáradt szempilláinkat, hagyjuk itt a tündéri kirakatot és merüljünk belsők, lelkünk titokzatos világába: mindenütt bennünk és kívülünk csak egy igazság ismerhető fel: van Isten.

A látható világ összes elemeivel, ezeknek küzdelme, harca egymással, majd a fönséges csend és nyugalom gondolatainkat egy fölöttük álló lényre irányozzák, ki létre hozta, törvényt szabott elénk és csodálatosan kormányozza őket.

Micsoda hatalom, micsoda erő rejlik azokban a karokban, melyek az ész megszámlálhatatlan és roppant csillagait zavartalan rendben tartják? Micsoda végtelen bölcseség az, mely a csillagok millióinak kimérte pályafutását, mely egyrészt megmérhetetlen távolságokban mozdulatlan állapotban tartja, másrészt saját és más központok körül keringni kényszeríté?! Egy rekkenő nyári nap után bekövetkező világos, tiszta éj, midőn a csillagok milliói közül kikandikál a szép, teli hold és ezüstös sugaraival behinti a völgyek mélyeit, a hegyek ormait; midőn az egész természet szende álomban nyugodni látszik: ugyan volna-e halandó, kit a csodaszépségű látvány szemlélete ne emelne fel a mindenek alkotójához és pusztá véletlennek, az anyag merő kialakulásának tartaná e bűnűlatozatos harmóniát?

Volna-e, kinek lelkét önkénytelenül ne töltenék el Berzsenyinek magasztos szavai:

„Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtvá sejt,
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.”

„Oh ég, mennyire magasztos előttem a te nyelved“, mondja a költői lelkesedés. És úgy is van! Mert hiszen melyik lélek az, melyhez minden szónál ékebben ne beszélne a csillagos ég gyönyörű látványa? Van-e valaki, a ki a fejünk felett csillogó világok láttára mintegy lelkéből, akarata ellenére feltörő érzelem és meghatottság kifolyásaképpen ne gondolt volna a teremtés nagy titkának kérdésére, a nagy Alkotóra? „Oh, te magasztos ég, zengi tovább a költő, — fönséges őse a mindenségnek, te, ki előbb születél, mint a nappal csillaga, te, ki még bizonyára túl fogod élni őt, te, kit a halandók és halhatatlanok csakis tisztelettel környékeznek, mivel kezdjem, mivel végezzem a te dicsőítéset? Sötétes homlokodat csillagkorona ékesíti; fényes ruhád végnélküli szövetét árnyba borult és ezerféle redőkbe játszó felhők képezik, mozdulatodra meg-meglebben az és kibontakozik az azuros ég teljes hosszában.“ Ime e paradicsomi látvány, mely megható nagyszerűségével lelkünk lelkébe hatol és kierőszakolja a legmélyebb hódolatot! Ez a csodás, egyetemes imája a természetnek a mindenek alkotója iránt készíti a nagyhírű csillagászt ilyen nyilatkozatra: Oh Istenem! Oh te nagy, véghetetlen lény! Mik vagyunk mi és mi vagy te? Legfelsőbb szerzője és végoka a mindenség összhangzatának, ha ily nagy a te műved? És minő nevet adjunk azoknak, akik tagadnak téged, akik nem hisznek benned, akik a te gondolatod nélkül élnek, kik sohasem érezték a te jelenlétedet, oh örök atyja a természetnek?!

Gondoljunk vissza egy gyönyörű májusi reggelre, midőn a természet mintegy megijjodva, felébredve téli szenderegéséből, újult erővel önti ki kellemeit az ittas földre, midőn a messzeségben, a látóhatár keleti szélén előbukkanó nap bearanyozza az égbenyúló templomok sötét kupoláját, a rügyező fákat, a sarjadzó fűszálakat; midőn a rét, mező, erdő és kert virágai salamoni pompájukban diszelegve kábító illattárral töltik be a léget; midőn a csicseregő madarak vidám, bűbajos éneke megélenkíti a hegyek, völgyek ligeteit és berkeit: óh, ki lenne ilyenkor oly istentelen, hogy álmából fölébredve, ne térdelne le végtelen hálája csekély jeléül a mindenható zsámolyához rövid imát rebegni, hogy megtartotta őt egy új nap hajnaláig, hogy ismét részesíti őt folyton megújuló csodás művészetének ódeni élvezetében!

De a háborgó természet még mélyebben, még erősebben rázza fel az emberi lelket aléltságából és készíti Teremtője iránti ünnepélyes hódolatára.

Midőn egy augusztusi forró délután a tiszta kék eget egyszerre csak vészterhes, villámmal teli, komor, fekete felhők kezdik beborítani; az előbbi szinte nyomott meleget, csendet, nyugalmat az elemek borzalmas harca, dörgés, villámlás, szél, zivatar, orkán váltják fel; minden élő lény természetéből kifolyólag védelem után futkos: volna-e akkor valaki, kit föl ne ráznának e tünemények aléltságából, akinek szívét ekkor a félelem és rettegés

meg ne lepnék s ne gondolna a természetes következtetés kapcsán mindezek okozójára? Eközben azonban feltűnik a felhőfodrokban úszó ég kárpitján a gyönyörű szivárvány és diadalmasan hirdeti az egész látóhatáron, hogy az elemek harcának immár vége: a csönd és nyugalom ismét helyre áll s a borut ismét a derű váltja fel a természetben! A csönd, a nyugalom, a szélvészről felkorbácsolt tenger háborgása, a rohanó orkán bömbölése, mind-mind a Te dicsőségedet zengik Uram! Mindnyájának szava belevegyül a természet egyetemes imájába, hogy közösen, hogy mindnyájan dicsőítsék teremtőjük áldott szent nevét! A völgy minden egyes fűszála s a havasi bérc óriási fenyői hirdetnek s imádnak Téged; a kis madár a fa lombkoronájának hűsében dalolja dicsőségedet; a villám dörögve villogtatja hatalmát; viharhangokon prédikálja végtelenségét az óceán; a tónak síma tükre, melynek mélyében egy második eget csodálhatni; a látóhatárt koszorúzó kéklő hegyek; a csermelyek zuhogása, a szellők lágy fuvalma, a kertek illatárja, a ligetek suttogása; egy fönséges, magasztos, a Teremtőt dicsőítő himnus: ki nagynak mutatkozik a holt természetben ép úgy, mint a szerves fejlődés csendes munkálkodásában!

De ha az érzékelhető világ e nagyszerű csodái érintetlenül hagynának, ott van bennünk az ész, lelkünk öntudata, mely magán hordja teremtőjének és pedig személyes alkotójának félreismerhetetlen bélyegét! Ott van szívem legmélyén lelkiismeretem szava, mely mindannyiszor hangosan tiltakozik, valahányszor Isten ellen kívánnék valamit cselekedni! S viszont valahányszor csak egy vékony szállal gazdagítottam a köteléket, mely Istenemhez fűz: jóleső érzés hatja át egész valómat! Miért ingadozol, miért remegsz, tévovázol, midőn bűnös terved végrehajtására megteszed az első lépést? Azért, mert még nem romlottál meg egészen: mert még a belső szózat, lelkiismereted szava Istent, a mindentudó lényt, az igazságos, de rettenetes és kérlelhetetlen bírót juttatja eszedbe?

Az első és legfőbb igazság tehát, mely az ember lelkét eltölti, Isten létezése. „És különös — mondja Bougaud — mily benső és sajátoságos összhang van az ember természete s ama fogalom között, melyet magamnak Isten természetéről alkotok.”

Amit óhajtunk, az Istenben mind megvan. Óhajtom az igazságot — ő az igazság; óhajtom a szépséget — ő az eszményi szépség; óhajtom a jót — ő a föltétlen jó; óhajtom az életet — ő az örök, változatlan, végtelen élet. Ami bennem hiányzik, őbenne mind feltalálható. Miről szívem álmodozik, amit vár, remél, sejt, őbenne megvan. Megtalálok tehát benne mindent, amit óhajtok, ami után epedek! Hogy keressem is, hogy kutassam is legtisztább óhajaim kielégítését, létezésének legtitkosabb sejtelmé mellé odatűzte lelkembe még azt a törekvést is, hogy iránta tanusított szeretetemnek, tiszteletemnek külső jelekkel adjak kifejezést. Érzem, hogy nem elégedhetem meg a Legfönségebb iránt tanusított belső tisztelettel és

hódolattal: külsőleg is kifejezésre kell juttatnom forró érzelmeimet. Tudom, hogy midőn én imádás, ima, engedelmesség, bánat és szeretet által Teremtőhöz emelkedem: úgy akkor ő bocsánatával, segélyével, jótéteményével s szeretetével viszont leszáll énhozzám!

Az összes vallások csak ilyen Istent ismernek! Nem felel meg tehát az emberi természet és felfogásnak Cicero bölcséleti meghatározása, mely szerint a vallás csak „az Istenség iránt tanusított hódolat és tisztelet”¹ lenne! Ha csak ennyi volna a vallás; ha mi részünkről mindent áldoznánk Istennek, viszont ő figyelembe sem venné soha a mi hódolatunk legszentebb adóját: akkor a vallásos érzelem nem volna a legszentebb. sőt még jogosult se az emberi lélek összes tevékenységei között! De nem! A vallás felkarolja az emberi szellem, a szív, az élet egész tartalmát és az isteni szeretet és megbocsátás kiapadhatatlan forrásának részesévé teszi. A vallás a legjobb gyógyítói a külvilágtól sújtott beteg lelkekre! A világ nem nagyon nézi, hol sebzi meg fájdalmasan az érzékeny keblet. A fájdalomból több jut osztályrészedül, mint a boldogságból. Talán jól mondotta a pogány író hajdanában:

„Nec pura semper bona dat Deus hominibus,
Sed malis etiam aliquibus admista.“

És a másik:

„Bonum a malo esse separatum non potest,
Mixture quaedam, si utriusque est, bene est“.

A szenvedések közepette, a megpróbáltatások napjaiban azonban elcsügged az ember! Az ész, a tudomány, fürkészed bár a legnagyobb szorgalommal, nem találja meg számodra a helyes kivezető, megnyugtató utat, ellenkezőleg a legtöbbször meghasonlasz önmagaddal, az egész világgal s elbizakodva szellemed óriási erejében, dacolni merészselsz még Teremtőddel is! Kétségbeesésed fokozódik, nem érzed magad elég erősnek a roppant szenvedések elviselésére s mivel nincs hited, nincs Istened, könnyen eldobod magadtól az életet, a mellyel tulajdonképen szabadon nem rendelkezél! A vallás egyedül az, mely az élet viharai között csüggedezőt bátorítja, a szerencsétlent vigasztalja, a szerencsésnek pedig üdvös tanácsokat osztogat. Mert a szellem, tudomány hit nélkül hasonló az éjjel világító gőzhöz, mely pillanatig csodás fénnel ragyog ugyan, de a milyen hirtelen támadt, ép oly gyorsan vész is el s csakhamar borzasztó sötétséget hagy maga után.

Egyedül a vallás ama tisztán világító fáklya, amaz isteni szikra, mely kiolthatatlan lánggal ég, mely a halandót a sötétségből kivezetheti s az

¹ Cicero: De Invent. Lib. II. LIII.

erény egyenes ösvényeire terelheti. A vallás adhat csak ösztönt minden jó cselekvésére, a rossz kerülésére, a törvény betartására, általában minden tökéletesedésre s így mind a magán, mind a közboldogság előmozdítására, mely a magára hagyott embernek oly igen szükséges!

A vallás, Isten lesz tehát legbiztosabb alapja annak a nevelésnek is, melyet mi az egész emberiség boldogulásának érdekében fiainknak a családban adni akarunk!

IV.

A természetben észlelhető átalakulások törvénye megfelel az ember életében a család intézményének. Társaséletre vagyunk teremtve. A családi életet Isten rendelte. A család alapja a társadalomnak. A család feje: a férj; a család lelke: a nő. A vallásos és vallástalan családok különböző fokozatainak nagy vonásokban megrajzolt képe.

A természetben misem állandó: minden átalakulásnak, változásnak van alávetve. Valamint a metsző, hideg őszi szellő elszakítja törzsétől s messze magával ragadja az elsárgult falevelet: úgy söpri le az embert is a halál fagyos lehelete előbb-utóbb a világ viruló életfájáról! Ezért a világban folytonos jövés-menés, folytonos sürgés-forgás van!

Egyik — mondja egy éles szemlélő — a másiknak kezébe adja a lét ajtajának kopott kilincsét; nemzedék nemzedéket szorít előre; jön és megy az ember, hogy helyet engedjen az utána érkezőknek. A jövevény utóda az elődöknek, kiknek nyomába lép; ideiglenes szeme a láncolatnak, melyben az egyén észrevétlenül eltűnik; de maga a faj fennmarad. Ez a folyton megújuló, kiapadhatatlan életforrása az emberiségnek, a Teremtő által létrehozott család. A család az, melyből az idő rohanó folyamán át évezredektől fogva hullámszik az első emberpár felszaporodott ivadéka „az örökkévalóság határnélküli tengerébe, mely elnyeli a mulandóságot”.

Már a család eredete Istenre utal bennünket. Az ember egész megjelenésén, eszejárásán, életmódján meglátszik, hogy Isten őt társas életre teremtette s nem taszította ki a földi lét körébe a magányosság prédája gyanánt. Isten azért az ember földi tartózkodása elkerülhetetlen feltételéül jelölte ki a társaséletet úgy annyira, hogy most már fennmaradása, tökéletesedése, testi-lelki boldogsága társasélet nélkül elképzelhetetlen.

Isten a szentírás tanúsága szerint, midőn az első embert megteremtette, látván ennek szomorúságát a paradicsomi gyönyörök közepette, nem akarta, hogy továbbra is egyedül maradjon s jó előre gondoskodott róla, hogy hozzá hasonló segítő és élettársnője legyen. Mély álmat bocsátott

tehát Ádámra, mindenhatósága által egyik oldalcsontjából asszonyt alkotott, Évát, Ádám elé vezeté, társul, nőül adá neki s mindkettőt megáldván, így szólt: „Növekedjetek és sokasodjatok!” Ime a családnak Isten által megszentelt eredete!

Az első család aztán él tovább folyton-folyvást megújuló láncszemekben azon isteni tan értelmében, hogy szeresd uradat Istenedet és szeresd felebarátodat, mint önnön magadat. De minthogy az egész világot keblünkre nem ölelhetjük, minthogy mindenkit egyformán még sem szerethetünk, kiválasztjuk azt, kiben leginkább föltalálni véljük Istenben lelki testvérünket s együtt vetjük meg a jövő család alapját.

Oly régi a családalapítás, mint maga az emberiség. A paradicsomban támadt; eredete, létesítője maga az Isten, aki az ő áldásának s az örökkévalóságnak bélyegét nyomta homlokára. A legnagyobb áldás, mert ennél nagyobb áldásban nem részesítette Isten az embert. Ez változhatatlan, ez elmúlhatatlan, mint maga az alkotó hangoztatta. Azért a család, mint természeténél fogva első életközösség és társaság — valóban is első mindazon társaságok között, — melyeket az ember nem nélkülözhet. Mindenféle társulatok, szövetkezetek tűntek már el a föld színéről: a család azonban még mindig áll!

Az ember lázongó szelleme nem képes szétszakítani azt a legszen-
tebb kapcsolatot, mely őt Istenéhez fűzi; hiába löki a nyomor és szenvedés tengerébe az embert az első engedetlenségi bűn; hiába törlik el a föld színéről a vízözön boszuló hullámai az emberi társadalmat; a család fennmarad, túléli a bűnt, túléli annak iszonyú büntetését! A családban szemelte tehát ki Isten azt az alapot, melyen az egész társadalomnak, az egész emberiség fennállásának létoka nyugszik; a család olvasztja magába mindazon erőket, melyek végelemzésben összetartják és rendes mederben folytani engedik az értelmes élő világot.

Az emberiség ez érdemét meghaladó jótéteményért rendkívüli hálával tartozik Alkotójának. Lehetne-e szükségesebb, hasznosabb, bölcsőbb intézményt képzelnünk az emberiség fennmaradását illetőleg az Isten által rendelt családi intézménynél?!

Minthogy a család a társadalom alapja; a család a házi tűzhely szentek szentje, honnan a majdan társadalmat alkotó fiaink kikerülnek; már pedig ha az alap megingott, összedől az épület; ha a gyökerek elkorhadtak, a fa nem élhet; ha a szív beteg, közeleg a halál: a társadalom szive, ütőere a család! Jól vigyázzunk tehát; őrizzük meg a családi szentély tisztaságát; ne engedjük meggyalázni félve rejtegetett kincseinket s legyünk részen a józan társadalmi viszonyok felforgatóival szemben!

Minthogy a jövő társadalmat illetőleg a gyermekek nevelésére vonatkozólag ennyire fontos a családi élet: vessünk egy futópillantást a jövő reményének, a gyermekek nevelésének első színterére, a családra.

Nézzük meg, melyik családban vannak meg mindazon kellékek, melyek mellett a gyermek testben, lélekben, szellemileg, erkölcsileg ép és egészséges emberré fejlődhetik, aki az élet nagy küzdelmeiben soha sem lesz embertársainak útjában, nem lesz kárukra, sőt a munka és csendes megelégedés révén a közös boldogulás előmozdítására hathatósan közreműködik.

A rossz azonban látszólag sokkal több a világon, mint a jó. Úton-útfélen akadályok gördülnek elénk; ha a legszentebb célra törekszem is, sokszor egy kicsinyes, sajnálatraméltó körülmény meghiusítja magasztos terveimet! A legtisztább eszme bepiszkolódik a gyakori, mindennapi használat, kezelés folytán! Amit legtöbbször van alkalmam látni az életben, azt már csak futólag pillantom meg újólá; amiben sokszor találtam örömet, unalmassá válik később; a gazdag, ki soha szükségét nem szenvedett, kincsei és gazdagságának megszokottsága által egykedvű lesz iránta: szinte úgy alábbszállott, meghanyatlott az emberek érdeklődése azon dolgok iránt is, melyek a családra vonatkoznak.

Kutató pillantást kell tehát vetnünk ama másik tűzhelyre is, a hol az élet tavaszán meggörnyedt, léha, garaboncás, a társadalom békéjét megzavaró s végre annak a költségén eltakarított embereket nevelik.

Az igazi család, melyre hivatkozunk s melyben a vallásosságot, mint legföltettebb kincsüket ápolják kölcsönösen a házastársak, a szívből, e mély és szent forrásból fakad.

Ha azt akarjuk, hogy gyermekeink vallásosak, Isten és emberek előtt kedvesek legyenek; ha szívünkön hordjuk, amit kell is, azoknak jövő boldogulását; ha ismerjük a felelősséget, mely e szóban rejlik „szülő“, akkor először mi legyünk vallásosak. Minél nemesebb gyümölcsöt óhajtunk szedni a fáról, annál inkább előkészítjük a talajt, annál inkább óvjuk az időjárás változandóságaival szemben s annál inkább iparkodunk eltávolítani a zsenge hajtásoktól minden pusztító hernyót: így vagyunk, így kell lennünk a családban is gyermekeinkkel. A talaj a család, az idő változandósága a kor, sokszor a vallásosságra nem épen kedvező szelleme, a férgek, a hernyók, a példák mételyező hatása.

A család fűnséges célja az lenne, hogy összekösse az eget a földdel, nem pedig, hogy az eget megfossa lakóitól s a földet a boldogtalanság és sivárság szinterévé tarolja le. Egy másik cél az emberiség fönmaradása, továbbítása s így egyrészt a földi jóllét eszközlése mellett a család tagjainak a boldog örökkévalóságra való eljutása.

A boldog családi élethez tehát csak vallásosság és melegen érző szív szükségeltetik. Ne gondoljunk a vagyonra s egyéb külső körülményekre, mert hisz sok pénze, nagy tehetsége, fényes állása hánynak van közülünk? De szíve van mindenkinek s az nem csalja meg soha!

Itt önkénytelenül eszembe jutnak a nagytudományú orleansi püspök szavai, ki látva a sok boldogtalan családi életet, meghatóan festi azt a

bensőségteljes viszonyt, mely a vallásosság s a szív tiszta érzelmei által megszentelt családban található fel. „Ha a családot eszményileg tekintjük, ha feledve a földet s mindazon szomorú okokat, melyek a házasságot megromtják, látjuk, hogy életünk főjava a valódi béke s egyedüli boldogsága a legegyszerűbb, a legédesebb tény, önátadásunk által szívünkéből ered: áldanunk kell Istent, hogy ily gyöngéd figyelemmel bánt velünk.“

Az ily boldog családnak a lelke, szive: a nő, a feleség; feje: a férj.

A hatalom, melyet kellő mérséklettel használ a férj, mindenesetre az övé, a család fejéé, kit Isten is korábban teremtett s a kire reáruházta a családjá fölötti örökös tisztségét. Súlyos az ő kötelme s mindenesetre nem csekély felelősséggel jár. Hiszen valóságos kis király családjában; örökös a család békéje fölött, igazságot szolgáltat s gondoskodik övéinek testi-lelki jóllétéről. Különösen hangsúlyozzuk ez utóbbit, azt ugyanis, hogy a családtagok testi és lelki jóllétéről gondoskodják. Mert a gyermeknek csupán testét s természeti erőit képezni, ez olyan valami volna, ami az állatokkal közös vonásunk; olyan erkölcsi nevelést adni neki, mely csupán az értelem világa szerint igazodik, olyan valami volna, ami a pogányokkal közös, kik a hitelenség sötétségében élnek s az üdvösség igazi útját nem ismerik.

A hívő családapát ellenben az jellemzi, hogy gyermekeit az Isten törvénye szerint neveli, hogy szentül éljenek s majdan boldog halállal muljanak ki és így a földön eszközök legyenek Isten kezében az emberi társadalom javára, az égben pedig birodalmának örököséivé váljanak.

Az ilyen családapá teljesíti az Istentől reá rótt kötelmeket önmaga, gyermekei, családjá, utódjai, hazája s végül Teremtőjével szemben. Teljesíti önmaga, gyermekei iránt, a mennyiben gyermekei bizonyos tekintetben az ő tagjai, Istennek kiválasztott eszközei. kiknek nem csupán életet és létet. hanem, ami még sokkal fontosabb, jó életirányt is kell adnia. Teljesíti köteleltségét családjá iránt, mert jó gyermekeitől a lehetőség szerint jó ivadékok fognak származni.

Mig, ha ellenkezőleg elhanyagolná kötelmeit háza népével szemben, lassan-lassan eltűnnék az a régi, az elődök erényessége által szerzett nemesség; el lenne zárva az crény útja, az az egyedüli út, melyen az ismét vissza volna szerezhető s a családokra ily módon biztos enyészet várna.

De ne feledjük a családapá kötelmei közül azon nehéz és valóban fontos feladatok lelkiismeretes betöltését sem, melyek bennünket közelebb-ről érintenek. Az ilyen családapá eleget tesz a hazája iránti köteleltségnek is, mert annak hasznos és jó polgárokat nevel. akik minden szükség és minden veszedelemben segítségére képesek is, de készek is sietni.

Ellenkezőleg az az apa, kinek lelkéből kialudt a vallásosság égő világa s a világpolgárság hamis humanizmusának egyetemes eszméivel tömve meg gyermekei lelkét, hazája ellen vét, még pedig súlyosan, mert hazon-

talan és szerencsétlen nemzedéket hagy számára örökül, vagy, ami még rosszabb, ártalmas és veszélyes embereket, kik visszavonást, zendülést keltenek a nyugodt elemekben s egyedüli örömuiket abban lelik, hogy rossz példájuk s gonosz tetteik által a közbékét s a polgári rendet zavarják, tönkre tegyék. S ha a jó családapa e földi hazából föltekint az égbe, túlvilági hazánkba, akkor is nemes érzéssel fogja eltölteni lelkét az a tudat, hogy Isten iránt, kivel szemben sokkal több kötelességünk van, mint minden teremtmény iránt együttvéve, szintén megtette kötelességét. Azt a nagy letéteményt, melyet Isten kegyesen reá bízott, hűségesen megőrizte, megvédte s tőle telhetőleg az örök életre kamatoztatta. A család világossága azonban, mely szelíd fényével beözönlí e kis világot, szíve, mely melegével magához öleli annak minden egyes tagját: a nő.

Az ő hivatása nagy méltóság!

Az ő hivatása a Teremtő szavai szerint az, hogy segítője legyen férjének! Teremtetett tehát, hogy férjét segítse! De miben? Megfelelhetünk rá egy szóban, mindenben: gondjaiban, bánataiban s minthogy az ember nem a föld, hanem az ég számára van teremtve, hogy tehát az égbe jusson, a férfit a pályán támogatni, arra vele bemenni: ez a nő hivatása, rendeltetése! Tehát segítője, pályatársa, felesége, fele segítsége — a mint a magyar oly szépen kifejti — legyen a nő férjének.

Édesítse meg férjének s családjának minden percét, gyöngéd kezekkel simítsa el férjének komor homlokáról az életvágta redős barázdákat s férjét, ha az élet zivataraiiba csüggedés szállaná meg, szelidségével, gyöngédségével, nőiességében rejlő erkölcsi fenségével emelje fel, vigasztalja meg; gyermekeikbe vetett közös reményükre, boldogságuknak a földi életen túl is folytatására utalva. hite rendíthetetlen erejével és mélységével szabaddítsa ki kételyeiből!

Azonban mindez nagy feladat; mindennek teljesítése szilárd alapot igényel! De a nő oly gyöngé, oly törekeny! Azért, valamint a szőlőnek karóra, a repkénynek fatörzsre, úgy van a nőnek is szüksége erős és védő karokra. hogy hivatása teljesítésében bizton működhessék. És vajjon mi lesz a nőnek ilyen támasza? „Talán az arc múltó szépsége, talán gyöngédsége, talán szíve jósága, vagy egész valójának szeretetreméltósága?“ Épen nem! Ezek mind mulandók, gyorsan változók, veszendők! Hanem igenis egy magasabb égi támaszpontra van szüksége, mely nem egyéb, mint a vallásos érzelem Isten, szeretet férje s családja iránt! Csak egyedül az Isten félelme, a vallásosság az, mely az örök szerelmet, melyet egymásnak fogadtak, megtartja: mely megédesíti azt az áldozatot, melyet családot alapítva kölcsönösen egymásnak tettek. Mert egyedül Isten az, aki a házastársak közt levő szeretetet képes ápolni, hatalmas kezével védeni a tüzhelyet, egyedül ő képes a szeretetet közöltük növekedésben megtartani.

Az Isten szeretete viszi az ifjút az oltár lábaihoz, oda vezeti a piruló szüzet is; letérdelteti s ezt mondatja velök: „Úram, megnyitván szemeket az örök szépségnek, nyisd meg lelkünket az örök szerelemnek.“ Erre a földi homály szétszakad s az elbűvölt szem a ragyogó, de oly hervatag szépség mögött megpillantja a való szépet: a lelket. S ez az, a lélek, mely a házastársak között oly mély, oly szent és belső összeköttetést hoz létre! Ez épen ellentéte a földi, a testi szépségnek. Mert jöhet az aggkor, változhatnak a vonások. elvesztheti üdeségét az arc, de nem a lélek, mely naponként nagyobb lesz s szépsége annál ragyogóbb, minél közelebb ér az örökkévalósághoz. Ez az első törvénye a családnak: a növekvő szeretet a házastársak között a vallásos lélek közvetítése által. Sokkal magasztosabb, nemesebb s eszményibb e törvény, hogysem Isten nélkül, vagy talán Isten ellenére megvalósítható volna.

A családi élet boldogságát azonban gyakran veszélyeztetik, vagy legalább veszélyeztetni látszanak az élet apróbb és súlyosabb körülményei között felütlő szenvedések. Ez is a családi élettel jár; ez is a boldogsághoz tartozik. Azt mondja a költő is, hogy fájdalom a boldogság egyik alkatrésze. Hiszen a szülők, mikor kezet nyújtottak egymásnak, kölesönösen áldozatot hoztak egymásért. S ez az a második szirt, az a második köszikla, melyen a családi élet boldogsága vallásosság nélkül hajótörést szenved!

Mert hiába, tagadhatatlan ugyan, hogy természetünknel fogva azok iránt, akik közelebb állanak hozzánk, sokkal több áldozatra vagyunk képesek s talán örülünk, vagy hizeleg nekünk az, ha másoknak, kedveseinknek örömet okozhatunk, számukra áldozatokat hozhatunk; de az is igaz, hogy mindnyájunk szívében egy letörölhetetlen bélyeg van: képtelenek vagyunk hosszú áldozatokra még azok iránt is, a kiket leginkább szeretünk! És ekkor? Ha ez bekövetkezik? Ott van a világ minden övszerénél erősebb: a vallásosság! Ha ez vert gyökeret szívében, akkor az élet nehéz ösvényén a fájdalmak és tövises ellen vértelve vannak! Rend, béke és egyetértés lesznek tűzhelyök állandó vendégei s egy kimeríthetetlen erő folyton kötelességeik teljesítésének színvonalán tartja őket.

A nőre azonban, ki idejének legnagyobb részét családjá körében tölti, súlyos kötelességek s nehéz felelőségek is járulnak. Mindenkelőtt feleljen meg azon magas méltóságnak, melyet e sokat jelentő szóval fejezünk ki, hogy: anya.

A szülők legnemesebb büszkesége, legédesebb örömüknek a tárgya: a gyermek jövője feletti gondoskodás legnagyobb mértékben az anyát terheli. Mert a csecsemőnek nem csak egészsége és ezer meg ezer veszélyek között fejlődő életére kell gondot viselni, hanem lelkére is! Ezt szintén nevelni, ezt szintén ápolni kell! Ebbe gyöngédséget, tisztaságot, becsületérzést, hitet, Isten és az emberek szeretetével önbeesérzetet kell csepegtetni!

De mindezen érzelmeket csak azon anya csepegtetheti gyermekei lelkébe, aki maga is áthatva az előbb mondottak igazságától, nem érzi szüknek a családi tűzhelyt, nem vágyódik ki folyton a világba, hanem gyermekei körében, e kis világban érzi csak magát otthonosan. Már természeténél, hivatásánál fogva úgy van alkotva a nő, hogy csak e látszólag szük, de tulajdonképen rendkívül tágas körben, a családban érezze igazán boldognak magát.

Valóban érdemes a megszívlelésre a körülöttünk pezsgő világ azon jelensége, amely szerint az élet mindig nagyobb és nagyobb igényekkel lépven fel az egyesekkel szemben, a létért való küzdelem rögs útvesztőin a nő kilép a család köréből, hova a természet helyezte volt s a kenyérkereset ezer s ezerféle nemével s az élet színpadjának káprázatos küzdő porondján testi és szellemi képességeivel lesz versenytársává a férfinak!

Ez által természetesen el kell hanyagolnia a családot, sokszor távolban tartózkodnia az otthontól. Pedig ezen kényszer munkák által előljük a női gyöngédséget, agyontiporjuk a finom női szellemet; annyi az, mint ólomgolyó a virág kelyhében, mely az ég harmatát van hivatva fölszívni. A mesterségek, tudományok, művészetek virágai valók csak nekik. De a mai állapotok, ha nem is megnyugtatók, de legalább a nemzetgazdászok, a bölcsészek: Mill Stuart s az élet különböző nehézségeinek tekintetbe vételével némiképp magyarázhatók, de semmiképen sem talál elegendő alapra az a törekvés, mely csupán hiuságból, de nem szükségből vagy kényszerből tartja szüknek a csendes családi kört. Pedig nem szük, nem korlátolt a családi kör, hiszen ebben az emberi kebel legnemesebb, legtisztább érzelmei nyernek kifejezést.

A nő — mondja Szvorényi — szakadatlan, noha nagyrészt szembe is csak alig ötlő foglalkozásai közben tetteket halmozhat s halmoz is tettekre, melyek erkölcsi tartalmukra nézve sokszor a férj összes tevékenységét maguk mögött hagyják. „Hiszen — hogy sok egyébről hallgassunk — e kicsi körben rakja le a nő, az anya, azon ragyogó tetteknek is alapjait, melyeknek dicsőségével egykor gyermeke a fél világot betölti . . .“ Ha ilyennek nézzük, ha ilyennek tekintjük a családot, akkor rögtön meg fognak változni nézeteink annak szük és korlátolt voltáról! Akkor kénytelenek leszünk elismerni, hogy egy régi magasztosság, egy a világot átölelő kötelezettség van letéve e szóban: anya.

Nem kevésbé fontos kötelességévé tartozik a nőnek az, hogy há feleség és gondos háziasszony legyen. A család belső békéje a nő e hármaskötelességének pontos teljesítéséből sarjadzik. A mi a növénynek a jótékony talaj, hálnak a víz: az a háztartásnak a nő! Ez az ő eleme, ez az ő birodalma. S ha most már ezekből kifolyólag a család fejei: a férj és feleség, pontosan és lelkiismeretesen teljesítik azon kötelemeiket, melyek szövetségük megkötésével önként vállalkra nehezednek s ha mindezen ter-

hek elviselését megédesíti a lelkükben lakozó isteni félelem érzelme s ha kölcsönösen elnézik egymásnak gyarlóságait, — minthogy a föld nem mennyország s így az emberek sem angyalok — akkor a családi élet, a családi tűzhely boldogsága nem ábrándos képzelet, hanem merő valóság; akkor a gyermekek istenes, becsületes, jámbor nevelése nem hiu törekvés, hanem kézzel fogható igazság lesz.

Vessünk egy futó pillantást az érem másik oldalára is! Ne csak azt nézzük, hogy miképen kellene tennünk, hogy legalább viszonylagos boldogságra tegyünk szert földi életünkben, hanem vizsgáljuk azt is, hogyan cselekedsznek korunkban, különösen napjainkban legtöbben. a miért aztán az annyira keresett boldogságot, az oly sokszor hangoztatott siralom völgyében nem hogy feltalálnák, de helyette vérző lábakkal, súlyos keresztjükkel járlák meg a kinszenvedések Golgotáját.

A boldog családi életnek — mint mondottuk — egyedüli alapja Isten és a benne való hit, a vallásosság.

De nézzünk csak szorgosan magunk körül és tapasztalni fogjuk, hogy épen a hit, a vallásosság az, amiben a társadalom minden rétegéhez tartozó emberek nagyban megfogytakoztak. És egész természetes a következtetés, hogy a családi élet is ilyen arányban boldogtalan. Innen a sok panasz, a titkolt és el nem titkolható szenvedéseknek hosszú sorozata, kérés, rimánkodás, fenyegetődés a különböző társadalmi rétegek között, innen, ezekből az állapotokból gyökeredzett meg az a Darwin-féle elv is, hogy az élet tulajdonképen: bellum omnium contra omnes.

Megnyugtató. látszólag elfogadható és valószínű magyarázatot kerestek az emberiség folyton növekvő elégedetlenségének, nyomorának magyarázatára. Azt nem akarják meglátni csak, a miben az igazi hiba van; oda nem akarnak tekinteni csak, a hol a boldogság egyedüli forrása buzog: Istenre. Pedig tudhatnák a szülők, hogy úgy saját, mint gyermekeik boldogságáért felelősek; tudhatnák, hogy a családnak szilárd alappal, erős védfalakkal és a fenyegető zivatarok ellen kellő tetőzettel kell birnia, hogy fennállhasson.

Kérdjük azonban, miben találja meg a család ez összekötő kapcsolatot, e szilárd alapot és védő tetőzetet? Önmagában, eszében, az emberi természetben? Aligha! Hiszen ebben már sokszor csalatkozott, tisztán józan elméjére alapított következtetéseiben már igen sokszor hajótörést szenvedett! Nincs tehát más menedék, mint az Isten és a vallás!

Hogyan van tehát mégis az, hogy az oly természetes és kézzel fogható igazságot az emberiségnek igen nagy része nem vallja magáénak? Hogyan van tehát mégis az, hogy látva a józan eszű ember a boldogtalan családok megszámlálhatatlan sokaságát, a nyomor és szenvedés fülsiketítő zsibaját, még sem hódol meg az örök igazságnak, még sem ismeri el földi és mennyei boldogsága egyedüli megteremtőjének a mindenek alkotóját?

A „magam vagyok magamnak alkotója“ Madách-féle mondás némi világos-
ságot önthet e talányszerű kérdés megfejtésére.

Amely perctől kezdve egyedül önmagában bizik az ember, amely pillanattól fogva a józan ész kizárólagos ítélőszéke minden cselekedetének: attól a pillanattól fogva esetleges boldogságát önmagának köszönheti, gyako-
ri szenvedései és boldogtalanságára pedig gyógyító balzsamot csak önmagától remélhet.

De az emberi értelem, az annyira hangoztatott józan ész, az emberi tudomány: véges, tehát tökéletlen, millió és millió csorbával van tele. Ha számításában csalódik, ha türelmetlenségében nem találja meg azonnal a gyógyító orvosságot sajgó sebére, ha következtetései végeredményeikben meghiusítják kedvenc tervezetéseit: néha még próbálgat, kísérletez egynehányszor, de csakhamar szárnyaszegetten hullik alá, elcsügged és végkép átadja magát annak a gondolatnak, hogy a természet — mert csak ebben hisz — nem igazságos, neki semmi sem sikerül, az ő osztályrésze csak a boldogtalanság. Tovább azonban nem megy, minthogy felfogása mellett nem is mehet: elcsüggedésében, elkeseredésében nincs hova appellálnia, esze a legfelsőbb ítélőszék.

És talán nem volt kor, nem volt idő, mikor az ész és a hamisan hirdetett fölvilágosodás oly nagy, mondhatnók isteni imádásban részesült volna, mint napjainkban, midőn a legtöbb helyen egyedül az ész kiképzésére fordítanak minden gondot.

Viszont alig volt idő, midőn a boldogtalan családok száma nagyobb lett volna, mint jelenleg. A két jelenség között pedig a szervi összekötő kapcsolatot megtalálni vajmi könnyő.

Az ész kultuszát nemcsak a legmagasabb körökben, az úgynevezett szellemi arisztokraciánál találjuk már meg, mint midőn e pestis terjedni kezdett, — behatolt már e hirhedt felvilágosodás fénye a ragyogó kastélyból le az utolsó nyomorult viskóba is. Megtermette egyszersmind gyászos gyümölcseit mindenütt: földulta a családi összetartás szívós kötelékeit: elidegenítette egymástól a házasfeleket; az urat a szolgával, ezt urával, a szülőt gyermekével és viszont két ellenséges táborra osztotta.

A mióta sokaknak az ész az Istenük, nőltön nő az emberiség nyomora, a házastársak türelmetlen versengése, a gyermekek egyenetlensége, gonoszsága és elvadulása.

Oh, de nem volt ez mindig így! Nem akarunk tisztán s egyedül a régi közmondás igazságára hivatkozni, hogy: „Laudamus veteres, sed nostris utimur annis“, de hogyha a történelem, az idők tanujának bizonyágtételét hívjuk vézetönkül, látni fogjuk, hogy a hol most nyomor, szenvedés, sebzett szívek, a szeretet letarolt, kopár mezői terülnek el: a családban, ott régen öröm, boldogság, a szeretet és viszontszeretet nemes érzelmei tündököltek.

Az ókor népei, kikről csak a történelem megemlékszik, úgy a köz-, mint magánéletük minden egyes mozzanatában Istent választották védpaizsokul. Így a zsidók, görögök, rómaiak. A régi zsidók a családi élet boldogsága kezdetének, az ég kiváló ajándékának tekintvén a gyermeket, kötelességüknek tartották azt is az Istenhez vezetni. A fiút hat, a leánykát tíz hét után templomba vitték, hol áldást adtak rája! S a szülők öröme, a család boldogsága meg volt! Egyiptom régi királyai, mint a feliratok tanúsítják, vallásosságuknál fogva csak mezítláb mentek be az istenek templomaiba. A Homéros leírta görög családok szinte vetekedtek egymással az istenek iránt tartozó tisztelet nyilvánításában. A leghíresebb görög férfiak, mint Pythagoras, a honmentő Epaminondas és mások koruk legjámborabb családapái közé tartoztak. A rómaiak legelőkelőbb családjainak fejei pedig, mint a család papjai, otthon házi, a Capitoliumban pedig az állam isteneinek mutattak be áldozatokat. Első szent királyunk megható példája a jámbor, vallásos családapának; intelmei szeretett fiához, Imre herceghez, a legnagyobb mértékben magukon viselik a hit, a vallásosság, a jámborság szívből fakadó meggyőződését! Történelmünk szent Lászlót, a lovagiasság ez igazi mintaképét és Hunyady Jánost, korának nemcsak legnagyobb hadvezérét, de egyik legvallásosabb családfejét említi.

Boldog volt az emberiség, boldogok voltak a szülők és gyermekek, míg az isteni félelem szent eszméje fűzte szorosabbra azt a köteléket, mely közöttük fennáll.

Legouvé, a híres francia akadémia halhatlanainak egyike, deista létére is kénytelen bevallani, hogy hajdan a közös hit, crót, fegyelmet, egy kötéssel többet alkotott a családban. S habár egy kissé satirikusan jegyzi meg, hogy a vallás cselekményei úgy jelentek meg mindenütt a családok körében, mint a hitvallás vagy szokás, a számítás vagy illem követelményei, mindazonáltal meglátszik szavainak őszinteségében, hogy a régi állapotokat kedvezőbbeknek tartja a családi boldogság megszerzésére és fenntartására, mint a korábbiakat. „Régen — folytatja tovább — mindenki hitt, vagy legalább azt mutatá, hogy hisz; a hitetlenek épen oly kevésé tartózkodtak a szentségek gyakorlásától, mint a hívők. A társadalom minden osztályában bizonyos számú vallási szokás a kegyes hála és imádás közös érzelmében naponkint egyesíté a család minden tagját. A leggazdagabb ebéd épen úgy, mint a legszegényebb tanuja volt az áldáskérés és a hálaadás elmondásának. Az ó- és újtestamentom fenhargon olvasása közös élvezetnek és közös kötelességnek tartatott és én részemről nem képzelek meghatóbb jelenetet, mint midőn az atya vagy a nagyatyja, a végzett napi munka után maga körül gyűjtve a ház minden egyes tagját: gyermekeket, barátokat, szolgálkat, buzgó hangon elrebegi az estéli imádságot és mindnyájokat Isten kegyelmébe ajánlja. Ez a bűnbánat, a gyöngéd megintés és a kibékülés órája volt mindnyájokra nézve! Oh, a régi időben a lelkek

bámulatraméltó közösségben voltak Istennel!“ Ime, így ír egy deista! Ennyire meg van hatva, ennyire megragadják érzelmeit a régi családokban uralkodó vallásos cselekmények, a jámborság, isteni félelem külső nyilvánulásai!

Sajnos azonban, hogy mindez csak a multa vonatkozik! A régi szép szokások, a régi szivetemelő vallásos gyakorlatok ma már csak kivételesen, itt-ott, egynéhány családnál léteznek. Honnan e változás? Honnan e szörnyű átalakulás? E kérdésre talán legjobban megfelelhetünk akkor, ha a 18-ik század vallásgúnyoló, vallástipró bölcseleire s azok elveire mutatunk rá!

A 18-ik század fogadta méhébe s szülte a hitetlenség szörnyetegét és hagyományozta örökségül utódjának, mely koncon az szakadatlanul rágódik a nélkül, hogy azt megemészteni bírná. A hitetlenségnek látszólag tudományos színezetet először Rousseau adott; ő volt az, aki a hitetlenséget bölcséleti rendszerbe iparkodott foglalni. Az ő elvei után indult a francia forradalom „mely megtiltotta Isten nevét említeni a gyermek előtt és ha a kiöntött embervér özönébe nem fullad, megvalósította volna ama nézetét is. miszerint az ember eredetileg arra alkottatott, hogy erdőben lakjék és négykézlábon másszék.“ S bármilyen természetelleneseknek, bármilyen oktalanoknak is látszassanak ez eszmék: követőkre találtak.

Itt is fényesen bebizonyosodott az emberi természetnek azon jellemző tulajdonsága, hogy mindig az ujság után kapkod. Nem vizsgál, nem kutat, mélyebbre hatolni nem igyekszik, csak vakon rohan a tátongó veszedelembé!

Sokan, különösen a félműveltek közül, azon nézetten vannak, hogy ha nem csatlakoznak a nagyhangú újítókhoz: elmaradottnak fognak látszani. Ismertem olyanokat, akik meg voltak győződve valamely elv helytelenségéről, de mert az előbbi nézetet vallották, nem szégyenelték azt meggyőződésük nyílt arculesapásával komolyan hirdetni.

Vannak, kiket egyéb tekintetek, körülmények és a függések ezer és ezer nemei kényszerítenek, hogy felfogásuk ellenére ússzanak az árral! Így volt ez Rousseau elveivel is! Hirdette a természetest, az ember eredeti természetes állapotát, s nem tanult el annyit a körülötte levő állatoktól, hogy öt gyermekét családja körében, otthon neveltette volna, nem, hanem lelenházba küldte őket, tartván bizonyosan e közmondást: „vesződjék velők, kinek kedve tartja!“ Szélnek eresztett elvei a társadalom minden rétegében követőkre találtak s csakhamar megbontották a fennálló békés társadalmi rendet. Az oltárt összetiporták, a szentély helyébe élő bálványt emeltek, az apa saját fia, a fiú szülőanyja keblébe mártotta éles törét: patakként folyt a vér, működött a hóhér, bakó, mérég és nyaktiló. De mind e borzalom nem térítette észre a veszni indult emberiséget.

Vannak még most is sokan, sőt — fájdalom — mindig többen és többen, kik, hogy felvilágosultaknak, bölcseleőknek látszassanak, a divatos

hitetlenség ócska köpenyébe burkolódnak. Különösen megmértelyezi ez a balhiedelem a család fejét: az apát. Minthogy pedig mégis egynek éri magát nejevel, fáj neki a tudat, hogy az jobb legyen ő nála.

Az ilyen apának élete sivár, vallástalansága következtében egyhangú keserőségben telnek napjai, de hogy mégis némi vigasztalást, enyhületet találjon, magával szeretné rántani társát is. S a míg minden csillag az Isten nevét ragyogja; minden fűszál az ő létét hirdeti; minden madár neki zeng dicséretet: addig a hitetlen férj gúnyosan kérdi: „Kicsoda az az Isten, hogy tiszteljem őt?” A helyett, hogy vállvetve törekednék nejevel együtt előbbre vinni az Isten dicsőségét, a helyett, hogy egyesülne nejevel a közös hit előmozdítása érdekében: inkább a hitetlenség mezejére csábítgatja, hogy egyesült erővel küzdjenek a még fennálló bálványok lerombolásáért. Elszorul az embernek a szíve az ilyenek látására és nem tudja megérteni, tulajdonképpen mit is akarhatnak ezek? Mert hiszen kinek ne fájna, ha olyan embert lát, aki az Istent gúnyolja, szent nevét megbecsteleníti? Kinek ne fájna, ha olyan emberre akad, aki mindazt, amit mi üdvösségünk eszköze gyanánt tekintünk, ami szent s amiért mi még életünket is képesek volnánk feláldozni, kicsúfolja, lábbal tapodja? Az ilyen nem elégszik meg azzal, hogy felmondta Istenének a köteles hódolatot, elbizakodása és vakmerősége olyan, hogy másokat is hasonló útra iparkodik terelni.

Legközelebb neje áll hozzá: itt kezdi meg az ostromot. Hitetlen nőt akar, olyat, mint ő. De vajjon képes lesz-e a hitetlen nő, aki Isten, vallás, ima, halhatatlan remények nélkül él, a férfi lelkén ütött nehéz sebeket gyógyítóirjával beheggeszteni? Vagy talán nem ez volna a nőnek magas sztos hivatása? Vagy talán el lehet képzelni a nőt vallás nélkül? Fosszátok meg a liliumot szirmaitól, tapodjátok hófehér kelyhét az undok mocsárba s ép úgy nem ismertek majd rá az ártatlanság szimbolumára, mint a vallásától, Istenétől megfosztott nőben: a természet remekére.

Az ily gyöngé nő, kinek amúgy is állandóan támaszra van szüksége. hol, miben találja meg az erős védőkarokat, ha a vallás égi erőssége nem áll mellette? „A természet e leggyöngébb teremtményének, kit szüntelen a halál vagy bájai elvesztése fenyeget; e lénynek, ki mosolyog és meghal. mi ad erőt, ha e tünékeny lét határain túl semmi sincs?”¹

Tudjuk, hogy a nő hivatása: a férfi segítése, munkáiban, gondjaiban, de örömeiben is egyaránt. Hiszen oly nehéz a kín, ha nincs aki megossza; s talán még az öröm is szüntelen, ha nincs kivel osztozkodni benne! Maga a bölcsélet is tanítja azt az életigazságot, hogy a megosztott fájdalom, csak fél fájdalom, a megosztott öröm ellenben kettős. E fájdalom megosztására, ez öröm megkettőzésére adta Isten az erős férfi mellé a gyöngéd földi angyalt, hogy ha szíve, lelke elanyagiosodnék, ha megfelekednék

¹ Chateaubriand.

valaha jóságos Teremtőjéről: akkor álljon elő ez a lánglelkű apostol az örökkévalóságból, nyájas, behízelt, szeretetreméltó tanító, ki a mennyei javak vágyát, szükségét és élénk érzetét kiváló gonddal teremtett szívében folytonosan ébren tartsa. Ez a nő, a hitvestárs gyöngéd, fönséges és magasztos szerepe!

Egy pillantás csak a nagy titok mélyébe és előttünk fog állani az az óriási változás, rombolás, amit e jótékony és oly gondos kezekkel emelt épületen, a hitelenség első fagyasztó lehelete előidézhet. Miként a korai növényzet dús hajtásait a késői dér vészes lehelete megdermeszti, elfonnyasztja és életképtelenné teszi: úgy söpri el a nőesség e himes virágának bódító illatát, tiszta és éltető fűszerét a vallástalanság.

Vagy talán szebb, tisztább lenne-e a családanya és boldogabbak a férjek, ha a vallástalanság gyökerestől kitépné a nő szívéből az Istent, vagy csak meg is ingatná hitében: ha nem imádkoznék többé, ha elveszteni halhatatlan reményét s magasztos hivatásának tudatát? Azt hisszük, hogy nem! Mert a hitelenség először is a nő, a családanya lelkét dülja fel, azután magával rántja, romba dönti az egész család boldogságát: apáét, gyermekeket!

A nő természetes érzékével a legelső pillanattól kezdve felfogta magasztos és fontos hivatását és az azzal járó fáradságos kötelemek teljesítésének óriási hordóerejét. A vallásosság, az istenfélelem gyakorlásában a nők századokon keresztül jó példával jártak elől. Ma is a tiszta meggyőződésből, az ihletettségből eredő vallásosság világító szövétnekét a legnagyobb mértékben ők hordozzák legelől.

A legelső és földművelő osztályban, hol még a férj sincs tökéletesen telítve az új népboldogító eszmék tömegével, tehát nejét a vallásosság külső gyakorlásában nem akadályozza, még elég örvendetes állapotban van a hitélet. A család apraja és nagyja a fárasztó heti munka után inakönyvvel a kezükben együtt megy az Isten házába hálát adni a vett jókért s új kegyelmekért esdekelní a jövőre. Az iparos- és polgárosztály családjaiban azonban már nagy változásokat látunk. Ahová csak betette lábát a különböző néven nevezett társadalom-felforgató tanok apostola, magával vitte az elégedetlenség, a békétlenség és istentelenség zsarátnokát is. Egyesek kiválva a tömegeből, abbahagyva a mindenesetre fáradságos munkát, könnyebb megélhetési módot keresve, nagy hangon hirdetik a rosszul értelmezett Isten és emberek előtti egyenlőséget. Lelketlenül izgatnak a fennálló társadalmi rend, a szellemileg és anyagilag tehetősebb osztály érdekei ellen és az egyes osztályok közötti tátongó különbséget még inkább nagyítva, ebben az isteni intézkedés igazságtalanságára utalnak. Egy helyén alkalmazott kifejezéssel, egy ügyesen közbeszótt szójátékkal, egy az inyét esiklandozó felületen hasonlattal könnyű megragadni a nagy tömeg képzeletét, irányítani akaratát s a nélkül, hogy komolyan a kérdés mélyére iparkodnék hatolni.

rohan, úszik a tomboló árral, tör, zúz és rombol megkövesedett, kipróbált, jónak bizonyult szokásokat, évszázados elveket.

Joggal mondhatjuk, hogy a mai állapotok szerint az iparos- és polgárosztály kebelében a nők majdnem egymaguk folytatják a kegyesség gyakorlatait, föltéve, hogy nem kábitották el őket férjeiknek esetleg vallásgyűlölő kifakadásaik és tetteik. Néha-néha sikerül a nőnek rávenni a férjét a vallási kötelemek teljesítésére is, de ez természetesen csak önkéntes meghódolás által történhetik.

Ha a férjek szeretik nejüket s még nem egészen romlottak, engednek a kívánságnak s lassú mormogás között akarataik ellenére is üdvösségüket munkálják.

Ha azonban már megrögzöttek, csökönnyösek és a nő minden kérése, bizalmaskodása és szelíd intése hiábavalók, akkor ellentállnak s ellentállásuk közé nem egyszer vegyítenek keserü gúnyt. Ha felvilágosodottak és szilárd jelleműek — mondja Legouvé — szabadegyházban szabadesaládot sürgetnek; ezen esetben a házastársak mindegyike saját belátása szerint cselekszik: a nő bőjtöl, a férj lakmározik; a nő a misékre jár, a férj soha sem megy el; a vallási gyakorlatok hasonlók lesznek a háztartás teendőihez, melyeket a nő az egész család helyett végez.

A társadalom magasabb rétegeiben, különösen a szellemi arisztokrácia terén azonban egészen más irányu és sokkal nagyobb hullámokat felferő módosulásokat hoz létre a vallástalanság. Ezen a ponton már a férfiak nem közönnyösek, szilárdan ragaszkodnak elveikhez, az ellenkező véleményen levőket szárnalmas mosoly kíséretében lenézik és a hitélet legcsekélyebb nyilatkozatát is babonaságnak nyilvánítják.

A tanult nő ellenben jó vezetés mellett lelkileg megtisztulva a földi élet minduntalan reánk tapadó salakjától, még jobban ragaszkodik ősei és gyermekkori hitéhez, még inkább iparkodik Istennek tetsző életet folytatni és legkevésbé sem mérsékelt tetteiben, nyilatkozataiban istentagadó férjével szemben. Ebben a családban tehát mintegy bölcsész férj és újratos nő állnak egymással szemben és vívnak egymással sokszor évekre terjedő kínos lelki harcot.

Ezeknél különösen két elv nyer nyilvánulást: midőn ugyanis a férj neje ugynevezett babonaságát megtámadja, azon magasabb eszme nevében beszél, mely szerinte a teremtés művéből vonható le, hitetlensége tehát nem egyéb, mint valamelyes hitnézet. A felizgatott s meggyőződésében megsértett asszony ezen hitnézetet atheizmusnak tartja, mert reá nézve csak egy, az ő hite létezik. Innen aztán az eltérő vélemények örökös küzdelme. Az a jámbor nő, ki addig vallásosságának élt, ettől a pillanattól kezdve a legnagyobb szenvedéllyel és odaadással kezd érdeklődni és foglalkozni minden olyan társadalmi és politikai kérdéssel, mely a vallással valami összefüggésben van. Szent haragjukban a modern társadalom minden

olyas intézményeit eltörleendőnek ítélik, melyeknek felépítésében a férjeikhez hasonló gondolkozású munkáskezek segédkeztek.

Ebben a családban növekedett gyermekek aztán két befolyás alatt állanak: részint atyjuk, részint anyjuk elveit követik.

A fiúk rendszerint atyjuknak lesznek utánczói; renyhék, restek lesznek a vallási kötelmek és gyakorlatok teljesítésében; amikor csak lehet, nyíltan vagy alattomban, elkerülik az Isten házát, bár az istentagadó atya határozottan nem szokta erre utasítani őket. Sajátságos ellenmondás tapasztalható ugyanis ezeknél az embereknél az elmélet és gyakorlat terén; míg egyrészről maguk a legóvatosabban tartózkodnak minden ájtatosságtól, a hitbéli meggyőződés minden külső nyilvánulatának gyakorlásától: addig másrészről igen sokat adnak arra, hogy fiaik az illető hitfelekezet vallási szertartásainak, szokásainak rendszeresen alávéssék magukat. Igaz, hogy a szertartás végeztével így kiáltanak fel: „Hála Istennek, hogy megtörtént ez a dolog is!” — mintha csak valamely robotról volna szó, melytől jól esik szabadulni s amelyet soha többé ismételni nem kell.

A leánykák kedélyök alapérzelmeinél és azon szoros és mindennapi összeköttetésnél fogva, melyben anyjukkal állnak, rendszerint az ő elveikhez csatlakoznak. Az atyák távol attól, hogy ezt megakadályoznák, csak örvendenek neki; mert melyik istentelen atya volna az, aki ne borzadna vissza attól a gondolattól, hogy leánya hitetlen; mert ösztönszerűleg érzi, hogy a kegyesség már csak azért is legszebb ékessége a fiatal leánynak, mert mint nőnek ez lehet a legbiztosabb vizsgálatója és támogatója.

Idő multával azonban megváltozik a viszony: A gyermekekből ifjú, fölserdült leány, majd apa és anya lesz.

Amit egykor a családi tűzhely közelében csak homályosan sejtettek, az most tiszta világításban fog előttük állani. Visszaemlékeznek az apa és anya között sokszor lejátszódott kínos jelenetekre; résztvesznek már a társaságokban, ismerni kezdik az életet: egyszerre csak kinyílnak szemek és az atyának, az életnek a példája, az iskolai élet és jórészt nagyon korán előlik ama buzgóságot, mely még a gyöngéd gyermekkor maradványa, úgy, hogy midőn tanulmányaik végeztével vissza kerülnek ismét a családi életbe, nagyon gyakran kételkedést visznek oda magukkal, „mely épen annyi tápot nyújt szenvedélyeiknek, mint amennyi bajt a szülőknek okoz.”¹

A legmagasabb körökben, melyek az ősi hagyományokhoz és a tekintély elvéhez ragaszkodnak, a vallásosság és kegyesség gyakorlatai a legtöbb helyen még a mai napig is fennállanak.

Szándékosan hagytam legvégül azon család szomorú képének leírását, melyben a családfők: apa és anya, istentelenek, megrögzött vallástalanok. Az ilyen apák mitsem akarnak hallani hatalom vagy valamelyes

¹ Legouvé.

emberi, még kevésbé isteni tekintélyről. Ezzel azonban maguk alatt vágják a fát, mert gyermekeik hasonlóképen megtagadnak tőlük minden engedelmisséget és fölforgatott családi életből lesz ides-tova fölforgatott társadalmi rend.

E családnak nincs Istene, nehéz körülményeik között nincs kihez folyamodniok, a szerencse közepette nincs kinek hálát adniok; nem is gondolnak ők különben erre, a vak következetesség szeszélyes esélyeinek tulajdonítják minden örömeiket; ha azonban nem ütnek be pontosan várvárt számadásaik, ha fájdalmak, szenvedések látogatják meg a merészen előretörőket: akkor a még mások által híven tisztelt Isten szent nevét durván káromolják.

Nincs hite: nem lehet reménye. Nem ismer tekintélyt: nem lehet tökéletes bizalma senkiben. Élete külsőleg folytonos küzdelem, harc és háború egyesek és az egész társadalom, sőt az egész emberiséggel szemben. Nincs megelégedve semmivel, kicsinyel mindent, a legjobb intézmények lerombolására törekszik szóval, írással csak azért, mert az a vallásosságból nyeri tápláló forrását, vagy mert azzal csak a legtávolabbról is összefüggésben van; piszkol, gyaláz mindent otthon családja körében csak úgy, mint künn a nagyobb nyilvánosság előtt. Még kevésbé van lelki békéje, amit különben lelkének megzavart egyensúlyánál fogva soha sem élvezhet.

Neje szintén vallástalan, épen olyan, sőt metszőbb és sértőbb gúnynyal ostorozza a vallásosság és kegyesség nyilvánulatait, mint férje és még sincs békéje a családnak? Hiszen azt hajtogatták egyes apostolaik, látván a szakadatlan egyenetlenkedést és folytonos lelki surlódást a házasfelek között, hogy a családi tüzhelyre az egyetértés és a béke talán ismét visszaköltöznének, ha a nők is ép oly vallástalanok volnának, mint a férfiak.

Ime egy család, a hol mindketten vallástalanok és egyik sem boldog. Hiszen egy tekintet meggyőz bennünket arról, hogy a vallástalan családban a boldogság csak hiú ábránd, mert ez nem egy nevelési rendszerbe vagy százasod, megrögzött előítéletbe, de az emberi természet örök törvényeibe ütközik bele.

Láttatok-e már hitetlen nőt, vallástalan családanyát? Borzasztó ez! Őrizkedjete még a közelségétől is! Rettenetes egy torzképződmény! Még a vallást kigúnyoló, istentelennek látszó férfi is elveszti rokonszenyünket és önkénytelenül elfordulunk tőle, mert természetes érzelmeinkkel semmi jót sem vagyunk képesek föltételezni róla: hát még a vallástalan nő, a gyöngédségre teremtett asszony? Lelkének leggyöngédebb, legnemesebb érzelmeiben szoktuk meg őt ismerni; szenteségének, ártatlanságának himporával állítjuk őt szemünk elé; az istenházában újratos imába merülve képzeljük el s ime egyszerre elvetve szenteségének, ártatlanságának minden

külső jeleit, fékevesztett zabolátlanságában undort keltő szörnyeteggé válik. A nő épen azért, mert Isten őt finomabb és gyöngédebb kezekkel teremté egy magasztos hivatásra, mélyebben bukik a férfinál; a hiúság, önzés, világ szeretete, Istenről való megfélekedés, a jó iránt való gyűlölet dolgában túltesz a férfin. Ha a nő hűtlen lesz magasztos hivatásához, ha a természettől beleoltott alapérzelmeiket erőszakosan kitépi lelkéből: akkor az ő magasztos tulajdonai váratlanul önmaga, a férfi és a társadalom ellen fordulnak.

A férfi, miután lesülyedt az erkölcsi magaslatról és társát is magával rántotta, nem fogja magát otthonosan, jól érezni neje társaságában, ez pedig még kevésbé a férfi körében. Az istentagadók, vallástalanok, társadalom-felforgató elemek közt fogják majd megtalálni helyüket. Mert a nő nemcsak hiúságra, hanem túlzásra és ha nem hisz már többé semmiben és elbukott, vakmerőségre is hajlandó.

Az ily családjára egyenlő jogokat akar élvezni férjével s míg a gyerekek otthon felügyelet nélkül, étlen-szomjan, korán a nyirkos börtönök lakóivá érlelődnek meg: addig az apa és az anya tiltakozó népgyűléseken, a fennálló rend elsöprését célzó klubokban vesznek részt és már-már igen sokszor lehet hallani az istentelenség lelketrázó lármáját nők szájából is.

Legfüresább azonban, midőn az apa és anya, a család fejei, mint ellenkező politikai vagy társadalmi felfogások pártolói, a felizgatott vallástalan tömeg közepette szóval vagy épen tettel egymás ellen lépnek fel a küzdötéren. Amerika már nyújt erre példát: idővel megérünk majd mi is rá!

Ha most már végighordozzuk tekintetünket azon szomorú következményeken, azon számos vérfagyasztó családi drámán, amelyek mind a vallástalanság, hitetlenség következtében szaporodtak el oly hihetetlen aránytalan módon, úgy lehetetlen ne esodálkoznunk s egyben megdöbbenünk az emberek azon rövidlátóságán, melynélfogva törvényileg ismerik el a felekezetenküliek létjogosultságát.

Egész életünk, földi boldogságunk legnagyobb része a kölesönös hit és egymás iránti bizalomra van építve: hogyan higyjünk most mi azoknak, hogyan bizzunk azon embertársainkban, kik előtt semmi szent, semmi tekintély nem létezik, akik maguk sem hisznek semmiben, sőt minden ilyennek határozottan lerombolására törekeshnek? Micsoda nevelést, micsoda gyermekeket várhatunk az ilyenektől?

Pedig a betegség terjed és talán sokkal rohamosabban, mint gondolnók. Bennünket, a tanítás s neveléssel foglalkozó egyéneket és a szülőket érdeklí leginkább az a felette szomorú statisztika, melyet a „Társadalomtudományi Társaság” februári ülésén dr. Kenéz Béla a felekezeten kívül állókról felolvasott s melyből kiderül, hogy egy pár év alatt több mint 16 ezren jelentették be felekezetükből való kilépésüket.

Mily elszomorító statisztika! Hány apa, hány anya teszi ki ezt az óriási számot! És hány és hány gyermek fog ezen vallástalan apák és anyák nevelési elvei következtében istentagadó, vallástalan, az emberiség salakja, embertársai örökös nyüge lenni?

Mert hiszen állandó jellemvonása a gyermekeknek mást, de különösen azokat, akik legközelebb állanak hozzájuk, utánozni; a rossz példát csak úgy követni fogják, mint a jót.

Hasonlóképen egyformán meghallgatja a jó és rossz tanácsot s ha ahhoz szokott, hogy mindig csak botrányt lásson, mindig csak cáromkodást és átkozódást halljon, végre minden emberi érzés kihal belőle.

Ha a szülők nem sokat törődnek gyermekeik jövőjével, elhanyagolják őket, avagy megengedik, hogy hamis elvek és rossz erkölcsök mérge megromtsa őket — amint ezt a vallástalan családfőkről joggal feltehetjük — akkor ezek félrevezettetnek, elméjük meg lesz rontva, szívéük meg lesz mérgezve.

De a szabadakaratról szóló tanunk, cselekvéseink betudhatóságáról vallott elveink, a felelősség, jutalmazás és büntetés eszméje e földi életünk után a legnagyobb határozottsággal követeli a túlvilági életet. S ha ez így van, s ha Isten örök rendelése folytán jelen életünk jövő létezésünknek csak előkészülete és előképe s ha a szülőktől függ gyermekeiknek ideiglenes boldogsága vagy boldogtalansága: úgy bizonyára azoktól függ a gyermekek örök üdve vagy kárhozata is — valóban azok a szegény gyermekek örökké boldogok vagy boldogtalanok lesznek a szerint, a mint szülőik őket az égbe segítették avagy onnan visszatartották.

Ezért van tehát oly óriási különbség a következményeket tekintve vallásos és vallástalan család között! Olyan a család a gyerekekre nézve, mint a termékeny vagy kiaszott talaj a növényzetre nézve!

Ezért szólunk tüzetesebben a családról, feltüntetvén annak mai korunkban létező minden árnyalatát. — nézzük most meg a növényzetet, azt az anyagot, melyet növeszteni és nevelni kell!!

V.

A gyermek, mint a vallásos nevelés alanya. Testének, lelkének ápolása, fejlesztése. A vallásos nevelésnél különösen a lélek kiművelése a fő. Mikor kezdődik a lelki s vele a vallásos nevelés? Ki a vallásos nevelés fő tényezője a családban?

A gyermek a jövőre harcos. A mily eszmékért ma mi küzdünk, utánunk ők folytatják a harcot ugyanazokért és újakért. Úgy kell tehát tekintenünk a kis embereket, mint azon erős és szilárd alapokat, a melyeknek erősségétől és szilárdságától függ a jövő emberiség boldogsága vagy boldogtalansága.

Attól a pillanattól kezdve tehát, melyben az újszülött belép az élet színterére, a legszorgosabb gondoskodást igényeli.

Egy fölötté termékeny talaj, amelybe azonban az igaz ismeretek és ezeknek magvait el kell hintetnünk, mert önmagától mit sem terem. Melengető, támogató, gyomláló kezekre is szükség van, mert a nemes gyümölcs mellett a jó talajban a gyom is felburjánzik.

Tehetetlen, gyámoltalan lény az újszülött gyermek testileg, szellemileg egyaránt. Hamarosan elpusztulna, ha alkalmas tápláltságáról nem gondoskodnának; él anélkül, hogy tudata volna létezéséről. Azért egy igen-igen lassan érő gyümölcshöz lehet a gyermeket hasonlítani, amelyre ezen hosszú idő alatt a legnagyobb gonddal kell felügyelnünk.

Ha a szülők át vannak hatva ezen tétel igazságától, valódiságától, mindjárt hímes szálaból fonódik számukra az élet, boldogabbak lesznek a napjaik, gyorsabban feledik az apróbb szenvedéseket, reménnyel tekintenek a jövőre s kiapadhatatlan örömet találnak azon gondoskodásban, melyet gyermekük felnevelése körül kifejtenek. Belátják, hogy a gyermek öröme a jelennek, a jövőre nézve pedig egy boldogabb lét szende előhírnöke; „kecsgető reménybimbó, mely kelyhében egy fejlődésnek induló életet rejteget.”

A gyermek egy új, viruló hajtás a család terebélyes fáján, egy friss, illatos virág az élet gyönyörű kertjében; „élő gyökér, mely egy láncszemmel szorosabban fűz az élethez, melynek fontossága általa öregbedik.“

Ezen magasztos eszmékben rejlik aztán alapja azon kimondhatatlan szeretetnek, mellyel a szülők gyermekeik iránt viseltetnek. A legnagyobb fáradoalmakat, kínt, szenvedéseket, sőt még a halált is elszenvedik érettök, csakhogy boldogulni lássák utódjaikat. Nem kell itt a világtörténelem egyes feltűnő cselekedeteire hivatkoznunk, csak a mindennapi élet közönséges példáira utalunk.

Valóban lélekemelő lehet a szülőre nézve annak a tudata, hogy a gyermekre nézve ő helyettesíti a gondviselést, az ő gyámolítása, az ő pártfogása alatt áll s ha valaha hosszú életű és boldog lesz, mindenesetre eszébe jut, hogy annak alapját ő vetette meg! Nagy kincs tehát a gyermek, azonban szorgosan kell őriznünk!

A legrégebb időtől kezdve a hagyományok szerint az emberiség mindig a legnagyobb örömmel, szerencsének tartotta a családra nézve a gyermekeket; csakhogy míg a pogány ókorban a testileg s lelkileg ép gyermekekben látták a család természetes és méltó folytatását, addig a kereszténység isteni szelleme kiterjesztette szeretét az összes újszülöttekre s felkarolta ama szerencsétleneket is, kik testi vagy épen lelki épség hiányában kényszerülnek embertársaik jóindulatára s támogatására szorulni.

Az ókori pogány és mai keresztény felfogás közötti eme különbség mutatja meg épen leginkább ez utóbbi magasztos, isteni eredetét. Sőt önként következik, hogy az az újszülött, a melyik nem ép testtel jön a világra, még inkább megköveteli a gondos ápoló, gyámolító kezeket.

Legyen bármilyen a gyermek, születésének első pillanatától kezdve a legnagyobb gondoskodást igényli. Ez a gondoskodás a legelső időkben természetesen csak a testre terjedhet ki, mert a gyermek kezdetben csak tenyésző életet folytat, úgyszólván csak testileg él. A pólyában levő kisedre lelkileg hatni még alig lehet úgy, hogy gondoskodásunk ekkor kizárólag még csak a testre szorítkozik. De ezt aztán lelkiismeretesen kell megtenniök a szülőknek; mert ha ápoljuk, kellőképen fejleszteni iparkodunk a testet, ezzel egyszersmind szellemi fejlődésének útját is egyengetjük. A test nyanyis a lélek hordozója, hüvelyke; vele elválaszthatatlanul össze van kötve. A fő közvetítő szerv a testi és lelki működések között az idegrendszer. Különös törekvésünk tehát az, hogy a testet, mint szervezetet s annak minden egyes szervét, főképen az idegrendszert képessé, alkalmassá tegyük arra, hogy a benne szunnyadó lelki erők csirái párhuzamban, fokozatosan fejlődjenek vele. A „beteg testben a lélek is beteg“ közmondást kiegészíthetjük a régi római óhajással, mely egészséges testben egészséges lelket is kíván. Általában a testi épség alapja a lélek épségének is, a kettő egymással a legszorosabb összefüggésben van s egyik föltételezi a másikat.

A nevelésnél általában, de különösen a vallásos nevelésnél a lélekre kell a legnagyobb súlyt fektetniök a szülőknek; a mennyiben azonban a test és lélek elválaszthatatlan szoros kapcsolatban vannak egymással, a test ápolása sem hanyagolandó el a fejlődés egész menetén keresztül.

A vallásos nevelésről szándékozáván szólni, főleg a lélekkel, annak nyilvánulásaival és azon eszközökkel fogunk röviden megismerni, a melyek előmozdítják, vagy gátolják jó irányban történő kifejlődését.

Az ember, mint test és lélek, egyszerre két világban él; ő kapcsolja össze az anyagi világot a szellemivel. Ez utóbbi azonban sokkal fontosabb benne, mert úgy viszonylik a szellem az anyaghoz, mint például a cél az eszközhöz. Valamint a test ápolásában a természetességet követeltük, úgy a lélek nevelésében is a természet működését, útmutatását kell követnünk, hogy az magasztos feladatának megfelelhessen.

Az emberi léleknek mivoltát, lényegét valójában megismerni, leírni nem vagyunk képesek, csak nyilatkozataiban, az úgynevezett lelki tünetekben válik az előttünk ismeretessé. Míg itt az anyagi világban lelkünk a legfelsőbb fokon áll, a szellemi világban minden valószínűség szerint a legalsót foglalja el.

Az emberi lélek értelmével, az érzelmek egész kis birodalmával rendelkezik, szabad akaratot rejt magában és végül halhatatlan.

Ha a kisdud testének fejlődése megkívánja a gondos ápolást a szülők részéről, kétszeresen megköveteli ezt a lélek. Amennyivel fontosabb a lelki élet a testinél, annyival inkább szorgosabb nevelésre szorul!

Most már csak az a kérdés, mikor kezdődjek ez a nevelés, ki a fő tényező e munkásságban és milyen irányban haladjon?

A lelki nevelés kezdetére vonatkozólag határozott időpontot megjelölni lehetetlen, minthogy minden egyes gyermeknek értelmi hajnala a vidék, vérmérséklet, ezer és ezer más körülményektől függően, különböző időpontban kezd pirkadni. Vannak olyan szülők, akik túlságosan aggódnak gyermekük szellemi kifejlődése kezdetét illetőleg és olyan jelekből, mint hosszú és mély alvás, vagy csendes magaviselet ébrenlét alkalmával e fejlődés túlságos lassúságára következtetnek.

Mikor azonban a gyermek a külvilág benyomásairól érzékeivel tudomást vesz, midőn figyel a hangra, megkülönbözteti az arcokat, az után kap, ami megnyeri tetszését, nevet, mosolyog, örömeinek ad kifejezést, midőn szülőit, dajkáját látja: akkor már föl-fölesillan benne a lelki élet világossága. E pillanattól kezdve aztán, kivéve az esetleges rendellenes állapotokat, e fejlődés folytonos és fokozatos.

Mielőtt értelme kifejlődnék, már tud érezni a gyermek. Midőn egy kedves játékszert, egy illatos virágot, tarka madárkát megpillant, szíve szint-úgy repes örömeiben, világos jelül annak, hogy már rendelkezik lelke az érzelmek nyilvánításának egész fokozatával.

A kedélynek, a vallásosságnak mennyi kincsét, mennyi csíráit ültetheti el ily korán az értelmes szülő gyermeke lelkébe. Más szóval ekkor már kezdetét veheti a vallásos nevelés. Mert mikor a gyermek már járni kezd, egyes szókat gagyogva, érzelmeit öntudatosabban kezdi nyilvánítani: akkor már az áhitat egyes kezdetleges gyakorlataira, a melyek tulajdonképen először csak olyan illemszabályoknak tűnnek föl, ráfoghatók. Például arra kell szoktatnunk a gyermekeket, hogy a templomban, vagy otthon, midőn szülei imádkoznak, csendben legyen; Isten nevét a legnagyobb áhitattal mondja ki; apjának, anyjának illendő magaviseletével örömet szerezzen; amit másoktól kap, köszönettel fogadja el.

Igen sokan, a fővezér közöttük Rousseau, azt tartják, hogy egészen addig, míg a gyermek értelmének szabad használatával nem rendelkezik, nem szabad előtte a vallásosságról, Istentől beszélni se. Mert mire is törekszünk mi akkor, midőn a vallásosságot akarjuk a kis gyermek szívébe elhinteni? Odairányítjuk fáradozásunkat, különös gondoskodásunkat, hogy a gyermekeknek még fogékony lelkébe beoltsuk az erények csíráit; azon erényeket pedig, melyeket már eleve maga a természet ültetett el bennök, élesszük, fejlesszük; továbbá, hogy az érzéki ösztönöket, gonosz vágyakat fékezni iparkodjunk s hogy érvényt szerezzünk az észnek a rosszra való hajlamok fölött. Ez pedig, mondják ők s elismerjük mi is, igen nehéz feladat olyan korban, midőn az ember értelmének tökéletes használatával nem bír. De mi azt feleljük rá, hogy vallási dolgoknál, különösen gyermekeknel nem is kell mindjárt eleinte mindent tisztán átlátni, mindennek az okát tudni. — hisz erre még a legtudományosabb emberek sem képesek, hanem igenis elég, ha megszokja szeretni a jót s megutálni a rosszal. Később, midőn tisztábban kezd látni, úgyis rájön majd magától is, hogy miért kellett ezt így tennie, amazt pedig úgy.

Találón mondja egy nagy pedagógus erre vonatkozólag, hogy a tapasztalás, e legmegbízhatóbb mester tanítja, miszerint amely gyermek nem előbb tanul imádkozni, mint azt érti, soha sem fog jól imádkozni; és ha az eget nem előbb tanulja ismerni, mint a földet, az örökkévalókat nem előbb, mint mulandókat; alig fogja az valódi hazáját és saját halhatatlanságát s emberi méltóságát megismerni!

Jó korán kell tehát kezdenünk a vallásos nevelést a családban, még pedig apának, anyának egyaránt.

Más kérdés most már az, hogy a szülők közül melyik félnek lehet nagyobb befolyása a gyermekek vallásos érületének fölkelésére nézve? Külső és belső okok adják meg reá a választ!

Az apa ritkán van azon szerencés helyzetben, hogy a napnak legnagyobb részét otthon, családjá körében tölthesse el. Igen sokszor már kora hajnalban elhagyja a családi tüzhelyet és csak késő este vetődik haza eltikkadva, kimerülten a fárasztó napi munkától, mely-

lyel magának s családjának a megélhetéshez szükséges élelmi szereket szerzi be.

A másik otthon van ugyan, mert olyan például a mestersége, amelyet saját lakásában is elvégezhet, de a nehéz és folytonos munka annyira lekötíti figyelmét, eszét, gondolkodását, hogy napközben apró családi dolgokkal foglalkozni nem is képes.

A férfi keresi a kenyeret s ezért otthon vagy családján kívül folytonosan munkálkodik, fárad s így testileg, lelkileg kimerülve, este alig várja azt a kedves pillanatot, mikor pihenésre hajthatja fejét.

Így a külső okokat tekintetbe véve, fizikailag sincs elég ideje ahhoz, hogy gyermekeinek a szükséges vallásos oktatást naponként megadja. Kedvező alkalmul nyílnak azonban erre a vásár- és ünnepnapok, mikor az idegzsibbasztó heti vagy huzamosabb munkától testileg csaknem kimerülve, az Úr tanítása szerint egy-egy napot nyugalommal szentel meg.

A vallásos nevelés dolgában sokkal előnyösebb helyzete van az anyának. Ő tehet a legtöbbet ebben a tekintetben, de másrésről a legtöbbet is ronthat. Az anyának, a család természetéből kifolyólag, a napnak legnagyobb részét otthon kell tölteni, hazuról nem távozzhat, csak ha valami nagyon fontos ok kényszeríti erre; következőleg igen bő alkalmá nyílik arra, hogy kicsinyeinek ártatlan lelkébe a vallásosság első csiráit elhintesse.

Másrésről belső okok még inkább lehetővé teszik az anya ezen magasztos feladatának teljesítését. Míg a férfi ugyanis rendesen komolyabb hangulatú lévén, mint a nő, keveset beszél és leginkább csak példájával hat: addig a nő a maga egészében csupa szív, órák-naphosszat elesicsereg gyermekével még a legkisebb dolgokról is s nem fárad ki, nem unja meg a folytonos gyermekes kérdezősködésekre megadni az illő választ. Az anya már úgy van alkotva a természettől, hogy szíve mintegy összeforr a gyermeke szívével, benne és érte él! Az ő szelid lelkének aranyos napsugarai, mint reménye, öröme, a természet ajándékeképpen nyert vidámsága, édes nyugalma világosságra fakasztólag hatnak kicsinyeinek lelkére. A természet felruházta őt oly tehetséggel, amelynél fogva egyedül ő képes megérteni és hatni az ébredő kis lélekre s viszont az is őt érti meg leginkább.

Egy jó anya szeretetének melegségével, gyöngédségének varázsával, jóságos modorával, véget nem érő türelmével, természetes nevelőképességével felkelti gyermekében az értelem első ébredező csiráit s ő van leginkább hivatva arra, hogy tekintetét az ég felé irányozza. Hiszen az élő hit az anyának meleg tekintetéből, szavaiból, tetteiből lépten-nyomon kicsillog; ez a kisedet által is felfogható, sőt reá nézve ez a legjobb gyermekkáté. Még a legközöségesebb, legtanulatlanabb anya is jobban elfatalja a hangot gyermeke szívéhez, mint a legműveltebb, de idegen egyén.

Nem késünk itt megemlékezni Legouvé-ról, a híres deistáról, aki a vallásosságról, annak első tanításairól szintén így nyilatkozik. Semmi sem

kíván oly folytonos erőfeszítést — mondja — mint talán a vallástanítás. És ő nem is ismer kifejezést, mely a kötelességek rendes betöltésére üdvösebb volna, mint eme szeretetreméltó, mélyértelmű kifejezés: kegyes szokások. Ezeket pedig csak az anya adhatja meg, csak az anya fejlesztheti folytonosan. „Az anya tanítja meg a gyermeket Isten nevére, az anya kulcsolja imára kisdéd kaecóit, az anya vezeti el a templomba.“ A férfiak sokkal inkább el vannak foglalva, mintsem hogy eme magasztos küldetést magukra vállalhatnák. Nem is ismerhetik az apák azon egyszerű, családi és rábeszélő nyelvezetet, „mely, mint az anyatej oly édesen, oly természetesen folyik az anya ajkáról.

A kis gyermek átlátva, jobban mondva átérzve a szeretetnek eme kiapadhatatlan forrását, sokkal inkább vonzódik hozzá; tanításait, intéseit jobban megfogadja, követi és megtartja, mint bárki másét; sőt még apjától is ő hozzá fut.

Kimondhatjuk tehát a fontos tételt, hogy a gyermeknek első, igazi tanítója a családban a vallásosságra az anya. Ő az, aki nem csak belé szoktatja, később neveli a vallásosságot gyermekeibe, hanem ha kell, nyugodtan elviseli azoknak Isten szent törvényeiért történő martirhalálát is.

Nem akarunk itt a szentiratok vagy a világtörténelem felöltő példáira hivatkozni, csak általában említjük meg a Makhabaeusok esetét, kiknek anyja fiaí kínos halálánál nem csak jelen volt, hanem még erőteljes szavakkal bátorította őket, hogy Isten szent törvényeiért örömteljes bátorsággal haljanak meg, vagy szent Ágostonét, kinek anyja, Monika, annyira, oly bensőséggel imádkozott Istenhez, hogy fia, a tévelygő és eretnek az egyháznak egyik kiváló fényességü csillaga lett. A szentek, jámborok, martirok ezer és ezer példái hozhatók fel, kik a vallásosságot, az Istenben való hitet, bizodalmat és bátorságot mind anyjuktól tanulták.

VI.

A vallásos nevelés eszközei: természet, imádság, Úr imádsága, kegyes szokások, jámborság gyakorlatai, bibliai elbeszélések, ünnepek becsületes megülése, részvétel az isteni tiszteleten, szertartásokon. Erények: szeretet, igazi barátság, hűség, engedelmesség, hála, könyörületesség és igazságosság. A vallásos nevelés akadályai: rossz hajlandóságok, léha környezet, rossz könyvek, példák. A szülői befolyás tartama gyermekeikre vallás tekintetében.

Nézzük ezek után, melyek azok az eszközök, amiket a szülőknek, különösen az anyáknak meg kell ragadniuk, hogy gyermekeik vallásos neveléséről kellőképpen gondoskodhassanak?

Legelső mindenestre a természet, ez a nyitott könyv, a melyből leginkább tanulja meg a kis gyermek hódoló imádatlal körülvenni a mindenek Alkotóját. Az anya séták, kirándulások alkalmával nyissa meg kicsinyei szívében a természet szépségeinek, összhangjának megfelelő magyarázgatásával az öröm és boldogság egy igen gazdag forrását! Ez által a kis gyermek majd a legtisztább, legártatlanabb és legolesőbb örömeiket élvezi, melyek oly nagy befolyást gyakorolnak vallásos érzületének fölkeltésére.

Figyelmét irányítsa a csillagoktól ragyogó égboltra, a hold szendén mosolygó tányérjára, a fölkelő nap lüzpompájára, a csevegő madarak dalaira, a gyorsan tovatünő patakok csobogására, a virágok megszámlálhatatlan színű hímes ruháira: magyarázza meg, hogy ezek mind-mind Istennek művei, aki azért teremtette őket, hogy az ember feltalálja bennök ama tisztán csörgedező forrásokat, melyekből a szív ártatlan gyönyörűségeket meríthet s Istenéhez emelkedhetik fel!

Midőn már megismerte Istenét, esodálni tanulta őt fönséges alkotásában, a természetben, a szülők példájuk és oktatásuk által hassanak oda, hogy a legnagyobb tisztelettel, hódolattal és imádatlal forduljanak gyermekeik a mindenek Alkotójához!

A jó szülők a jámbor, vallásos, kegyes szokások beleoltását gyermekeik szívébe rendszeren az imádsággal kezdik. Az ima az az aranykünc, mely

összeköti az embert Istenével; a vallás egyik legszebb virága, a szív érzelmeinek kiöntése a Mindenható előtt. A szentatyák tanítása szerint lelkünk felemelése Istenhez. Az ima az első isteni szolgálat a gyermek részéről, azért, mihelyt csak beszélni kezd, tanítsuk meg a lélek ezen beszédére is.

Hiszen minden embernek elkerülhetetlen kötelessége itt a földön minden erejéből imádni Istenét; hálát adni neki a vett jókért és alázattal esedezni a szenvedés kelyhének eltávolításáért a megpróbáltatások napjaiban.

Az ima által, mely megszentel, nemesít, kiváltképp az állatok közül, mert felismerjük és imádni törekszünk Alkotónkat. Általa, ereje által kibontakozik az ember a föld légköréből és az Istenhez emelkedik, tisztán kezd látni s ennek következtében lelkében egészen más szeretet, egészen más vágyak gyúlnak lángra.

Az első ima, amelyre a szülők gyermekeiket meg szokták tanítani, az Úr imádsága, azért neveztetvén így, mivel az Úr tanította meg rá az emberiséget. Kiténik már ebből is, hogy mily fűnséges műremek, mily tökéletes alkotás! Az Úr imádsága megtanítja a kis gyermeket arra, hogy mint kell az Isten kimondhatatlan jóságát hinni és hogyan kell benne remélni.

Majd, midőn iskolába kezd járni, elsajátítja az apostoli hitvallást, mely arra tanítja meg, mit kell hinni; a tíz parancsolatot, mely továbbá azt foglalja magában, mit kell cselekedni.

Némely pedagógus útmutatása szerint a szülők ne a gyermekkel együtt, hanem előtte mondják és pedig jó fenhangon az imádságot; a gyermek kezeit összetéve, áhítatos csendbe merülve hallgassa, míg nemsokára ő is beleszól és utána mondja anyja szavait, kezdetben talán csak néhány szót, majd az egész utánozhatatlan szépségű „Miatyánkot”.

Különösen ügyeljenek a szülők arra, hogy az imák, melyekre kezdetben gyermekeiket megtanítják, ne legyenek hosszúak, mert így úntatják, kifárasztják a gyermeknek még örökös változatosságra törekvő lelkét s nemhogy nyernének általa, de megutáltatják vele jóleve az imádságot.

A vallásos szellem ápolására igen fontos alkalom még a karácsonyesti ünnepély. Édes örömlükben körülzibongják a kicsinyek a túlvilági fényben ragyogó fát; alig hogy elmúlik az egyik, várva-várják a következő karácsonyestét; még a felnőttek is örömmel gondolnak vissza reá s ebben az örömben, ebben a lelkesedésben a vallásos, a hívő kebel első szent érzeményei nyilatkoznak meg.

A kis gyermek vallásos érzületének kifejlődésére nagyban közreműködnek még a bibliai elbeszélések is. A legnagyobb és legfeszültebb figyelemmel kísérik a kicsinyek az anyjuk ajkáról elröppenő szavakat, midőn pl. Noé, Ábrahám, Jákob stb. történetét szívének egész melegével elbeszéli. Természetesen azonban kell, hogy a gyermekek nyelvén szóljon hozzájuk, mert különben fáradozása sikertelen marad.

A régi időben az volt a szokás és pedig dicséretes, jó szokás, hogy magát a forrást, a bibliát ismertették meg a gyermekekkel, meghagyva annak eredeti festéseit, zománcát, élénk színeit; könnyedén és ügyesen mellőzve mindama részleteket, melyek a gyermekkorhoz nem illenek, megismertetve vele egy-két zoltárt — mint azt különösen a protestánsoknál láthatjuk — és egy-két mélyértelmű prófétai mondást, melyek örök eszmék és érzelmek magvait hintik el a lélekben.

Szívemelő, léleknemesítő hatását e bibliai elbeszéléseknek elismerik még olyanok is, kik különben az egész szentírást csak egy történeti könyvnek tekintik. Első ezek között a már említettem Legouvé, aki deista létére gyönyörűen nyilatkozik a vallásos ihletettség e gyönyörű forrásáról. Talán senki sincs, — mondja — ki ne tapasztalta volna, hogy az élet nehéz körülményei között a gyermekkorban betanult egy-két bibliai idézet miképen csillámlik meg bennünk és miképen lesz a vigasztalás, tanács és tanítás forrása. Világosítja az értelmet, emeli a lelket, támogatja az elhatározást!

Szentelje meg a család a vasárnapokat s az egyház által előirt ünnepnapokat is, amit látva a gyermek, vallásos érzelmei csak erősbödnék. A vasárnapok, ünnepek ugyanis a lelki élet örvendetes napjai, a melyeket Isten jótéteményeinek emlékére ünnepélyesen szentelünk meg, nehogy irántuk hálátlan feledékenységbe merüljünk.

A vallásos meggyőződés legszentebb nyilatkozatának egyike a szentmisén és egyéb egyházi szertartásokon, isteni tiszteleten való részvétel. A szentmise áldozat, mint tudjuk az egyház egyik legfőbb és legszentebb ténykedése, mert benne ama éltető, szeplőtelen véres áldozat, aki magát érettünk a kereszt oltárán feláldozta, a pap kezei által naponként vérontás nélkül mutattatik be. E magasztos szentség élő emléke ama kimondhatatlan szeretetnek, mellyel Isten irántunk viseltetik. Ezen szent áldozatban ismerjük meg legtökéletesebben az isteni fölséget és adunk neki hálát minden jótéteményeiért.

Azért a gyermeket külsőleg, belsőleg is a legnagyobb hódolatra kell előkészíteni ezen szentség imádása iránt. Ügyeljen a szülő különösen arra, hogy a templomba lépve a gyermekek szerényen és illedelmesen viseljék magukat, benső áhitatra gerjedjenek és szent félelemmel gondoljanak arra, hogy mily tisztelet illeti meg e helyet. „Ha már a fejedelem palotájába aggódó félelemmel és a tisztelet érzetével lépünk, mennyivel illőbb, hogy magunkban a szent félelem érzetét fölkeltsük, ha a dicsőség királyának házába megyünk!”¹

A templom azon hely, a hol a vallásos lélek Isten iránt tartozó hódolatának külső szertartásokban ad kifejezést. Ezek a szertartások különösen nagy hatással bírnak a fiatal, fogékony lelkekre. Mert nemesak hogy a gyer-

¹ Antonio Silvio: A keresztény nevelés. 196. lap.

mekek nem, de még a legtanultabb emberek sem emelkedhetnek fel csupán a lélek szárnyain — minden külső közbenjárás nélkül — Istenhez. Különösen nem a gyermek, aki a testi élet hatalma és a külvilág bódító hatása alatt áll. A gyermek csupa szem, fül, érzék! Hogy felülemelkedhessék e földön, föl egészen a mindenség Teremtőjéig, a föld minden segítségére szüksége van. Ezek a szertartások pedig elbűvölik a gyermek szemét, énekei felesigázzák képzelőtehetségét, fennhangon elrebegett imái meghatják szívét, szentségei támogatják gyengeségét!

Van azonban ezen szertartások között is egy, mely a gyermeki léleknek legfőbb ünnepe, a keresztény családok körében egy várva-várt pillanat: az első áldozás. Ez a mozzanat egyszer fordul elő a keresztény ember életében, de oly megható, annyira magasztos és főséges, hogy felejthetetlen!

Ha a gyermek már korban annyira előrehaladt, hogy ezen mennyei kenyérnek a földi fölött való magasztosságát fel tudja fogni, hónapokon, heteken át készítik elő közösen család és vallástanítója ezen magasztos ténykedés kellő megértésére. Megmagyarázzák neki, hogy ez az Úr áldott szenvedésének szent emléke s ama megbecsülhetetlen szeretetnek, mellyel irányunkban viseltetik, legédesebb záloga. Ez azon égi tűz, mely sziveinkben az ájtatosság lángját táplálja; ez az igazi manna, mely minden élvezet édességét magában foglalja; az a harmat, mely érzéki kívánságaink lángjait osztogatja.

Ez egy oly mozzanat az ember életében, melyre még késő agg korában is szeretettel gondol vissza és nem ritkán elhatározó valakinek egész életére nézve.

Azért a legnagyobb áhitattal vegyék magukhoz e vérnélküli áldozatot s a szülők gondoskodjanak, hogy minden módon élesszék gyermekeik gyöngéd szívében ezen szentség iránt a szeretet és ájtatosság szent tüzét.

Általában a család egyik legszentebb kötelességévé tartozik, hogy a legőszintébb szeretetet és ragaszkodást éllessze és ápolja gyermekei szívében azon egyház és annak minden külső szertartása iránt, melyhez tartoznak. Ha valóban szívéükön fekszik a szülőknek gyermekeik boldogsága, úgy legnagyobb gondjuk legyen őket az egyház iránti tiszteletre megtanítani és megóvni, elrejtetni őket a valódi és szilárd vallásosság védőfala mögé minden olyan tantól, mely nyílt lázadást hirdet édesanyja, az egyház ellen.

A jó szülő azonban még ennyivel sem elégszik meg. Nem tartja ugyanis elégségesnek az igazi, benső vallásosságra nézve, hogy az egyháznak engedelmességedjenek, törvényeit betartsák, szertartásait kövessék gyermekei, hanem megköveteli tőlük egyszersmind, hogy igazi vallásos erényekkel legyenek feldíszítve.

Természetesen a gyermekek ezeket maguktól nem tanulhatják, a szülőkre hárulnik tehát a szeretetteljes kötelesség, hogy idejekorán beléjök oltás azokat. Szent hitünknek tanai ugyanis korántsem olyanok, hogy csak

az emberi elmét foglalkoztatnák, leszálnak azok a szív mélyébe is s a lelket szelíd méltósággal szólítják fel kötelességei teljesítésére. Mert bár a hit üdvösségünk alapja, mely nélkül nem üdvözülhetünk, mindazonáltal a hithez, hogy sikeres és gyümölcsöző legyen, jó cselekedetek is ajánlatosak, melyek által a törvénynek hittel önkényt hódoló ember anyagi és szellemi javára munkálván, nemcsak ideiglenes, hanem örökké tartó boldogságát is elérheti s arra a megkívántató érdemeket megszerezheti.

A hit elvezet ugyan a mennyország kapujáig, de csak az erény teheti fel a diadalmi koronát a főre, mely által az erkölcsi ember megdicsőül, felmagasztosul.

Erények nélkül olyan lenne az emberi lélek, mint a zengő érc és a pengő cimbalom.

Nézzük, melyek lehetnek azon erények, melyeknek csirűit már a fogékony gyermekszívekbe elvethetjük.

Mindenesetre az első, leggyakoribb és legkönnyebben elsajátítható a szeretet. Szülőitől tanulja ezt legelőször a gyermek. A szülői szíven ugyanis a természet östörvénye uralkodik, minélfogva a legmélyebb ösztönből ugyan, de ép azért mintegy az öntudatosság részvételén kívül gyakorolja szeretetének jótékonyosságát.

A vallásosság megtanítja a gyermeket arra, hogy mily véghetetlen szeretettel viseltetik Isten mindnyájunk iránt s viszont mily szeretettel kell neki is viseltetnie Isten, szülői s minden embertársa iránt. Napról-napra láthatja, tapasztalhatja, hogy Isten egyenlőképen tér be szeretetének izzó melegével a nyomorult kunyhójába, hogy őt a halálharcban bátorítsa, erősítse, épen oly örömmel, mint betér a dúsgazdagnak palotájába.

A vallásosság éltető eleme a szeretet; nélküle rideg és pusztá az élet: egy elhagyott, oázis nélküli sivatag, melyen szél és borzasztó zivatarok dühöngenek. A szeretetnek, minthogy az erények elseje, ki kell terjeszkedni mindenkire, általánosnak kell lenni. A vallás megtanítja rá, hogy szeresse az Istent, mint legfőbb urát és legkegyesebb atyját. A szülői szeretet viszonszeretetre ösztönzi s arra készíti, hogy szeretettel viseltessék testvérei, rokonai, barátai, sőt ellenségei iránt is: jót kell tenni kivétel nélkül minden emberrel, mert mindannyian Isten képe és hasonlatosságára teremtve s ugyanegy boldogságra vagyunk hivatva. A ki embertársait nem szereti, az magát sem szeretheti igazán! A szeretetnél nincs nemesebb, nincs állandóbb semmi a természetben. „Minden elenyészik, minden elhagy bennünket, csak a szeretet, mint leghűbb barát marad örökre mellettünk. Elkísér ez az istenség legmagasabb trónjába s bizonyosságot teszzen felőlünk.”

Azon szeretetből kifolyólag aztán, melyet embertársaink iránt érzünk, származik a barátság. Igen jellemző ezen erénynek meghatározása azon formában, a mint azt Aristoteles tette: „Egy lélek két testben.” S ha ez így van, elmondhatjuk, hogy nincs drágább kincs a földön a jó és igaz barátnál.

De mi is a célja ezen barátságnak? Azon barátságnak, amelyről mi szólunk s amelyre már a serdülő gyermeket szoktatni kell, célja: előhaladás a jóban, törekvés közös erővel a tökéletesség után; állandó hűséggel gyámolítani egymást jó s balsorban és ha kell, semmi áldozattól vissza nem riadni.

A régiek mesés, áldozatkész barátságáról a görög, római hitregék, a történelem lapjai s a hagyományok tanúskodnak.

Kis gyermeknél még igazi barátságról szó sem lehet, ő csak játszótársat ismer, akit igen gyorsan megszeret, de ép oly hamar el is felejt; ekkor a szülők még csak ez erény talájanak előkészítésére szorítkoznak.

Később azonban, midőn már serdültebb, többször van távol a szülői háztól, iskolába jár, tanuló és játszótársaival barátságot köt, gyakran oly komoly és szoros barátságot, hogy annak emléke még az öregkorban is jóleső érzéssel tölti el keblét. A gyermeknek is vannak apró vágyai, titkai, jól esik neki, ha van egy barátja, ki előtt ezeket minden titkolódzás, vonakodás nélkül feltárhatja.

Gondoskodjanak azért a szülők, hogy a gyermekek hasonló koru és jó erkölcsű társaiktól ne legyenek elzárva, elkülönítve, mert a gyermeki léleknek még nem való a magány; ő csak társai közt érzi jól magát és csak ez a társaság lesz gyümölcsöző lelki életének helyes irányú kifejlődésére.

Igen szép erény az ifjúban a hűség: attól függ ugyanis érdeme és becsültetése, amennyire adott szavát, hitét s ígérését meg tudja tartani és állhatatos tud lenni. A hűség a legbecsesebb erények egyike az emberben, mert ez által magát, barátai, rokonai és embertársai előtt szeretetre méltóvá tudja tenni.

Mindenkiben, de különösen az ifjúban a legszebb erények egyike az engedelmesség, mely korához, ismeretei és kevés tapasztalataihoz képest szinte kötelessége is. Engedelmeskedniök kell Istennek önmagáért, szüleiknek, előljáróiknak, mert Isten parancsolta.

Az engedelmesség különös ékessége az ifjúságnak, midőn nemcsak szüleik illő becsülését, hanem mások becsülését is szívükön hordván, de különösen az öregek előtt meghajolnak, tanítóik szavaira s intéseire szelidséggel hallgatnak s azokat szíves készséggel teljesítik.

A szelidség és alázatosság erényei leginkább illenek a gyermekhez. Mert valamint a drágakőnek a művész adja meg a kellő fényt és értéket: úgy az embernek a szelidség és alázatosság erényei szabják meg érdemét. Mindenki előtt ismeretes lélektani lütemény, hogy a szeretettől lüngoló szív, a szelid, nyájas arc, a szende tekintet és az alázatosság külső jelei oly kiváló kellemek az emberben, melyek még a boszúállásra kész ellenfélt is hatalmasan lefegyverzik s kegyelettel lekötik.

Ne mulasszák el továbbá a szülők, annyival is inkább, mivel ezer és ezer alkalom kínálkozik erre, a könyörületesség, sajnálkozás erényét

sem felköltetni gyermekeikben. Értessék meg velök, hogy egymásra vannak utalva az emberek, következöleg tehetségök szerint egymás ügyes-bajos dolgait lehetőleg meg kell könnyíteniök.

Az erények legszebb koszorúja a hála. A mily rút és megvetendő a hálátlanság, ép oly magasztos és fölemelő a hála. Különösen ezen erény fölkelte és megszilárdítása körül járjanak el a szülök kellő tapintattal.

A gyermek egész életén keresztül a legnagyobb hálával szülőinek tartozik. Azt a sok gondoskodást, utánjárást és fáradságot, melyekkel a szülök őt az első pillanattól kezdve elhalmozzák, kellöképen meghálálni úgy sem képes soha, azért legalább jó magaviseletével, szorgalmával, intéseik, figyelemzetéseik kellő figyelembe vételével igyekezzenek némikép leróni irányukban köteles hálájukat. Tanulják meg továbbá azt is, hogy aki a jötevő érdemét becsülni nem tudja s a jöttet hálával viszonzni nem igyekszik, az könnyelmű vagy hanyag, esztelen vagy romlott lelkű ember.

Nem kevésbé fontos a gyermekben a hallgatagság erényét kifejleszteni. A gyermekkor ugyanis már természeténél fogva hajlandó a csacskságra. Hozzá kell őket szoktatni, hogy hol, mikor és hogyan szólhatnak, ami által az ember életében csak később érezhető nagy bajoknak és kellemetlenségeknek vesszük elejét, másrészt pedig ügyes, helyes és higgadt megfontoltságra tesznek szert a gyermekek, amelyek az emberekkel való érintkezésben feltétlen előnyeikké válnak.

Az emberi erények legtündöklőbb szemefénye az igazságosság. A szülök saját élettapasztalataikból is tudják, hogy az igazságos ember mindenkor és mindenütt tisztelet és közbecsülés tárgya. Gyermekeik pedig az ő legfőbb kincsük, oda kell tehát hatniok, hogy embertársaik részéről majdan ezt a közbecsülést kiérdemeljék.

Tartsák szem előtt és vessék jól gyermekeik szívébe, amit ez erényről oly találóan mond egyik tiszteletreméltó nagy gondolkodó. Az igazság — úgymond — nem egyéb, mint a lélek szabadsága, mely örök és változhatatlan akarattal megadja mindenkinek a magáét: nagyobbaknak a tiszteletet, hasonlóknak a barátságot, Istennek az engedelmességet, önmagának szabadságot az erényes életre, ellenfélnek a béketűrést, szükölködöknek a munkás könyörületességet.

Végül igyekezzenek a szülök a mértékletesség és józanság erényeire idejekorán hozzászoktatni gyermekeiket. A mértékletesség megtöri a gyermekben a fejledező érzékiség hatalmát, elvonja őt a vétök elkövetésének alkalmatosságaitól, megzabolázza kívánságait s ez által lehetővé teszi, hogy itt a földön legmagasabb köteletségét teljesítve, viszonylagos boldogságát elérje.

A mértékletesség erénye oly szükséges különösen a mai korban és viszonyok között élő emberre nézve, hogy e nélkül nyugalmas, hosszú és tartós életre épen nem számíthat: mert a mértékletelenség kimeríti a testi

szervezet erejét annyira, hogy az idő előtt elhervad, súlyos bajok és betegségek idő előtt kioltják életét, melyet a gyarló ember kellő korlátok, a helyes és észszerű rend megtartása mellett, okos mérséklettel még hosszú ideig fentarthatott volna. Már pedig, hogy az ember betöltse hivatását a földön, hogy gyakorolja magát az erényekben, hogy Istennek dicsőségére, embertársainak javára szolgáljon, ahhoz hosszú élet is szükséges.

Azonban míg a szülők, természetesen a vallásos szülőket értjük alattuk, gyermekeik illetően erényes neveléséről gondoskodnak, az eszközöket elébök tárják, az akadályokat elhárítják útjokból: a rossz hajlamok, a környezet és a világ gyakran ezeknek elnyomására és kiirtására törekszenek.

Lássuk röviden, milyen veszélyek környékezik a gyermeket a vallásos nevelés és az erények útján!

Legnagyobb kárt okozhat a gyermek erkölcsében a rossz példa. Utánzási ösztönéből kifolyólag a gyermek jóra, rosszra egyaránt hajlítható. Azt teszi, a mit lát, hall. Ezen utánzási ösztönnek aztán példára van szüksége, hogy gyümölcsöző lehessen. A példa hathatós eszköz az értelmi és erkölcsi fogalmak érzékítésére; azt szokták mondani, élő szemlélés. lelke a nevelésnek. Ez a nevelés kezdete és vége, titka és semmi sem pótolhatja.

A példának ezen meghatározása mutatja aztán annak rendkívüli befolyását a gyermek lelki életének kifejlődésére és egyszersmind jövőendő életére is.

A kis gyermekek kedélyére a látott vagy hallott példák eltörülhetetlen benyomást gyakorolnak; mindenesetre azonban inkább tettekre, mint szavakra van itt szükség. Példát adni tettekben sokkal nehezebb, de marandóbb, mint beszélni. A régi rómaiak azt mondták: „Verba volant, scripta manent, facta loquuntur!”

A gyermeknek, az ifjúnak sem elegendő tapasztalata, sem elegendő ismerete nincs ahhoz, hogy jószántából cselekedjek! Ha látják, hogy a szülők vallásosak, naponkint buzgón imádkoznak, az Isten házáat gyakran látogatják, akkor ők ép úgy, amint megtanulják a beszédmodort, szokásokat, erkölcsöket és társalgási ügyességet; az erényességet, vallásosságot és jámborságot is elsajátítják. A szülőknek ezért elsőnek kell lenni az imádságban, a templom látogatásában, nekik kell leginkább mély tiszteletet mutatni minden olyan iránt, ami szent és útálatot tanúsítani minden bűn iránt. Ekkor a gyermekek nemsokára úgy gondolkodnak, mint ők: becsülik vagy megvetik, amit ők becsülnék vagy megvetnek s rövid idő alatt észre lehet venni, miként törekszenek a szülők minden egyes szavát és cselekedeteit utánozni. „Az ifjú sas — mondja egy kiváló pedagógus a szülőknek — az öregtől tanulja meg a repülés művészetét; a piciny csalógányok az idősbektől tanulják meg ezeknek magasztos énekét, a keselyűk a keselyűktől sajátítják el zsákmányuk üldözését!”¹ Ezért van oly nagy hatása a példának a nevelésre!

¹ L. P. Secondo Franco: Gyakorlati útmutatás, 208. l.

Legmaradandóbb befolyást példájuk által a szülők, atya és anya gyakorolnak a gyermekekre, részint mivel folyton együtt vannak velük, részint pedig és főképen azért, mivel a szülők gyermekeik lelki vezérei, a legokosabbak, legtökéletesebbek és leghatalmasabbak szemeikben. Elgondolhatjuk most már ezek után, mily rettenetes kárt okozhatnak a szülők rossz példájuk által a gyermeki lélekben! Ha az, kinek valamely várat kell megvédelmeznie, átpártol az ostromlókhoz; ha az orvos, ahelyett, hogy a sebet meggyógyítaná, inkább megmérgezi azt; ha a szőlővesszőt, míg javában virágzik, a jég elveri, mi történik akkor? A vár elesik, a beteg elpusztul, bő szüretre pedig alig lehet kilátás! Épen ilyen az összefüggés szülő és gyermek között is!

Ha a szülők a helyett, hogy szülőtteik lelki életének vallásos, jámbor, erkölcsös kiművelésére minél nagyobb gondot fordítanak, rossz példájukkal inkább megmételtyezik azt, mi jót várhatunk eredményképen? Ha rossz a talaj és a törzs, férges lesz a gyümölcs! Ha rossz úton haladunk, soha sem érünk el a kívánt célhoz!

A szülőkön kívül nem kevésbé fontos mindazoknak a példája, kik a család körében tartózkodván, közvetve vagy közvetlenül szintén befolyanak a gyermek vallásos vagy vallástalan nevelésére!

Első helyen kell itt megemlékeznünk a házi cselédségről, amely különösen a mai időben legtöbb esetben a bűn és gonoszság terjedésének termékeny melegágya. Ezek beszédjeikben és tetteikben néha nagyon is kevés illetet tanúsítanak; többnyire a szabadabb életet kedvelik és nem barátai a fegyelennek s így nem ritkán a legnagyobb romlást hozhatják az ártatlan gyermekekre.

Nem szabad megfeledkeznünk továbbá a rokonokról: bácsikról, nénikről; ismerősökről, kik gyakrabban megfordulnak a család körében; továbbá az idősebb testvérekről sem, kik példájuk által állandó nevelő hatást gyakorolnak a fiatalabbakra.

Ezek igen jótékonyan hathatnak a kicsinyekre, de mindenképpől kívánatos, hogy az érett kor bölcsességével és gazdag tapasztalattal közeljenek feléjük, mert különben többet rontanak, mint használnak.

Az idősebb testvérek is szintén hathatósan folyhatnak be a kisebbek nevelésére, mert a fiatalabbak ösztönszerűleg követik a nagyobbak, előttük már tekintéllyel bíró testvérek példáját.

Nagyban befolyanak a kis gyermek vallásos érzületének emelésére vagy lerontására az úgynevezett pajtások, játszótársak. Ügyeljenek a szülők, hogy vásott, rossznevelésű, folyton szitkozódó, káromkodó, kötekedő utcai gyerekek társaságába ne kerüljenek fiaik.

Vannak azonban a vallásos nevelésnek olyan akadályai is, amelyek sokkal távolabbról, közvetve vagy alattomban mételtyezik meg gyermekeink ártatlan szíveit.

Némelykor maguk a szülők kényszerítik gyermekeiket a veszély tor-kába rohanni. Színházba viszik például a még serdülő ifjút és leányt, a mi még nem volna nagy baj, mert ez is lehet nemes élvezet: a baj csak akkor és onnan származik, hogy nem válogatják meg a darabot gyerme-keik számára. Vannak olyan szindarabok — fájdalom — különösen az újabbak között, melyek valóságosan készakarva összehordott gyűjteményei az erkölestelenségnek, mindenféle nemeinek a vallástalan és hamis erkölcsi elveknek. Ezekből idő előtt megismerkedik az ifjúság az ármányok, esa-lárdság, cselszövények, álnokság és szerelmeskedések összes fogásaival, megtanulja a mézes-mázos beszédet, a módot . . . és mihamarabb bele-taszítják ezek a romlott világ büzhödött mocsarába.

Hatalmas befolyással vannak továbbá a gyermeki lélek fejlődésére a jó és rossz könyvek. Egy erkölcsös műnek elolvasása igen kedvező hatás-sal lehet a gyermek vallásos érzületének erősítésére, míg ellenben egy rossz könyvnek pusztítása az ártatlan szívben kiszámíthatatlan!

Hogy a jámbor és vallásos szülők gyermekeik számára milyen köny-vekről gondoskodjanak és milyen munkákat tartsanak távol tőlük, erről épen e helyen már tavaly igen kimerítő és alapos útbaigazítást olvas-hattak.

Kitűzött feladatunkhoz képest most már csupán annak a kérdésnek rövid ismertetésére szorítkozhatunk, hogy a vallásos nevelés tekintetében meddig is tart ez a szülői befolyás? Addig talán épen, míg a család köré-ben tartózkodnak a gyermekek s mindjárt megszűnik, mihelyt szárnya alól kibocsátja őket a nagyvilágba.

Sokan az önállóság jelszavára hivatkozva, ezen nézet mellett törnek pálcát, míg mások több tekintéllyel és nagyobb valószínűséggel azt vitat-ják, hogy a jámbor, vallásos szülőknek befolyása gyermekeikre folytonos, állandó és csak a halállal szűnik meg. Különbén e befolyást mindig a körülmények, a szülők és gyermekeik között fennálló viszonyok szabják meg.

Az általános nevelési befolyás, eltekintve a szülői jó tanácsoktól, megszűnik akkor, midőn a gyermekek önállóak lesznek és új családot ala-pítva, ott hagyják az ősi tűzhelyet. A vallásosság szempontjából azonban nem így kellene lenni! S igazán vallásos családoknál nem is így van! Tekintye azt a szoros lelki kapcsolatot, mely a szülőt gyermekével összeköti, nem is lehet az másképen. A vallásos ember megszokta már gyermeksé-gének első éveitől kezdve mindenben, de különösen a hithez tartozó dol-gokban, szüleinek engedelmességni s ez a szokás a szeretet és tekintély magasztos elveinek kényszerítő hatalmánál fogva állandó, tartós és mara-dandó lesz.

A jámbor és okos atya természetesen tekintélyét és atyai szigorát lassankint mérsékli és gyermekeinek a korban való előhaladása szerint kevésbbé érezteli. Hatalmát esorbíthatatlanul fentartja ugyan, de annak gyakor-

lását lassan-lassan megosztja fiával és pedig azon mértékben, amint ez korának előhaladtával belátásban és ismeretekben gyarapszik.

A vallásos szülő és gyermek között tehát a lelki összeköttetés folytonos és állandóan fenmarad.

Ezekben óhajtottam röviden a szülők és gyermekek szemei elé állítani mindazon módokat és eszközöket, melyeknek kellő felhasználásával önmaguknak, embertársaiknak s a hazának előmenetelére és jövőtára lesznek, Isten előtt pedig kedvesekké válnak.

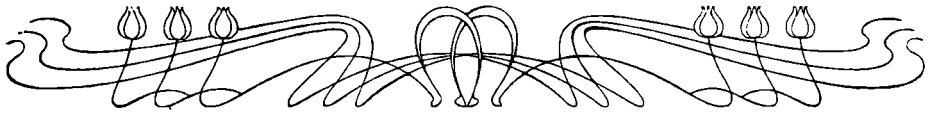
Bizalommal fordulok a szülőkhöz, bizalommal és szeretettel végül az ifjúsághoz! Arra kérem a szülőket, hogy gyűjtsák meg, élesszék és ápolják hűségesen a vallásosság szent tüzét gyermekeik fogékony lelkében, hogy így majdan velök együtt nyerhessék el az anyyira óhajtott örök boldogságot!

Az ifjúságnak pedig nem győzöm eléggé szívére kötni, hogy szülőiknek jámbor példáját követve, intéseiket figyelembe véve, bátran és biztosan haladjanak előre a vallásos élet szent ösvényein, mert így drága hazánknak derék polgárai és erős támaszai, a mennyországnak pedig méltó örökösei lesznek!

* * *

Forrásaim: P. Secondo Franco: Gyakorlati útmutatás a szülők számára gyermekeik ker. nevelésére. — Katholikus Pedagógia. — Antoniano Silvio: A keresztény nevelés. — Tóth Mike: A szeretet lángjai. — Zámolyi Varga Mihály: A házi nevelés. — Szvorényi József: Gyakorlati tanácsok a házi és nyilvános nevelés körében. — Bougaud E.: A kereszténység és korunk I. k.

Bartha György dr.

Platz Bonifác dr.

tankerületünk kir. főigazgatójának jubileumi ünnepélye.

Dr. Platz Bonifác, tankerületünk kir. főigazgatója, jelen tanévben töltötte be főigazgatóságának 10-ik és tanügyi pályájának 32-ik évét. — Az önként kínálkozó alkalmat örömmel ragadta meg a vezetése alatt álló szegedi tankerület, hogy tiszteletét és háláját, mellyel érdemdús vezetője iránt viseltetik, ünnepélyes alakban juttassa kifejezésre. Az ünneplés a letűnt tanév december havának 7-ik napján ment végbe a szegedi városi székhelyű közgyűlési termében.

A szegedi tankerület minden intézete időtálló betűkkel vésheti évkönyveibe ezt a nagyszabású ünnepélyt, mert ezzel nemcsak hogy a köteles tisztelet adóját rólta le, hanem önmagát is megtisztelte, midőn tőle telhető fénytel ünnepelte szellemi vezérét.

Az ünnepély nem volt kizárólag a tankerület ünnepe. Résztvett abban a hazai tanügy szolgálatában elévülhetetlen érdemeket szerzett *ciszterci a rend*, mely egyik legképzettebb, rendjéhez fiúi hűséggel ragaszkodó tagját tiszteli a magas polcra helyezett és rendje körén kívül működő főigazgatóban; részt vett a magyar *tudományosság*, mely munkájában buzgó és eredményekben gazdag napszámosát üdvözli benne, aki műveivel a magyar tudományosság hírért-nevét a haza határain túl is terjeszti; résztvett benne *Szeged társadalma* s e társadalommal a *magyar haza*, mely déli vidékének ez exponált, nemzetiségektől körülvevett helyén mint az egységes magyar állameszmének, a nemzeti öntudatnak s a magyar hazafiságnak megalkuvást nem tűrő hirdetőjét és örét ismeri benne.

Tanügyi munkásságát 1871-ben kezdette (szül. 1848. Székesfehérvárolty) Zircen, mint a rendi növendékeknek theologiai tanára, folytatta Baján hat éven keresztül, mint főgimn. tanár, 1889-től 1892-ig pedig a ciszterci rend budapesti tanárképző intézetének igazgatását vezette. Alkotó és szervező képessége már akkor tűnt ki, amidőn mint apátsági lítkár a tanár-

képző intézet megalakításában tevékeny részt vett; adminisztratív tehetségéről pedig e tanintézet vezetése oly fényes tanúságot tett, hogy a kormány bizalma Fehér Ipoly szegedi kir. főigazgatónak pannonhalmi főapáttá való kineveztetése után egyenesen ő feléje fordult s ő vele töltötte be e fényes, hivatás tekintetében jelentőségteljes, munkakör tekintetében nehéz, felelősség tekintetében súlyos főigazgatói állást. Nagyobb irodalmi munkásságát azok a hatalmas kötetek jelzik, melyeket „Az ember eredése, faji egysége és korá“-ról, és „A föld népei“-ről adott ki (az előbbit német és lengyel nyelven, az utóbbit németül) s amelyekkel a külföldön is megalapította hírnevét. Alapos ismeretterjesztő cikkeket írt újabban Egyiptomról, melyet tanulmány szempontjából kétszer is fölkeresett; legújabb művében: „Levelek egy megtérő nőhöz“, nagy tudással és mély erkölcsi fölfogással bizonyítja a kath. vallás igazságait. -- Tanügyi és tudományos munkásságának elismerését némi tekintetben akkor élvezte, amidőn a budapesti országos tanárvizsgáló bizottságnak, a Szent-István-társulat tudományos irodalmi osztályának tagja és a Dugonics-társaság tudományos osztályának elnöke, s a szegedi Orvos-egyesület tiszteletbeli tagja lett.

Tanügyi munkásságának súlya arra a tiz esztendőre esik, melyet mint a szegedi tankerület főigazgatója töltött el. Ez a tiz esztendő mutatta meg erős egyéniségét és erélyét, ritka emberismerettel és tapintattal párosult tudását, irányító, vezető és összetartó képességét; e kiváló tulajdonokkal tudta vezetni kerületének tanügyét, tudta egy célra összpontosítani munkásainak erejét, s e tulajdonokkal vívta ki a hatáskörébe tartozó tantestületek szeretetét úgy, hogy azok a legönzettelenebb ragaszkodással ragadták meg az alkalmat, hogy vezérük fáradhatatlan és eredményes munkássága iránt ünnepélyes tiszteletadással és tiszteletteljes üdvözléssel fejezzék ki hálájukat és elismerésüket.

Ez az őszinte ragaszkodás, az igazi érdemeknek ez a készséges elismerése sugalta azon szavakat, melyekkel a tankerület tanári testületei jubileuma alkalmából üdvözölték s amelyek bár rövid, de való jellemrajzát nyújtják az ünnepeltnek.

Az üdvözlő irat, melyet a tantestületek megbízásából s azok hozzájárulásával *Jászai Rezső dr.* szerkesztett s amely az ünnepeltnek átnyújtott arcképes albumnak bevezetője, a következő.

Nagyságos es Főtisztelendő Főigazgató Úr!

Az elismerés fája nagy erények és nemes tettek talajában gyökerezik. Férfiak, kik életük legjavát a közügynek szentelik; férfiak, kik tudásuk és széles látókörüknél fogva nemcsak jogosultak arra, hogy másoknak vezetői legyenek, de mint vezérek, a legméltóbban töltik be hivatásukat: őszinte elismerésünkre méltók. Életük a közéletbe olvad: szellemük világít; tudásuk tanít: munkásságuk buzdít. Tetteik s a közügy szolgálatában eltöltött

éveik azok a mérföldkövek, melyek nem szabnak határt munkájuknak. de amelyek megállítanak, hogy a fáradhatatlan munkás előtt meghajtsuk a zászlót, melyen az elismerés szava ragyog; meglobogtassuk a zászlót, mely a munkás megünneplésére szólít.

A közéletnek ily munkását, hazai közoktatásunk ily fenköltlelkü vezérét üdvözöljük mi Nagyságodban. Ily mérföldkö Nagyságod pályáján *az a tíz esztendő, melyet mint a szegedi tankerület érdemdús főigazgatója s az a harminckét esztendő, melyet mint az egyház és a hazai tanügy serény munkása eltöltött.*

Leonidas emlékoszlopa megállítja a vándort, hogy lelkének megilletődésével áldozzon a haza nagy fiának, ki megtette kötelességét.

Nagyságod harminc évet meghaladó munkásságával emelt magának emlékoszlopot, mely köré most a bajnokok sorakoznak. hogy szívük legtisztább érzelmével ünnepejjék vezérüket.

Üdvözöljük Nagyságodat ez örömnünnepen!

Üdvözöljük, mint *szellemi vezérünket!*

Voltak férfiak, kiknek pályája tüneményes volt, mint a meteor útja, mely ragyogó sávot ír le az égen, de nyomában sötétség támad. Voltak nagy emberek, kik pillanatok dicsőségében tündököltek, de az általános haladásra nem tudtak hatással lenni. Mert a lángész kúpráztat, de nem éltet; eszméket dob a világba, de nem valósítja meg azokat; uralkodik, de nem kormányoz. A tehetség az, mely megvalósítja az eszmét. A vezér az, aki győzelemre vezetí vitézeit. A vitézek küzdenek: a vezér parancsol. De ha a parancsban nem csillan meg a szeretet, a küzdelem merő kardcsattogássá válik.

Mi a Főigazgató úrban azt a vezérünket üdvözöljük, kinek minden szavában, minden gondolatában, minden tettében a szeretet szól hozzánk; ki csak használni akar s ártani nem tud: ki beleolvad a közérdekbe, mint a titkos jó tett, mely csak eredményeiben mutatja meg magát.

A sas villámbarázdát hasít a légben s letekint a földre. A mi vezérünk szemével a tettek világában fürkész s az eszközökben válogat; mindent észrevesz; mindent biztos úton vezet: kutat és buzdít, dolgozik és tanít. A hatáskörébe tartozó adminisztrációnak nincs olyan gordiusi eszmója, melyet ketté ne vágna. A vezetése alatt álló tankerület tanulmányi és fegyelmi ügyeinek nincs olyan szövevényes hálója, melynek szálaít biztos kezekkel szét ne fejtené. Ily vezetés mellett öröm a munka s könnyű a haladás a göröngylepte tanügyi pályán.

Üdvözöljük, mint szellemi vezérünket!

Tiszteljük, mint az egyház hű szolgáját s szeretjük, mint az ifjúság jóságos atyját!

Az őskor zabolátlan erkölceseit egy dahnok, Orpheus szelidítette. A történelmi-kor népeit az egyház szolgája vezette a béke s az isteni igaz-

ság felé. Ő lett mindenkinek mindennapi tanítója, buzdítója és vigasztalója; szóval, papja, a szó legnemesebb értelmében. Ez az eszmény vezette a Főigazgató urat papi pályáján akkor, midőn évek során át mint tanítók tanítója működött. Ez az eszmény vezeti ma és vezetni fogja mindenkor. Hitének hirdetésében bátor; gyakorlásában alázatos; mások meggyőződésével szemben türelmes. Ezzel a türelemmel gyakorolja főfelügyeleti jogát az ifjúság fölött. Az ifjúság az élet virága. Csak aki szeretettel gondozza e virágot, az várhat egészséges gyünölcset. Lelkünk örömeivel látjuk, tapasztaljuk, hogy Nagyságod valahányszor közelebbi érintkezésbe lép az ifjúsággal, mily szeretettel szól hozzája; mily atyai gondossággal inti hibáira s buzdítja kitartó munkára; mily lelkesedéssel serkenti minden jóra és nemesre. A szeretet nyomán a hála fakad. Az ifjúság hálája kíséri atyai szeretetét.

Üdvözljük, mint az *egyház: há: szolgáját s a: ifjúság gondos atyját!*

Megismertük Nagyságodban *a tudóst és a lelkes hazafit.*

Carlyle mondja, hogy a tudós élete a természet szívének örök dobbanása: a világ őrtüze: lángoszlop az élet sötét zarándoklásában. Mincius szerint pedig egy igazi tudós száz nemzedék oktatója.

Nagyságod működéséből is ez az oktató irány emelkedik ki. Alkotni képes, mert a maga lábán jár. Ura a gondolatnak és a szónak. A lét problémái, a természet titkai, országok és népek úgy érdeklik, mint az ember és lelkének nyilvánulásai. Irói munkásságának oly értelmi ereje és erkölcsi alapja van, hogy mindannyian meríthetünk belőle. Tudományos működését pedig, miként minden tettét, egy eszme hatja át: a legtisztább hazaszeretet. Jelszava az, ami a trafalgári hősé: a haza elvárja minden fiától, hogy az megteszi kötelességét.

Üdvözljük Nagyságodat, mint a *tudomány apostolát s a hazaszeretet bajnokát!*

Nagyságos Főigazgató úr! Hosszú és eredményekben gazdag pályájának örömmünepén fogadja kegyesen tiszteletteljes üdvözlötünket! A szó csak tolmácsa az érzelemnek, vagy annak halvány képe. Ha a mi szózatunk is csak gyenge kifejezése érzelmeinknek, örvendeztesse meg Nagyságodat az, ami bennünket megnyugtat, hogy a legőszintébb elismerés s a legönzettelenebb szeretet sugalta azt.

Legyenek e sorok, legyen ez emlék örökös visszhangja ez örömmünnepen elhangzott fohásznknak, hogy az Egek Ura nagyságodat az egyház, a haza, a tanügy és mindnyájunk javára még igen soká éltesse!

Az *ünnepélyt* noha ennek fényét, lélekemelő voltát, az egyetemes lelkesedést és megilletődést az alábbiak nem is tudják kellően visszatükröztetni, némi részletességgel közöljük. Tesszük ezt azért, hogy intézetünk ez úton is lerója köteles tiszteletét és önzetlen háláját érdemdús főigazgatója iránt, azon férfit iránt, ki munkánkban irányítónk és támogatónk, fáradalmunkban buzdítónk, gyöngeségünkben erősségünk volt mindenkor; hogy az ifjúság, mely pártatlan szigorú, de jóságos atyját tiszteli benne, mivel közvetlenül nem vehetett részt az ünnepségben, ez úton is megismerje főfelügyelőjét és fokozott szeretettel és tisztelettel tekintsen reája; tesszük végül azért, hogy az intézet jövő történetírója igazságon alapuló anyagot találjon akkor, amidőn ez intézetnek és vezetőinek multját az emlékezet homályából kiemeli és új életre kelti.

Az *ünnepély* 1902. dec. 7-én délelőtti 9 órakor vette kezdetét a városi széképület közgyűlési termében. — A hatósági férfiak közül ott voltak: Kállay Albert főispán, Schmausz Endre szabadkai főispán, Pálffy Ferenc polgármester, László Gyula kir. tanácsos, a város szenátorai, Farkas József makói polgármester, Cseresnyés János makói főkapitány; a közelet kiváló alakjai közül Lázár György dr. orsz. képviselő, Deák, Szeless, Staud, Káplány táblabírák, Straubert ny. ezredes, Varga Ferenc és Jászay Géza apátok, a szegedi klérus csaknem valamennyi tagja; a felekezetek papjai, a Dugonics-Társaság tagjai, Tergina Gyula dr. kir. tanfelügyelő, Singer Mátyás dr. igazgató-főorvos, Faragó Ödön dr. tiszt. főorvos, az Orvos-egyesület több tagja, az összes iskolák igazgatói és számos más kitünősége Szeged köz- és társadalmi életének. A tankerület összes tanintézetei képviseltették magukat, és pedig a helybeli városi főgimn., az állami főgimn. és az állami főreáliskola Cserép Sándor, Kárpáti Károly dr. és Homor István igazgatók vezetése alatt az egész tanári testülettel: továbbá Bajáról Fölker Gusztáv igazgató 4 tanárral, Ujvidékről Kosztka György igazgató, Makóról Madzsar Gusztáv igazgató, Pancsováról Tordai igazgató, Zomborból Rittinger Antal igazgató, Szabadkáról Kosztolányi Árpád igazgató, Nagyikindáról Kresméry Károly igazgató, Nagybeeskerekéről Balázs József igazgató, Ujberbászról Székely Sándor igazgató, Zentáról Szücs Lajos igazgató, valamennyien több tanár kíséretében.

Az ünnepélyt, miután a városi főgimnázium énekkarának üdvözlő dala elhangzott, Cserép Sándor városi főgimnáziumi igazgató, mint az ünnepélyt rendező bizottság elnöke, a következő beszéddel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt ünnepelő közönség!

Kedves kurtársaim!

Az igazi érdemet észrevenni, azt elismerni és megbecsülni, annyi, mint önmagát megtisztelni. Ezen elvből, ezen alapigazságból indultak ki a szegedi tankerület tanártestületei, midőn egyhangú lelkesedéssel elhatározták, hogy szeretve tisztelt főnöküknek, Platz Bonifác dr. tankerületi kir.

főigazgató úrnak 30 évet meghaladó tanügyi pályájára visszatekintve, ezt a mai napot ünneppé avatják.

Tettekben gazdag éveknél hosszú sora, sok napnak szakadatlan munkája készítette elő ezt az ünnepet; létrejöttének azonban igazi, közvetlen oka a szeretet, a tisztelet és hála érzete, mely csak alkalomra várt, hogy megnyilatkozhassék.

S ime, a Gondviselés kegyelméből a legszebb alkalomra talált, midőn érdemekben gazdag szellemi vezérünk, aki mögött már a 30 évet meghaladó tanügyi pálya van, egyuttal főigazgatói működésének 10-ik évét is betöltötte.

1892. október 1-én vette kezébe a szegedi tankerület vezetését; vezeti azt azóta szerető gondnal, az elődeitől örökölt szellemben, az elért eredményt tekintve azonban még nagyobb és fényesebb sikerrel.

Ez a sikerekben gazdag tíz esztendő elég bő alkalmat nyújtott nekünk, munkatársainak, hogy az ő fenkölt gondolkozását, ritka vezetőképességét, eljárásának indító okait s egész egyéniségét megismerjük; munkálkodásának megfigyeléséből pedig meggyőződést szereztünk a föladat fontosságáról és nehézségéről, mely egy tankerület vezetésénél az igazi tanférfiú teljes intelligenciáját, munkaerejét és szívnemességét követelik. Éppen azért a tankerület összes középiskolája tisztelettel hajtja meg előtte lobogóját, mint aki nemcsak a hivatalos élet terén szerzett kiváló érdemeket, hanem, mint ember, mint hazafi s mint egy díszes multtal dicsekvő tanítórend tagja is egyaránt betöltötte nemes, de nehéz hivatását.

Ezt a mai ünnepet a szív bensősége hozta létre. Ehhez képest megakartuk őrizni annak családias színezetét. Alig jutott azonban elhatárolásunk a nagyközönség tudomására, élénk visszhangra talált az a társadalom minden osztályában s szívvel-lélekkel csatlakoztak hozzánk.

A közbecsülésnek emez önként való megnyilatkozását távol tartanunk nem lehetett. Nem is kísérlettük meg. Tartoztunk vele a tanügynek, hogy eme kiváló alakját, ha bár pillanatra is a csendes munka köréből kiemelve, ideállítsuk a nyilvánosság előterébe, összefoglaló pillantást engedjünk vetni eddigi működésére; a nagyközönségnek pedig megmutassuk, hogy a tanügy terén milyen kiváló érdemek teremnek.

Tudjuk mi azt, mélyen tisztelt közönség, hogy ünnepeltünk neve azon hatás folytán, melyet évek csöndes munkájával gyakorolt, köztisztelet tárgya s mindenki előtt ismeretes: jól esik mégis s mintegy lelkünkön könnyítünk azzal, ha az elismerést, melyet mi érezünk, mi érezhetünk igazán, kik körülötte élünk, kik szándékának, törekvésének és tetteinek rugóit közvetlen közletről figyeljük, jól esik mondom, ha ezt az elismerést nyíltan, a világ előtt is kimondjuk. S hogy ezt ily nagyszámú, díszes és előkelő társaság előtt tehetjük, emeli ünnepélyünk jelentőségét. Miért is a hála mély érzeteivel köszöntöm összes vendégeinket, kik megjelenésükkel fényes tanúságot adtak arról, hogy az érdem elismerésében velünk osztoznak; a szeretet

melegével üdvözlöm mélyen tisztelt kartársaimat, kik a távol vidékről is eljöttek, hogy egyetlen nap örömeivel viszonzozzák szeretett vezérünknek, mit ő egy évtizeden át mindnyájunkért tett. És ez érzések hatása alatt ünnepélyünket megnyitottnak nyilvánítom.

Amint az ünnepelt Kárpáti Károly dr. vezetése alatt álló bizottság fölkérésére megjelent s a lelkes közönség „éljen!” kiáltásai lecsillapultak, *Homor István*, mint a tankerület tanári testületeinek hivatalos szónoka, a következő beszéddel tolmácsolta a tanárság érzelmeit:

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Az ünnepelt férfiú erényeivel ellenkezik ez a nyilvánosság, ez az ünnepies hang, minthogy életének eddigi folyása a csendes munkásság és szerény egyszerűség embereinek szokásait tárja elénk.

A pálya, mélyen tisztelt ünneplő közönség, melyen ünnepeltünk működik, ámbár az egész emberiségre gyümölcsöző, mégis az ifjúságnak, a nemzet virágának volt és van kizárólag szentelve. Már pedig örök igazság, hogy minden pályának meg van a maga varázsa. Boldog lehet a *bíró*, ki igazságot szolgáltat az elnyomottaknak, elégedett lehet az *ügyvéd*, ki éles eszével hozzájárult az igazság kifürkészéséhez; büszke lehet az *építész*, ki a durva kőből hatalmas palotát, vagy legalább lakályos házikót épít embertársainak; elégedetten hordozhatja tekintetét a *mérnök* a tájon, melynek térségeit határozott számok közé szorítá, melynek árvizeit megfékezi és amelynek töltésein a gőzmozdonyt robogtatja végig. Mégis tagadhatlan, hogy a jámbor lelkek mindig csábítatva érzik magukat azon életpálya felé, mely a tanítás mesterségét gyakorolja, a tudományos ismereteket közvetíti és az emberiség haladását tolmácsolja a jövő nemzedéknek. Úgy rajzolhatjuk, úgy festhetjük magunk elé végső vonatkozásában a tanítói pályát, mint a kincses, gazdag emberét, ki megosztja javait a szűkölködők között, ki letörli a szenvedés könnyeit embertársainak arcáról. A szegény tanító ugyan nem adhat anyagi kincseket, de ad ezeknél sokkal becsesebbeket, szellemeket, melyeket az életre való ifjúság mohón les ajkairól, tőle kapja nap-nap után azon szent igazságokat, melyekből megalkothatja magának, az életnek annyira szükséges harmóniáját.

És főigazgató úr nemcsak a tanítói pályát választotta, főigazgató úr a tanítók tanítójává lett. Működéseinek gyümölcseit nemcsak egy iskola növendékei élvezik, irányadó e működés az iskolák egész sokaságára, az ifjak egész rajára. Az ország egy jelentékeny részének, M. O. délvidékeinek kulturális ügye van a főigazgató úr kezeibe letéve. A tanárok egész légiója főigazgató úr felügyelete alatt hirdeti a középiskolák ifjúságának, a jövő kor vezérférfiainak a tudományokat és praktikus ismereteket. De nemcsak a tudományok, nemcsak a praktikus ismeretek azok, melyek ezen kerület tanfőúrjait a nemzetnek ezen napszámosságait munkálkodásban, tevékenységben

tartják. Mert, kinek szívében nem ég a lelkesedés szent tüze, kit át nem hat a hazaszeretet melege, kiből nincs meg a jellem nagysága, nem lehet az a magyar nemzet kulturájának apostola. A lelkesedést, a hazaszeretetet, a jellemet a főigazgató úr tartja föl bennünk. Munkásságot, kitartást és buzgóságot főigazgató úrtól tanulunk. Éppen ezért sorakoztunk ma főigazgató úr köré, hogy e nagy nyilvánosság előtt, e díszes körben adjuk meg az érdemnek az őt megillető tiszteletet. Mert tisztelni az érdemet kötelesség, a tiszteletet pedig kinyilatkoztatni jól esik a szívnek, mely a kötelességet érzi és szereti.

E nap emlékeül följánljuk főigazgató úrnak arcépeink albumát s kérjük, fogadja tőlünk szívesen ezen csekélységet, melynek alakjait a hála, a szeretet és ragaszkodás hordotta össze. S ámbár, az eddigi működés is már ércnél maradandóbb emléket állított főigazgató úrnak, mégis kívánjuk: Éljen még soká közöttünk. Áldja meg az ég hosszú élettel. Kívánjuk, hogy böles vezérlete alatt a kerület középiskolái virágozzanak, gyarapodjanak. Éljen soká!

Ezután *Láxár György dr.* orsz. képviselő, mint a Dugonics-Társaság elnöke, üdvözölte az ünnepeletet, mint a társaság tudományos osztályának elnökét, mint olyan kiváló munkását a tudománynak, a kinek híre messze túlterjed a haza határán, de aki amellett megmaradt mindig annak, aminek született, „hősszívű, lelkes, a nemzet hagyományainak emléke s jövőjének reménye által áthatott igaz intransigens magyarnak.“ Üdvözöllek — folytatja — azért, mert tudományod egész apparátusával, hazafiúi lelkesedésed egész erejével, munkásságod teljes odaadásával, klasszikus jellemed egész integritásával támogatód társaságunkat, azon tiszta, megdönthetetlen hazafias fölfogásban, hogy itt Szegeden. ahol az államföntartó magyar fajnak föltétlen számbeli tulsúlya véget ér s a Tisza átellenes partján már kezdődik a hazabeli nemzetiségek gyakran dekompozitív irányú zsongása, ezen a Szegeden egy nagy erős *az örökkévaló fönnmaradás minden anyagi és erkölcsi attribútumaival ellátott magyar központot fölláztatni s fönn tartani hazafiúi elodázhatatlan kötelesség.*

Az üdvözlők sorát *Rainer Ágost dr.* szegedi ügyvéd fejezte be, aki a főigazgatót a volt tanítványok nevében köszöntötte föl. Megkapó színekkel ecsetelte azt a szeretetteljes viszonyt, amelynek a vezetők és a tanítványok közt fönn kell állania s amely viszonyt az ünnepelet szeretetteljes jósága oly bensővé tudta varázsolni. Ennek a kölcsönös szeretetnek sok része van abban, hogy most, midőn az élet piacán forognak a tanítványok, tetteikkel és munkásságukkal bizonyítják be, hogy nem volt hiába való az oktatás, hogy a szeretet, sok év eltelté után is, csak szeretetet szül, tiszteletet és hálát kamatoz. „És ma, — így végzi beszédét az egykori tanítvány — amikor nemes munkásságodnak delelőjén visszatekintesz elmúlt életed idejére, jól tudjuk, hogy azon boldogító öntudatban találsz

fel a legszebb jutalmat, a legbővebb kárpótlást minden önfeláldozásodért, minden küzdelmeidért, hogy a *te életed* is azon alapok lerakásának volt szentelve, amelyen a *magyar nemzeti kultúra* hatalmas épülete dicsőségesen fel fog emelkedni. De ehhez, — engedd meg, hadd fűzzenek még egyet a te tanítványaid, akik a te munkásságodnak áldását legközvetlenebbül élvezték. És ez a *szeretet, a hála*, ami lelkünket eltölti azon férfú iránt, aki a mi boldogulásunkat mindenkor szíven hordozá és aki a mi szellemi életünk fejlődésének oly hatalmas irányítója volt. Tiszta, egyszerű és fönséges ez az érzelem, mint az a ragyogó harmatcsepp a virág kelyhében és élni fog keblünkben, amíg csak a nemesebb utáni érzés és gondolat ki nem hal.“

Az üdvözlő beszédek elhangzása után maga az *ünnepelt* emelt szót. *Válasza* a benső megilletődésnek, a meghatottságnak beszéde volt, de egyúttal szabatos és lelkes kifejezése annak az eszménynek, melyet ő főigazgatói működése alatt követett, melyért nem szűnik meg lelkesedni, hogy Szeged városa azzá legyen, amivé helyzete predesztinálja, a magyarság mentővára dél felől, súlypontja az Alföldnek és annak ütőere, ahonnan a magyarság szellemének szét kell áradnia e haza minden pontjára. A hatalmas beszéd, mely erejével és szónoki szépségeivel mindenkit megragadott és megindított, a következő:

Mély megindultsággal s mély hálával szívemben állok ezen helyen. Arra akarok vállalkozni, amire e pillanatban képes nem vagyok: hogy tolmácsoljam mélyen érzett hálámat azon kitüntető figyelemért, amellyel e fényes közönség engem megtisztelni kegyeskedik. Ugy tetszik, mintha ez az én ünnepem volna. Nem az én ünnepem, hanem tankerületemé, a szegedi tankerületé, mely Magyarország déli részét foglalja magában, itt a végvidékeken áll őrt a magyarság, a magyar állameszme ügyében. Tankerületem ünnepe ez s az én csekély egyéniségem csak ok és alkalom, hogy nyilvánulása legyen, miszerint a meggyőzések, a törekvések, a célok egysége fűzi össze e tankerület tanítótestületeit, hogy nyilvánvalóvá legyen, miszerint a szellemek egysége uralkodik itt, mely a legnagyobb célokért, a haza jövődjéért öntudatos munkássággal fáradozik.

Idegenből szakadtam ide Dunántulról, ide a Tisza partjaira, 1882-ben voltam először Szegeden, midőn a várost a pusztulás borzalma rommá változtatta. Midőn azután 10 évvel ezelőtt újlag Szegedre jöttem a csudásan fölviruló városnak pompája, a szívek mélye s az őszinte barátság, mely engem ismeretlen itten fogadott, úgy hatott rám, mint a tavaszi lágy fuvalom, amely a fáknak rügyébe életet és tevékenységet önt. Éreztem azonnal, hogy itten való működésem talán nem leszen egészen haszon nélkül.

Azon tanítórend, amelynek ma is tagja vagyok, s amelyhez hálával és szeretettel ragaszkodom, 800 év óta szolgálja a kulturát hazánk földén.

E százados tradíciók alapján kettős társadalmi erényt nevelt belém a kötelességtudást és az emberek megbecsülését.

Midőn tankerületemben hivatásos munkásságomat megkezdtem, azonnal láttam, hogy mily könnyű a helyzet, amely reám várakozik. Kötelességtudást nem kellett hirdetnem, mert a szegedi tankerület általam tisztelt tanári tantestületei a kötelességtudás utain haladtak s nekem csak az a föladatom volt, hogy amit itt tapasztaltam, azt továbbra is folytassuk.

Ebből kifolyólag könnyű volt a lelkembe oltott második társadalmi erényt itt alkalmaznom. És valóban megbecsültem mindenkit, lelkemre öleltem tanári munkatársaimat, résztvevén mindenki örömeiben, bánatában s magáméul tekintvén mindenkinek bármily ügyét, avagy fájdalmát.

Nemcsak abban áll, mélyen tisztelt közönség, az iskola hivatása, hogy ismeretekkel gazdagítsa az ifjak elméjét, hanem hogy ideális magaslatoakra ragadja föl az ifjuság szívét.

Hivatalbalépésem első pillanatától kezdve két magasztos eszme zászlaját lobogtattam magasan, melyre e két szó volt írva: Isten és haza!

Munkatársaim tanúim arra, hogy a legelső időktől kezdve a legnagyobb szigorúsággal követeltem meg, miszerint ifjaink felekezeti különbség nélkül vallási ismereteiket elsajátítsák és vallásos kötelességüket gyakorolják.

De emelett a hazának szent gondolata lelkesít legjobban és ismét munkatársaim tanúim arra, hogy a legelső időktől kezdve főtörekvésem volt, hogy a vallás ihlete mellett lángoló hazafiság töltse be ifjaink lelkét.

E két magasztos eszme nemesíti meg az embert, a vallás fölemeli az élet minden körülményei között, a hazafiság arra képesíti, hogy e hazáért még a legnagyobb áldozatokra is képes legyen.

Fogadja a mélyen tisztelt közönség első sorban főispán úr ő méltósága, azután a polgármester úr ő nagysága és összes barátáim és jóakaróim e kitüntető megjelenésükért forrón érzett hálámat.

A Dugonics-Társaság tisztelt elnöke e társaság részéről volt szíves meleg szókkal üdvözölni. Megvallom, nagy büszkeségem, hogy e társaságnak tagja vagyok, melynek nemcsak az a rendeltetése, hogy itt Szegeden egyszerű irodalmi munkásságot fejtsen ki, hanem a jövőre tekintve sokkal jelentőségesebb. Szeged az ország legmagyarabb városa. Itt nincs más, mint százezer magyar, aki érületben, gondolatban, meggyőződésben és törekvésben csak azért lelkesedik, ami magyar. Itt az Alföldnek legmélyebb pontján, tehát a magyar Alföld sulypontjában Szeged városa a magyarság ütőere, de sőt a magyarság dereka, a legmagyarabb folyó partján és a világforgalom vonala mentén az a rendeltetése, hogy az igazi magyarság szelleme innen áradjon szét az egész országba.

Franciaországnak van 17 egyeteme s van 3 tudományos akadémiaja: Párisban, Bordeauxban és Toulouse-ban; ami annyit tesz, hogy Franciaország-

ban meg van a szellemek versenye s a különböző tudományos középpontok versenyének jótékony hatását az egész emberiség élvezi.

Nekünk is ugyanerre kell törekednünk Magyarországon. A vidéknek le kell vetköznie a fővárostól való függést s külön, önálló magyar kultur-középpontokat kell alkotnia Magyarországon; erre elsősorban Szeged hivattott, ebben lesz nyilvánossá a Dugonics-Társaságnak jelentősége, mert termékeny magvát képezi a jövő fejlődésének olyképen, hogy Szeged önálló magyar kultur-központtá váljék. Erre törekednünk kötelesség. Ily érzelmek közepette mondok őszinte köszönetet a Dugonics-Társaság tisztelt elnökének szives szavaiért.

Mélyen meghatottak azon meleg szavak, melyekkel a tanítványok nevében az egyik tanítvány üdvözölt.

A tanítónak öröme, büszkesége és reménye a tanítvány amennyiben sikereket tud elérni, amennyiben látja munkásságának eredményét. Ha a gyermek a szülőé, nagyobb joggal a tanaré, amennyiben tudniillik fölötte áll a szellem a testnek. Mert ami ismeret az ifjú elméjét gazdagítja, ami jó erkölcs szívet nemesíti, Istennek és a hazának szeretete, a hazáért való önfeláldozó munkálkodás, mindez a tanári kéz fáradozásának gyümölcse.

Eszembe jutnak ez alkalommal azon intelmek, melyeket az érettségi vizsgálatok után az ifjakhoz szoktam intézni. Buzdítom őket a vallás szeretésére, a haza szolgálatára, a kötelességtudásra, amely nélkül a két előbbi társadalmi erény nem létezhetik. S úgy látom, hogy tanítványaim lelkében intelmeim gyökeret vertek. Fáradozásaimat ezáltal jutalmazva látom. Legyenek meggyőződve arról, hogy egyenkint és összesen keblemre ölelem őket és sikereik lelkemnek örömet, bánatuk lelkemnek fájdalmat okoz. Szerezzetek fogadom szives üdvözleteiket, áldja meg őket az Isten.

És most mélyen tisztelt ünneplő közönség, még egyszer tolmácsolom szívemnek őszinte, mély és kimondhatatlan nagy háláját.

Az ünneplő közönség, miután a szónokot a tetszésnyilatkozatok s a legmelegebb üdvözlések egész özönével elárasztotta, a Szózat eléneklése és Cserép Sándor igazgató záró szavai után azzal a fölemelő tudattal távozott, hogy egy önzetlenül működő hazafi zajtalan, de annál áldásosabb fáradságát jutalmazta meg megjelenésével.

* * *

A: ünnepély második része az ünnepelt tiszteletére rendezett *disz-lakomán* folyt le. Tisztelői nagy sokaságából, akik ezúttal is megjelentek, fölemlítjük Kállay Albert szegedi, Schmausz Endre szabadkai főispánt, Pálffy Ferenc polgármestert, Tóth Pál dr. h. polgármestert, Rósa Izsó dr. ügyvédi kamarai elnököt, Stelczel Frigyes vasúti üzletvezetőt, Hamza Géza dr. kir. törvényszéki elnököt, Varga Ferenc, Jászay Géza apátokat; ott

voltak még a városi hatóság egyéb tagjai, az ügyvédi kamara, az orvos-egyesület, a pénzügyigazgatóság, vasúti üzletvezetőség, a hivatalok, Szeged társadalmának előkelői, a Dugonics-társaság és a tantestületek, valamenyien nagyszámú tag képviselőjében.

A lakomán az ünnepeltet üdvözölte *Krcsméry Károly dr.*, a kikindai főgimn. igazgatója a tankerületi igazgatók nevében, *Kiss Lajos* a tanárok, *Tóth Pál dr.* Szeged város közönsége, *Kovács János* pedig a Dugonics-társaság nevében. Az ünnepelt meghatva köszönte meg azt a „tüntető szivességet, mely őt e napon érte“.

A nagyszámú üdvözlők közül felemlítjük *Desseffy megyés püspök* táviratát: „Érdemes pályájának harmincadik évfordulóján örömmel üdvözölve, Isten bő áldását kívánja főpásztora.“

Vajda Ödön zirci főapát: „A haza és rend szolgálatában a legnemesebb tanítói pályán eltöltött 30 éves multat záró egyik kő letétele s ünnepeltetése alkalmából Isten áldását kérve ön számára, a rend nevében szerető szívvel én is üdvözlöm.“

Zsitinszky államtitkár a következő levelet intézte hozzá: „Tíz éves főigazgatói és 30 évet meghaladó tanügyi munkálkodása alatt Nagyságod a magyar közoktatásügy érdekeit, különösen pedig a magyar középiskolaügy előbbrevitelét és felvirágoztatását teljes odaadással, igazi honfiúi lelkesedéssel és fáradhatatlan buzgalommal szolgálta. E téren elért sikerei és eredményei, valamint azon vezető szerep, melyet kiváló tehetsége és erélye Nagyságodnak biztosított, a kultúra minden munkásában tiszteletet parancsolnak; kétszeresen kedves kötelességet teljesítek tehát én, midőn Nagyságod kiváló érdemeinek teljes elismerése mellett 10 éves főigazgatói és 30 éves tanügyi munkássága évfordulója alkalmából szívből üdvözlöm és jövő munkásságára az Ég bőséges áldását kérem. Fogadja Nagyságod ismételt üdvözetem mellett kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Magyar Gábor kegyesrendi rendfőnök a következőképpen üdvözli: „Midőn nagyszámú barátaid és tisztelőid körülvesznek, hogy jubileumod alkalmából szeretettel üdvözöljenek s megköszönjék azt a sok szivességet, melyben őket részesítetted, helyet kérek én is közöttük, kit ismeretségünk első percétől elhalmoztál baráti szeretetteddel. Ennek óhajtom én ma, óleted ez ünnepélyes pillanatában egy parányi kamatját leróni azon őszinte szívből jövő kíváncsalmommal, hogy a jóságos Gondviselés tartson meg téged a közügy javára, nagyérdemű rended díszére s barátaid öröme a legjobb egészségben még igen sokáig s engedje meg neked közművelődésünk s oktatásügyünk szolgálatában szerzett babéraidat még számosakkal gyarapítani.“

Levélben fejezték ki jókívánataikat a sok közül: a magyar kegyes-tanítórend, Fabiny táblaelnök, Nagybecskerek város tanácsa, a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimn., Békefi Remig egyetemi tanár. — Táviratban

üdvözölték: A budapesti ciszterci rendház, Beöthy Zsolt, Goldziher, Mikszáth, Farkas makói árvaszéki elnök, Baja város hatósága, Szabadka város tanácsa, Erődi, Pirchala, Spitkó, Géresi, Szieber, Dunay, Városov főigazgatók, Várady Árpád miniszteri osztálytanácsos, az egri zirci konvent, Kiss János egyetemi tanár, Wittenberger kanonok, a József-műegyetem, a tankerület tanulói, rendtársai és igen sok más tisztelője.

* * *

Amidőn a nagyszabású ünnepély emlékét az ünnepelt iránt való legmélyebb tiszteletünk jeléül intézetünk évkönyvébe beiktatjuk, tesszük ezt ama szívből fakadó fohással, tartsa meg az egek ura az egyház kiváló papját, a tudomány buzgó munkását, a hazafiság lelkesedve lelkesítő örét, tankerületünk nagyérdemű főigazgatóját még számos éven át az egyház, a haza és a tanügy javára!

Jászai Rezső dr.

ZVÉR ENDRE EMLÉKEZETE.

1850—1902.

Még most is sajog szívünkben az elválás fájdalma, még mindig érezzük a veszteség nagyságát, amely akkor sújtott bennünket, midőn 1902-ben augusztus 19-ikén örökre elnémult az ajak, mely csak az Isten- és hazaszeretet magasztos igéit hirdette és kihült a drága szív, mely a legnemezebb érzelmek lángjától hevült szüntelen. A szegedi városi főgimnázium tanártestülete érzi elsősorban a veszteség nagyságát, hiszen itt működött ő közöttünk, mint a kötelességtudás legszebb példaképe, ott tündöklött előttünk, mint a szeretet és együttérzés valódi apostola.

Bár az idő sok mindent elfed s könnyel halad el sok múlt emlék mellett, de akit igaz szeretet környezett, aki csak mások boldogításán fáradozott, nem merülhet a feledés homályába, mert az emlékezet és az őszinte szeretet ki nem alvó mécsese világít porainál s a hátrahagyott fájdalom kesereg drága sírhalmánál.

Szelleme még most is közöttünk él, mintha testet öltve járna itt előttünk, érezzük nemes példájának boldogító hatását, nem tudjuk feledni lelki szépségének varázsát.

Ott látom, mint ifjút, a kegyestanítorrend zászlaja alatt harcolni önfeláldozóan, ideális célokért hevülve. Még alig tizenhét éves, midőn régi óhaja teljesül s 1868-ban szept. 8-án a rendnek tagja lesz. Még az élet tavaszát éli, már is kiváló jeleit adja azon törhetetlen jellemnek és ideális lelkiületnek, amely a Gondviselés legnagyobb megpróbáltatásai közt is mindenkor az ég felé irányította tekintetét s a lelki nagyságnak vonzó alakjává avatta fel. Most ifjú lelkesedésében érezte igazán, hogy van a szívben egy titokzatos űr, amelyet nem tölthet be a világon semmi, van egy kimagyarázhatatlan vonzalom, amely csodás varázserővel csatolja az ideális lelket azon örök Nagysághoz, kiből minden szépnek és nemesnek, minden jónak

és magasztosnak forrása van s kinek titkos hatalma oly fönségesen ragyog vissza a világegyetem csodás nagyságában, elragadó fényében és pompájában.

A kegyestanítórend atyai tekintete korán felismeri kiváló lelki tulajdonait s örömmel fejleszti nemes hajlamait, hiszen a testi és lelki tehetségek legszebb összhangja, az igazi fenkölt gondolkozásmód korán szép reményekre jogosít mindenkit. Szinte gyönyörűség volt nézni az örömkönnyektől ragyogó arcot, amelyen a jövő lelki nagyságnak sugara tükröződött vissza, midőn az ünnepélyes fogadalom letevésével a legszentebb eszmék megvalósításának szentelte életét.

Kecskeméti studiumi élete csak még inkább növelte az általános szeretetet, amelyben már mint ifjú növendéknek is része volt. A fényes sikerrel kiállott érettségi vizsgálat és példás magaviselete eredményezték, hogy a Rendkormány bizalma a következő 1870—71-iki iskolai évben Debrecenbe helyezte, hol a mennyiségtannak elvont igazságait s a természettannak szép tételeit az ifjúság szeretetétől áthatottan fejtegette. Szerény, szelíd, alkalmazkodó természete mindenkinek rokonszenvét, bizalmát és szeretetét ki tudta érdemelni.

Majd a rend érdeke Temesvárra szólítja, ahol az ifjúság a legnagyobb örömmel hallgatja lelkes mesterét, kiben korán észreveszik a lebilincselő szeretetreméltóságot s így csak természetes, ha a szülők és tanítványok, a tanúgy iránt érdeklődő közönség sietnek leróni az elismerés adóját.

Az 1881—82-iki iskolai évben a természettudományi társulat rendes tagjai között találjuk. Az igazi tudományszomj mellett ott él szívében egy titokzatos vágy, amely a meggyőződés édes nyugalomát óhajtja s lelkének összhangját akarja biztosítani. Minden idejét felhasználja a tudomány és a vallás-igazságainak kutatására, hogy örömmel győződjék meg egy kiváló tudós állításának igazságáról, hogy a félműveltség Istentől eltávolíthat, de a valódi tudomány mindig Istenhez vezet. Ezen meggyőződést erősítette folyton magában, mert tudta, hogy enélkül nem tehet eleget nemes paptanári hivatásának, érezte, hogy ez fog neki erőt adni az önzetlen munkálkodásra és a vallási meggyőződésen alapuló isteni ígének hirdetésére. Az igazi lelkiösszhang és béke boldogító birtokába csak ily gyengéd lelkülettel, ilyen nemes idealizmussal juthatott.

Ezt a drága kincset akarta ő átültetni az ifjúság szívébe, midőn a bizalom őt tisztelte meg a nagy felelősséggel járó kötelesség teljesítésével, az ifjúság lelkivezetésével. Ezen hivatás fontossága töltötte el egész valóját és életében ezen magasztos hivatástól lelkesítve vezette a gondjaira bízott lelkeket szónoklatai meggyőző erejével s a mindennél többet érő példaadás varázshatalmával. A Hítszónoklati Folyóiratban megjelent beszédei a legszebben tükröztetik vissza lelkének szépségét, tisztaságát és magasztos emelkedettségét.

Majd az 1888—89-iki iskolai évben a kegyestanítórend egyik legkiválóbb intézetében, a szegedi városi főgimnáziumban érvényesíti kiváló tulajdonait. Az ő nagyfokú idealizmusa itt is szellemet tudott önteni a reáltárgyakba, hogy azok ne csak kizárólag az észnek, hanem lehetőleg a fogékony ifjú szívnek is nyújtsanak táplálékot.

Kedves szülővárosában még inkább fokozódott nemes hivatásszeretete, hiszen a szülők és tanítványok részéről tapasztalt őszinte ragaszkodás, a rendtársak és előljárók méltán kiérdemelt bizalma, a szülői körnek boldogító melegsége valóságos édenre varázsolták számára a szegedi társházat. Pusztá megjelenése, egész lényén előmlő szeretetreméltósága elég volt, hogy mindenkit a rokonszenv és baráti szeretet melegségével vonzzon magához. Egyenes jelleme, feltétlen megbízhatósága, erejét szinte fölülmúló kötelességtudása az iránta táplált bizalmat csak növelte s ez legszebben nyilatkozott meg akkor, midőn 1898-ban a szegedi társház házfőnöki állásának megüresedése alkalmával a házfőnöki teendők vezetésével őt bízta meg a Rendkormány.

Jól esett szemlélnünk, hogy fáradtságot nem ismerő kötelességtudásával mint igyekezett eleget tenni minden egyes rendtag jogos igényeinek, hogy így minél jobban megfeleljen azon bizalomnak, amely őt a nagy felelősséggel járó házfőnöki méltóságra emelte. A példás lelkiismeretességgel vezetett házfőnöki hivatal betöltésével mindenki részéről a legnagyobb elismerést vívta ki.

Hivatalos elfoglaltsága mellett is talált időt arra, hogy másutt is legszebb jelét adja fenkölt gondolkozásának, meggyőződéstől áthatott lelkületének. Ott látjuk őt, mint a szegények atyját, az apácák szegényházában, hol benne a tökéletes emberbaráti szeretet és önfeláldozás megtestesült példaképét tisztelhetjük, aki saját egészségét nem kimélve roskatag testtel jelenik meg a szenvedés és nyomorúság hajlékában, hogy vigasztalást csepegtessen a csüggedő szívekbe, letörölje mindenütt a fájdalom könnyeit.

Még most is állandóan virágok illatoznak sírhalmán, amelyeket a szegények és irgalmas nővérek gyengéd keze úpol, hogy ezeknek szépsége és illata jelképezze azon erényvirágokat, amelyek olyan szépen ékesítették nemes lelkét, anyagi érdeket nem ismerő fenkölt gondolkozását.

Nemes szívét átható vallásosságának tudományos önképzéssel igyekezett minél nagyobb erőt és melegséget kölcsönözni. Minden beszédében, tudományos értekezésében a kiforrott, higgadt értelem szól az olvasóhoz. Kiváló egyéniségét és képzettségét méltányolván, a Dugonics-Társaság is tudományos osztályának tagjai közé választja be.

Csak természetesnek találhatjuk tehát, ha olyan általános volt a részvét, mellyel a közönség a szegedi főgimnázium nagy gyászát fogadta. Benne nemcsak a kegyestanítórend veszítette el egyik legkiválóbb tagját, nemcsak a tanügy egy igazi, lelkes bajnokát, hanem különösen Szeged

városa temetett el egy olyan férfiút, akinek nemes lelkülete, tudománnyal párosult vallásossága, páratlan önzetlensége és kötelességtudása legszebb példaképpül szolgálhat mindenkinek.

A példáséletű szerzetestanár dicsőséges pályafutása teszi a legszebb emlékek koszorúját sírhalmára. Hiszen, amit az emberi szív szépet, jót és nemeset gondolhat, érezhet és tehet, azt mind szívébe óhajtotta zárni és érvényre juttatni, hogy egyrészt önmagát nemesítve saját lelkét boldogítsa, másrészt mások boldogságának előmozdításán fáradozva valósítsa meg legszentebb életcélját.

Nemes szívét igen szépen tükrözteti vissza egész élete, de különösen áldásos életének alkonya. Még most sem tudjuk feledni az emberbaráti szeretetnek megható szavait, amelyek betegágyán lázas önkívületi állapotában is oly szépen jellemzik. Még utolsó perceiben is folyton azt ismételteti: „Hol vannak az én szeretett, kedves szegényeim? Hozzátok ide, hadd vigasztaljam őket!“ Mindig velök együtt óhajtott volna lenni, mert ösztönözte őt jótékony, nemes szíve, hogy segítsen a nyomorultakon, vigasztalja a lelki szegényeket, virágot szórjon maga után azon az úton, amelyen ő maga taposta el a töviseket.

Ilyen ideálisan gondolkodó, ilyen példásan működő lélek nagysága előtt meghajlik mindenki, kor-, rang-, és valláskülönbség nélkül, hiszen a meggyőződés zászlaja alatt ideálokért, örök eszmékért harcoló lélek szépsége mindenkiben a tisztelet és rokonszenv érzelmét ébreszti, koporsója mellett pedig a részvét és legmélyebb fájdalom könnyeit fakasztja.

Nem csodálhatjuk tehát, ha halála alkalmával oly általános volt a részvét és temetésén oly szép számban jelentek meg tisztelői, barátai, tanítványai s az érdem előtt szívesen meghajlók egész serege. A nemes szív ravatalút a virágok és koszorúk egész halmaza biritotta. Nagyszámú részvétnyilatkozat érkezett az előkelők és jóbarátok részéről. Németh József felszentelt püspök, Tallián Béla a képviselőház alelnöke, Platz Bonifác dr. főigazgató, Szeged város hatósága, Gerliczy Ferenc báró, Latinovits Pál főispán és még számosan fejezik ki legőszintébb részvétüket.

Fényes papi segédlettel végezte el a temetés szertartását a helvárosi apátplébános, nagyságos Varga Ferenc úr, aki mélyen megindulva, könnyes szemekkel állott egyik legkedvesebb barátjának koporsója előtt.

Az igaz szeretet és az őszinte fájdalom könnyei csillogtak mindenkinek szemében, midőn felhangzottak a gyászdal megindító akkordjai.

Részvéttel adóztak halottunk emlékének a számos jóbaráton kívül: a városi tanács, a Dugonics-Társaság, a sajtó, a kir. tábla, a helyőrség tisztikara, az ügyvédi és kereskedelmi kamara képviselői.

Némán, fájdalomtól megtörve kísértük utolsó útjára a kedves halottat, hogy ott örökre elbúcsúzzunk szeretett alakjától. A koporsóra hulló sírgöröngyök tompa dübörgésére elszorul szívünk, megrendül egész valónk,

de némi vigasztalást nyújt az a tudat, hogy csak porhüvelyt takar el a néma sírhant, nemes szelleme megtalálja mennyei jutalmát s felettünk lebeg majd örök mintaképül.

Csak ezen tudat sugallhatta a szegedi társház főnökének a szeretet és elismerés őszinte szavait: „Soha emberi szív nem érzett melegebben embertársai iránt, mint a megboldogulté és eltelve nemes idealizmusával, úgy tűnt fel, mint az első kereszténység hitbuzgó apostolainak egyike, aki egy életet szentel mások boldogítására s ezalatt vallásos lelkével folyton a boldogabb hazában jár; aki érzi, hogy ez a köznapi élet csak alkalmat nyújt, hogy az ember érdemeket szerezzen a túlvilági boldogság elérésére. Örök munka volt igazi eleme s csak akkor volt boldog, ha munkájával másokat boldogíthatott. S most megtért pihenni örökre ő, aki míg élt, pihenni nem tudott.“

Követte azokat, akiknek utolsó órájában oly áhítattal adta fel a haldoklók szentségét. Szelíden, csendesen pihent el, hiszen szelíd és csendes volt áldásos élte is. A szeretetnek csodálatos forrása megszűnt buzogni sírhalmánál, nemes szívének lángja örökre kialudt. De emléke kitörölhetetlenül él szívünkben, nemes példája előttünk lebeg mindenkoron s a tisztelet, hála és elismerés örökzöld koszorúja fogja ékesíteni sírhalmát.

Az isteni Jóság égi forrásában találja fel nemes lelke méltó jutalmát és dicső emléke legyen áldott mindörökké!

Komáromy Dezső.

Adatok a főgimnázium történetéhez az 1902—1903. tanévben.

A) Az intézet állapota.

1. *Tanári személyzet.* Az 1902—1903. tanévben a tanári testület tagjai voltak: az igazgató, 16 rendes, 3 helyettes, 2 rendkívüli, 1 óraadó, 1 tornatanár. A nem róm. kath. vall. hittanárok ezidei száma 5. A teljes tanári létszám tehát 29.

A kegyes-tanítórend kormányának intézkedéséből az 1902—1903. tanévre a tanári testületben a következő változások történtek: A nagy szünidőben meghalt Zvér Endre házfőnök s főgimn. tanár; Finda Antal, ki már másodizben volt tagja tanártestületünknek s összesen 8 évig működött az intézetnél igazi hivatottsággal és ügyszeretettel, saját kérelmére a debreczeni főgimnáziumhoz, Gärtner József pedig a nagykárolyi főgimnáziumhoz helyeztettek át. Zvér Endre tanszéke az 1902—1903. tanévre betöltetlen maradt; a másik két tanszékre a rendi kormánytanács Surányi Gyulát, a földrajz és történelem tanárát Tatáról, továbbá Hogyor Józsefet, a mennyiségtan és természettan tanárát, aki a kolozsvári egyetemet végezte, rendelte intézetünkhöz.

A tanári testület aug. hó 28-án tartotta meg alakuló gyűlését. E gyűlésen az igazgató bemutatta a tantárgyak felosztásának s az osztályfőnöki tisztségek kijelölésének tervezetét, megállapította a tanári kar egyéb munkakörét, majd tüzetes megbírálás tárgyát képezték az ifjúság szellemi és erkölcsi érdekeit illető legelső teendők.

A tanári kar egészségi állapota ez év folyamán kedvező volt. Súlyosabb természetű betegség nem fordult elő; csak kisebb betegség, tanárvizsgálati ügy vagy családi ok miatt vált szükségessé néhány helyettesítés, melyre a tanári kar tagjai mindig készséggel vállalkoztak.

2. *Tanulók.* Az iskolai évet a beíratások, a pótló- és javítóvizsgálatok s egyéb előkészítő munkálatok befejezése után szept. 5-ikén ünnepélyesen nyitottuk meg s 6-án megkezdettük a rendes tanítást, mely zavartalanul folyt egész az iskolai év végéig.

Aug. hó 30—31. napjain tartotta meg a tanári testület a javító-, felvételi és magánvizsgálatokat. Javítóvizsgálatra jelentkezett 69 tanuló, kik közül azt sikerrel kiállotta 64; 5 pedig osztályismétlésre útasított. Fölvételi vizsgálatot tett 2 tanuló; az egyik a polgári iskola II-ik, a másik a III. osztályáról, mindkettő sikerrel. Pótlóvizsgálatot tett 3 elégséges eredmén nyel. Magánvizsgálatra jogosult volt 8, kik közül 7 sikerrel tett magánvizsgálatot; 1 pedig osztályismétlésre utasított.

A beíratások szept. hó 1—4. napjain történtek. A két első napon csak helybeliek iratkoztak be, a többi napokon a helybeliek és vidékiek a jelentkezés sorrendje szerint. Beíratott a rendes időben 764 tanuló: 561 helybeli és 203 vidéki. A megengedett létszám betelte után a kimaradt tanulók távirati folyamódására a nm. VKM. 1902. évi 64,941. sz. rendeletével számeletti felvételt nyertek még 17-en. Utólagosan fölvétetett 1. 1537/1902. sz. főig. engedéllyel. Évközben más intézetből jött s folytatólagos fölvételt nyert 3. Ezekkel a létszám 785-re emelkedett, kikhez az I. osztályban 3, a II-ikban 2, a III-ikban 1, a VI-ikban 1, a VIII-ikban 3 magántanuló járult s így a felvett tanulók létszáma 795-re emelkedett. Ezek közül évközben kimaradt 22, beteg volt 1, meghalt 1, más intézetbe ment 2, vizsgálatlan maradt 5. E szerint az év végén volt 754 nyilvános és 10 magántanuló. A mult évhez képest a szaporulat 4.

Intézetünkben összesen 13 osztályt nyitottunk meg, a négy alsó osztályt párhuzamosítván az idén is, még pedig az elsőt 3 osztállyal.

A vizsgálatot tett 764 tanuló közül 549 helybeli (71·86%), 215 vidéki (28·14%).

A IV. statiszt. táblázat szerint a helybeli tanulók összes száma 565 (71·07%), a vidékieké 230 (28·93%), kik osztályonkint a következőleg oszlanak meg: I. a) 22, I. b) 23, I. c) 19, II. a) 16, II. b) 15, III. a) 15, III. b) 9, IV. a) 10, IV. b) 10, V. 15, VI. 31, VII. 28, VIII. 17. A vidékiek közt legnagyobb számmal vannak képviselve: Torontál 82, Temes 50, Bács-Bodrog 24, Csongrád 22, Csanád 17, Krassó-Szörény 7, Aradmegye 6 tanulóval.

Az 1902—1903. tanév folyamán 24 tanuló maradt ki az intézetből. Ezek részint még az év elején katonai pályára léptek, részint szülei áthelyezése folytán távoztak, részint pedig a tanári kar tanácsára tehetségüknek megfelelőbb, gyakorlatias irányú pályára léptek.

Az ellenőrző értekezletekből kifolyólag ugyanis soha sem mulasztottuk el figyelmeztetni a szülőket, hogy tehetségtelen és hanyag gyermekeiket ne erőltessék a tudományos pályára, hanem igyekezzenek képességüknek és hajlamaiknak jobban megfelelő pályaválasztásról még idejekorán gondoskodni.

A magán vizsgálatokat a folyó tanévben május 7-ikén, továbbá június hó 20. és 22. napjain tartottuk. Összesen 10 magántanuló jelentkezett, kik közül 1 megbukott, 9 sikerrel tett magánvizsgálatot.

A megvizsgált tanulók közül vallásra nézve 543 (71·08%) róm. kath., 1 (0·13%) gör. kath., 26 (3·40%) ev. ref, 25 (3·27%) ág. ev., 153 (20·03%) izraelita, 13 (1·70%) gör. kel. szerb, 3 (0·39%) gör. kel. román.

Anyanyelvre nézve 636 (83·25%) magyar, 112 (14·66%) német, 11 (1·44%) szerb-román, 2 (0·26%) bolgár, 3 (0·39%) más nyelvű. A tanév végén mindannyian tudtak magyarul.

A tanulók nyelvismeretére, szüleiknek polgári állására vonatkozólag részletes adatokat nyújtanak az I. d), c) statiszt. táblázatok. Az előbbiből kitünik, hogy tanulóinknak 67·54%-a csak magyarul beszél; az utóbbiból pedig az látszik, hogy leginkább a középosztályhoz (önálló-östermelő, iparos, köztisztviselő, értelmiség) tartozó szülők küldik gyermekeiket intézetünkbe.

A tanulók egészségi állapota ez év folyamán többször aggodalomra adott okot. Fertőző betegségbe esett 19 tanuló, kik összesen 1177 órát mulasztottak; de növelte az óramulasztások számát az a körülmény, hogy a városban uralkodó vörheny és kanyaró miatt 107 tanuló volt vesztézőár alatt, kikre összesen 2682 óramulasztás esik. Az ily módon kitiltott tanulók mindig csak orvosi engedély alapján bocsáttattak újból az iskolába. Ezen intézkedésnek szigorúbb alkalmazása mellett az intézetbe nem hurcolták be a bajt. Súlyosabb betegségi eset 50 adta elő magát. Meghalt Révész György VI. oszt. tan. difteritiszben, kinek temetése december 7-én ment végbe. Tanuló társai a temetésén nem jelenhettek meg, de szeretetük jeléül koszorút küldöttek ravatalára a korán elhunyt pályatársnak.

Egészségi szempontból tanulóink 2 ízben vétettek orvosi vizsgálat alá: a tanév elején október 7-én s évközben február 27-én. A megvizsgált 785 tanuló közül trachomásnak találtatott 6, kik nagyobbreszt már régebben szenvedtek e bajban s azóta folyton gyógykezelés alatt állanak.

A védhimlőoltást Gyuritz Sándor dr. I. ker. tiszti orvos október 8. és 9-én végezte az első és újraoltásra kötelezett tanulókon az intézetnek erre a célra kirendelt helyiségében.

3. *Intézeti szolgálók.* Két benlakó szolgálója van az intézetnek, kik közt úgy a tisztogatás, mint más egyéb szolgálat arányosan meg van osztva. Ezekhez járul a téli hónapokban egy fűtőszolga.

4. *Az épület és a bútorzat.* Az épület, mely 1886 óta áll fönn, az igényeket teljesen kielégíti. Minden oldalról szabad lévén, a helyiségek világosak, könnyen szellőztethetők s általában az egészség követelményeinek megfelelőek. A tornaterem az iskola udvarán külön épületben van elhelyezve

s deszkával van kipadozva. Nyári tornahelyül az épület 1480 m² udvara szolgál, mely az utca felől két sor fával van szegélyezve.

Bútorzataink jó állapotban vannak. Az iskolapadokat a mult évben fele részben, a többit pedig a nagy szünet folyamán kijavították s tölgyfa színre beeresztették. Egy drb fertőtlenítő szekrény készült a természetrajzi szertárba a molyok, atkák, stb. elpusztítására.

5. *Tanszerek.* Tanszereink évről-évre szaporodnak, az elavultak célszerűekkel cseréltetnek fel. A város, mint az intézet fentartója, a felszerelésről elismerésre méltóan gondoskodik. Tanári könyvtárunk elég tartalmas, folyóiratokkal gazdagon el vagyunk látva. Ifjúsági könyvtárunk évről-évre gyarapodik a tanuló-ifjúságtól e célra szedett összegből. Történelmi, földrajzi, geometriai, szabadkézi rajzeszközök dolgában nincs hiány. A vegytani szertár a gimnáziumi oktatás igényeinek megfelelőleg van berendezve. Természetrajzi, természettani és filológiai szertáraink évenként tetemesen gazdagodnak. A természettani szertárban minden eszköz névvel és leltári számmal van ellátva s ezáltal a nem szakértő is betekintést nyerhet a szakcsoportok szerint beosztott fizikai eszközökbe. A szertárak száma eggyel szaporodott, az éremgyűjteménnyel. A tornacsarnok felszerelése részben folytatást nyert, részben pedig a szükséges javítások eszközöltettek. Szereztünk 4 drb bambusz nád-rudat s a játék délutánokhoz 24 drb labdát és 15 drb bükkfa botot.

6. *A költségek.* Az intézetet Szeged városa tartja fönn; de hozzájárul az állam s a kegyesrend is; amaz évenként annyiszor 2000 K-val, ahány a párhuzamos osztályok száma, de csak négy párhuzamos osztályig, emez minden kötelezettség nélkül évenként egy meg nem határozott összeggel. Ezen összeg e tanévben 7431 K volt.

Szeged szab. kir. város 1903. évi közkölségelőirányzata szerint az 1902—1903. tanévre kiadások címén fölvétetett: tanárok fizetésére 48,710 K, szolgálak bérére 1360 K, iskolai szerelvényekre 741 K, irodai és házi átalányra 2340 K, tanszerátalányra 3400 K, épületek fentartására 2500 K, helyiségek fűtésére 1860 K. Összesen 60,911 K.

Bevétel tandíjból, értesítő- és könyvtárdíjból:

Tandíj 564 helybeli tanuló után	à K 40.—	K 22,560.—
Értesítő- és könyvtárdíj 564 helybeli tanuló után	à K 1.60	K 902.40
Tandíj 221 vidéki tanuló után	à K 66.—	K 14,586.—
Értesítő- és könyvtárdíj 221 vidéki tanuló után	à K 1.60	K 353.60
Összeg		K 38,402.—

Egész tandíjmentes 75 helybeli,
 „ „ 29 vidéki,
 Fél tandíjmentes 51 helybeli,
 9 vidéki.

Tandíjból elengedettett	75 helybeli tanuló után	. à K 40.—	K 3,000.—
"	"	51 " " "	. à K 20.— K 1,020.—
Értesítő- és könyvtárdij	75 " " "	. à K 1.60	K 120.—
Tandíjból elengedettett	29 vidéki " " "	. à K 66.—	K 1914.—
"	"	9 " " "	. à K 33.— K 297.—
Értesítő- és könyvtárdij	29 " " "	. à K 1.60	K 46.40
Összeg . .			K 6,397.40

Tandíjmentességet nyert 15.67 %.

7. *Segélyezési ügy.* a) Részint a város, részint az egyházmegyei hatóság, vagy a szegedi k. r. ház által kezelt alapítványokból e tanévben 11 ifjú nyert jutalmat 680 K 80 f értékben. A legnagyobb jutalom 200 K, a legkisebb 2 K volt. b) Idegen ösztöndíjat élvezett 17 tanuló 4201 K értékben. A legnagyobb 800 K, a legkisebb 60 K volt. c) A tanuló-ifjúság kebelében fennálló segélyező-egyesület 29 ifjút segélyezett 189 K-val, továbbá 137 tanulót 1439 drb használatra adott tankönyvvel. d) Kiss János dr. egyetemi tanár 300 K-ás adományából két, Debreczeni János egri apátkanonok 120 koronás adományából szintén két tanulót segélyeztünk.

B) Az intézet működése

1. *Fegyelem.* Megnyugvással és elismeréssel nyilatkozhatunk ifjúságunknak ez év folytán tanúsított erkölcsi viseletéről és fegyelmi állapotáról. Egyetlen egy fiú ellen kellett szigorúbb fenytéket alkalmazni, aki a fegyelmi szabályok durva megsértéseért tanári szék elé idéztetett; azonban a többség a jörend és tisztesség követelményeit dicséretesen szem előtt tartotta. A tanév végén 754 rendes tanuló közül jó magaviseleti jegyet 589, szabályszerűt 162, kev. szabályszerűt 3 tanuló nyert.

A beírások alkalmával minden szülő és gyám tudomást szerzett az intézet rend- és fegyelmi szabályairól, melyeknek kinyomatott példányait a tanulók közt nemcsak kiosztottuk, hogy láttamozás végett a szülőknek bemutassák, hanem osztályonként értelmi fejlettségükhöz képest meg is magyaráztuk. Az eljárás egyöntetűsége tekintetéből mindjárt az első alakuló ülésben úgy a házi rend és fegyelem, mint az oktatásra és nevelésre vonatkozó főbb szabályokat megállapítottuk s jegyzőkönyvbe foglalva, a főigazgatósághoz jóváhagyás végett fölterjesztettük.

A tanári testület kiváló gondot fordított a nevelésre, mely a középiskolában a tanítástól elválaszthatatlan; iparkodott minden észlelt bajt azonnal orvosolni.

A valláserkölcsei alap lévén a nevelésnek egyedüli és biztos alapja, a tanári testület fontosnak tartotta, hogy ennek ápolására felhasználjon minden felmerülő alkalmat. Mivel az imádság a legközvetlenebb gyakor-

lása a vallásnak, imádsággal kezdtük és végeztük az előadásokat. A róm. kath. vallású ifjúság hétköznapiakon, a késő őszi és téli hónapokat kivéve, fél 8 órakor, vásár- és ünnepnapokon pedig 8 órakor szent misén vett részt, vasárnap a szent mise után három csoportban szent beszédet is hallgatott s a vallási tanok fejtegetése kapcsán vallási, iskolai, társadalmi stb. kötelmeinek teljesítésére buzdított. Az előírt időben elvégezte a szent gyónást és áldozást, megtartotta a nagyheti szent gyakorlatokat, jelen volt az anyaszentegyháztól rendelt minden nyilvános ájtatosságon és körmeneten, a farsang három utolsó napján tartatni szokott szentségimádáson; testületileg vett részt apostoli királyunk Ő Felsége névünnepén a hálaadó istentiszteleten és jún. 8-án ugyancsak Ő Felsége koronázási emlékünnepe alkalmából tartott öröm-istentiszteleten.

Mivel a hazaszeretet és vallásosság csak együtt virulhat a szívben, istentisztelettel vették kezdetüket az okt. 6-án, márc. 15-én és ápr. (11-ike helyett) 18-án tartott hazafias ünnepélyek is, melyeket azonfelül hazafias költemények szavalása, vagy ily tárgyú felolvasások által iparkodtunk az ifjúság erkölcsi érzületére gyümölcsözőkké tenni.

Nem kath. vallású ifjaink saját lelkészeiktől nyertek vallási oktatást s mindnyájan tartoztak a saját vallásuk szerint rendezett istentiszteleten szoros ellenőrzés mellett megjelenni.

A 15,306 mulasztott óra között 37 volt, mely nem igazoltatott. A vizsgálatot tett tanulók mindegyikére átlag 20 mulasztott óra esik, annyi mint a múlt iskolai évben. A 37 igazolatlan óramulasztás 2 tanuló közt oszlik meg.

2. *Oktatás.* A nm. VKM. 48,397. sz. rendelettel megengedte, hogy a rendes tárgyak tanítása az 1902/1903. tanévben is a délelőtti órákban reggeli 8 és d. u. 1 óra közt folyjon, e szerint érvényben marad az a jövőre is.

a) Tanításunkban a tanterv és az utasítások voltak az irányadók. Az előírt tananyagot állandó tanmenetünk értelmében minden osztályban az összes tantárgyakból elvégeztük. Az új középisk. tantervet a folyó tanévben némi átmeneti intézkedéssel az összes osztályokban életbeléptettük.

b) Tankönyveken kívül kizárólag engedélyezett könyveket használtunk, melyek általában jóknak bizonyultak s a tanítást megkönnyítették.

c) A tanítás eredményét: hány tanuló volt osztályonként és együttesen jeles, jó, elégséges, egy, két és több tárgyból elégtelen, az Értesítő II. a) statiszt. táblázata tünteti fel.

Az osztályozás eredménye az 1901—1902. tanévvel összevetve a következő: A múlt tanévben (mikor az év végén a létszám 759, vagyis 5-el kevesebb volt) minden tárgyból jeles volt 64, most van 56, minden tárgyból legalább jó volt 162, most van 161, minden tárgyból legalább elégséges volt 389, most 361, egy tárgyból elégtelen 74, most 99, két tárgyból elégtelen volt 28, most 31, több tárgyból elégtelen volt 42, most 56.

A II. b) statiszt. tábla százalékszámait legjobban igazolják, hogy a jelen tanévi eredmény általában megnyugtató; ugyanis 764 osztályozott tanuló közül fölléphet 578 (75·66%), egy tárgyból bukott, tehát felsőbb engedély nélkül javíthat 99 (12·95%), ismételni tartozik 82 (10·73%), nem ismétélhet 5 (0·66%).

A testi nevelés terén elért eredmény szintén megfelelő. A tornaoktatás céljaira jól felszerelt téli helyiség és tágas udvar áll rendelkezésünkre s ezért intézetünkben a tornázásban az oktatás épp oly folytonos, mint az elméleti tárgyakban. A városi hatóság áldozatkészsége folytán a játékdélutánokat immár az iskolai nevelés-oktatás szerves részeivé tettük. Összesen 6 csoportra osztva s három tanár vezetése és felügyelete alatt gyakorolták a tanulók a játékok különféle nemeit.

A művészeti érzéknek és a szépérzéknek felkeltésére az egyes tárgyak keretében, u. m.: a remekírók olvasásánál, a történelem előadásánál, a geografiánál, a rajznál stb. gondot fordítottunk.

Intézetünk ifjúsága élénk érdeklődést tanúsított azon ifjúsági előadások iránt, melyeket a szegedi városi színházban, a színház igazgatójának kezdeményezésére az összes szegedi középiskolák igazgatóságai szerveztek. Miután az előkészítő bizottság megtette a rendre, felügyeletre vonatkozó intézkedéseit, mindegyik iskola képviselőiből állandó jellegű bizottságot alakított, mely a színigazgatóval egyetértőleg tovább vezette az ügyeket, gondoskodott arról, hogy az e célra szerkesztett színlapban minden egyes színrekerülő darabról tájékoztató magyarázatokat nyerjenek a tanulók s így az előadások mintegy kiegészítő és segítő eszközeivé váljanak az irodalmi oktatásnak. November 12-én Katona Bánk bánja nyitotta meg a műsort, melynek előadását körülbelül 1700 növendék hallgatta. A tanulók mindenkor az intézeti tanárok vezetése és felügyelete alatt jelentek meg a színházban. A nov. 12-től apr. 2-ig terjedő ciklusban 10 drb került színre, úgy, hogy lehetőleg minden drámai műfaj képviselve legyen.

Főlemlítendőnek tartom, hogy az 1890. XXX. t.-c. alapján az V. osztály 67 növendéke közül 27, a VI. osztályban 78 tanuló közül 22, a VII. osztályban 61 tanuló közül 13, a VIII. osztályban 50 tanuló közül 16, összesen 78-an tanulták a görög nyelv helyett a nevezett törvényben előírt tárgyakat.

d) A tanárok közreműködése a tanításban: A tanári testület minden egyes tagja iparkodott megfelelni feladatának, kötelességét kellő buzgalommal és lelkiismeretességgel teljesítette. Többen az intézeten kívül is érvényesítették munkásságukat; így Fekete Ipoly, Simonides István és Jászai Rezső dr. a helybeli főreáliskolában a latin nyelvet tanították; Schandl Miklós mint a meteorológiai állomás vezetője működött.

Bartha György dr. ünnepi beszédet tartott Erzsébet királyné emlékezetére és „Vallásosság a családban” c. értekezését írta meg a jelen Érte-

sító számára, külön kiadásban is megjelent. — „Az illuzióról“ c. bölcséleti tanulmányát felolvasta a „Szegedi Magántisztviselők Egyesületének“ 1903. jun. hó 6-án tartott estélyén, részletben megjelent a „Szegedi Napló“ 1903. jun. hó 10—17-iki számaiban, teljesen külön kiadásban is megjelent.

Both Ferenc dr. ismertetést írt Gaal, Peleskei nótáriusáról és Jókai, Szigetvári vértanúiról az ifjúsági előadásokhoz szerkesztett „Szinházi Ujság“-ban.

Cserép Sándor a Dugonics-Társaság“ megbízásából részletes bírálatot készített Prónai Antal pályanyertes művéről: Dugonics életrajzáról.

Divényi Gyula Kisfaludy Károly két vigjátékát magyarázta az „Ifjúsági segédkönyvek“ c. vállalat számára.

Jászai Rezső dr.-tól megjelentek: „Ünnepi beszéd“ Kossuth Lajos születésének százados évfordulóján. — „A régi ipartestületekről“, a veszprémi egyházmegyei kath. legényegyletek 1903. évi almanachjában. — „Magyarország története a mohácsi vésztől a legújabb időig“, II. rész, Bpest, 1903. — „A Vezúvon és környékén“, felolvasás a Dugonics-Társaság 1903. március 25-iki ülésén. — „Útirajzok és tanulmányok“, illusztrált kiadása a Tanulók Lapja 1902—1903-iki évfolyamában. — „Üdvözlőirat“, a tankerületi főigazgató jubileumán az ünnepeltnek átnyújtott díszalbumban és a helybeli lapok 1902. dec. 8-iki számaiban. — Platz Bonifác dr. tankerületi főigazgató jubileumának leírása a jelen évi iskolai Értesítőben. — Munkatársa a „Segédkönyvek a magyar irodalmi oktatáshoz“ c. vállalatnak, az Ifjúsági Könyvtárjegyzék és az Ifjúsági Irodalom kritikai lapoknak.

Komáromy Dekső ünnepi beszédet mondott XIII. Leo pápa jubileuma alkalmából a tanuló ifjúság előtt és „A szeretet hatalma“ c. cikke jelent meg a „Szegedi Hiradó“ karácsonyi számában. Zvér Endre emlékezete a jelen évi isk. Értesítőben.

Szinger Kornél a „Zrinyiász“ magyarázatos kiadását készítette el a „Segédkönyvek a magy. irod. oktatáshoz“ c. vállalat számára.

e) Érettségi vizsgálatot szept., december, április és június hónapokban tartottunk, melyekről külön kimutatást adunk az Értesítő III. statisztikai táblázatán.

f) Nem kötelezett tantárgyakul előadattak: a francia nyelv, a gyorsírás, a szabadkézi rajz és a műének, a két első mérsékelt díjért, a két utóbbi egészen díjtalanul. A francia nyelvet Bite Béla főgimn. r. tanár s a francia nyelv okleveles tanára, a gyorsírást Jakab Lajos okl. gyorsíró, déli vasúti ellenőr, a szabadkézi rajzot Nováky Bertalan főgimn. rajztanár, a műéneket Szegedi Endre, a városi zeneiskola igazgatója tanította. A haladónál az egyházi és műének tanítását Prelogg József főgimn. tanár teljesen díjtalanul vállalta magára.

g) Az ifjúság a könyvtárt szorgalmasan látogatta. A könyvtár ügynevezett kisebb és nagyobb könyvtárra van elválasztva; amatt az alsóbb,

emezt a felsőbb osztályok növendékei használták. Mindegyiknek külön-külön tanár-gondnoka és ifjúsági könyvtárnoka van.

h) Az önképzőkörnek 111 rendes tagja volt (VII. és VIII. osztálybeliek), kik Bartha György dr. tanár vezetése alatt buzgalommal dolgoztak és sok irányú munkásságot fejtettek ki. A kör működéséről részletes képet nyújt az Értesítő F) pontja, melyből kitűnik, hogy a kör tagjai nemcsak a szépirodalom, hanem a komoly tanulmányok terén is tettek kísérleteket, szavalták, klasszikusokból fordítottak, kivonatokat készítettek stb. A szaktanárok pályakérdéseket tűztek ki, azok kidolgozásához utasításokat adtak s a dolgozatokat meg is bírálták.

Az önképzőkörnek külön könyvtára és külön zenekara van, mely utóbbi Prelog József tanár vezetése alatt állt.

C) Általános ügyek.

1. A szegedi tankerület kir. főigazgatója, ngos és főtiszt. Platz Bonifác dr., a tanév folyamán több ízben látogatta meg intézetünket: szept. 9—10., december 17. és április 2-án, midőn a pótló- és javító-érettségi vizsgálatokon elnökölt; továbbá márc. 1—6. napjain, midőn hivatalos évi látogatását végezte. A tanítás menetének megfigyelése, az intézet helyiségeinek és szertárainak átvizsgálása után márc. 6-ikán a tanári testülettel értekezletet tartott, közölte vele látogatásai közben szerzett tapasztalatait s ezekkel kapcsolatban a nevelésre és oktatásra vonatkozó utasításait. Háláját fejezte ki Szeged város közönségének, mely ősi iskoláját szeretettel ápolja; elismeréssel adózott a szertárak kezelőinek, kik a gyakorlatiség szempontjától vezetve az iskola céljainak megfelelőleg szerzik be a tanítás eszközeit. Végül a tanári karnak teljes elismerését nyilvánította.

Szakemberek és tanügybarátok részéről intézetünk ez év folytán is több látogatásban részesült; nevezetesen: 1902. szept. 18-án Eötvös Károly és Lázár György dr. országgyűlési képviselők; szept. 25-én Koncz Gyula nyugalm. középisk. tanár Marosvásárhelyről, Reizner János kir. tanácsos kíséretében és Róseth Arnold dr. gimn. tanár Budapestről szerencsétléték látogatásukkal intézetünket.

A június hó első napjaiban tartott szóbeli érettségi vizsgálatokon a nm. vall. és közokt. min. megbízásából Várady L. Árpád dr. c. püspök, apátkanonok, min. osztálytanácsos elnökölt. Megjelent ezeken a vizsgálatokon Lázár György dr. országgyűlési képviselő is s hosszabb ideig érdeklődéssel hallgatta az ifjak feleleteit.

Főgimnáziumunk tanártestülete a kartársi szeretetnek és összetartásnak adta jelét, midőn okt. 26-án részt vett Homor István áll. főreálisk. igazgató jubileumán, melyet a főreáliskola tanártestülete tanügyi munkássá-

gának 30. évfordulója alkalmából rendezett. Továbbá együtt ünnepelt a helybeli kir. kath. tanítóképző intézettel május 24-én tartott zászlószentelési, úgyszintén a felső keresk. iskola tanártestületével jun. 7-én az intézet dísz-zászlójának felavatása ünnepélyén.

2. *Intézeti alapítványok.* 1. Lichtenberg Mór földbirtokos, városunk köztisztviselőben álló polgára, köztörvényhatósági bizottsági tag, szülővárosa közművelődésének előmozdítására 1900. okt. 29-én 4 ezer koronás alapítványt tett oly szegénysorsú tanulók számára, kik a szegedi főgimnáziumban vagy a főreáliskolában az érettségi vizsgálatot jó sikerrel végezvén, felsőbb tanulmányaikat egyetemen folytatják. Felbuzdul egy nagy szív, alapítványt tesz a magyar kultúra javára oly céllal, hogy időközönként egy-egy szegény sorsú ifjúnak a pályakezdését megkönnyítse s ily nemes módon örökíti meg emlékét annak, hogy az isteni Gondviselés életének 70-ik évfordulóját megérni engedte.

Midőn e derék adomány rendelkezését az alább közlött alapító levélben ismertetjük, nem tagadhatjuk meg magunktól az örömet, hogy városunk köztisztviselőben álló polgárának eme tettéről a legmelegebb hálaérzelemmel meg ne emlékezzünk e helyen is, hol a szülőkhöz szólunk, kiknek gyermekei a jótékony kezek áldásában részesülnek.

Egyuttal felemlítjük, hogy az első ízben kiosztott segélyt az 1902/3. tanévre intézetünk egyik szorgalmas és jó eredménnyel érettségit tett növendéke, Kalmár Szilveszter, nyerte el.

2. Az áldozatkészségnek másik szép példáját intézetünk állandó jótévője, buziási Eisenstädter Róbert úr adta, aki 5 ezer koronás alapítványt tett a szegedi főgimnázium piarista tanárai számára, hogy alkalmuk lehessen időről-időre a külföld tanügyének vizsgálatára és közvetlen megismerésére.

Az iskola haladó szelleme a tanárokat újabb és újabb feladatokkal állítja szembe. Eme feladatoknak csak önmaguk tökéletesítésével felelhetnek meg. Buziási Eisenstädter Róbert ezt a magasztos eszmét szolgálta jótékony adományával; nemes tettének utóhatása azonban az iskolát érinti, mely leghatalmasabb tényezője műveltségünknek, legfőbb biztosítóka nemzeti fennmaradásunknak.

Mindkét alapító levél teljes szövegét az alábbiakban közöljük :

I. Alapítványi okirat.

Melyben Szeged sz. kir. város közönsége Lichtenberg Mór birtokos, szegedi lakos által 1900. évi október. hó 29-ről keltezett és a város polgármesteréhez 5877/1901. sz. a. betérjlesztett alapítványi okiratnak szövszerint ideiglatott következő rendelkezése alapján, ú. m.:

Az isteni gondviselés megérem engedte azt, hogy a holnapi napon szeretett szülővárosom falai között születésem idejének hetvenedik évfordulóját az életkorhoz viszonyítva kielégítő fizikai és szellemi erőben ülhetem.

Az érett férfikoromra eső legutóbbi félszázad alatt szülővárosom életében sok lesújtó esemény rázkódtatta meg lelkemet, mely depressió nyomasztó hatását csak azon körülmény ellensúlyozta, hogy ugyanezen időszak alatt a város életében sok lélekemelő eseménynek is voltam örvendő tanuja. Öröömre szolgál, hogy e város legutóbbi félszázados életében előfordult örvendetes események túlnyomósága oda vezetett, hogy szeretett szülővárosom erőteljesen és díszben bontakozott ki a viszontagságok hosszú sorozatából s mai napon a hazai vidéki városok között vezetőszerepet visz, céltudatos nyugalommal töltheti be azon hivatást, melyet részére a történeti fejlődésben megnyilatkozó isleni Gondviselés a poliglott délvidékkel szemben kijelölt.

Hetven éves korom elértekor kiválóan kellemes megnyugvásomra szolgál azon tudat is, hogy mint szülővárosom közügyeinek egyik szerény közkatonája az eredmény elérésében, bármi parányi arányban, magamat is részesnek tekinthetem. Egyrészt az isteni Gondviselés iránti végtelen hála érzete, másrészt e megnyugtató tudat érlelték meg bennem azon elhatározást életem e jelentős pillanatában, hogy különös hálaból Szeged város polgársága iránt, mely kiváló jóindulatával mindig kitüntetett, az egy hosszú életem keresztül fáradságos munkával szerzett szerény vagyonomból egy részt a város kulturális fejlődési érdekeinek juttatok azon meggyőződésben lévén, hogy az anyagi erőtelj mellett csak a humanizmus szelleme által átlengett közműveltség állandó emelkedése biztosíthatja a jövőben is szülővárosom részére azon predomináló állást, melyre ép a fent jelzett hivatás betöltése szempontjából szüksége van.

Ezen elhatározásomból kifolyólag négy százalékkal kamatozó magyar korona-járadék-államkötvényekben 4000, azaz négyezer koronát mai napon Szeged sz. k. város letéti pénztárába 1060 főkönyvi naplósám alatt elhelyeztem azon célhatározással, hogy abból örök alapítvány alkottassék, melynek kamatai összege pályakezdés megkönnyítése végett valláskülönbség nélkül minden második évben oly szegedi születésű és illetőségű szegénysorsú ifjúnak adassanak ki, aki a szegedi főgimnáziumokban vagy főreáliskolában az érettségi vizsgálatot legalább jó eredménnyel végezvén, felsőbb tanulmányait egyetemen folytatja. A díjazást a tankerületi főigazgató elnöklete alatt a jelzett intézetek mindenkori igazgatóiból alakuló bizottság ítélje oda, olyképen azonban, hogy a szegedi állami főgimnázium igazgatójának e joga csak az intézet nyolc osztályára fejlesztésekor lép hatályba s szavazategyenlőség esetén azon ifjú tekintessék nyertesnek, kire a tankerületi főigazgató szavazott.

És midőn kifejezést adok azon óhajomásnak, hogy ezen alapítványom »Lichtenberg Mór és felesége néhai Lewinszky Mária alapítványa« cím alatt kezeltessek és kezelésre, valamint az alapító levélnek a fenti elvi határok között leendő részletes megállapítására ugyancsak szülővárosom tekintetes Tanácsát, illetőleg Törvényhatóságát ezennel tisztelettel felkérem, teszem ezt azon óhajítással, hogy az életem alkonyán tett ezen szerény alapítvány, bár csak közvetve is közrehasson arra, hogy szeretett szülővárosom közművelődési színvonala állandóan emelkedjék, közjótékonyossági berendezései folyton gyarapodjanak.

Kelt Szegeden, 1900. évi október hó 29-én.

Lichtenberg Mór, s. k. Előttünk: Tóth Pál dr., s. k., mint tanu, Völgyesy János, s. k., mint tanu, — ezennel elismeri, hogy Lichtenberg Mór úrtól a fentebb megjelölt célra a város letétpénztárába 1060/1900. főkönyvi sz. alatt 4000 koronát átvett s azt az alábbi pontok értelmében rendeltetésére fordítani magát kötelezi, és pedig:

1. A fentebbi 4000 korona készpénzből álló alapítvány »Lichtenberg Mór és felesége, néhai Lewinszky Mária alapítványa« név alatt, Szeged szab. kir. város által kezelendő.

2. Ezen alapítvány jótékonyágában valláskülönbségre való tekintet nélkül oly szegedi illetőségű vagyontalan ifjú részesíthető, ki a szegedi városi vagy az állami főgimnáziumot, vagy az állami főreáliskolát legalább jó eredménnyel végezte s igazolja, hogy valamelyik magyar tudomány- vagy műgyetem rendes hallgatója.

3. Az alapítvány kamataiból álló ösztöndíj nem évenként, hanem csak minden második évben az előbb nevezett intézetek igazgatói által előzetesen hirdetett pályázat után az egyetemi tanév elején osztandó ki s azt a kedvezményezett csak egy évig élvezheti.

4. Az ösztöndíjat a 2. pontban nevezett tanintézetek igazgatói a mindenkori tankerületi főigazgató elnöklete alatt, mint külön bizottság, jogosítottak kiosztani; szavazategyenlőség esetén a tankerületi főigazgató szavazata dönt; a szegedi állami jelenlegi alginázium igazgatójának szavazati joga annak főgimnáziummá történt fejlesztésekor kezdődik s illetve azon joga csak az intézet VIII. osztályának megnyitásával éled fel.

5. Ezen alapítványt Szeged szab. kir. város polgármestere (mindenkor első tisztviselője) képviseli.

6. Az alapítvány kamatainak mikénti felhasználásáról évenként számadás készítenő s kormányhatósági jóváhagyás alá terjesztendő.

7. Ezen alapítványról szerkesztett három egyenlő eredeti példányban kiállított »Alapítványi okirat« egyik példánya a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztériumnál, másika Szeged szab. kir. városnál megőrzendő, egy példány pedig a szegedi tankerületi főigazgatóságnak kiadandó lesz.

Kelt Szeged szab. kir. város törvényhatósági bizottságának 1901. március hó 13-án tartott rendes közgyűlésében.

27,988/1901. szám.

Jóváhagyom!
Budapest, 1901. évi április 26.

(P. H.)

Pálffy Ferencz, s. k.,
polgármester.

A miniszter helyett:
Zsilinszky, s. k.,
államtitkár.

II. Alapítványi okirat.

Évtizedek hosszú sorára terjedő idő óta a hazafiúi öröm benső érzetével szemlélem azon hatásnak minden mozzanatát, melyet a piarista atyák vezetése alatt álló szegedi főgimnázium a különféle ajkú nemzetiségekkel szemben a magyar állameszme erősödése érdekében Délmagyarország népeire kihatólag kifejti.

Ezen hatás örömkeltő eredményeinek végoka ugyan véleményem szerint elsősorban azon intransigens tiszta magyar szellemben keresendő és található, mely Szeged város összes lakosságát és minden intézményeit átlengi; ezen eredmények előidézésére azonban kétségbevonhatatlanul a legnagyobb mértékben közrehatott az intézetet vezető piarista atyák azon nevelésoktatási irányja, mely a nevelés alapjainak és a tudomány igazságainak az ifjú lélekbe és tude értelmébe átültetése mellett az igaz magyar hazafiság érzelmeit immár majdnem két évszázadon át átvenni tudta az ifjúság romlatlan szívébe még akkor is, amidőn ez az egyes kormányrendszerek előtt üldözendő bűn volt.

A piarista atyák által vezetett szegedi főgimnázium tanári karának ezen régi idők óta következetesen kultivált nevelésoktatási iránya szerény véleményem szerint egy jelentékeny tényező volt abban, hogy Szeged város az Alvidéken úgy a törvényhozás mint a kormányzat által mindig a magyar államterület egy oly végvárának tekintetett, mely a magyar állam és a magyar nemzet egysége és erőssége érdekében balsorsában támogatandó, békés időviszonyok között állandóan fejlesztendő.

Amint ezen szempontból az intézetet fentartó nemes város tisztelt közönsége a tanári kar működésének mindig a nagyrabecsülés érzelmeivel adózott s az intézet emelésére minden tőle telhető anyagi áldozatot meghozott, úgy véleményem szerint Szeged város minden polgárának is nemcsak hálásnak kell lenni az intézetben mindenha működött tanári kar hazafias buzgalma iránt, hanem saját hatáskörében és tehetsége szerint is támogatnia is kell az intézet anyagi és erkölcsi érdekeit azért, hogy az kulturális és hazafias hivatását a jövő magasabb követelményeivel szemben is teljesíthesse.

Ezen megfontolás igazságától áthatva elhatároztam, hogy szerény polgári munkával e nemes város falai között szerzett vagyonom egy részéből a piarista atyák által vezetett főgimnázium mindenkori tanári kara javára egy örök alapítványt alkotok, amelynek kezelését a következő címen és feltételek mellett óhajtom:

1. Az alapítvány címe: »Buziási Eisenstädter Róbert utazási jutalomdíj-alapítványa.«

2. Ezen alapítványi segélydíj célja, hogy az alapítvány időközi kamata a szegedi kegyesrendi társházban alakult reguláris tanári kar egy-egy arra legalkalmasabb tagja részére 3 évenként segélyül adassék oly külföldi tanulmányútra, melynek célja a tapasztalatszerzés és látókörbővítés mellett lehetőleg a középiskolai tanulmányok körül forogjon, hogy így az alapítvány is közrehasson arra, miszerint a nagymúltú szegedi kegyesrendi főgimnázium erkölcsi ereje és tanulmányi színvonála az idők folyamán állandóan emelkedvén, a jövőben még fokozottabb mérvben felelhessen meg azon hivatásának, melyet Szeged város díszére, a magyar nemzet és magyar állam javára már 2 évszázad óta nem lankadó buzgalommal és öntudatos hazafisággal tölt be.

3. Az alapítványi tőke 86,748., 86,749., 86,750., 86,751. és 86,752. számú egyenkint 1000 korona azaz Egyezer korona névértékű összesen 5000 korona szóval Ötezer korona 4 százalékos magyar koronajáradék-kötvényekben Szeged szab. kir. város alapítványi pénztárában kezeltessek; szelvényei az esedékesség napjain beváltassanak s az összeg kamatozásra mindaddig a szeged-csongrádi takarékpénztárban helyeztessek el, míg ez az intézet fennáll; az intézet megszűnte esetén másik kezelőintézet választásának joga Szeged szab. kir. város hatóságát illeti.

Az ily módon (6) hat félév után összegyűlt kamatos kamatok minden harmadik év június havának második felében, lehetőleg 15-ik napján a kegyestanítórendi szegedi társház főnökeinek adassanak ki.

4. Az alapítvány kamatos kamatai (3) három évenként okvetlenül kiadandók; és pedig a kegyestanítórendi társház olyan tagjának, aki a szegedi városi főgimnáziumnak is tanára.

Emellett óhajtom, hogy a jutalmazott tanulmányútjának eredményéről annak befejezése után legkésőbb (1) egy év alatt írásban beszámoljon és beszámoló értékeztetése értékesíthetés céljából alkalmas módon közzététessék.

5. Az adományozást a magyar kegyestanítórend főnökéből, a szegedi tanterület mindenkori főigazgatójából, a szegedi kegyesrendi társház főnökéből és a

szegedi városi főgimnázium igazgatójából álló bizottság eszközölje. Szavazategyenlőség esetén a magyar kegyestanítórend főnöke dönt.

A jutalomdíj odaitélésére a biz. tagok írásosan érintkezhetnek; az eredményt a jutalmazottal a magyar kegyestanítórend főnöke tudatja s egyúttal a segélyösszeget a szegedi kegyesrendi társház főnökének pénztárából kiutalványozza.

Az alapítványi jutalomdíj a bizottság (2) két utóbb említett tagjának is odaitélhető.

6. Azon nem remélt esetre, ha a kegyestanítórend szegedi társháza az idők folyamán bármely okból megszűnnék, az alapítványi tőke a magyar kegyestanítórend kezelése alá vétessék; a kamatos kamatok a 2. pontban foglaltak értelmében más társház tanárainak jutalmazására fordíttassanak, amely esetben az odaitélésre hivatott bizottságot a magyar kegyes tanítórend állapítja meg.

7. Az alapítvány számadási kivonatai évenként kormányhatósági felülvizsgálatra a vallás- és közokt. m. kir. Minisztériumhoz terjesztessenek fel.

8. Az alapítványt peres és perenkívüli esetekben Szeged szab. kir. város polgármestere; a 6. pont érvényesülése esetén pedig a magyar kegyestanítórend főnöke képviselje.

9. Ezen alapítványi okirat 5 egyenlő példányban állíttatott ki, amelyek közül egy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztériumhoz terjesztetett föl, egy Szeged szab. kir. város levéltárába, egy a magyar kegyestanítórend főnökének, egy a szegedi kegyesrendi társház főnökének és végül egy a szegedi tankerületi kir. főigazgatónak adatott ki.

Szegeden, 1903. évi.

Alulírott, mint a magyar kegyes tanítórend főnöke kijelentem, hogy ezen alapítványi okirat 5. és 6. pontjában a magyar kegyestanítórend főnökére ruházott jogok gyakorlását és kötelezettségek teljesítését jogutódaim nevében is, magamra vállalom.

Budapesten, 1903. évi.

Magyar Gábor,
rendfőnök.

Alulírott, mint a szegedi tankerület főigazgatója kijelentem, hogy ezen alapítványi okirat 5. pontjában a szegedi tankerületi főigazgatóra ruházott jogok gyakorlását és kötelezettségek teljesítését jogutódaim nevében is magamra vállalom.

Szegeden, 1903. évi.

Platz Bonifác dr.
főigazgató.

Alulírottak, mint a kegyestanítórend szegedi társházának főnöke és a szegedi városi főgimnázium igazgatója kijelentjük, hogy ezen alapítványi okirat 5. pontjában a szegedi társház főnökére és a szegedi városi főgimnázium igazgatójára ruházott jogok gyakorlását és kötelezettségek teljesítését jogutódaink nevében is magunkra vállaljuk.

Szegeden, 1903. évi.

Cserép Sándor,
igazgató.

Szinger Kornél,
házfőnök.

3. *Az intézet jötevei.* 1. E helyen első sorban a nm. VKM.-ről kell megemlékeznünk, mely ez évben is több értékes küldeménnyel gyarapította könyvtárunkat: Balogh Pál, A népfajok eredete. Magyarország közokt. ügye 1901. Mocsáryné, Keleti utazása. Zenélő Magyarország. A Tiszavölgy

átnéz. kis térképe.) 2. Reiner Mór dr. ügyvéd 2 drb ezüstpénzzel és 1 drb bronzéremmel gazdagította éremgyűjteményünket. 3. A szegedi zsidóhitközség előjárósága ugyancsak éremgyűjteményünk számára megküldötte új templomuk felavatásának ezüstérmét. 4. Kiss János dr. egyetemi tanár 300 koronát és Debreczeni János egri kanonok 10 drb aranyat adományozott szegénysorsú tanulók jutalmazására. 5. A segélyzőegyesület tőkéjét gyarapították: a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár 120, a Szegedi Keresk. és Iparbank 30 koronával. 6. Az önképzőkör céljaira a Szegedi Takarékpénztár és Hitelrészv. Társaság 20 koronát adományozott. 7. A Dugonics-Társaság Kovács János „Szeged és Népe“ című etnografiát ajándékozta. 8. A február hó 9-én tartott hangverseny alkalmával önkéntes adakozásokból befolyt 90 K.

4. *Nyilvános iskolaiünnepélyek.* Az ifjúság hazafias érzületének fejlesztésére, lelkesedésének és kegyeletének ápolására több ünnepélyt tartottunk.

Szept. 19-én Kossuth Lajos születésének százados évfordulóját ünnepeltük. Az ünnepi beszédet Jászai Rezső dr. tanár mondta. Ugyanezen alkalomból tanárai vezetése alatt résztvett az ifjúság a Kossuth-szobor leleplezési ünnepélyén is.

Okt. 6-án megünnepeltük az aradi tizenhárom vértanúságának évfordulóját.

November 1-én kegyeletos ünnepélyt rendezett az ifjúság az elhunyt tanárok sírjánál énekkel és szavatokkal. Másnap Dugonics András sírját hazafias beszéd, énekek és szavatok kíséretében koszorúzta meg.

November 19-én Szt. Erzsébet ünnepén az idén is csendes imádsággal, gyászistentisztelettel és iskolai ünnepéllyel hódolt az ifjúság az ország felejthetlen Nagyasszonya, Erzsébet királyné emlékének. Az emlékbeszédet Bartha György dr. tanár mondta. Ugyanekkor gyűjtést rendeztünk a vakok javára; a gyűjtés eredményeképp befolyt 15 K 14 ft a szegedi vakok intézetének küldöttük el.

December 7-én a tanker. főigazgató főigazgatóságának 10 éves és tanügyi munkásságának 30 évet meghaladó munkásságát ünnepelték a tankerület tanártestületei Szeged társadalmával együtt. Az ünnepély részletes leírása a jelen évi isk. Értesítő más helyén olvasható.

Február 20-ikán XIII. Leo pápaságának 25 éves évfordulóját ünnepeltük. Istentisztelet után az intézeti díszterembe vonult az ifjúság, ahol Komáromy Dezső tanár mondott ünnepi beszédet.

Március 12-én, a szegedi árvíz 24-dik évfordulóján az egész ifjúság szent misén vett részt, az önképzőkör pedig sikerült ünnepélyt rendezett alkalmi szavatokkal és felolvasásokkal.

A sajtószabadság kivívása emlékének március 15-én az ifjúság iskolai ünnepéllyel áldozott, mely hazafias énekek és szavatokból állt. Április 18-án pedig az 1848. törvények szentesítésének évfordulóját ülte meg.

Végül az „Önképzőkör“ saját kebelében több kiváló írónk, költőnk kegyeletes emlékét újította fel, május 31-én pedig nyilvános évzáró ünnepélyt rendezett, mely számos előkelő vendég jelenlétében az intézet dísztermében folyt le. Mindezekről bővebb tudósítás az Értesítőnek „Önképzőkör“ c. fejezetében található.

A tanévet június 29-én ünnepélyes „Te Deum“-mal zártuk be, mely után a tanulóknak kiosztottuk az odaitélt jutalmakat, továbbá a bizonyítványokat és Értesítőket.

D) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.

1902. évi 48,397. min. sz. A nm. vall. és közokt. miniszterium megengedi, hogy a rendes tárgyak tanítása az 1902/3. tanévben is a délelőtti órákban tartható.

1902. évi 1539. főig. sz. Kovács József utólagos felvételét az I. osztályba engedélyezi a tanker. kir. főigazgató.

1902. évi 64,941. min. sz. Néhány tanulónak számfelletti felvétele engedélyeztetik.

1902. évi 14,812. min. sz. Az intézet által kezelt tőkék kötményezett állampapírokba fektetendők.

1902. évi 31,682. tan. sz. Szeged szab. kir. város tanácsa Kalmár Szilveszternek a Lichtenberg-féle ösztöndíjat kiutalványozza.

1902. évi 19,129. min. sz. A m. kir. központi állampénztár a beküldött alapítványi tőkékről szóló kimutatást megküldi.

1902. évi 1994. főig. sz. Jövőben az intézethez kötött alapítványok számadásai közvetlenül a vall. és közokt. min. számvevőségéhez küldendők.

1902. évi 4454. eln. sz. A nm. vall. és közokt. miniszterium a főgimn. gyorsírókörének a „Gyorsírászati díszemlékmű“ tiszteletpéldányáért köszönetét nyilvánítja.

1903. évi 18,489. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. a főigazgató-szabadságidejére a főigazgatói teendők végzésével az igazgatót bízza meg.

1903. évi 5808. min. sz. Návay Andor III. b) oszt. tanuló az Alapfőigazgató-féle ösztöndíjat nyerte.

1903. évi 17,667. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. intézkedik a kerületi ifjúsági tornaversenyek tárgyában.

1903. évi 741. eln. sz. Az előforduló beszerzéseknél a zólyombrezói m. kir. csögyár készítményei ajánlatnak.

1903. évi 27,984. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. a főigazgató-szabadságidejére a főigazgatói teendők végzésével az igazgatót bízza meg.

1903. évi 16,351. tan. sz. Szeged szab. kir. város tanácsa az esztergomi kerületi tornaversenyben résztvevő szegényebb tanulók segélyezésére 200 K-t utalványoz az 1902/3. tanév tandíj terhére.

1903. évi 12,671. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. intézkedik a középiskolai tanulók évvégi osztályozása tárgyában. (H. K. 1903. évi 6. sz.)

1903. évi 862. eln. sz. A nm. vall. és közokt. min. intézkedik a magyar iskolai helyesírás tárgyában s didaktikai szempontból szükségesnek találja, hogy egy intézet egyféle írásmód mellett foglaljon állást. (H. K. 1903. évi 7. sz.)

1902. évi 1670. eln. sz. A nm. vall. és közokt. min. elrendeli, hogy hazai iskoláink a német nyelvi oktatásnál az új egységes helyesírást kövessék. Ugyanazon könyvnek új kiadása mellett is használhatni a régit, kivéve, ha az új tartalmi tekintetben is tetemes változást szenvedne. (H. K. 1903. évi 9. sz.)

1903. évi 591. föig. sz. A tanker. kir. főigazgató elrendeli, hogy a tanári kar a nm. vall. és közokt. min. által megállapított magyar helyesírási szabályok keretén belül oly szabályzatot készítsen, mely minden szónál csak egy írási módot állapít meg, mely azután az összes ifjúságra kötelező lesz.

1903. évi 18,012. tan. sz. Szeged szab. kir. város tanácsa az esztergomi tornaverseny költségeire pótlólag 100 K-t engedélyez.

1903. évi 31,380. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. az évvégi rendszer érettségi vizsgálatok vezetésével Várady L. Árpád dr. min. osztálytanácsost bízta meg.

1903. évi 1225. eln. sz. A nm. vall. és közokt. min. az alkoholizmus nyomán jelentkező veszedelmeknek a tanulókkal való megismertetésére hívja fel a tanári kar figyelmét.

1903. évi 31,897. min. sz. A nm. vall. és közokt. min. a görögpótló irodalmi tárgyakból tanfolyamot rendez a nagy szüenidőben. (H. K. 1903. évi 11. sz.)

E) Ifjúsági segélyzöegyesület.

A segélyzöegyesület 1902. évi október 4-én alakult meg és 1903. évi május hó 24-én tartotta zárógyűlését.

A lefolyt iskolai évben a következő választott tisztviselők végezték az egyesület munkáját: elnök: Juhász Antal, VIII. oszt. tanuló; főjegyzö: Dögl Adolf, VIII. oszt. tanuló; titkár: Titl Rezsö, VIII. oszt. tanuló; pénztárnok: Szilávik Péter, VII. oszt. tanuló; ellenör: Szécsi István, VII. oszt. tanuló; főkönyvtárnok: Polgár István, VII. oszt. tanuló; aljegyzök: Csikós József, VI. oszt. tanuló és Faragó Aladár, V. oszt. tanuló; alkönyvtárnokok: Molnár Adorján, VI. oszt. tanuló és Prokesh Mihály, V. oszt. tanuló.

Ezen iskolai évben a segélyzöegyesületnek tagjai voltak a VIII. osztályból: *Dögl Adolf*, Gábor Arthur, *Juhász Antal*, Kertész János, Krajcsovich Rezsö, *Mann Kálmán*, Mogán Béla, *Móga László*, Neszmirák Ferenc, Plesz Mör, *Podmaniczky Károly báró*, Szabó Károly, *Szigeti Andor*, *Titl Rezsö*, Winkler Imre. — A VII. osztályból: Deák István, Faragó Ödön,

Grüner István, Heinrich Antal, Herbek Miklós, Herdt József, Igaz György, Ivánkovits Sándor, Klug Péter, László Gyula, Löffler Imre, *Lugosi Ferenc*, Magyar István, Molnár János, Muskó Sándor, *Polgár István*, Schira Endre, *Szarvady Lajos*, *Szécsi István*, *Szlávik Péter*, *Tóth Péter*. — A VI. osztályból: *Bányai Mihály*, *Csikós József*, Deák Antal, Dreyer József, Eberhardt János, Firneisz Béla, Ilosvai Aladár, *Ivánkovits János*, Klivinyi Lajos, Lichtscheindl Henrik, Lovas János, *Lugosi Döme*, Miksik Tibor, *Molnár Adorján*, Poledna Rezső, *Rév Kálmán*, Rothsching József, Weiler Rudolf, id. Wolf János, Zsótér János. — Az V. osztályból: *Biedl Jenő*, Bolgár Kálmán, *Burg Lajos*, Czapik Gyula, *Faragó Aladár*, Gál József, Gombos Gyula, *Hamza György*, *Heim Géza*, Kiss Ernő, Körösi János, Lobstein Árpád, Nagy István, *Prokesch Mihály*, Rácz Vilmos, Schäfer Dezső, Szarvady Jenő, Vuchetich Endre. — A IV. b) osztályból: Cziklai Mátyás, Hartner László, Istvánfi Endre, *Pártos Pál*, *Tóth Lajos*. — A IV. a) osztályból: Halász Andor, *Jurkovits Othmár*, Löw Lipót, Magarasevits Sándor, Vigh Gyula, *Winckler István*, Winkler Jenő, Zápory Jenő. — Összesen 87.

A segélyzőegyesület tőkéje a mult tanév végén 23528·40 K volt, mely összeg a folyó tanév elején 4⁰/₀-os magyar koronajáradék kölcsönkötvénybe fektetett, és pedig 23461·02 K vételárban, 23600 K névértékben, a kötvény száma 8484., a felmerült úrlapdíj 0·20 K; az alapítvány javára fennmaradt 67·18 K készpénz, mely összeg az Orsó Mátyás-féle hagyaték 18·65 K félevi kamataihoz csatoltatván, a 103207. sz. takarékpénztári könyvben a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárban helyeztetett el, mely könyv tehát összesen 85·83 K-ról szól; a 86370. sz. könyvben 188·12 K őriztetik, mely összeg az 1902. évi kamatokból csatoltatott a tőkéhez; a 112839. sz. takaréktári könyvre pedig a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárnak 120 K és a Szegedi Kereskedelmi és Iparbanknak 30 K adománya, valamint 69·96 K kamat, összesen 219·96 K van elhelyezve, mely összeg szintén a tőkéhez csatoltatott, melynek ez idei gyarapodása tehát 408·08 K.

A 103,207. és 86,370. sz. takarékpénztári könyvek tételei a 112,837. sz. könyv tételével 1903. június 1-én egyesítettvén, e könyvben összesen 493·91 K őriztetik. Ezek szerint az egyesület tőkéje a következő: 4⁰/₀-os magyar koronajáradék-kötvényben 23,461·02 K, a 112,839. sz. takarékpénztári könyvben 493·91 K, összesen 23,954·93 K értékben.

Az egyesületnek segélyezésre rendelkezésére állott a mult évi maradék 0·57 K, az alaptőkének 1902. évi kamataiból 845·32 K és a tagsági díjak 348 K, összesen 1193·89 K, mely összegből 189 K-t 29 tanuló közt készpénzben osztottunk ki és 1004·89 K-t könyvvásárlásra és könyvkötésre fordítottunk. A tanév elején az egyesület 137 tanulóinak 1439 tankönyvet osztott ki használatra.

Kedves kötelességünknek tartjuk e helyen is köszönetet mondani a „Segélyzőegyesület” nemeslelkű jótévedőinek.

F) Önképzőkör.

Az önképzőkör 1902. szeptember hó 21-én alakult meg 111 taggal, akik elismerésreméltó szorgalommal és figyelemreméltó eredménnyel használták fel az időt és az eszközöket, melyeket az önképzőkör nyújtott. A kör ügyeit az alakuló gyűlésen választott tisztviselők intézték. Ezen tisztviselők az 1902—1903. tanévben a következők voltak: elnök: Móga László VIII. oszt. tanuló, jegyző: Jung Mátyás VIII. oszt. tanuló, pénztáros: Putics Péter VIII. oszt. tanuló, főkönyvtáros: Mann Kálmán VIII. oszt. tanuló, titkárok: Schütz János, Dettre János VII. oszt. tanulók, alkönyvtáros: Tóth Péter VII. oszt. tanuló.

Az önképzőkörnek célszerű és sikeres munkájában hathatós támaszul és buzdításul szolgált a tanári kar érdeklődése a kör ügyei iránt, amennyiben tanácsaival és útmutatásaival elősegítette az önmunkálkodás eredményét és gondoskodott arról, hogy a rendes tanítás közben fölmerült elvek és megjelölt irányok itt is érvényesüljenek.

Az önképzőkör így támogatta az ifjak szellemi látókörét, nemesítette érzelmeit, tökéletesítette az ifjak előadását és stílusát. Ezen célból munkakörébe vonta a középiskola összes tárgyait s igyekezett az iskolában szerzett ismereteket az önmunkálkodás útján szerzett ismeretekkel bővíteni.

A szív nemesítése céljából az ifjak zenekart alakítottak, melynek tagjai a következők voltak: Thomay Béla VIII., Klein János és Tóth Péter VII., Popper Lajos VI. osztályú tanulók, akik első hegedűt; Springer József VII., Schwartz Gyula és Wagner Károly VI., Borota Braniszláv IV. A) és Franzen Jenő IV. B) osztályú tanulók, akik második hegedűt; Reiner Endre V., Süss Ernő IV. B) osztályú tanulók, akik mély hegedűt; Dittrich Ottó VII. osztályú tanuló, aki gordonkát; Jung Mátyás VIII., Jung Péter V. osztályú tanulók, akik nagybőgőt játszottak; fuvalázók: Szlávik Péter és Schütz János VII., Szalay János VI. oszt. tanulók.

Az önképzőköri zenekart Prelogg József tanár úr vezette az egész tanéven át heti 1 órában. Az ifjúság szeretete és hálája legyen nemes és önzetlen munkájának legszebb jutalma.

A tanári kar és a közönség egyaránt állandóan élénk érdeklődéssel kíséri önképzőkörünk működését. Ezen érdeklődésének adott kifejezést a tanári kar, midőn a kör minden egyes nagygyűlésén képviseltette magát s a közönség, midőn a kör nyilvános ünnepélyein oly tömegesen jelent meg, hogy intézetünk tágas díszterme kicsinynek bizonyult az érdeklődők befogadására. Ezen érdeklődést bizonyítja ama körülmény is, hogy a kör jóakarói anyagi áldozatokkal is hozzájárultak az ifjúság szorgalmának és előmenetelének jutalmazásához.

Első helyen kell köszönetet mondanunk önképzőkörünk régi pártfogójának, az ifjúság igaz barátjának, buziási Eisenstädter Róbert úrnak, akinek

bőkezűségéből kapta a jelen évben is önképzőkörünk két legszorgalmasabb tagja a diszes kivitelű nagy ezüst és bronz érmet. A Szegedi Takaré- és Hitel-Részvénytársaság 20 koronát ajánlott fel a kör céljaira. Ezenkívül az önképzőkör február hóban tartott hangversenye alkalmával intézetünk számos nemeslelkű barátja járult filléreivel körünk kiadásainak fedezéséhez. A begyűlt összeg 90 korona. A pályaművek jutalmazására szolgált a „Bakos Pali alapítvány“-nak a jelen iskolai évre eső kamata, 16 korona. Fogadják körünk jótevői hálás köszönetünket!

Ezen több részről nyilvánuló érdeklődéstől kiserve végezte önképzőkörünk működését a szeptember hó 21-én tartott alakuló gyűléstől kezdve 24 gyűlésen át az 1903. május 31-ig, amikor munkálkodását ünnepélyes gyűléssel befejezte.

Mint az elmúlt iskolai években, úgy a mostaniban sem hiányzottak egyes jelentékenyebb mozzanatok, melyek a kör beléletére fényt derítenek és tevékenységének fokozására élénkítő hatással voltak; így 1902. évi szept. hó 19-én résztvett a Kossuth Lajos emlékének szentelt ünnepélyen, március 12-én pedig a szegedi árvíz emlékét újította fel, részt vett ezenkívül Öszentsége XIII. Leo pápaságának 25 éves jubileuma alkalmával tartott iskolai ünnepélyen is. Február hó 15-én hangversenyt rendezett az intézet dísztermében. Ezenkívül résztvett az önképzőkör az intézet által rendezett összes ünnepélyeken beszédekkel, szavalatokkal, ének- és zeneszámokkal. A Kossuth Lajos születésének 100-ik évfordulóján, 1902. szept. hó 19-én tartott iskolai ünnepélyen önképzőkörünk részéről szerepeltek: Móga László VIII. oszt. tan., aki Pósa L.: Kossuth c. költeményét és Putics Péter VIII. oszt. tan., aki Csillag K.: Kossuth századik születésnapjára c. költeményét szavalta el, Ocskay Kornél VII. oszt. tan. pedig Kossuthnak a véderő tárgyában mondott beszédéből adott elő részleteket. Az Öszentsége XIII. Leo pápaságának 25 éves jubileuma alkalmával tartott iskolai ünnepélyen Csala Lajos VIII. oszt. tan. szavalta el Kemenes Ferenc: XIII. Leo pápa jubileumára c. költeményét. Az aradi vértanúk emlékére szentelt iskolaünnepélyen, okt. 6-án, Plesz Mór VIII. oszt. tan. Ábrányi: Okt. 6-án c. költeményét szavalta, Dettre János VII. oszt. tan. pedig szép beszédben emlékezett meg az aradi gyásznapról; az intézet Erzsébet-ünnepélyén, nov. 13-án, Móga László VIII. oszt. tan. Sajó S.: Erzsébet c. költeményét szavalta. A márc. 15-iki hazafias ünnepélyen Magyar János VIII. oszt. tan. tartott beszédet, Móga László VIII. oszt. tan. Petőfi: Nemzeti dal és Plesz Mór VIII. oszt. tan. Petőfi: A magyar ifjakhoz c. költeményeit szavalták; a 48-as törvények szentesítése emlékére rendezett ünnepélyen Plesz Mór VIII. oszt. tan. tartott hazafias beszédet, Popov Simon VII. oszt. tan. pedig Bartók Lajos: A nép c. költeményét szavalta. Halottak napján megkoszorúzta az ifjúság az elhunyt tanárok és Dugonics András sírját. Az előbbi helyen Móga László VIII. oszt. tan. mondott beszédet és Kerner Géza VII. oszt. tan. sza-

valta Pap János: Temetőben c. költeményét; Dugonics András sírjánál László Gyula VII. oszt. tan. méltatta irodalmunk egyik úttörőjének elévülhetetlen érdemeit és Ocskay Kornél VII. oszt. tan. szavalta el Szőnyi: Dugonics szelleme c. ódáját.

A főbb önképzőköri ünnepélyek pedig a következő tárgysorozatok szerint folytak le:

I. A hangverseny tárgysorozata:

1. Tittl: *Alpesvirág. Nyitány.* Előadja a főgimn. zenekara.
2. *Részletek Bánk-Bánból.* Szavalja: Dettre János VII. o. t.
3. Szent-Gály Gyula: *Szabadságharcdalok.* Énekli a főgimn. vegyeskara, kíséri a főgimn. zenekara.
4. Hubay: *Változatok. Hegedűszóló.* Előadja: Thomay Béla VIII. o. t., zongorán kíséri Dettre János VII. o. t.
5. Erkel: „*Bordal*“ c. operából. Bariton szóló, kíséri a főgimn. zenekara.
6. Petőfi-Kapy: *Egy gondolat bánt engemet.* Szavalja: Móga László VIII. o. t., zongorán kíséri Mogán Béla VIII. o. t.
7. Guirand: *Halotti tánc.* Zongorán előadják: Mogán Béla VIII. o. t. és Szécsi István VII. o. t.
8. *Népdalegyveleg.* Előadja: a főgimn. zenekara.
9. Gabányi Árpád: *Az ideges ember.* Szavalja: Korpássy Elemér VII. o. t.
10. *Marseillaise.* Énekli a főgimn. vegyes kara, kíséri a főgimn. zenekara.

II. A szegedi árvíz évfordulóján tartott emlékünnepély tárgysorozata:

1. *A szegedi árvíz évfordulóján. Elmélkedés.* Fölvosta: Nagy Mihály VIII. o. t.
2. Petőfi: „*Tisza.*“ Szavalta: Móga László VIII. o. t.
3. *Az árvíz hatása a kartársakra.* Elmélkedés: Pohl Károly VIII. o. t.
4. Szabados: *A Tisza.* Szavalta: Ocskay Kornél VII. o. t.
5. Szabados: *A gyászoló Szeged.* Szavalta: Kerner Géza VII. o. t.
6. *A mai Szeged.* Elmélkedés: Mann Kálmán VIII. o. t.
7. *Szeged népe, nemzetem büszkesége* c. dolgozatát fölvosta: Szécsi István VII. o. t.
8. Szabados: *Szeged hálája újjászületéséért.* Szavalta: Berényi János VII. o. t.

Az önképzőkör munkássága dicséretes szorgalomról és eredményről tesz tanúságot.

A tagok munkakörét 207 tárgy töltötte ki; ezek között van: 6 szónoki beszéd, 50 értekezés, 10 fejtegetés, 6 elbeszélés, leírás, stb., 9 vers. 47 írásbeli bírálat; 66 komoly és 13 víg szavalat. A tagok közül leginkább kitűntek szorgalmukkal a VIII. osztályból: Csala Lajos, Jung Mátyás, Magyar

János, Móga László, Nagy Illés, Plesz Mór, Pohl Károly, Putics Dezső, Recktenwald Kristóf, Straubert Jenő és Szigeti Andor; a VII. osztályból: Dettre János, Grüner István, Kerner Géza, Korpássy Elemér, Ocskay Kornél, Popov Simon, Rottenberg Pál, Schütz János, Szekerke Lajos, Szécsi István.

A kör május 10-én szavalóversenyt rendezett, melyen 5-en komoly, 2-en víg darabbal léptek föl; az előbbieik közül 1 jutalmat, 2 dícséretet, az utóbbiak közül 1 jutalmat nyert. Komoly szavalatért jutalmat, 1 drb 10 koronás aranyat Ocskay Kornél VII. o. t. kapott. Dícséretben részesültek: Popov Simon VII. és Kerner Géza szintén VII. oszt. tanulók. Víg szavalatért 10 korona jutalmat nyert: Korpássy Elemér VII. oszt. tanuló.

A tanári kar, hogy az ifjak munkálkodását az iskolai tanulmányokkal jobban kapcsolatban tartsa és a követendő irányt a tárgyak meghatározásával biztosabban megjelölje, a különböző tantárgyak köréből pályatételeket tűzött ki. A meghatározott időig 17 tételről 33 dolgozat érkezett be, amelyek közül 14 volt jutalomra, 8 dícséretre érdemes, a többi 11 figyelmen kívül maradt.

A tételek és pályanyertes kidolgozóik a következők:

1. *A pápák üdvös befolyása Magyarország viszonyaira a mohácsi részig.* Jutalma 10 korona. A kitűzött pályatételre egy dolgozat érkezett be: „*Gloria in excelsis Deo*“ jeligével. Jutalomra érdemes. Szerzője: Nagy Illés VIII. o. t.

2. *A természet szépségeinek festése Tompa virágregéiben.* Pályázott 3 dolgozat. Az első díjat a „Bakos Pali“ alapítvány ez évi kamatját, 16 koronát, a „*Szent természet! dajkálkodó anyám, Szeretlek én kimondhatatlanul!*“ jeligéjű dolgozat nyerte. Szerzője: Tóth Péter VII. o. t. A „*Ki a virágot szereti, jó ember csak az lehet, Csak annak él szívében gyöngédség, kegyelet!*“ jeligéjű dolgozat dícséretre érdemes. Szerzője: Nagy Illés VIII. o. t. A harmadik dolgozat figyelmen kívül maradt.

3. *Mária síralmak a magyar költészetben.* Beérkezett 2 dolgozat. Az „*Usque ad mortem, mortem autem crucis*“ jeligéjű dolgozat, mint olyan, mely vallásos költészetünk ez örökbecsű forrását behatóan, alaposan feltűnteti, a kitűzött 20 korona jutalmon felül még 10 koronával díjaztatik. Jutalma tehát 30 korona. Szerzője: Schütz János VII. o. t. A második dolgozat figyelmen kívül maradt.

4. *A krónika, mint kezdetleges történelmi műfaj Anonymus, Kézai és Thuróci munkáiban.* Jutalma 20 korona. A beérkezett két dolgozat közül a „*Praedictus magister . . .*“ jeligéjű dolgozat dícséretet érdemel. Szerzője: Szécsi István VII. o. t. A másik figyelmen kívül maradt.

5. *Rákóczy. Ünnepi óda.* Jutalma 10 korona. Beérkezett két költemény. Jutalomra érdemes az „*Egyedül hallgatom tenger mormolását . . .*“ jeligéjű dolgozat. Szerzője: Rósa Pál VIII. o. t. A „*Ha:ádnak rendületlenül,*

Légy híve oh magyar“ jeligéjű költemény dicséretet érdemel. Szerzője: Rósa Pál VIII. o. t.

6. *Milyen befolyása volt a kereszties hadjáratoknak a középkori német irodalom virágzására?* Jutalma 10 korona. Pályázott két dolgozat. Az első jutalmat a „*Felfogat a nagy századok érkeze mindent*“ jeligéjű dolgozat nyerte. Szerzője: Jung Mátyás VIII. o. t. A második, a „*Wartburg*“ jeligéjű dolgozat dicséretre érdemes. Szerzője: Szécsi István VII. o. t.

7. *A szemléletesség és élénkség tényezői Goethe: „Hermann und Dorothea“*-jában. Jutalma 20 korona. A beérkezett egyetlen dolgozat dicséretet érdemel. Jelígeje: „*Wahrheit suchen wir beide . . .*“ Szerzője: Szécsi István VII. o. t.

8. *C. Sall. Crispus szerepe és jelentősége a római történetírásban.* Jutalma 10 korona. Két dolgozat pályázott. Elsőrendű jutalomra egyik sem érdemes. Azonban mindkettő másodrendű 5—5 korona jutalomban részesül. Az „*Ingenii egregia facinora, sicuti anima immortalia sunt*“ jeligéjű dolgozat szerzője: Vértés Imre VII. o. t. A másik dolgozat jelígeje: „*Falso queritur de natura . . .*“, szerzője: Szekerke Lajos VII. o. t.

9. *Horatius nézete az istenekről.* Jutalma 10 korona. Pályázott egy gyenge dolgozat, mely figyelmen kívül maradt.

10. *Az Odysseia nőalakjainak jellemzése.* Beérkezett 3 dolgozat. Az első jutalmat, 1 drb 10 koronás aranyat nyerte az „*ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα*“ jelígejű dolgozat. Szerzője: Tóth Péter VII. o. t. A második jutalmat, 5 koronát az *Ὀδύσσειας* jelígejű. Szerzője: Szécsi István VII. o. t. A harmadik dolgozat figyelmen kívül maradt.

11. *Achilles jelleme.* Jutalma 10 korona. A kitűzött tételre egyetlen dolgozat sem érkezett be.

12. *Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre fölkelésének 200-dos évfordulóján.* Ezen pályadíjért három mű versenyzett. A kitűzött jutalmat, 1 drb 10 koronás aranyat a „*Rákócziinak lelke . . .*“ jelígejű dolgozat nyerte el. Szerzője: Nagy Mihály VIII. o. t. A másik két dolgozat figyelmen kívül maradt.

13. *Mária Terézia közigazdasági politikája hazánkban és az osztrák örökös tartományokban.* Jutalma 10 K. Beérkezett két dolgozat. Jutalomra érdemesnek ítéltetett az „*Önálló vámterület*“ jelígejű dolgozat. Szerzője: Thomay Béla VIII. o. t. A másik dolgozat, melynek jelígeje: „*Önálló független Magyarország*“ dicséretet érdemel. Szerzője: Nagy Mihály VIII. o. t.

14. *A simbiosis (együttélés) lényege és befolyása az állat- és növényországból vett példákkal kimutatva.* E tételre egy dolgozat pályázott, mely csak dicséretben részesült. Jelígeje: „*Concordia res parvae crescunt.*“ Szerzője: Nagy Illés VIII. o. t.

15. *A Plátó-féle testek.* Jutalma 10 korona. Pályázott négy dolgozat. Az első díjat „*Isten, kit a bölcs lángese föl nem ér*“ jelígejű dolgozat

nyerte el. Szerzője: Nagy Illés VIII. o. t. Az „5“ jeliségű dolgozat dícséretben részesült. Szerzője: Szécsi István VII. o. t. A másik kettő figyelmen kívül maradt.

16. *A léggör fénytani tüneményei.* Jutalma 20 korona. E tételre három dolgozat érkezett be. Az első díjat, 1 drb 20 koronás aranyat az „*A világ alapelve az élet, mely változásai által önmagát tartja fenn*“ jeliségű dolgozat nyerte el. Szerzője: Rósa Pál VIII. o. t. A másik két dolgozat gyengeségénél fogva figyelembe nem vehető.

17. *Az érzéki érzelmek befolyása az ember lelki életére.* Jutalma 10 korona. A beérkezett egyetlen pályamű dícséretre érdemes. Jelisége: „*Ha az emberek tudnák, mily szép az erény, senki sem tenne bűnös. (Plátó.)*“ Szerzője: Nagy Illés VIII. o. t.

A pályázatok eredményét a május hó 31-én tartott ünnepélyes zárgyűlésen hirdette ki az intézet igazgatója, amely ünnepély nagyszámú közönség jelenlétében a következő tárgysorozat szerint folyt le:

1. Tittl: *Nyitány.* Előadja: a főgimnázium zenekara.
2. *Beszéd.* Mondja: Móga László, az önképzőkör ifj. elnöke, VIII. o. t.
3. Huber Károly: *Kunok-ábránd.* Előadják: elsőhegedűn: Thomay Béla VIII., második hegedűn: Tóth Péter VII., zongorán kíséri: Dettre János VII. o. tanuló.
4. *Titkári jelentés.* Fölvassa: Jung Mátyás, az önképzőkör titkára, VIII. o. t.
5. *Népdalok.* Előadja: a főgimnázium zenekara.
6. Szávay Gyula: *Vitézi ének Rákóczy Ferencről.* Szavalja: Ocskay Kornél VII. o. t.
7. Káldy Gyula: *Kurucdalok.* Énekli a főgimnázium énekkara, kíséri: a főgimnázium zenekara.
8. *Szerenád „Ocskay brigadéros“*-ból. Előadják: első hegedűn: Thomay Béla VIII., második hegedűn: Tóth Péter VII., mély hegedűn: Borota Braniszláv IV., gordonkán: Dittrich Ottó VII. o. tanulók.
9. *A pályadolgozatok eredményeinek kihirdetése.*
10. Váradi: *Rákóczy Rodostón.* Szavalja: Dettre János VII., kísérik hegedűn: Tóth Péter VII., gordonkán: Dittrich Ottó VII., zongorán: Szécsi István VII. o. tanulók.
11. Földes: *A bukott diák.* Szavalja: Korpássy Elemér VII. o. t.
12. *Záró hangok.* Előadja: a főgimnázium énekkara, kíséri a főgimnázium zenekara.

A pályadolgozatok eredményének kihirdetése után a főgimnázium igazgatója elismeréssel említi ki a kör egész évi munkálkodását s azt a buzgalmat és eredményt, melyet a pályamunkák készítésében fölmutatott, majd köszönetet mondott a kör nevében az önképzőkör jötevőinek adományáikért, továbbá a megjelent nagyszámú közönségnek megtisztelő érdek-

lődéseért. Az önképzőkör tevékenységében kifejtett kiváló szorgalmukért külön jutalomban részesültek: Móga László VIII. oszt. tan., a kör. ifj. elnöke, aki az önképzőkör ezüstérmét, Jung Mátyás VIII. oszt. tan., aki mint a kör buzgó jegyzője a „Kisfaludy-díjat“, 42 korona értékű magyar szépirodalmi művet, Putics Péter VIII. oszt. tan., aki az önképzőkör bronzérmét kapta. A zenekar régi buzgó tagjai közül 10—10 korona jutalomban részesültek: Thomay Béla VIII., Tóth Péter VII., Popper Lajos VI., Borota Braniszláv IV. A. oszt. tanulók.

Az önképzőkör tagjainak elég gazdag és változatos tartalmú könyvtár állott rendelkezésükre, amely a jelen iskolai évben újólág rendeztetett és a könnyebb kezelhetőség céljából új nyomtatott könyvtárjegyzékkel gyarapított. A múlt iskolai év végén 1244 művet tartalmazott 3888 korona 24 fillér értékben, a jelen évi gyarapodás a folyóiratokkal együtt 14 mü 71 korona értékben s így a könyvtár jelenleg 1258 műből áll 3959 korona 24 fillér értékben. A könyvtár gyarapodásának részletes kimutatását az Ifjúsági könyvtár című rovatban közöljük.

A kör ezen iskolai évben is előfizetett a Magyar Nyelvőrre, a Századokra, a Történelmi Életrajzokra, a Philologiai Közölnyre, a Természet-tudományi Közölnyre és Pótfüzeteire és tagja volt a M. T. Akadémia könyvkiadó vállalatának.

Ezekben tüntettük fel röviden az ifjúsági önképzőkör jelen iskolai évi működését.

G) Gyorsírókör.

A hasznos és a drága időt kímélő gyorsírás, mely az általános műveltség megszerzésének ma már nélkülözhetetlen tényezője középiskoláinkban, még mindig mostoha elbánásban részesül, annak dacára, hogy erkölcsi és anyagi hasznát, nevelő hatását, a hazai kultúrára való nagy befolyását napról-napra mindjobban elismerik s a gyorsírói munka értéke minden téren hatalmasan fokozódik.

Bár a magyar gyorsírás nélküli az állami és társadalmi számba jöhető támogatást, mégis oly jelentékeny fellendülést mutat annak szép ügye, melyre méltó büszkeséggel tekinthetnek a gyorsírás lelkes barátai és apostolai. A laikus közönség pedig meg lehet arról győződve, hogy az az ügy, melyet egyrészt a gyorsírás-tanárok önzetlen, igaz szeretete, lelkesedése és nemes ügybuzgalma, másrészt az ifjúságnak a gyorsírás iránt meg nem szünő kedve, ideális lelkesedése és lankadatlan ügyszeretete a virágzás ily magas fokára emelt: szép és hasznos ügy, méltó arra, hogy azt a tanuló ifjúság színe-java még fokozottabb mérvben is felkarolja.

Tanintézetünkben a gyorsírás melegágya a gyorsírókör, mely tavaly tartotta 25 éves jubileumát országos versenyírással egybekötve. Ez az

ünnepély nemcsak a mi körünknek, de a magyar gyorsírásnak is ünnepe volt, mely hatalmas lökést adott a hazai gyorsírás ügyének az által, hogy fényes sikerével a gyorsírókörök egész sorozatát keltette nemes versenyre. Így az idén volt a pápai gyorsírókör még fényesebb ünnepélye és nagyobb versenye, utána következik Sopron, Debrecen stb. városoké.

Gyorsírókörünk XXVI. alakuló közgyűlését 1902. évi szept. hó 12-ikén tartotta meg *Jakab Lajos* okl. gyorsíró, tanár-elnök jelenlétében, mikor is a kör tisztviselőivé választottak:

Ifj. elnök: *Thomay Béla* (VIII.), alelnök: *Schütz János* (VII.), titkár: *Dettre János* (VII.), főjegyző: *Venetianer Sándor* (VI.), aljegyző: *Schütz József* (VI.), pénztáros: *Ottó-Kovács Mihály* (VII.), ellenőr: *Rottsching József* (VI.), főkönyvtáros: *Hoszmann Antal* (VII.), alkönyvtáros: *Kerner Géza* (VII.), levelező: *Szarvady Lajos* (VII.), előadó a gyakorlók tanfolyamában: *Thomay Béla* (VIII.), a haladóknál: *Schütz János* (VII.), a kezdőknél: *Dettre János* (VII.) és *Vértes Imre* (VII.).

A folyó tanévben volt a körnek 17 gyakorló, 24 haladó és 80 kezdő. összesen 121, — a lefolyt 26 év alatt pedig 2416 tagja.

Az év folyamán tartottunk egy alakuló-, egy zárógyűlést, egy Gabelsberger-ünnepélyt és 8 rendes közgyűlést. Úgy a kezdők, kik két csoportba (A. és B.) voltak sorozva, mint a haladók és gyakorlók 26—26 órában foglalkoztak a gyorsírással s így az önképzéssel. Ez órák csütörtökön d. u. 3-tól 5-ig tartattak.

A kör összes kiadásai a 3 koronás tagdíjából fedeztetek. Bevétel volt 1255 K 45 f., kiadás 1217 K 96 f. s így a készpénzmaradék 47 K 49 f.; kintlevő követelés 108 K, tartozásunk az Emlékműért 408 K.

A tandíj 12 K volt. Teljes tandíjmentességet élvezett 30, fél tandíjat fizetett 35, még nagyobb mérséklést nyert 36 tanuló.

A gyorsírókör ez évi történetében nevezetesebb mozzanatok:

I. 1902. október havában jelent meg a körvezető tanár szerkesztésében a jubileumi ünnep lefolyását s a versenyírás eredményét, valamint az összes gyorsírási tudnivalókat magában foglaló „*Szegedi Gyorsírási Dís-Emlékmű*“ 1000 példányban. Hogy e munka minő hézagpótló a magyar gyorsírási irodalomban, eléggé illusztrálja azt *Vikár Bélának*, a hazai gyorsírók egyik legelőkelőbb tagjának, az „Orsz. Magyar Gyorsíróegylet“ tisztb. elnökének, országgyűlési gyorsíró-revizornak intézetünk igazgatójához intézett következő levele:

„A Dís-Emlékművet, a szegedi szép napok méltó emlékét nagy örömmel üdvözlöm. Nemcsak azt méltatom benne, hogy a gyorsírásnak ama ritka ünnepét fényesen és hűen örökíté meg, hanem még inkább azt az érdemét, hogy kiváló gyorsíróinknak, köztük országos nevű embereknek összegyűjtött nyilatkozataival s a szakmákra vonatkozó egyéb közlésekkel igen alkalmas eszközül kínálkozik arra is, hogy a művelt közönség és a

művelődő ifjúság a gyorsírást megismerje és elsajátítására kedvet kapjon. Ily műnek rég hiányában voltunk. Ezt a hiányt kitünően pótolja az a nagyszabású munka. S ez által nyer közművelődésünk szempontjából is fontos jelentőséget. Vajha sikerülne széles körökben való elterjedésével azt a jutalmát elvenniök nemes áldozatkészségüknek és odaadó fáradozásaiknak, amit a t. Gyorsírókör és az érdemes szerkesztő méltán remélhet, hogy t. i. Gabelsberger--Markovits gyorsírásunk e vonzó és gazdag tartalmú díszmű révén számos új baráttra és művelőre tegyen szert!

Nincs terünk arra, hogy a legelső szakférfiak elismerő nyilatkozatainak egész sorát közölhetnők annak beigazolására, hogy körünk e mű kiadásával minő szolgálatot végzett a magyar gyorsírás ügyének.

II. A Budapesten 1902. november 30-ikán megtartott *országos írásversenyen* Thomay Béla (VIII.) és Schütz János (VII.) a 180-as fokon 1—1 aranyat, Vértés Imre (VII.) pedig a 150-es fokon díszkönyvet nyertek elismerő okiratok kapcsán.

III. Alakuló közgyűlésünk Kapossy Lucian dr. pápai ev. ref. főgimn. és egyetemi magántanárt a gyorsírás terén szerzett elévülhetlen érdemei elismerésüül körünk tiszteletbeli tagjává választotta s e választásról a pápai orsz. ünnepély keretében Thomay Béla szép beszéd kíséretében díszes okmányt nyújtott át Kapossy L. dr. tanár úrnak.

IV. Gyorsírókörünket a folyó tanévben kiváló nagy megtiszteltetés érte, amennyiben a körvezető tanárt úgy az *Országos Magyar Gyorsíró-Egyesület*, mint a *soproni ev. Lyceumi Gyorsírókör* is tiszteletbeli tagjává választotta meg. A gyorsírókör e megtiszteltetést örömmel, lelkesedéssel és hálával fogadta s köszönetét írásban tolmácsolta.

V. A *kezdők részére* december hóban tartott korrekt stenogram-versenyen első díjat nyert Putics P. Dezső (VIII.), II. díjat Rottenberg Pál (VII.), III. díjat Heinrich János (V.), dicséretet érdemeltek: Valentiny Gusztáv (V.) és Kerner Géza (VII.).

A májusi korrekt stenogramm-versenyen I. díjat érdemeltek: Pulitzer Sándor (III. A.), II. díjat: Hódi József (III. A.), III. díjat: Ocskó Lajos (III. A.). Dicséretet érdemeltek: Ábrahám Gyula (III. A.), Balázs Sándor (V.), Csonka Mihály (V.), Csonka Miklós (III. B.), Fischer Marcel (III. A.), Gál József (V.), Juhász József (III. B.), Jung Péter (V.), Lobstein Árpád (V.), Lobstein Jenő (III. B.), Rév Kálmán (V.), Valentiny Gusztáv (V.) és Weisberger Ede (III. A.).

VI. A haladók és gyakorlók részére decemberben tartott versenyírás eredménye a következő: A 120-as fokon I. díjat nyert Hoszmann Antal (VII.), II. díjat: Mamusits József (VI.), III. díjat: Rottsching József (VI.). Dicséretet kapott: Klein Dezső (VI.), Popper Lajos (VI.) és Szekerke Lajos (VII.).

A 150-es fokon I. díjat nyert: Popper Lajos (VI.), II. díjat: Klein Dezső (VI.), III. díjat: Szekerke Lajos (VII.). Dícséretet érdemeltek: Schütz József (VI.), Venetianer Sándor (VI.) és Szécsi István (VII.).

A 180-as fokon I. díjat nyert: Szécsi István (VII.), II. díjat: Schütz János (VI.), III. díjat: Schütz József (VI.). Dícséretet kaptak: Venetianer Sándor (VI.), Vértes Lajos (VI.), és Szarvady Lajos (VII.).

A 220-as fokon I. díjat nyert: Dettre János (VII.), II. díjat: Vértes Imre (VII.), III. díjat: Ótott-Kovács Mihály (VII.). Dícséretet nyert: Schütz János (VII.).

VII. A modern gyorsírás megteremtőjének, *Gabelsberger X. Ferencnek* emlékére, mint minden évben, úgy e tanévben is február hó 19-én szenteltünk ünnepet. Az ünnepély a körvezető tanár megnyitó beszédével vette kezdetét. Utánna *Thomay Béla* (VIII.) olvasta fel „*Gabelsberger és a magyar gyorsírás*“ című tartalmas értekezését. Majd *Dettre János* (VII.) szavalt a nagy hatással Zombory Géza: „*Gabelsberger emlékezete*“ című költeményét. Az ünnepélyt sikerült versenyírás követte, a 120, 150, 180 és 220 fokon 3—3 pernyi diadalmas leírásával, minden fokon 3 díjat és számos dícséretet nyertek körünk tagjai.

VIII. A *pápai* ev. ref. főgimnázium gyorsíróköre 25 éves fennállásának fényes jubileumán körünk 5 tagjával képviseltette magát. Az ezen alkalmalomban, az Orsz. Magyar Gyorsíró-Egyesülettel karöltve rendezett 50-ik országos versenyíráson úgy a korrekt levelező- és vitairási-, valamint a rendes versenyíráson is résztvett gyorsírókörünk több tagja s az általuk felmutatott eredmény körünk eddigi sikereit örvendetes módon gyarapította.

A korrekt *levelező-pályázaton* az I. díjat *Schütz János* VII. o. tan. nyerte el s elismerő díszokleveleket kaptak: Bruchsteiner Béla (V.), Kerner Géza (VII.), Klein Dezső (VII.), Könyvesi Vince (V.), Rottenberg Pál (VII.), Schütz József (VI.), Venetianer Sándor (VI.), Znojemszky Ferenc (V.), Vértes Imre (VII.), Vértes Lajos (VI.).

A szabatos vitairási pályázaton elismerő okiratokat nyertek: Vértes Imre (VII.), Schütz János (VII.), Schütz József (VI.), Klein Dezső (VI.), Szekerke Lajos (VII.) és Szarvady Lajos (VII.).

A rendes versenyíráson *Thomay Béla* (VIII.) a 220-as fokon könyvjutalmat, *Dettre János* (VII.) a 220-as fokon könyvjutalmat, *Schütz János* (VII.) a 180-as fokon II. díjat, *Vértes Imre* (VII.) ugyan e fokon könyvjutalmat, ugyanezen fokon *Ótott-Kovács Mihály* (VII.) dícsérő oklevelet nyert. Körünk fenti tagjai az alsóbbfokú pályázatokon is mindannyian jutalomra érdemes munkákat adtak be s így elismerő okleveleket nyertek.

IX. A kör régi tagjai a múlt évi jubiláris ünnepegyünk hatása alatt megalakították a Szegedi Gyorsíró-Egyesületet, melynek vezetésére az egyesület körünk tan. elnökét kérte fel. Az egyesület megkezdte működését s már is korrekt levelező-írásra hirdetett pályázatot. E pályázaton gyorsírókörünk

tagjai közül I. díjat nyert: Schütz József (VI.) és Ocskó Lajos (III. A.), III. díjat Pulitzer Sándor (III. A.). Könyvjutalomban részesültek: Heinrich János (V.), Kerner Géza (VII.), Znojemszky Ferenc (VI.), Rév Kálmán (VI.), Dreyer József (VI.), Csonka Mihály (V.), ezenkívül elismerő oklevelet kapott 18 tanuló.

X. A kör könyvtára az idén 3 művel és 10 drb folyóirattal gyarapodott. Használta a kör könyvtárát 120 tag s a használati forgalom 361 műre terjedt ki.

XI. A kör a következő szaklapokat járatta: Gyorsírászati Lapok (5 pld.), Budapesti Gyorsíró (5 pld.), Debreceni Gyorsíró (2 pld.), Magyar Gyorsírászati Közlöny (2 pld.), Soproni Gyorsíró (2 pld.), Egyetemi Gyorsíró (2 pld.), Népszerű Gyorsíró (1 pld.). E mellett tagja az Orsz. Magyar Gyorsíró-Egyesületnek és a Szegedi Gyorsíró-Egyesületnek.

XII. A főgimnázium felsőbb osztályaiban jegyzeteik készítésénél több mint 40 tanuló használta a gyorsírást.

XIII. Körünk kérvényére nagyságos Pálffy Ferenc polgármester úr megengedte, hogy körünk 5 tagja a közgyűléseken a szónokok utánírásával magukat gyakorolhatják s e célból számukra külön asztal állíttatott be a közgyűlési terembe. A körnek 5—7 tagja állandóan igénybe vette a hatóságoknak ügyünk iránt tanúsított e jóakarátát. A kör és intézet nevében a hatóságoknak ezen előzékenységeért e helyütt mondunk hálás köszönetet.

XIV. Körünk tagjai közül *Schütz János* (VII.), *Venetianer Sándor* (VI.) és még többen is foglalkoztak német gyorsírással.

XV. Körünk évvizsgájával kapcsolatosan tartotta meg *Markovits Iván* emlékének szentelt ünnepét. Ez alkalommal *Schütz János* (VII.) olvasta fel Markovitsról írt emlékbeszédét s alkalmi szavalat után versenyrást tartottunk percenként 120, 150, 180 és 220 szótagot diktálva. A szép eredménnyel végződött versennyel fejeztük be e tanévet, mely nemcsak körünk életében, de a magyar gyorsírás történetében is maradandó nyomot hagy maga után. S mint érdekes jelenséget, nem mulaszthatjuk el felemlíteni, hogy a kezdők tanfolyamában a III-ik osztály olyan szép eredményt mutat fel, melyre körünk életében aligha volt eddig példa. A jó gyorsírók egész gárdája fog kikerülni onnét. Pulitzer Sándor, Ocskó Lajos, Hódi József, Weltner Sándor, Ábrahám Gyula, Weisberger Ede, Csonka Miklós, Juhász József, Lobstein Jenő, Fischer Marcel, Galyas István stb. gyorsírói készségük, képzettségük és gyakorlatuk a legszebb eredményre nyújtanak kilátást.

XVI. Gyorsírókörünknek Reviczky Orbán nyug. pénzügyi tisztviselő a Budapesti Gyorsíró idei évfolyamát engedte át versenydíjúl. Fogadja érte hálás köszönetünket.

XVII. Felemlítjük itt tájékoztatóul, hogy a jövő tanévben is, mint eddig, a gyorsírókörnek tagja lehet az intézet III—VIII. osztályának min-

den növendéke. A tagsági díj egész évre 3 K, melynek fizetése alul senki sem menthető fel. A tandíj 12 K. Nem fizetnek tandíjat, kik már 3 évig fizettek. A körvezető tanár méltánylást érdemlő esetben az egész tandíjat is elengedi, vagy azt mérsékli. A beiratkozáskor a tandíj mérséklése vagy teljes elengedése *írásban* tőle kérendő. Aki a tanfolyamba beiratkozik, az a tagsági- és tandíjat megfizetni köteles s a tanfolyamból évközben kimaradni nem lehet.

Ha a jövő tanévben a gyorsírókör szaklapot adna ki, vagy ennek kiadásában a Szegedi Gyorsíró-Egyesületet támogatná, akkor egy, legfeljebb két koronával a tagsági díj emelkedni fog.

H) A főgimnázium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói az 1902—1903. tanévben.

a) Ösztöndíjasok :

1. Báló István III. A. oszt. tanuló a Vetró Sándor-féle alapítványból évi 125 kor. 66 fillérrel.

2. Bányai Mihály VI. oszt. tanuló az ifj. br. Rudics József-féle alapítványból évi 800 koronával.

3. Borota Braniszláv IV. A. oszt. tanuló a Bájics Theodor és Athánázia-féle alapítványból évi 300 koronával.

4. Csányi Sándor III. B. oszt. tanuló a Vetró Sándor-féle alapítványból évi 125 kor. 66 fillérrel.

5. Dögl Adolf VIII. oszt. tanuló a budai Mária Terézia-féle alapítványból évi 240 koronával.

6. Kiss Gyula V. oszt. tanuló a Makra-féle alapítványból évi 154 koronával.

7. Kovács József III. A. oszt. tanuló a Sáry Mihály-féle alapítványból évi 374 kor. 53 fillérrel.

8. László Gyula VII. oszt. tanuló a Mária Terézia-féle alapítványból évi 240 koronával.

9. Makó Irén VIII. oszt. magántanuló a Szabados János-féle alapítványból évi 160 koronával.

10. Oltványi József IV. A. oszt. tanuló az Oltványi István-féle alapítványból évi 226 kor. 50 fillérrel.

11. Palócz Sándor III. B. oszt. tanuló a Jettim József-féle alapítványból évi 120 koronával.

12. Póhl Károly VIII. oszt. tanuló a Kárász Anna-féle alapítványból évi 500 koronával.

13. Schütz János VII. oszt. tanuló a Bonnaz-féle alapítványból évi 174 kor. 68 fillérrel.

14. Szekerke Lajos VII. oszt. tanuló a Rózsa Ferenc-féle alapítványból évi 200 koronával.

15. Takács Zoltán I. B. oszt. tanuló a Némethy Ignác-féle családi alapítványból évi 60 koronával.

16. Váradi Pál VI. oszt. tanuló a Rózsa Ferenc-féle alapítványból évi 200 koronával.

17. Wiblitzhauser Ödön IV. A. oszt. tanuló a Rózsa Ferenc-féle alapítványból évi 200 koronával.

b) Az intézet jutalmazott tanulói az 1902—1903. tanévben.

I. A vallásban tanúsított jeles előmenetelért:

Somogyi József VIII. oszt. tanuló az Ebner-féle alapítványból 6 arannyal.

II. A magyar nyelvben és irodalomban tett jeles előmenetelért:

Jung Mátyás VIII. oszt. tanuló a Kisfaludy-Társaságtól alapított Kisfaludy-jutalomból 42 korona értékű magyar szépirodalmi művekkel.

III. A magyar nyelv elsajátításában tett jeles előmenetelért:

Schütz József VI. oszt. tanuló a „Magyar Gábor 30 éves tanári működésének emlékére régi tanítványai által tett alapítvány“-ból 45 koronával.

IV. A magyar történelemben tanúsított jeles előmenetelért:

Nagy Ferenc VIII. oszt. tanuló, a „Szinger Kornél és Bakos Pali alapítvány“-ból 50 koronával.

V. Jó magaviselet és előmenetelért:

1. Vastagh László IV. B. oszt. tanuló, a Sobay-féle alapítványból 50 kor. 40 fillérrel.

2. Jambrik László II. B. oszt. tanuló, Debreczeni János egri apátkanonok adományából 60 koronával.

3. Bozóki Mihály VIII. oszt. tanuló, Kiss János dr. adományából 150 koronával.

4. Fodor Géza IV. A. oszt. tanuló Kiss János dr. adományából 150 koronával.

5. Miskolczy Gyula II. A. oszt. tanuló, a Cserveny-féle alapítványból 2 koronával. (Kiegészítve 10 K-ra.)

6. Nacs Lajos IV. B. oszt. tanuló, Debreczeni János egri apátkanonok adományából 60 koronával.

7. Thomay Béla VIII. oszt. tanuló a „Régi szegedi főgimnáziumi tanulók alapítványá“-ból 88 koronával.

8. Tábitz Mihály VI. oszt. tanuló a Cajus Gábor dr. és neje Abelesz Regina alapítványából 81 koronával.

9. Ocskó Lajos III. A. oszt. tanuló a Sobay-féle alapítványból 50 kor. 40 fillérrel.

10. Apró Imre VI. oszt. tanuló a Pap József-féle alapítványból 200 koronával.

11. A zenekar régi buzgó tagjai közül 10—10 korona jutalomban részesültek: Thomay Béla VIII. oszt., Tóth Péter VII. oszt., Popper Lajos VI. oszt., Borota Braniszláv IV. oszt. tanulók.

12. Kovács János-alapítvány 12 kor. kamatából ruhasegélyben részesült Jambrik László II. B. oszt. tanuló.

13. Gilicze Béla II. A. oszt. tanuló 21 K 60 f tandíját a Páduai Szent Antal tiszteletére begyűlt adományból Raskó Sándor belv. s. lelkész fizette ki.

TANÁRI KAR.

A) A kötelezett tantárgyak tanárai.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
1•	Cserép Sándor	Görögptló irod.	VII. VIII.	5	Igazgató
2	Baksay József	Magyar nyelv Latin nyelv Szépirás	I. A. I. A. VII. I. A. I. C.	18	Az I. A. osztály főnöke, a filológiai szertár öre.
3	Bartha György dr.	Magyar nyelv Latin nyelv Bölcséleti előtan Szépirás	II. B. VII. II. B. VIII. II. B.	18	A II. B. osztály főnöke, az ifj. önképző- kör vezetője.
4	Bíte Béla	Magyar nyelv Latin nyelv	I. C. VI. I. C. VI.	19	A VI. osztály főnöke.
5	Both Ferenc dr.	Vallástan Magyar nyelv és irodalom Latin nyelv	VI. VII. VIII. III. A. VIII. III. A.	19	A III. A. osztály főnöke, főgimn. hítségök, az ifj. nagyobb könyvtár gondnoka.
6	Divényi Gyula	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv	II. B. III. B. III. B. IV. B.	18	A III. B. osztály főnöke, az ifj. kisebb könyvtár gondnoka

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
7	Fekete Ipoly	Vallásstan Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv Szépirás	I. C. IV. A. IV. A. VII. II. A.	18	A IV. A. osztály főnöke, hitelemző.
8	Floderer Imre	Földrajz Természetradj	I. A. { I. A. I. B. II. A. IV. A. IV. B. V. VI.	21	A természetrajzi szertár őre.
9	Frank István	Földrajz Mennyiségtan Természettan	III. A. I. A. III. A. IV. B. VIII. VIII.	18	A VIII. osztály főnöke.
10	Hogyor József	Számтан	I. B. I. C. II. B. III. B. IV. A.	18	
11	Jászai Rezső dr.	Földrajz Történelem	III. B. { III. B. IV. A. V. VI. VII. VIII.	20	A tanári könyv- tár, az érem- és régiségtár őre, az intézet év- könyvének ve- zetője.
12	Kátay Lajos világi	Rajzoló mértan	I. C. III. A. III. B.	7	Főreáliskolai rendes és gimnáziumi ki- segítő rajztanár.
13	Komáromy Dezső	Vallásstan Magyar nyelv Latin nyelv Szépirás	{ III. A. III. B. IV. A. IV. B. V. I. B. I. B. I. B.	18	Az I. B. osztály főnöke, hitelemző.
14	Nováky Bertalan világi	Rajzoló mértan Görögpótló rajz	{ I. A. I. B. II. A. II. B. IV. A. IV. B. V—VIII.	24	A rajzszertár őre.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
15	Orafsik József	Magyar nyelv Német nyelv Latin nyelv	II. A. III. B. IV. A. II. A.	18	A II. A. osztály főnöke.
16	Prelogg József	Magyar nyelv Német nyelv	IV. B. III. A. IV. B. VI. VIII.	17	A IV. B. osztály főnöke, a zenekar és a haladó énekesek vezetője.
17	Schandl Miklós	Mennyiségtan Természetan	II. A. V. VI. VII. VII.	18	A VII. osztály fő- nöke, a természet- tani és vegytani szertár őre, az ifj. segélyző egyesület felügyelője.
18	Simonides István	Latin nyelv Görög nyelv	VIII. V. VI. VIII.	18	Értekezleti jegyző.
19	Surányi Gyula	Földrajz Történelem Természetrajz	I. B. I. C. II. A. II. B. IV. B. I. C. II. B.	19	Az I. C. osztály főnöke, a földrajzi szer- tár gondnoka.
20	Szalay István	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Történelem	I. A. I. B. II. A. V. V. III. A.	18	Az V. osztály főnöke, az ifj. kisebb könyvtár gond- noka.
21	Szinger Kornél	Német nyelv Görögpótló irod.	V. VII. V. VI.	12	
22	Timina Ödön világi	Tornázás	I—VIII.	26	A tornaszerek felügyelője.

B) A más vallású tanulóknak az intézeten kívül álló hitoktatói.

1. **Bereczk Sándor**, a szegedi ev. ref. egyház lelkésze, tanította az ev. ref. vallású tanulókat heti 3 órában, az állami főreáliskola helyiségében.
2. **Lőw Immanuel dr.**, Szeged és kerülete főrabbi, tanította az izraelita vallású tanulókat heti 5 órában, az állami főreáliskola helyiségében.
3. **Nestor Romulus**, magyar-csanádi gör. kel. román segédlelkész, tanította a gör. kel. román tanulókat heti 1 órában, az állami főgimnázium helyiségében.
4. **Sevity Lázár**, szegedi gör. kel. szerb plébános, tanította a gör. kel. szerb tanulókat heti 2 órában, a helybeli tanintézet helyiségében.
5. **Thomay József**, szegedi ág. hitv. ev. lelkész, tanította az ág. ev. hitv. tanulókat heti 5 órában, az állami főreáliskola helyiségében.

C) A nem kötelezett tantárgyak tanárai.

1. **Bite Béla**, főgymn. r. tanár, a francia nyelv képesített rendkívüli tanára, tanította a francia nyelvet heti 4 órában.
 2. **Jakab Lajos**, déli vasúti ellenőr, okl. gyorsíró, tanította a gyorsírást heti 2 órában.
 3. **Nováky Bertalan**, főgimn. rajztanár, tanította a szabadkézi rajtot heti 4 órában.
 4. **Szegedi Endre**, a városi zeneiskola igazgatója, tanította az éneket heti 2 órában.
-

Előadott tananyag.

Első A., B. és C. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Baksay József*, B. osztályban: *Komáromy Dezső*, C. osztályban: *Surányi Gyula*.

Vallástan, heti 2 órában. A hitről. Az apostoli hitvallás. Az Isten tíz- s az anyaszentegyház öt parancsa. A szentségekről s az imádságról. Tankönyv: Kis katekizmus. Budapest, 1900. Tanárok: I. A. és I. B. osztályban: *Szalay István*, I. C. osztályban: *Fekete Ipoly*.

Magyar nyelv, heti 5. órában. A hangok. Az illeszkedési törvény. Az egyszerű mondat és részei; a fő- és mellékmondat megkülönböztetése. Az igék nemei. Az igeragozás. A határozók. A jelzők. Az állítmányi kiegészítő. Helyesírás. Népmesék. A magyar népeletre és a magyar földre vonatkozó rajzok. Válogatott darabok a hun és magyar nemzeti mondából s az Árpádok történetéből. Görög mondák. Leíró és elbeszélő költemények Arany, Petőfi, Tompa munkáiból, az Arany-Gyulai népköltési gyűjteményből. Értelmes és kellőképp hangoztatott olvasás; az olvasmányok tartalmi megbeszélése és szabad elmondása. Elemzés beszéd- és mondatrészileg. Szaválás. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szinnyei dr., Iskolai magyar nyelvtan és olvasókönyv. Budapest, 1902. Tanárok: I. A. osztályban: *Baksay József*, I. B. osztályban: *Komáromy Dezső*, I. C. osztályban: *Bite Béla*.

Latin nyelv, heti 6 órában. Írás és olvasás, egyszerű mondatok, a nevek fogalma, a nevek deklinációi, a melléknév egyeztetése a maga főnével, a melléknévek fokozása, a névmások, a számnevek, elüljárók, a rendes igehajlítás főbb alakjai. A tanultaknak megfelelő fordítások és elemzések. Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. U. a. Latin olvasó- és gyakorlókönyv.

Pozsony, 1901. Tanárok: I. A. osztályban: *Baksay József*, I. B. osztályban: *Komáromy Dzsó*, I. C. osztályban: *Bite Béla*.

Földrajz, heti 3 órában. Magyarország természeti viszonyai; ezek főbb topografiai adatai, a városok és vidékek néprajza a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével, nemkülönbön a feltünőbb föld- és közet-nemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak szemléltető leírása. Tankönyv: Körösi Albin, *Földrajz*, I. r. Budapest, 1901. Tanárok: I. A. osztályban: *Floderer Imre*, I. B. és I. C. osztályban: *Surányi Gyula*.

Természetrájkz, heti 2 órában. A természeti tárgyak szemlélete és fölosztása. Az évszakok általános jellemzése. Az ősszel érő közönsége-sebb gyümölcsök tárgyalása, a különböző termésformák összefoglalásával. A hasznosabb házi állatok csoportosítása, kapcsolatban az ember lakása közelében élő hasznos és kártékony emlős állatok tárgyalásával. A me-zön és erdön élő hasznos és kártékony emlős állatok összefoglalása. A tavasszal viritó növények bemutatása élőpéldányokon, azok morfológiai tárgyalásával, különös tekintettel a virág alkotására. Házi szárnyasaink. Tankönyv: Ormándy Miklós dr., *Természetrájkz*. Budapest, 1900. Tanárok: I. A. és B. osztályban: *Floderer Imre*, I. C. osztályban: *Surányi Gyula*.

Szám-tan, heti 4 órában. A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a számok oszthatósága, a legkisebb közös többes, a legnagyobb közös osztó; a tört, mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismer-tetése, időszámítás. Tankönyv: Mocknik-Schmidt, *Szám-tan*. Budapest, 1901. Tanárok: I. A. osztályban: *Frank István*, I. B. és I. C. osztályban: *Hogyor-József*.

Rajzoló mértan, heti 3 órában. A síkmértani elemek. Pontok, vona-lak és szögek fekvései és mérési viszonyai. A síkidomok — három-, négy- és sokszögeknek — fontosabb tulajdonságai, területük meghatározása. A kör és ahhoz tartozó nevezetesebb egyenesek ismertetése. Mértani díszít-mények rajzolása a mértanban tanult idomok felhasználásával, rendsze-lesen haladó táblarajzok után rajzeszközökkel, majd pedig szabadkéz-zel. Tankönyv: Gerevich dr., *Rajzoló geometria*, I. r. Budapest, 1900. Tanárok: I. A. és I. B. osztályban: *Noráky Bertalan*, I. C. osztályban: *Kátay Lajos*.

Szépírás, heti 1 órában. Folyó magyar írás, kis és nagy betűk. Taná-rok: I. A. és I. C. osztályban: *Baksay József*, I. B. osztályban: *Komáromy Dzsó*.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok, egyszerű szabadgyakor-latok, tornajátékok; szerelvényeken: tám-, függés- s lengésgyakorlatok, magas és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Második A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Orafsik József*, B. osztályban:
Bartha György dr.

Vallástan, heti 2 órában. Ószövetségi bibliai történetek. Tankönyv: Pokorny Emánuel dr., Ószövetségi bibliai történetek. Budapest, 1901. Tanárok: II. A. osztályban: *Szalay István*, II. B. osztályban: *Divényi Gyula*.

Magyar nyelv, heti 5 órában. Az egyszerű mondat folytatolagos tárgyalása. Az összetett mondatszerkezetek. Hangsúly és szórend. A beszéd-részek és a szóalkotás. Képzők és sinonimák csoportosítása az olvasmányok alapján. Mondai és történeti elbeszélések, tanító mesék és leírások az olvasókönyv alapján. Az olvasmányok tartalmi ismertetése és szabadon való elbeszélése. Költemények szavalása. Havonként két iskolai dolgozat, főleg a mondat szerkesztésére az olvasottak alapján. Tankönyv: Szinnyei dr., Iskolai magyar nyelvtan és olvasókönyv, II. r. Budapest, 1902. Tanárok: II. A. osztályban: *Orafsik József*, II. B. osztályban: *Bartha György* dr.

Latin nyelv, heti 6 órában. Az alaktan befejezése, főleg: genusz-szabályok, teljes koniugacio, a szóképzés elemei. A fő- és mellékmondatok megkülönböztetése kötőszók szerint. Összefüggő olvasmányul: A rómaiak történetéből: A római királyokról, 1–18, továbbá 3 mese fordítása és könyv nélkül való megtanulása. A szókincs megfelelő bővítése egyes mondatok és összefüggő olvasmányok alapján, kapcsolatban a szóképzési csoportok összeállításával. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. U. a. Latin olvasó és gyakorlókönyv. Pozsony, 1901. Tanárok: II. A. osztályban: *Orafsik József*, II. B. osztályban: *Bartha György* dr.

Földrajz, heti 3 órában. Európa országai és népei (Ausztria részletebben) Magyarországból kiindulva és erre vonatkoztatva. Ázsia és Afrika általános ismertetése a nevezetesebb országok és európai gyarmatok kiemelésével. Tankönyv: Körösi Albin, Földrajz, II. r. Budapest, 1901. Tanár: *Surányi Gyula*.

Természetráajz, heti 2 órában. Az emlős állatok főbb rendjeinek ismertetése, tekintettel hasznos vagy kártékony voltukra s életkörülményeikre. A madarak általános jellemzése s csoportosításuk a tartózkodási hely szerint. A hüllők, kétélűek, halak általános jellemzése a főbb típusok tárgyalásával; osztályozásuk. A puhatestű állatok főbb képviselői s azok bemutatása készítményeken. Az ízelt lábú állatok köre s főbb képviselőik, különös tekintettel hasznos vagy kártékony voltukra. A virágos növények általános jellemzése alaktani szempontból s felosztásuk. A zárva termők jellemzése s felosztásuk a sziklevek alapján. Az egyszikűek főbb képviselőinek mor-

fologiai leírása. A kétszikűek általános jellemzése. A főbb családok képviselőinek bemutatása élő példányokon s azok taglalása. Tankönyv: Ormándy Miklós dr., Természetráaj. II. oszt. számára. Budapest, 1900. Tanárok: II. A. osztályban: *Floderer Imre*, II. B. osztályban: *Surányi Gyula*.

Számтан, heti 4 órában. Rövidített számműveletek, az ú. n. számtani műveletek korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése, olasz számolásmód, egyszerű hármasszabályhoz tartozó föladatak megfejtése a kettős tétel s aránylatok szerint. Mértani viszonyok és arányok elemei; százalékszámítás és egyszerűbb alkalmazásai. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1901. Tanárok: II. A. osztályban: *Schandl Miklós*, II. B. osztályban: *Hogyor József*.

Rajzoló mértan, heti 3 órában. Testmértani elemek. Az egyenes és sík abszolút és relativ helyzete. Lapszögek és szögletek. A fontosabb testek — a kocka, hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb — tulajdonságai, hálózata, felületének és köbtartalmának kiszámítása, azok hasonlósága, összeillősége és szimmetriája. A fönt elősorolt testek mintáinak előállítása. Síkékitmények rajzolása a szimmetria fölhasználásával, tollal kihúzva. Tankönyv: Gerevich dr., Rajzoló geometria, II. r. Budapest, 1900. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Szépírás, heti 1 órában. Magyar írás folytatva, német írás. Tanár: II. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, II. B. osztályban: *Bartha György* dr.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok; egyszerű és összetett könnyebb szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: tám-, függés- és lengés-gyakorlatok; magas-távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Harmadik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Both Ferenc* dr., B. osztályban: *Divényi Gyula*.

Vallástan, heti 2 órában. Az újszövetség története. Tankönyv: Pokorny Emánuel dr., Bibliai történet. Budapest, 1902. Tanár: III. A. és III. B. osztályban: *Komáromy Dzsó*.

Magyar nyelv, heti 4 órában. A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismertetése. Összefüggő történeti olvasmány; elbeszélő költemények. Szaválás. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szinnyei József dr., Rendszeres magyar nyelvtan. Budapest, 1899. U. a. Magyar olvasókönyv, III. r. Budapest, 1900. Tanárok: III. A. osztályban: *Both Ferenc* dr., III. B. osztályban: *Divényi Gyula*.

Német nyelv, heti 4 órában. A leghasználtabb szók begyakorlása olvasmányok alapján. Könnyebb szövegű verses olvasmányok fordítása és betanulása. Ezek alapján a német nyelvtan hang- és alaktani részének legszükségesebb elemei. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szemák dr., Német nyelv-, olvasó- és gyakorlókönyv, I. r. Budapest, 1900. Tanárok: III. A. osztályban: *Prelog József*, III. B. osztályban: *Orafsik József*.

Latin nyelv, heti 6 órában. Szókötéstan. Az infinitivusi és participialis mondat szerkezet gyakorlati ismertetése. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánnyal. Olvasmányok: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Alcibiades, Agesilaus. De moribus Germanorum et Gallorum. Lupus et agnus. Canis per fluvium carnem ferens. Vacca, capella, ovis et leo. Passer ad leporem consiliator. Cervus ad fontem. Vulpes et ciconia. A mondatnapi szabályoknak megfelelő mondatok és összefüggő olvasmányok fordítása magyarból latinra. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. U. a. Latin gyakorlókönyv. Pozsony, 1898. U. a. Latin olvasókönyv. Pozsony, 1901. Tanárok: III. A. osztályban: *Both Ferenc dr.*, III. B. osztályban: *Divényi Gyula*.

Történelem, heti 3 órában. Magyarország története a mohácsi vészig, tekintettel a világtörténelmi kapcsolatokra és a művelődés mozzanataira. Tankönyv: Jászai Rezső dr., Magyarország története. Budapest, 1902. Tanárok: III. A. osztályban: *Szalay István*, III. B. osztályban: *Jászai Rezső dr.*

Földrajz, heti 2 órában. Amerika és Ausztrália általános ismertetése a nevezetesebb országok és európai gyarmatok kiemelésével. A math. és fiz. földrajz alapelemei. Világrészek, Óceánok. A földségek tagozata. Források, tavak, mocsarak, fertők és lápok, csermely, patak, folyó és folyam. A tenger vize. A légkör fény-, hő- és elektromos tüneményei. A föld belseje. A föld alakja és forgása. A föld helyzete a naprendszerben. A nappalok váltakozó hossza. A hold és fénytüneményei. Időszámítás. Tankönyvek: Körösi Albin, Földrajz, II. r. Budapest, 1901. és Schmidt Ágoston dr., Matematikai és fizikai földrajz. Budapest, 1901. Tanárok: III. A. osztályban: *Frank István*, III. B. osztályban: *Jászai Rezső dr.*

Számтан, heti 3 órában. Az összetett hármasszabály; kamatszámolás; lerovatszámolás; határidőszámolás; láncszabály; az arányos osztás. Elegyítési föladatok. Tankönyv: Moeńnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1901. Tanárok: III. A. osztályban: *Frank István*, III. B. osztályban: *Hogyor József*.

Rajzoló mértan, heti 2 órában. A szerkesztő síkmértan. Az egyenes vonalú idomok — négyzet, dülény, ferdény stb. — szerkesztése. A hasonlóság, összeillőség és szimmetria fogalmának kibővítése. A mértan alkalma-

zása a rajzolásnál és mérésnél. A területek átváltoztatása, tekintettel azok könnyebb kiszámíthatására. Helyszín-rajzok készítése. Tankönyv: Gerevich dr., Konstruktív planimetria. Budapest, 1901. Tanár: *Kátay Lajos*.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok; egyszerű és összetett szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: tám-, függés- és lengés-gyakorlatok; magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Negyedik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Fekete Ipoly*, B. osztályban: *Prelogg József*.

Vallástan, heti 2 órában. Jézus Krisztus élettörténete, az apostolok cselekedetei és Palesztina földrajza. — Tankönyv: Róder A., Bibliai történet. Eger, 1901. Tanár: IV. A. és IV. B. osztályban: *Komáromy Dezső*.

Magyar nyelv, heti 4 órában. A stílus általános törvényei. A prózai és költői stílus különbségei tüzetesen; a hangsúlyos és mértékes verselés. Költői olvasmány: Arany János Toldija. Prózai olvasmányok: Leírások és elbeszélések, u. m.: tárgyrajzok, jelenetek, jellemrajzok, könnyebb életrajzok. Kéthetenként' egy iskolai vagy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Négyesy László dr., Stilisztika, I. r. Budapest, 1902. — Arany János, Toldi. Magyarázta Lehr A. Budapest, 1892. Tanárok: IV. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, IV. B. osztályban: *Prelogg József*.

Német nyelv, heti 3 órában. Könnyebb szövegű prózai és verses olvasmányok alapján a német nyelvtan hang- és alaktani részének elemei. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szemák dr., Német nyelv-, olvasó- és gyakorlókönyv, II. r. Budapest, 1900. Tanárok: IV. A. osztályban: *Oraftsik József*, IV. B. osztályban: *Prelogg József*.

Latin nyelv, heti 6 órában. Az idő- és módtannak rendszeres tárgyalása; oratio obliqua, a latin periodus gyakorlati ismertetése. Prózai olvasmányok Cornelius Neposból: Pausanias. Lysander. Thrasybulus. Epaminondas. — Curtius Rufusból: Alexander kettévágja a gordiusi csomót. Darius kivégezteti Charidemust. — Julius Caesarból: A helveciusok kívándorolnak. — Költői olvasmányok: Phaedrusból: Ranae regem petierunt. Lupus ad canem. Graculus superbus et pavo. — Ovidiusból: A világ négy kora. Daedalus és Icarus. A mondattani szabályoknak megfelelő mondatok és összefüggő olvasmányok fordítása magyarból latinra. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. U. a. Latin gyakorlókönyv. Pozsony, 1898. U. a. Latin olvasókönyv. Pozsony, 1901. Tanárok: IV. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, IV. B. osztályban: *Divényi Gyula*.

Történelem, heti 3 órában. Magyarország története a mohácsi vésztől a kiegyezésig, világtörténelmi kapcsolatokkal és művelődéstörténeti mozzanatokkal és Magyarország a jelenben. Tankönyv: Baróti-Csánki, Magyarország története, II. r. Budapest, 1901. Tanár: IV. A. osztályban: *Jászai Rexső dr.*, IV. B. osztályban: *Surányi Gyula*.

Természetráajz, heti 3 órában. A levegő és víz fizikai és kémiai tulajdonságai. Az elemek, keverékek, vegyületek fogalma. Molekula, atom, súlyviszonyok törvénye. Az organizmusokban előforduló legfontosabb elemek s ezek nevezetesebb s gyakoribb vegyületei. A nevezetesebb kémiai folyamatok ismertetése. Sav, bazis, só fogalma, a nevezetesebbek taglalása. Szénhidrátok, protein-anyagok s a nevezetesebb növényi alkaloidok. A sejt fogalma s annak lényeges és járulékos alkotó részei. A mikroszkop és a vele való bánásmód. A szövetrendszerek és ezek taglalása. A növények főbb fiziologiai működései. A táplálkozás, párolgás és az áthasonítás lényege. A szerves tápanyagok felvétele. A növények szaporodása s annak főbb módjai. A beporzás lényege és a keresztező beporzás főbb módjai. A rovarok szerepe a növények beporzásánál. A növények mozgási tünetenyei. A rendszerezés általános elvei, mesterséges és természetes rendszerek. A virágtalan növények főbb csoportjai. A nevezetesebb gombák. A mohok és edényes virágtalanok tárgyalása. A virágos növények s ezek általános felosztása. A nyitva termők és zárva termők általános jellemzése. Az egy- és kétszikűek rendszertani osztályozása a nevezetesebb rendek és családok tárgyalásával, élőpéldányok bemutatása. Tankönyv: Ormándy Miklós dr., Növénytan. Budapest, 1901. Tanár: IV. A. és IV. B. osztályban: *Floderer Inre*.

Algebra, heti 3 órában. Bevezetés az Algebrába. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a kéttagúak négyzetének és köbének képzésére. Osztas egész számokkal. Ugyanazon műveletsorozat törtszámokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Arányok és aránylatok. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Betűszám. Budapest, 1900. Tanárok: IV. A. osztályban: *Hogyor Jósef*, IV. B. osztályban: *Frank István*.

Rajzoló mértan, heti 2 órában. A szerkesztő síkmértan. Görbe vonalú idomok. A körtan kibővítése és az ebbe vágó földványok; két kör viszonyos fekvése. A legfontosabb görbe vonalak, különösen a kúpszeletek által képződők és azok szerkesztése. Rövid áttekintése a négy osztályban tanulhatnak. Tankönyv: Gerevich dr., Konstruktív planimetria. Budapest, 1901. Tanár: *Noráky Bertalan*.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok; összetett szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: tám-, függés-, föllendülés-, lengés-, forgás-gyakorlatok; magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Szalay István.

Vallástan, heti 2 órában. Titz A. dr., Kath. vallástan, I. r., Alaphittan. Budapest, 1897. Tanár: *Komáromy Dzsó.*

Magyar nyelv, heti 3 órában. Retorika. Általános szerkezettan. Az előadás nemei. A belső rend. A feltalálás. A prózai műfajok: leírás, elbeszélés, történetírás, értekezés, beszéd, irányművek, — olvasmányok alapján. Hat házi és három iskolai dolgozat. Tankönyv: Négyesy L., Retorika. Budapest, 1901. Tanár: *Szalay István.*

Német nyelv, heti 3 órában. A német társalgási és irodalmi nyelvben leginkább használt szók és kifejezések rendszeres tárgyalása és begyakorlása kérdések és feleletek alakjában. Válogatott prózai olvasmányok fordítása és elemzése. Rendszeres nyelvtan, a megfelelő magyar mondatok fordítása. Fordítás magyarból németre Schack Béla szövegkönyve nyomán. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szemák dr., Német olvasókönyv, III. r. Budapest, 1900. Ugyanaz: Német nyelvtan. Budapest, 1897. Tanár: *Szinger Kornél.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Nyelvtani ismétlések, szóbeli stílusgyakorlatok, régiségtani magyarázatok, memoriter. Prózai olvasmány: Cicero-nak beszédei Cn. Pomp. fővezérsége érdekében és A. Licinius Archias ügyében. Költői olvasmány: P. Ovidius N. Metam.: Az emberiség korszakai. A vízözön. Daedalus és Icarus. Philemon és Baucis. Midas. A prozódiai és metrikai ismeretek bővítése. Havonként két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Rácz Soma, Cic. De imp. Cn. Pomp. Budapest, 1894. Geréb József dr., Cicero védőbeszéde. A. Licinius Archias ügyében. Budapest, 1901. Cserép József dr., Szemelv. P. Ovidius Naso műveiből. Bpest, 1901. Tanár: *Szalay István.*

Görög nyelv, heti 5 órában. Attikai alaktan elemei: fő- és melléknevek ragozása, igehatározók, névmások és számnevek, az ω -végzetű ige-hajlítás megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Maywald József dr., Görög nyelvtan. Budapest, 1900. Ugyanaz: Görög gyakorlókönyv. Budapest, 1897. Tanár: *Simonides István.*

Görögpótló irodalom, heti 3 órában. Szemelvények Tinódi, Gyöngyösi, Mindszenti, Kemény János és Bethlen Miklós gróf műveiből. Néhány kuruc dal. Homeros Iliása és Odysseiája. Szemelvények Herodotos I., II., III. és IV. könyvéből. A görög állami és magánrégiségeknek tárgyalása, különös tekintettel Sparta és Athen alkotmányos szervezetére. Tankönyv: Badics Ferenc dr., Magyar irodalmi olvasókönyv, I. r. Budapest, 1901. Csengeri I. dr., Homeros Iliása. Budapest, 1891. Gyomlay Gy. dr., Homeros Odysseiája. Budapest, 1891. Geréb I. dr., Szemelvények Herodotos történeti

művéből. Budapest, 1902. Schill I., Görög régiségek és a görög művészet története. Budapest, 1894. Tanár: *S:inger Kornél*.

Történelem, heti 3 órában. Az ókor története a nyugatrómai császárság bukásáig. A keleti népek. A görögök. Nevezetesebb államok alakulása. Perzsa háborúk. Perikles kora. Peloponneszusi háború. Sparta és Thebai hegemoniája. Makedonia. A rómaiak. A köztársaság. Róma elnyeri a világ uralmát. Hellen műveltség befolyása. Szocialis küzdelem. A katonai monarchia előkészítése. A római császárság. A kereszténység alapítása és emelkedése. A barbárok betelepődése a nyugati birodalomba. A birodalom bukása. Tankönyv: Szölgvény János, Az ókor története. Budapest, 1902. Tanár: *Jászai Rezső* dr.

Természetráajz, heti 3 órában. Sejtek, szövetek, szervek. A kültakaró. A mozgás és helyváltoztatás szervei. A csontváz és izmok. A helyváltoztatás különböző módjai. A táplálkozás. Az eledelszerzés és annak feldolgozása. Az emésztő mirigyek. A vérkeringés és annak szervei. A lélekzés. A hang és beszéd. A kiválasztás és szervei. Az állati test melege. Az érzés és szervei. Az agyidegrendszer és szerkezete. Az érzék szervek. A tapintás, izlés, szaglás, látás, hallás szerve. Az állatok szaporodása. Néhány nevezetesebb biológiai jelenség tárgyalása. Az állatkörök taglalása. A gerincesek köre. Az egyes osztályok általános jellemzése. Az emlősök s főbb rendjeinek tárgyalása. A madarak főbb rendjei s az éneklők rendjének részletes tárgyalása. A csúszó-mászók általános jellemzése. A kételtűek és halak osztálya. Az izelt lábúak körének általános jellemzése. A rovarok osztálya s főbb rendjeik részletezése. A bogarak, hártvás szárnyúak, lepkék s a csőrös rovarok részletes tárgyalása. A pókok, százlábúak és rákok általános jellemzése. A puha testűek állatköre. A csigák, kagylók és lábasfejűek általános jellemzése. A férgek állatköre. A gyűrűs, lapos és fonalférgék általános jellemzése. A túskebőrűek s főbb osztályaik tárgyalása. A tömlős állatok általános jellemzése. A hidrozoonok, virágállatok és szivacsok tárgyalása. A véglények körének tárgyalása. Az ázalékok, ostoros ázalékok, spórás állatok és gyökérlábúak általános jellemzése s bemutatása élő és holt anyagon. Tankönyv: Ormándy Miklós dr., Állattan. Budapest, 1902. Tanár: *Floderer Imre*.

Mennyiségtan, heti 3 órában. *a)* Algebra. Ismétlések. Elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. A kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai; Pascal-féle háromszög. Számolás gyökjelekkel. Négyzetgyök és az ismeretlenek kiszámítása másodfokú egyenletekben. Köbgyök. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Betűszám-tan. Budapest, 1900. — *b)* Geometria. A planimetria főbb tételei a körmérés kivételével. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Mértan. Budapest, 1895. Tanár: *Schandl Miklós*.

Görögpótló rajz, heti 2 órában. Görög szalagdíszek és díszítmények, stilizált levelek. Arabs: szalagdíszek és díszítmények; középkori román-, gót-

díszítmények; renaissance-díszítmények. A rajzok egyszerű színezéssel készültek Vidéki, Balló és Hauselmann művei nyomán. Tanár: *Noráky Bertalan*.

Tornázás, heti 2 órában. A rendgyakorlatok, az alsóbb osztályok anyaga bővitve; összetett szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken tám-, nyiktám-, függés-, hajlított karonfüggés-, lengés-, forgásgyakorlatok, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Bite Béla.

Vallástan, heti 2 órában. Titz A. dr., Kath. vallástan, II. r. Ágazatos hittan. Budapest, 1898. Tanár: *Both Ferenc* dr.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Poetika. Bevezetés az esztétikába. A műfestés, szobrászat és műépítés. Ezek rövid története. A költésről különösen. A költői nyelv és verselés. A költői műfajok elmélete olvasmányok alapján; történeti fejlődésük feltüntetése. Magán olvasmányok: Zrinyi, Szigeti veszedelme; Jósika, Abafi; Eötvös, A falu jegyzője; Jókai, Az új földesúr; Arany balladái; Kisfaludy Károly. Csalódások; Sophokles, Elektra; kisebb költői szemelvények Petőfi és a jelesebb lírikusok műveiből. Hat házi és három iskolai dolgozat. Tankönyv: Négyesy L., Poetika olvasmányokkal. Budapest, 1901. Shakspeare, Coriolanus. Ford. Petőfi, magyarázta Névy. Budapest, 1890. Tanár: *Bite Béla*.

Német nyelv, heti 3 órában. Az előbbi osztály anyagát folytatólag a német társalgási és irodalmi nyelvben leginkább használt szók és kifejezések rendszeres tárgyalása és begyakorlása kérdések és feleletek alakjában. Válogatott prózai olvasmányok fordítása, ezek tartalmának szabad előadása német nyelven, a szöveg elemzése a nyelvtani anyag folytonos ismétlésére. Goethe, Schiller és Bürger válogatott balladáinak fordítása, ezen balladának tartalma és széptani elemzése német nyelven. A híresebb balladák szavalata. A ballada elmélete és története a németeknél. A német vers tan rövid kivonatban. Bürger élete és működése német nyelven. Fordítás magyarból németre Schack Béla segédkönyve nyomán. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyv: Szemák dr., Német olvasókönyv, III. r. Budapest, 1900. Tanár: *Prelogg József*.

Latin nyelv, heti 5 órában. Nyelvtani ismétlések és szóbeli gyakorlatok mellett olvastatott Livius XXI. könyve és P. Verg. Mar. Aen. I. és II. könyve, III. könyve pedig tartalmilag. — Az olvasmányok alaki és tárgyi magyarázata, szebb részletek könyv nélkül. A régiség-tani ismeretek kiszélesítése. A tárgyalt írók élete és irodalmi munkássága az illető műfaj többi művelőinek vázlatos ismertetésével. Havonként két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Bartal-Malmosi, T. Livii ab urbe condita l. XXI. és

XXII. Budapest, 1891. Cserép dr., Szemelvény Verg. Aeneiséből. Budapest, 1899. Tanár: *Bite Béla*.

Görög nyelv, heti 5 órában. Az egész ijetan s az idő- és módtan legfőbb pontjai. Xenophon élete 1—3. Xen. An. I. 1. 1—8. 2. 1—27. 3. 1—13. 4. 1—9. és 13—18. 5. 2 9. 6. 1. és 9—11. 7. 1—4. 8. 25—29. Xen. Mem. I. 4, I. 6, II. 1., II. 2., II. 4., III. 6. Szemelvények a görög lírikusokból. Havonkint két írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyv: Maywald József dr., Görög nyelvtan. Budapest, 1900. U. a. Görög gyakorló és olvasókönyv. Budapest, 1901. Tanár: *Simonides István*.

Görögptőló irodalom, heti 3 órában. Szemelvények a görög és magyar elegiából, epigrammából, jambus és trocheus költészet köréből; különösen Anakreon és magyar utánzóí. A dór lantos költészet Pindaros műveiben. Sophokles, Antigonéja tartalmi, szervezeti szempontból. Görög hitéleti és magánrégiségek. Tankönyv: Badies Ferenc dr., Magyar Antigone, Sophokles tragédiája. Magy. Csiky Gergely, irod. olvasókönyv. Budapest, 1902. Schill S., Görög régiségek és a görög művészet története. Budapest, 1894. Tanár: *Szinger Kornél*.

Történelem, heti 3 órában. Az újkor története a westfalai békéig. A renaissance és ennek hatása az irodalom, művészetek és politikára. A nagy fölfedezések. V. Károly birodalma. A reformáció és az ellenreformáció. A kath. egyház belső reformja. Vallásháborúk és nemzeti küzdelmek Európaszerte. Műveltségi viszonyok. Tankönyv: Vaszary, Világtörténelem. Újkor. Budapest, 1896. Tanár: *Jászai Rezső* dr.

Természetráajz, heti 3 órában. Növénytan. A növények anatómiai szerkezete általános vonásokban. A virágos növények testének külső tagolt-sága. A növények élettüneteményei főbb vonásokban. A rendszerezés általános fogalma. A mesterséges és természetes rendszer. Linné mesterséges rendszerének ismertetése. A nevezetesebb természetes rendszerek. A növények csoportosítása a használatos természetes rendszernek megfelelőleg. A virágtalan növények, rendszeres tárgyalása. A virágos növények általános jellemzése, különös tekintettel a közönségesebb fákra s nevezetesebb ipari és gazdasági növényekre. A növények földrajzi elterjedése. Tankönyv Roth dr.—Schuch, A növénytan alapvonalai. Budapest, 1892. Tanár: *Floderer Imre*.

Mennyiségtan, heti 4 órában. a) Algebra. Ismétlések. A hatványozás általánosítása. (Negatív kitevők és alkalmazásuk a tízes számrendszerben. tört kitevők.) Brigg-féle logaritmusok; log. egyenletek. Az aritmetikai és véges geometriai haladvány. b) Geometria. Körtnan. Síkháromszögtan. A hegyes szög függvényei, kapcsolatban a derékszögű háromszög kiszámításával. A szögfüggvények értelmezése tetszőleges szögekre. A szögek összegének és különbségének függvényei. Ferdeszögű háromszögek és sokszögek megfejtése. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Betűszámtnan. Budapest, 1900. U. a. Mértan. Budapest, 1895. Tanár: *Schandl Miklós*.

Görögpótló rajz, heti 2 órában. Lapminták után: a renaissance, gót, görög és magyar motivumú díszítmények. Domború minták után: mér-tani és építészeti jellegű testformák, különféle stíliú ékitmények, rozetták, stilizált levelek, virágok stb. A rajzok részint színezéssel, részint árnyéko-lással irón és krétával készültek Vidéki, Balló, Hauselmann, Váradí és az állami pedagógium gipszöntő műhelyéből szerzett domború minták után. Tanár: *Noráky Bertalan.*

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben: összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: tám- és nyíktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlend-ülések, forgások, magas- és távugrás-gyakorlatok. Tanár: *Timina Ödön.*

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Schandl Miklós.

Vallástan, heti 2 órában. Tankönyv: Titz Antal dr., Katholikus val-lástan, III. rész. Erkölcsstan. Budapest, 1899. Tanár: *Both Ferenc* dr.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Nemzeti irodalmunk története a leg-régibb idótól Kisfaludy Károlyig. Nyelvészeti és szépészeti fejtegetések. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Váczy I. dr., A magyar nemzeti irodalom története. I. k. Budapest, 1902. Tanár: *Bartha György* dr.

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe, Hermann und Dorothea c. mű-vének fordítása. A mű széptani elemzése és az egyes énekek tartalma német nyelven. Az idillikus éposz és sajátosságai. Goethe élete és működése német nyelven. Schiller Wilhelm Telljének fordítása. A mű széptani ele-mzése és az egyes felvonások tartalma német nyelven. A dráma és saját-ságai. Schiller élete és működése német nyelven. Válogatott prózai olvas-mányok és versek fordítása, ezek tartalma német nyelven, a szöveg eleme-zése a nyelvtani anyag folytonos ismétlésére. Szébb versek, nemkülönben az olvasott éposz és dráma szébb helyeinek szavalata. Fordítás magyarból németre Schack Béla szöveggönyve nyomán. Havonkint egy írásbeli dolgo-zat. Tankönyv: Szemák dr., Német olvasókönyv, IV. rész. Budapest, 1900. Schnabl, Goethes Hermann und Dorothea. Heinrich, Schiller's Wilhelm Tell. Tanár: *Szinger Kornél.*

Latin nyelv, heti 5 órában. Nyelvtani ismétlések, iránytani s szóbeli gyakorlatok. Prózai olvasmányok: C. Sallust. Crisp. liber De bello Jug. és M. T. Cic. orat. pro P. Sestio szemelvényekben. Költői olvasmány: Verg. Aen. VI. Az olvasmányok alaki és tárgyi magyarázata; szébb részletek könyv nélkül. A régiség-tani ismeretek kiszélesbitése. A tárgyalt írók élete és irodalmi munkássága az illető műfaj többi művelőinek vázlatos ismer-tetésével. Havonkint két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Bartal-

Malmosi, C. Sallusti Crispi libri De coniuratione Catilinae et de bello Jug. Budapest, 1880.; Cserép József dr., M. T. Cic. pro P. Sestio. Budapest, 1892.; u. a., Szemelvény Verg. Aeneiséből. Budapest, 1899. Tanár: *Baksay József*.

Görög nyelv, heti 5 órában. Homeros Odysseiájából: I. II. 250—434. VI. X. 1—134. XII. 143—259. Herodotosból: Solon és Kroisos története. Kyros története. Dareios megválasztása. A mondattan és az irodalomtörténet főbb vonásaikban. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyv: Csengeri dr., Homéros Odysseiája. Budapest, 1897. Dávid, Herodotos műveiből való szemelvények. Budapest, 1897. Tanár: *Fekete Ipoly*.

Görögptől irodalom, heti 3 órában. Balassa Bálint költeményeiből: Kuruc dalokból; Gyöngyösi Murányi Vénusából; Kisfaludy Sándor Himfy szerelmeiből; Csokonai dalaiból és ódáiból. — Demosthenes. Sophokles Antigoneja tartalmi, szerkezeti szempontból. A görög irodalom korszakai és fő-képviselői. Tankönyv: Jancsó Benedek dr., Magyar irodalmi olvasmányok. Demosthenes beszédei, ford. Télfy. Sophokles, Antigone. Magy. Csiky Gergely. — Jebb R. T., A görög irodalom története. Fordította Fináczy Ernő. Tanár: *Cserép Sándor*.

Történelem, heti 3 órában. Az újkor a westfáliai békétől a legújabb időig. A nagyhatalmak megalakulása és az állami élet kifejlése. — A forradalom előzményei. A francia forradalom. A francia császárság emelkedése és bukása. Politikai mozgalmak 1848-ig, különös tekintettel hazánkra. A forradalom és a reakció harcai a negyvennyolcas időkben. Főbb események 1850-től napjainkig. — Európa, Ázsia, Afrika, Amerika államainak történeti vázolata, term. leírása, ipara, kereskedelme, lakosai vallás és nemzetiség tekintetében, alkotmánya, honvédelme és gyarmatügyi viszonyai. — Tankönyv: Vaszary, Világtörténelem. Újkor. Budapest, 1896. és Scholtz Albert: Politikai földrajz. Budapest, 1892. Tanár: *Jászai Rezső dr.*

Természettan, heti 4 órában. A természettan tárgya és felosztása. Kinematika, általános dinamika; a szilárd, folyékony és légnemű testek mechanikája; hangtan, fénytán. Tankönyv: Vörös Cyrill, Kísérleti természettan. Budapest, 1902. Tanár: *Schandl Miklós*.

Mennyiségtan, heti 3 órában. a) Algebra. A kamatos kamatszámítás és a nevezetesebb államkölcsonök. A végtelen geometriai haladvány és a szakaszos tizedestörtek. A másodfokú egyenletek elmélete. A másodfokú függvény szélső értékei. b) Geometria. A térntan főbb tételei; a szögletes és gömbölyű testek. A pont koordinatái; két pontnak egymástól való távolsága; algebrai kifejezések grafikai ábrázolása. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Betűszámntan. Budapest, 1900. U. a. Mértan. Budapest, 1895. Tanár: *Schandl Miklós*.

Görögptől rajz, heti 2 órában. Stilizált növényformák, relifek gipsz és más anyagból készült minták után, irón és krétával. Használati tárgyak és építészeti testformák rajzolása árnyékozással. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben ; összetett szabadgyakorlatok ; botgyakorlatok ; tornajátékok ; szerelvényeken ; tám- és nyíktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlendülések, forgások, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Nyolcadik osztály.

Osztályfőnök: Frank István.

Vallástan, heti 2 órában. A kath. egyház történelme, különös tekintettel Magyarországra. Tankönyv: Titz Antal dr., A kath. egyház történelme. Budapest, 1900. Tanár: *Both Ferenc* dr.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Nemzeti irodalmunk története a legrégibb időtől a jelenig. Nyelvészeti és szépészeti fejtegetések. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Erdélyi Károly, A magyar nemzeti irodalom története. Budapest, 1897. Tanár: *Both Ferenc* dr.

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe, Iphigenie auf Tauris c. művének fordítása, széptani elemzése, az egyes felvonások tartalma német nyelven. A német irodalomtörténetnek vázlatos előadása német nyelven. A főbb mozzanatok, különösen az első és második virágzási korszak részletesen. A megfelelő szemelvények fordítása és elemzése a nyelvtani anyag folytonos ismétlésére. Fordítás magyarból németre Schack Béla szöveggönyve nyomán. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szemák dr., Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1900. Schnabl, Goethe's Iphigenie auf Tauris. Tanár: *Prelog József*.

Latin nyelv, heti 4 órában. Nyelvtani ismétlések, iránytani gyakorlatok. Prózaolvasmány: Tac. Ann. I. 1—15. III. 8—12. IV. 1—9: 39—40; 68—71. V. 1—2. Költői olvasmány: Szemelvények Qu. Horatius Flaccus műveiből: Sat. I. 3. II. 6. Epod. 7. 16. Carm. I. 1. 4. 9. 24. 26. II. 13. 14. 17. 20. III. 1. 2. 3. 7. 23. IV. 7. Epist. II. 3. Havonkint két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Gyomlay dr., Szemelvények P. Cor. Tac. tört. műveiből. Budapest, 1894. Bartal-Malmosi, Qu. Horatii Flacci opera omnia. Budapest, 1893. Tanár: *Simonides István*.

Görög nyelv, heti 4 órában. Költői olvasmány: Hom. Iliad. I. 1—611. III. 1—384. IV. 1—222. VI. 369—529. Az Ilias szerkezeti és esztétikai tárgyalása az egész költeménynek magyar nyelven való olvasása alapján. Prózaolvasmány: Platon Apológiája bő szemelvényekben. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Csengeri dr., Homeros Iliása. Budapest, 1896, Szamosi dr., Platon Socrates védelme és Criton. Budapest, 1880. Tanár: *Simonides István*.

Görögpótló irodalom, heti 2 órában. Széchenyi István gróf, „Hitel“-jéből. Kölcsey „Országgyűlési Napló“-jából. Eötvös József báró „Reform“-jából. Az illető írók életrajzi adatai. Platon: Sokrates védekezése és Kritonja. A görög művészet remekeinek történeti ismertetése. Az ókori görög próza és bölcsélet rövid története. Tankönyvek: Alexander Bernát, Platon és Aristoteles. Budapest, 1893. Jébb, A görög irodalom története. Budapest, 1898. Tanár: *Cserép Sándor*.

Történelem, heti 3 órában. Magyarország története, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére. Tankönyv: Ribáry-Mangold, Magyarország oknyomozó történelme. Bpest, 1891. Tanár: *Jászai Rezső* dr.

Természettan, heti 4 órában. Hőtan, az anyag szerkezete, delezesség, villamosság, a kozmografia elemei. Tankönyv: Fehér Ipoly, Kísérleti természettan. Budapest, 1892. Tanár: *Frank István*.

Mennyiségtan, heti 2 órában. Kapcsolástan, kéttagúak hatványozása. A gömbháromszögtan alaptételei. A szinusz és koszinusz szabály. A matematika főbb tanainak ismételése. Tankönyv: Lutter Nándor dr., Betűszám-tan. Budapest, 1900. Tanár *Frank István*.

Bölcséleti előtan. heti 3 órában. 1. Pszichologiai: A test és lélek viszonya, az érzetek, képzetek, érzelmek és akarat tana, a rendellenes lelki tünetmények. 2. Logika: A logika tárgya, a képzetösszeköttetések, a fogalom, az ítélet, a következtetés, a rendszeres gondolkodás formái, elménk tévedései. 3. Olvasmányok: A jó ember, az erkölcsi világrrend tana. Egy kis életfilozofia. A feledés. Tankönyv: Szitnyai Elek, Lélektan és Logika. Budapest, 1902. Tanár: *Bartha György* dr.

Görögpótló rajz, heti 2 órában. a) Szabadkézi rajz. Amennyiben az ábrázoló mértan anyaga megengedte, folytatása a grafikus minták rajzolá-sának. b) Ábrázoló mértan. A gúla, hasáb, szabályos testek, kúp, henger és gömb származtatása és ábrázolása s ezek árnyékának szerkesztése. A pont, vonal és sík vonatkozása az elsorolt testekre és hálózatok kifejtése. Az elnélettel párhuzamban feladványok dolgoztattak ki a rajzlapokon. Tankönyv: Fodor László dr., Az ábrázoló geometria elemei. Budapest, 1901. Tanár: *Noráky Bertalan*.

Tornázás, heti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben: húzóadások és vonulások, összetett szabadgyakorlatok, botgyakorlatok szabadgyakorlatokkal összekötve, tornajátékok. Szerelvényeken: tám-, nyiktám-lengés, menés- és szökésgyakorlatok; lengés, föl- és átlendülés; forgás-gyakorlatok, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Írásbeli dolgozatok.

I. A magyar nyelvből és irodalomból.

Az V. osztályban.

Nyári zivatar. Leírás. — A nándorfehérvári győzelem. Történeti elbeszélés. Iskolai dolgozat olvasmány alapján. — A hála. Értekezés. — Wesselényi életmódja. Elbeszélés olvasmány alapján. — Az állatok értelmessége és tanulékonytsága. Értekezés. — Arany János jellemzése. Gyulai Pál után. — A tavasz örömei. Leírás. — Mire tanít Kölcsey „Parainezis“-ében : az emberszeretetről, a hazaszeretetről és a társadalmi kötelességről? Fejtegetés. Iskolai dolgozat olvasmány alapján. — A történelmi érvek Kossuth Lajosnak: „A haderő megajánlása ügyében“ tartott beszédjében. Szónoklat-tani fejtegetés.

A VI. osztályban.

Az eszme, az érzelem nyilvánulása a művészet alkotásaiban. Esztétikai értekezés. — A ballada sajátosságai. Fejtegetés. Az olvasott költemények alapján. — A Zrinyiász főbb személyei. Jellemzés. Iskolai dolgozat. — Epikai hagyományok a Zrinyiászban. Összehasonlító értekezés. — A romantikus elem Toldi Szerelmében. Értekezés. — „Egy világot könnyebben építhetünk fel romjaiból, mint a hitet, ha egyszer szívünkben elveszett.“ Eötvös Elmékedés. — A magyar viszonyok rajza az elnyomatás napjaiban. Korrajz. Jókai: Az új földesúr c. regénye alapján. — A költői egyéniség nyilvánulása a lírai költészetben. Értekezés. — A dal és az óda összehasonlító ismertetése. Iskolai dolgozat az olvasott költemények alapján. — Coriolanus főbb személyei. Jellemzés. Iskolai dolgozat. — A komikum. Kisfaludy Károly : Csalódások c. vígjátékában. Értekezés. — A népszínmű sajátosságai a Falu rosszában. Fejtegetés.

A VII. osztályban.

Nyelvünk és irodalmunk fenmaradásunk feltételei. Értekezés. — Hegedűsök a régi magyar költészetben. Irodalomtörténeti értekezés. — Árpád-házi királyaink politikája. Történelmi értekezés. — A renaissance hazánkban. Művelődéstörténelmi értekezés. — Katholikus és protestáns ének-költészetünk a XVIII. századig. Irodalomtörténeti értekezés. — A molekuláris erők hatása a folyékony és légnemű testekre. Természettani ismertetés. — Bessenyei. Irodalmi jellemrajz. — A hazafiság eszméi Gvadányi: „Peleskei nótárius“-ában. Irodalomtörténeti értekezés. — A magyar nyelv-újítási mozgalom. Irodalomtörténeti értekezés.

A VIII. osztályban.

A régi magyar nyelv három legrégebb nyelvemlékünk alapján. Nyelvészeti értekezés. — Balassa Bálint báró költészetének irodalomtörténeti fontossága. Irodalomtörténeti értekezés. — A fajhő és meghatározási módjai. Természettani értekezés. — Az aranybulla fontossága a magyar alkotmányban. Történelmi értekezés. — Kisfaludy Károly vígjátékai. Irodalomtörténeti értekezés. — Vörösmarty Mihály lírai költészete tekintettel vallásos irányára. Irodalomtörténeti értekezés. — Tompa Mihály regéi és mondái. Irodalomtörténeti értekezés. — Széchenyi István és Kossuth Lajos törekvéseinek összehasonlító méltatása. Irodalomtörténeti értekezés.

II. A német nyelvből és irodalomból.

A VII. osztályban.

Die Eiche. — Die Exposition in Goethes „Hermann und Dorothea.“ — Die Gelehrte Bildung am Hofe des Königs Mathias; Kurzer Inhalt des V. Gesanges aus Goethes „Hermann und Dorothea.“ — Lob der Arbeit. Von Franz Deák. — Charakter der Heldin in Goethes „Hermann und Dorothea.“ — Der letzte Árpád. Nach Jókai. — Das Alpenhorn. — Die Handlung in Schillers „Wilhelm Tell.“

A VIII. osztályban.

Wilhelm Humboldt an Schiller. — Charakter Ludwigs des Groszen. — Charakter Ludwigs des Groszen. Fortsetzung. — Josef Freiherr von Eötvös: Sommernacht. Eine Beschreibung. — Szigligeti: Liliomfi. Aus der sechsten Scene des zweiten Aufzuges. — Josef Freiherr von Eötvös: Die Ebene. Eine Beschreibung. — Kölcsey: Parainesis: Der Weg der Tugend. — Kölcsey: Parainesis: Der Weg der Tugend. Fortsetzung.

III Érettségi dolgozatok.

1. *Magyar dolgozat.* Főldadatott: a) Kemény Zsigmond báró regényei és írói tulajdonságai. Irodalomtörténeti értekezés. b) A szép és fajai. Esztétikai értekezés. c) A gőzök és párák törvényei. Természettani értekezés. — Dolgozott 46. Az a) tételt választotta 26, a b) tételt 4, a c) tételt 16. Jelesen dolgozott 20, jól 20, elégségesen 6.

2. *Német dolgozat.* Főldadatott fordításul magyarból németre: Heine és Petőfi. Irodalomtörténeti értekezés. Dolgozott 46. Jelesen 19, jól 18, elégségesen 9.

3. *Latin dolgozat.* Főldadatott fordításul latinból magyarra: Apolló jósdája meghagyja Aeneasnak, hogy keresse fel nemzetségének ősi szülőföldjét. Anchises ezt Krétára magyarázza. (Verg. Aen. III. 84—109.) Dolgozott 46. Jelesen 13, jól 15, elégségesen 18.

4. *Görög dolgozat.* Főldadatott fordításul görögből magyarra: Sokrates verselési kísérlete életének utolsó óráiban. (Platon Phaidonjának 4. feje.) Dolgozott 34. Jelesen 10, jól 11, elégségesen 10, elégtelenül 3.

5. *Mennyiségtani dolgozat.* Főldadatott: a) Oldjuk meg a következő egyenletrendszert:

$$\left. \begin{aligned} 2y^x + 3y^{-x} &= \frac{515}{16} \\ 4\sqrt[x]{y} + 5\sqrt[x]{\frac{1}{y}} &= \frac{21}{2} \end{aligned} \right\}$$

b) Egy gúla alapja négyzet, mely köré 1,5 m. sugarú kör írható. Mekkora e gúla felszíne és köbtartalma, ha oldalai egyenlőoldalú háromszögek? Dolgozott 46. Jelesen 14, jól 16, elégségesen 15, elégtelenül 1.

A tanulók előmenetele.

A) A kötelezett tantárgyakban.

Első A. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									
	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás	Magaviselet
Ábrahám Márton	1	3	3	3	3	2	2	3	3	1
Ádám Albert, izr.	3	3	3	2	2	3	3	3	2	2
Baghi Lajos, ism.	2	3	3	3	3	2	2	3	1	1
Blau Izidor, izr.	2	1	2	1	1	2	2	1	1	1
5 Bruckner László, izr.	3	3	3	2	2	2	3	3	2	1
Diskay László	2	4	4	3	3	4	3	3	4	1
Endrényi József	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Felbáb Szever, gör. kel.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1
Fluck Endre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
10 Focht Miklós	2	4	4	3	3	4	3	3	2	1
Freiburger János	2	4	4	4	3	4	3	3	2	2
Friedl Imre	2	3	3	2	2	3	3	3	2	2
Gabnai Ferenc, ág. ev.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1
Gácsér György	1	2	2	2	2	2	2	2	3	2
15 Grimm Fülöp	2	3	4	3	3	3	3	2	3	1
Gunda Gyula	1	2	3	2	2	3	2	1	2	1
Horváth Lajos	1	3	3	2	2	3	3	2	3	1
Hummel Antal, ism.	1	3	3	3	3	3	2	2	2	1
Katona József, ism.	1	3	4	3	3	3	3	3	2	2
20 Koch Gyula	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1
Kocsis József	1	1	2	1	1	2	2	1	3	1
Kovács József	4	4	4	4	4	4	4	4	2	2
Kovács Kálmán, ev. ref.	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Köpfer Mihály	1	2	3	2	2	2	2	2	2	1
25 Kugler József	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Lantos István	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Ludvig János	2	3	4	2	2	3	3	2	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépírá s		Tornázás
Menszáros Zoltán . . .	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
Mihálovics Géza . . .	1	2	2	1	1	2	2	1	—	1
30 Muth János . . .	2	3	4	3	3	3	2	3	3	1
Nagy József, ev. ref. . .	2	4	4	3	3	4	4	4	4	3
Novotny Károly . . .	3	4	4	4	3	4	4	3	4	2
Nóvé István . . .	3	4	4	3	4	4	4	3	3	2
Oláh Vencel . . .	1	3	3	2	2	3	3	3	—	1
35 Pintér Mihály, ág. ev. . .	2	2	3	1	1	3	3	2	1	1
Pollák Endre, izr. . .	1	3	3	1	1	3	2	1	3	1
Poós Pál . . .	2	4	4	3	3	4	4	3	4	2
Prohászka Lajos . . .	2	4	4	4	4	4	4	2	—	2
Ritter József . . .	2	3	4	3	3	3	3	3	2	2
40 Samson Ádám . . .	1	3	3	1	2	3	2	2	1	1
Schicht Ádám . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Schwarz Pál, izr. . .	2	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Sisák Benjámín . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Spergely Tibor . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
45 Szeles István . . .	2	3	3	4	3	4	3	3	4	2
Tormay Aladár . . .	2	3	4	3	3	4	3	2	2	2
Varga András . . .	1	3	3	2	1	2	2	2	3	1
Varga Ferenc . . .	2	3	3	2	2	3	2	3	2	1
Várady László . . .	2	3	3	2	2	3	2	2	1	2
50 Walter Ádám . . .	3	4	4	3	4	3	3	3	3	1
Weinrich Béla, ág. ev. . .	3	3	3	3	2	4	3	3	1	1
Zeisler Sándor, izr. . .	2	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Zsótér Sándor . . .	2	4	4	3	3	4	4	3	1	2

<i>Kimaradtak :</i>	<i>Vizsgálatlan maradtak :</i>	<i>Magántanulók :</i>
Benke Zoltán.	Löcsei Dezső.	60 Kiss Miklós.
55 Józsa Kálmán.	Uitz József, ism.	Kövér Károly.
Reimholcz József, ism.		
Szindt Péter.		Összesen : 61.

Első B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettudomány	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépírá s		Tornázás
Berger Imre, izr.	2	2	3	2	1	3	2	2	—	1
Bódi István	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1
Bója István	1	3	3	2	1	3	3	2	3	1
Csányi Máttyás , izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5 Csóti György, ism.	1	1	2	2	1	2	3	2	2	1
Czibula Béla, ism.	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1
Czöndör Pál	2	4	4	4	3	4	4	3	4	2
Deczky József, ev. ref.	3	3	4	4	4	4	3	2	2	1
Fischer Péter	1	3	3	3	2	3	2	2	2	1
10 Fodor József	2	3	3	3	2	3	4	2	2	1
Fürtös Béla, izr.	3	1	2	2	1	2	1	1	1	1
Gammer Ottó, ism.	1	3	3	3	4	3	2	1	3	1
Gönczi Géza	1	2	3	3	3	3	2	3	3	1
Gruber Ernő	3	3	3	3	3	3	2	2	1	1
15 Gutvein Lajos, ev. ref.	3	4	4	4	3	4	4	2	2	1
Heitzmann Gyula	1	2	3	3	1	3	3	2	2	1
Hogyor Jenő	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Hódi János, ism.	2	3	3	4	4	4	3	1	2	1
Kakuszi István	2	3	4	3	3	4	3	4	2	1
20 Kern Lajos, ág. ev.	2	2	3	3	2	3	2	2	1	1
Klein István	1	1	1	2	2	1	3	2	3	1
Klein László, izr.	3	3	3	4	3	3	2	2	4	1
Kohn Vilmos, izr.	3	3	4	4	3	4	4	3	4	1
Konrád János	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1
25 Koreck Jakab	2	3	3	4	3	3	3	2	1	1
Kovács István id.	2	2	3	1	1	2	2	1	2	1
Kovács Ernő	4	4	4	4	4	4	4	2	2	2
Kúp Béla	1	3	3	3	2	3	3	2	3	1
Ludvig Mihály	1	4	4	3	3	4	4	4	3	1
30 Marx Ferenc	2	3	3	3	3	3	2	2	2	1
Michelsz Henrik	2	2	3	3	3	3	1	1	2	1
Opeltz Ferenc	2	3	3	3	2	2	2	2	1	1
Osztorman Ferenc	2	3	4	3	3	4	4	3	3	2
Pap András	1	3	4	4	3	4	4	4	2	1
35 Pálffy István	1	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Pechlov József, ism.	3	3	3	4	4	4	4	4	1	2
Pinkert János, ism.	1	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Regdon Imre	2	3	3	3	2	3	3	1	2	1
Regdon Mihály	2	2	3	4	3	3	3	2	2	1
40 Schiek Pál, ev. ref.	3	3	3	3	3	4	3	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Schnaigel Imre	1	2	2	1	1	2	2	1	2	1
Schnúr Henrik	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
Sebők János	2	3	4	3	3	3	3	1	3	1
Steiner Dezső, izr.	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1
45 Stich Antal	1	2	2	2	2	1	2	2	2	1
Strubert Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szell József	2	3	3	2	2	3	3	2	3	1
Szilágyi József, ism.	2	3	4	3	2	4	3	2	1	2
Takács Zoltán	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
50 Tolnai Marcel izr.	3	2	3	3	2	3	2	1	3	1
Tölcséri András	2	3	4	4	3	4	4	2	2	1
Vecseryés Ignác	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Vig Sándor, ev. ref.	2	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Zsarkó Ferenc	2	2	3	3	2	3	2	2	3	2
<i>Kimaradtak:</i>										
55 Fischer Lajos, izr.									<i>Magántanuló:</i>	
Kovács István									Manyov Károly.	
Sterka Sulutiű Eneásgör. kel.										
Walter Jakob									Összesen : 59.	

Első C. osztály.

A tanuló neve és vallása, osztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettarjz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás	Tornázás	
Balázs János	1	3	3	2	2	3	2	2	2	1
Balogh Ferenc	2	4	4	4	3	4	3	2	2	2
Barna Ferenc, ism.	3	3	3	3	3	3	2	2	1	1
Bartholomeidesz Ernő, ág. ev.	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1
5 Bartholomeidesz Kálmán, ág. ev.	1	2	2	2	1	3	1	1	1	1
Beck Ernő, izr.	2	2	2	2	3	3	2	2	1	1
Bondy György , izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Borovszky József	2	4	4	4	3	4	4	3	1	2
Csehók József	1	4	4	4	2	4	4	3	3	1
10 Dianiska Dezső, ág. ev.	4	4	4	3	3	4	4	3	2	2
Dobrovzsky Jenő	2	3	4	3	3	4	3	3	2	1
Drozdik László	1	1	3	1	1	1	2	2	2	1
Farkas József	1	4	4	2	3	3	2	2	3	1
Gärtner József	2	3	3	4	2	3	3	3	2	1
15 Goldfáhn László, izr.	1	1	2	2	1	2	2	2	3	1
Grosz Benő, izr.	2	2	3	1	1	2	2	2	—	1
Horesnyi István	3	4	4	4	3	4	4	3	2	1
Józsa András, ism.	1	3	3	3	2	3	2	2	2	1
Juhász Kálmán	1	1	1	2	1	2	3	1	3	1
20 Kalmár Lajos	3	4	4	4	3	4	4	3	2	2
Katona Lajos	1	3	3	2	2	3	2	2	1	1
Kiss Nándor, izr.	1	1	2	3	1	2	2	2	—	2
Klein Endre, izr., ism.	3	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Klivinyi József, ism.	2	3	3	3	3	4	2	3	1	1
25 Kohn Béla, izr.	2	3	4	4	4	4	3	3	2	1
Keleti Lajos, izr.	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Kopasz Ferenc	1	1	2	3	1	2	1	1	2	1
Kovács Andor	1	2	2	3	2	2	1	1	2	1
Liliom Károly	1	2	3	3	2	1	1	1	2	1
30 Loeszl Lajos	2	4	4	3	3	4	4	2	1	1
Magyari József	2	3	3	2	2	2	3	1	1	1
Magyari Nándor	1	2	2	2	2	2	2	1	2	1
Máhr József	2	4	4	3	4	4	3	3	2	2
Mike József	1	4	4	3	2	3	2	2	2	1
35 Mukits Attila	1	1	1	3	2	2	1	2	3	1
Novák Oszkár	1	2	3	2	2	3	2	2	2	1
Oczwirk Elemér	1	2	2	2	1	2	1	1	—	1
Paulik Béla	1	2	3	2	1	2	2	1	2	1
Pánczél Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
40 Petrán Iván, gör. kel.	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
RÁCZ Andor	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1
Remes István	3	4	4	4	3	4	4	3	2	1
SCHMIDT Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Schurek József, ism.	2	4	4	3	2	4	3	2	1	1
45 Szabó Géza	1	2	3	2	1	3	2	2	3	1
Tóth János	1	4	4	3	2	4	3	2	2	1
Tóth László	1	4	4	3	3	4	3	3	3	1
Tóth Vince	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1
Weissberger László, izr.	2	3	3	2	2	3	3	3	2	2
50 Weisz István, izr.	1	1	2	2	1	1	1	1	3	1
<i>Kimaradtak:</i>										
Bogdán Jenő.										
Földi Sándor.										
Herold Miklós.										
Jaszicsék József.										
55	Vékes Ödön.									
Veszeloyszky József.										
Zovics Gyula.										
										Összesen: 57.

Második A. osztály.

A tanuló neve és vallása, osztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettarajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Áczél Iván, izr.	1	1	2	2	1	2	2	1	2	1
Ábrahám Andor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Balázs István	1	3	4	4	3	2	3	1	3	2
Besch Fülöp	2	3	4	3	3	3	3	2	3	2
5 Bérczi Elemér, izr.	2	2	4	3	3	3	3	2	1	2
Buck Gábor, izr.	1	1	2	3	2	1	3	2	1	1
Deutsch Ármin, izr.	2	3	3	3	3	3	4	3	3	2
Engel Elemér, izr., ism.	1	3	3	3	1	4	3	2	2	2
Fiala Jenő	1	2	2	2	1	3	3	1	2	1
10 Franz József	2	3	4	4	3	4	2	2	2	2
Frey András	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gilicze Béla	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1
Glász Mihály	1	3	3	3	3	3	2	1	3	1
Gyöngyösi Dániel	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1
15 Hammer Fidé	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Hepp Miklós	1	1	3	3	1	2	2	2	2	1
Hille Alfréd, ev. ref.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1
Hodács Lajos	3	3	4	4	3	4	4	2	2	1
Horváth Lajos, ág. ev.	2	3	3	2	3	4	2	1	1	2
20 Kanyó Pál	2	3	3	3	2	3	3	2	2	1
Katona Endre	2	3	3	3	3	4	4	2	2	2
Kern Aurél, ág. ev.	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Kiss Imre, izr.	1	3	4	3	2	4	4	2	3	1
Kiss Miklós, izr.	1	2	3	3	2	2	3	2	2	2
25 Klepp József	1	1	1	3	2	2	2	1	2	1
Klimó István	2	3	4	3	3	3	4	2	1	2
Klivityi István	1	2	3	3	3	3	3	2	2	1
Kopasz Mihály	3	3	4	4	3	4	4	1	3	1
Kuthy Elek, ág. ev.	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1
30 Lippmann Lajos, ág. ev.	3	3	3	4	3	3	3	2	1	2
Lória Aladár, izr.	1	1	1	2	1	3	2	1	2	1
Lőrinczy Endre	1	1	2	2	1	1	1	1	2	1
May Frigyes	2	3	3	3	3	3	2	1	3	1
May Mátyás	1	1	1	2	2	2	1	1	2	1
35 Mindszenti István	1	1	3	3	2	3	2	1	1	1
Miskolezi Gyula	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Molnár László	1	3	3	3	3	3	2	2	2	1
Nagy István	1	3	4	3	3	3	3	2	2	1
Nagy József	1	3	4	2	2	2	2	1	1	1
40 Novák Emil	1	2	3	3	1	3	2	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetr.ajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás		Tornázás
Pity István	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Sátor Endre, izr.	1	3	3	3	3	3	2	1	3	2
Schlachter Antal	1	3	2	2	2	3	2	1	2	2
Singer Gyula, izr.	1	2	2	2	3	3	3	2	3	1
45 Skrinjár Egon, ág. ev.	2	2	3	3	2	3	2	1	2	2
Spitzer Andor, izr.	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Szabó Kálmán	1	3	3	3	3	4	4	2	3	2
Szabó Zoltán, ev. ref.	2	3	4	3	2	4	3	2	3	1
Szűcs József	1	3	3	3	1	2	3	2	1	1
50 Szűts Sándor	1	1	2	3	1	2	2	1	2	1
Tarján Pál	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1
Tary Ferenc	1	3	3	3	3	3	3	2	2	1
Tóth István	1	3	3	3	1	2	2	2	2	2
Unger Sándor	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1
55 Wagner Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Wagner György	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Weigand János	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Wimmer Jenő, izr.	1	2	3	2	1	3	3	2	3	1
Zeisler Imre, izr.	1	2	3	2	2	2	3	2	2	1
60 Zsiros Tibor, ev. ref.	1	3	3	3	1	3	3	2	2	2

Magántanulók:

Rácز Béla.
Rácз György.

Összesen: 62.

Második B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásian	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetr.rajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Békefi József, izr.	1	1	1	1	1	2	2	2	1	2
Braun József, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Brunner József.	2	3	3	3	2	4	2	2	3	2
Csenki Lajos	1	3	3	2	2	2	2	1	3	1
5 Deutsch Ernő, izr.	1	3	3	1	1	3	2	2	3	1
Deutsch Imre, izr.	2	1	1	1	1	2	2	1	3	1
Dörnhöfer Lajos, ág. ev.	2	4	4	4	3	4	3	2	3	2
Dudás Ödön	2	4	4	4	3	4	3	1	3	1
Farkas István	1	2	3	2	1	3	2	1	3	1
10 Feuer I. János, izr.	2	2	3	2	2	3	2	2	3	1
Fischhof Lipót, izr.	2	3	3	3	3	3	3	2	3	2
Fitz Rezső, ism.	1	2	2	3	2	3	2	1	3	1
Floederer Gusztáv	1	2	3	2	1	3	2	3	2	2
Gera István	1	2	3	3	2	2	3	2	3	1
15 Germácz Győző	2	4	3	3	3	3	3	2	2	2
Gábor Endre, izr.	2	1	2	3	2	3	3	2	3	2
Gömöri Endre, izr.	1	1	2	2	1	2	2	1	—	1
Halász István	1	3	3	3	3	2	3	1	2	1
Heinrich Péter	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20 Hogyor Gyula , ism.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hóra Pál	1	1	2	2	1	1	2	1	3	1
Höniges Oszkár	1	1	1	1	1	2	3	1	2	1
Hubert József	3	3	4	3	3	4	3	1	4	2
Istvánfi Károly	2	4	4	3	2	3	3	2	4	1
25 Ivánkovits Jenő	1	3	3	3	2	3	2	2	2	2
Ivánkovits Sándor	2	3	4	3	3	3	3	3	2	2
Jambrik László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kasza Endre	1	2	2	1	1	2	1	1	—	1
Klonkai Gyula	1	4	3	3	2	2	3	1	2	1
30 Kolozs Lajos, izr.	1	2	2	2	1	2	3	1	3	1
Kriston László, ev. ref., ism.	2	3	3	4	3	4	3	3	2	2
Kungl Frigyes	1	2	3	3	2	3	3	2	2	1
Löscharadt Géza, ism.	1	3	3	4	2	3	3	1	3	2
Mamusits László	1	2	3	3	1	2	2	1	3	1
35 Mähler Gusztáv, izr., ism.	2	3	3	2	1	3	2	1	2	1
Muha Béla	2	2	3	4	2	3	3	2	2	1
Németh József, ism.	1	2	3	2	2	2	2	1	2	1
Niklos Ferenc	1	2	3	3	2	2	2	2	2	1
Ókrös János	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1
40 Pávó Ferenc	1	1	2	3	2	3	2	1	3	1

A tanuló neve és vallása, öszöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természeltarjz	Számítán	Rajzóló mértán	Szépírás		Tornázás
Philipp Ádám	2	3	3	3	3	4	4	2	4	1
Pfeifer Gyula, ág. ev. ism.	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
Pfeifer Öszkár, ág. ev. . .	3	3	3	4	3	3	4	1	2	1
Polónyi Gyula	1	2	2	2	1	2	1	1	2	1
45 Popp Ernő	1	4	4	4	3	4	4	3	4	2
Prágai József	1	4	4	3	2	4	3	2	2	2
Róka Gyula	1	3	4	3	2	4	1	2	1	1
Rosenfeld Ferenc, izr. . . .	2	3	4	4	3	4	3	3	3	2
Schiffkorn Kornél	2	4	4	4	4	4	4	1	2	2
50 Schiller János	1	2	2	3	3	2	1	2	2	1
Steiner Henrik, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Szell Sándor	1	2	2	3	3	3	4	1	3	1
Tallian Tibor	1	2	3	3	2	3	3	2	2	2
Tokody Kálmán	1	3	3	3	3	3	3	2	3	2
55 Ujházi Lajos	1	1	2	2	2	3	2	1	3	1
Vajda Ernő, izr.	1	1	2	1	1	2	2	3	3	1
Valkai József	2	3	2	3	3	2	2	2	2	2
Velcsöv Vince	1	3	3	3	3	3	2	2	2	1
Veszélka József	1	2	3	3	2	3	2	2	3	1
60 Veszélövszky Gyula, ism.	1	3	3	2	2	3	3	1	3	1
Vuchetich György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Kimaradtak :

Breinovics Vilmos.
Leitner Rezső.

Összesen : 63.

Harmadik A. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan		Tornázás
Aichelburg Lajos gr.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1
Ábrahám Gyula	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Águstich Jenő	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1
Bajtz Mihály , ev. ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
5 Báló István, öszt.	1	3	4	3	1	3	3	3	1	1
Becsei József	3	3	3	3	2	3	3	3	3	1
Békefi László, ev. ref.	2	1	3	3	2	3	3	3	2	2
Bérczi Imre, izr.	3	3	4	4	2	4	4	4	1	2
Bíró Jenő, ev. ref.	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
10 Deutsch Mátyás, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Dombovits Gyula	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Domonkos Antal, ev. ref.	3	3	2	3	3	3	4	3	2	1
Fáry György.	1	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Fráter Andor	2	3	4	4	2	3	3	3	3	1
15 Fein Jenő, izr.	1	2	2	3	2	3	3	2	—	1
Fischer Marcell , izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Follmann Sándor, izr.	3	3	4	3	2	3	3	3	1	2
Frechet Elemér	2	3	2	4	2	3	3	3	3	1
Fürtös Lajos, izr.	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1
20 Gallyas István ism.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Gál László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Grünwald Sándor, izr.	4	2	4	4	2	3	4	4	3	3
Hódi József	1	2	2	1	2	3	3	2	3	1
Horacsek Rezső	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
25 Horváth Endre	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
Jahn Frigyes	1	2	2	3	2	2	3	3	2	2
Juhász Róbert	1	3	3	4	2	2	3	3	2	2
Kahlesz Miklós	1	2	1	2	2	2	2	2	2	1
Kajtár István	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1
30 Katona Andor, izr.	2	2	3	3	2	3	1	2	3	2
Kertész Sándor	1	3	4	3	2	2	3	3	1	1
Klein Imre, izr.	3	3	4	4	3	3	4	3	4	1
Krébitz Károly	2	2	3	3	2	3	3	3	2	1
Kovács József, öszt.	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
35 Kürthi Elek, ev. ref.	3	3	4	3	3	3	4	4	2	2
Lippai István	1	2	3	3	2	3	3	3	2	1
Máhr Béla	1	1	2	3	1	2	3	2	3	1
Mohaupt Ferenc	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Ocskó Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
40 Peschka Károly	1	2	1	2	1	2	2	2	3	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan		Tornázás
Pulitzer Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Ráday Jenő	1	2	3	2	1	1	3	3	3	1
Rónay Imre	1	3	3	3	2	2	3	3	1	1
Schannen Miklós	2	3	2	4	2	3	3	4	2	1
45 Schweiger István, izr. .	1	2	1	2	1	2	2	2	3	1
Schweitzer Albert, izr. .	3	2	2	3	2	2	3	3	3	1
Siegler János	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1
Soós Károly, ev. ref. . .	2	1	2	2	1	3	3	3	2	1
Sprenger Béla	1	2	2	3	2	2	2	3	3	1
50 Strubert György	2	3	2	2	2	3	3	3	3	1
Szendrey László	1	3	4	4	3	3	4	3	2	1
Tyirits Demeter, gör. kel.	2	3	4	4	3	3	4	3	3	1
Végmann Jenő	1	3	3	3	2	3	3	2	2	1
Wagner Károly	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
55 Weltner Sándor, izr. . .	2	2	2	2	2	3	3	3	1	1
Weiszberger Ede	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1

Kimaradt:
Buda Dénes.

Magántanuló:
Brassoványi János.

Összesen : 58.

Harmadik B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan		Tornázás
Ádám Dezső, izr.	1	1	2	1	1	1	2	2	2	1
Bauer János.	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1
Boros Jenő, izr.	2	3	3	3	3	3	2	4	2	1
Bödő Nándor	1	2	3	2	2	2	3	3	1	1
5 Brummer Imre, izr.	3	3	4	4	3	2	4	4	2	1
Csányi Sándor, öszt.	1	3	3	3	1	3	3	3	2	1
Csomor Lajos	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1
Csonka Miklós	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Csukonyi Ferenc	1	2	2	3	1	1	2	3	2	1
10 Dobóczyi Pál	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Dudás István	1	3	3	3	1	1	4	3	2	1
Dús István, ev. ref.	2	3	3	3	2	3	4	3	3	2
Fagler Ede	1	3	3	3	3	2	3	4	2	2
Farkas Jenő	2	3	3	3	1	1	3	3	3	1
15 Frank Sándor, izr., ism.	2	3	3	3	3	3	4	3	3	2
Gaberdeén Béla	1	2	2	2	1	1	2	3	3	1
Goldfahn Mihály, izr.	1	1	1	2	1	2	3	3	3	2
Günsberger István, izr.	1	2	2	3	1	2	3	3	3	2
Gyulai Pál, izr.	2	1	2	2	1	1	2	2	2	1
20 Heckmann István	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Hellebrandth Béla, ág. ev.	2	3	3	3	3	2	3	2	3	1
Herczeg István, izr.	2	2	3	2	1	1	3	3	1	1
Hergovits Jenő	1	2	3	2	3	2	2	2	3	1
Juhász József	1	1	2	1	1	1	2	2	2	1
25 Jurenák Kálmán, ág. ev.	2	2	3	2	3	2	2	2	2	1
Kalmár Ferenc, ism.	2	3	3	3	3	3	4	3	3	2
Kardos Mihály, izr.	1	2	3	2	3	2	2	3	3	1
Kiss István	1	3	3	3	2	2	3	3	3	1
Klein Antal, izr.	3	4	4	4	3	3	4	3	2	2
30 Klivinyi András	2	3	3	4	3	3	4	2	3	1
Kontrászti János	1	3	3	2	3	3	3	2	3	1
László János	1	2	3	2	2	2	2	2	3	1
Lipmann Dénes, ág. ev.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1
Lobstein Jenő, izr.	1	3	3	3	3	2	4	2	3	1
35 Lövész György, izr.	2	1	2	2	1	1	2	2	2	1
Maus Jakab	1	3	2	3	3	3	2	3	2	1
Menning József, ism.	2	3	2	3	3	3	3	3	2	1
Mészáros Lajos	1	3	3	3	2	1	2	4	2	1
Miklós Antal	1	3	2	3	2	3	3	4	2	2
40 Muth Béla	2	3	3	3	3	3	4	3	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásian	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan		Tornázás
Návay Andor, öszt. . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ortinau Mihály . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ótottkovács Ferenc . . .	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1
Palócz Sándor . . .	1	2	3	2	2	2	2	2	3	1
45 Répás János . . .	1	2	3	2	2	2	2	3	2	1
Richter István . . .	1	2	3	3	1	1	3	3	2	1
Rudolf József . . .	1	2	1	3	1	1	2	3	3	1
Schäffer János, izr. . .	1	1	2	2	1	2	3	3	2	1
Schön László . . .	1	3	3	3	1	2	3	2	—	1
50 Skultéty János . . .	2	3	3	3	3	3	4	3	1	1
Terescsényi György . . .	1	2	3	3	2	1	3	4	3	2
Thanhoffer Antal . . .	2	3	2	3	3	3	3	3	3	1
Tóth László . . .	1	2	1	2	1	1	3	3	3	1
Varga Lajos . . .	2	2	2	3	1	1	3	2	1	1
55 Vibliczhauser Ferenc . . .	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1
Zauner István . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zeisler István, izr. . .	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1

Összesen: 57.

Negyedik A. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetráaj	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Abkarovits János	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2
Arady Gyula, ism.	1	3	3	3	3	3	4	3	4	2
Balogh László	1	3	3	3	3	3	4	3	2	2
Bárkányi Jenő	1	2	3	3	1	3	3	2	2	1
5 Becei István	1	3	3	4	3	2	3	3	2	1
Bieber István	1	3	3	4	3	3	3	2	2	1
Bokor Antal	3	3	3	3	3	3	4	4	1	2
Bokor Béla, önk. ism.	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1
Borota Braniszláv, gkel.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
10 Buchholz János	2	2	2	2	2	2	4	3	2	2
Büchler Márton	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1
Csató Lajos, ev. ref.	1	1	3	3	1	2	3	1	1	1
Danzinger János	1	3	3	3	3	2	4	3	4	1
Dobai János	1	1	1	2	1	1	3	1	—	1
15 Erdensohn János, izr.	3	2	3	3	2	3	4	3	3	1
Fagler Károly	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Fajka László	3	3	3	3	3	3	4	3	2	2
Farkas Antal	1	2	1	2	1	1	2	2	1	1
Fleischer Antal, izr.	3	2	2	3	1	3	4	3	3	1
20 Fluck László	2	2	3	3	3	3	3	3	2	1
Fodor Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gärtner Ferenc	1	2	3	3	3	3	3	2	4	1
Goldschmidt Pál, izr.	2	3	3	3	3	3	3	2	3	2
Gottlieb József, izr.	1	3	3	3	2	3	3	3	—	2
25 Grüber András	1	1	2	1	1	1	1	2	—	1
Halász Andor, izr.	3	3	3	3	3	2	4	4	—	2
Hoffmann István, izr., ism.	2	3	3	3	3	3	4	3	2	1
Joklicsek Emil	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Jurkovits Othmár	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
30 Kardos Mihály, izr.	1	1	3	2	1	1	3	1	—	1
Kilzer Mihály	1	2	1	3	1	2	1	1	3	1
Kiss István	1	1	3	2	1	1	3	2	2	1
Kiss Menyhért, izr.	1	1	3	2	2	1	3	3	3	1
Koczor Gyula, ág. ev.	1	1	2	2	1	1	1	1	—	1
35 Konez Ede	1	2	3	3	1	1	3	2	—	1
Lőw Lipót, izr.	1	1	1	2	1	2	2	2	2	1
Magarasevits Sándor, gör. kel.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Magyary István	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Ocskay Mihály	2	2	3	3	1	3	4	2	1	2
40 Oltványi József	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettudj	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Schipper Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Schulz Károly, izr. . . .	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Schwarz Ernő, izr. . . .	2	2	3	3	1	2	3	3	3	1
Sevity Miroszláv, gör. kel.	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
45 Singer István, izr. . . .	2	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Steiner Vilmos, izr. . . .	1	2	1	2	1	2	2	2	2	2
Sugár Géza, izr.	2	2	2	3	1	2	3	3	3	2
Szabó Gyula, izr.	2	3	3	3	1	1	3	3	3	1
Szeifert Károly	1	2	3	3	2	2	3	3	2	1
50 Szemmáry Imre	3	2	3	3	3	3	4	3	—	1
Sztankov János, gör. kel.	2	3	2	3	2	2	4	3	3	2
Tölcsey Ferenc, ism. . . .	1	3	3	3	3	2	3	2	1	2
Váradí Károly	1	2	2	2	1	1	3	1	2	1
Vigh Gyula	1	2	1	3	2	1	2	1	2	1
55 Vuchetich István	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Wimmer Ernő, izr.	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Winckler István	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Winkler Jenő, izr.	1	1	1	1	2	2	2	1	1	2
Zápoly Jenő, izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
60 Zeisler Jenő, izr.	1	3	3	3	1	2	3	2	3	1

Összesen: 60.

Negyedik B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Algebra	Rajzoló mértan	Tornázás	
Aradi István	1	3	3	4	3	2	4	3	3	1
Baranyai János	1	3	3	4	3	3	2	3	3	1
Benyovszky Zoltán	1	2	3	3	2	2	4	4	2	1
Berecz Imre	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1
5 Bruck Nándor	2	3	2	3	3	2	3	2	3	2
Cziklay Mátyás, izr.	1	2	2	2	2	1	2	3	3	1
Csányi Pál, izr.	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1
Daka János	1	1	2	2	3	2	3	3	3	1
Dobó István	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2
10 Duschenek Antal, izr.	3	2	3	4	3	3	3	3	2	1
Faludi Béla, izr.	3	3	3	4	3	3	4	4	4	2
Ferenczi Kálmán	2	3	3	4	4	3	3	3	2	1
Ferenczy Albert	1	2	3	4	2	3	4	3	3	1
Franzen Jenő	1	1	1	2	3	1	3	2	2	1
15 Gaberdeén Ferenc	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1
Gerő Elek, izr.	2	3	3	2	3	1	2	3	3	2
Godács Imre, ev. ref.	1	2	3	3	3	1	3	3	3	1
Harcz Lajos, ág. ev.	1	3	3	3	3	2	3	4	1	2
Hartner László	1	2	2	3	3	2	3	2	2	1
20 Hirschl Mátyás, izr.	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1
Istvánfi Endre	1	1	1	1	2	2	3	2	2	1
Kátay Béla, ism.	1	2	3	3	3	2	3	3	2	1
Kiss Gyula	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Kitka Rezső	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
25 Komáromy Béla	1	2	3	3	2	2	3	3	2	1
Korom Imre, ism.	1	2	1	2	2	2	1	2	2	1
Kovács Béla	2	3	3	3	3	4	4	3	2	1
Könyvesi Vince, izr.	2	3	3	3	3	2	2	3	3	2
Labancz József	1	1	2	2	2	1	2	2	2	1
30 Lakatos Pál	1	3	3	4	2	3	3	3	3	1
Mamuzsich István	1	2	3	2	3	1	3	2	3	1
Mayer Antal	1	1	1	2	3	2	2	2	2	1
Mátyás Miklós	1	2	2	3	2	1	3	2	—	1
Mucsi József	1	3	3	3	3	2	4	3	1	1
35 Müller Vendel	1	2	1	3	3	1	2	1	2	1
Nacsa Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nessel Gyula	1	1	2	2	2	1	3	1	2	1
Palotás István	1	2	2	3	3	1	3	2	2	1
Papp József	1	3	3	4	3	4	3	3	1	1
40 Pártos Pál, izr.	1	1	1	2	2	1	2	2	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettudományok	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Radics Ferenc	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1
Schnitzer Sándor, izr.	1	1	2	2	2	1	2	2	2	1
Sebestyén Endre, izr.	2	2	3	2	2	3	3	1	2	1
Süss Ernő , izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
45 Szél József	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Szűts Jenő	1	1	3	2	1	1	3	3	1	1
Ternesz Ferenc	1	2	1	3	3	1	2	2	1	1
Tóth Béla	1	1	2	2	2	1	3	2	2	1
Tóth Lajos, ág. ev.	1	2	2	3	2	3	3	3	2	2
50 Vajda Andor, izr.	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Varga István	1	2	2	3	3	1	2	2	1	1
Vastag László	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1
Viblitzhauer Ödön	1	1	1	1	2	1	2	2	2	1
Vőneki Ferenc, ism.	1	2	2	3	3	2	3	3	3	2
55 Winternitz Árpád, izr.	1	1	2	2	2	1	3	2	2	1

Kimaradtak :
Buczko Dezső.
Weber Károly.

Vizsgálatlan maradt :
Táibith Mátyás.
Összesen : 58.

Ötödik osztály.

A tanuló neve és vallása, osztályos vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz					
Ajváz Milán, gör. kel.	1	2	2	3	3	—	—	1	2	3	2	1
Balázs Sándor	1	2	2	3	3	—	—	2	2	2	3	1
Biedl Jenő , izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Bolgár Kálmán	3	2	2	—	—	1	3	3	3	3	3	1
5 Bondy Ferenc, izr.	1	2	2	3	3	—	—	1	1	2	3	1
Börcsök János	1	2	3	4	3	—	—	2	1	2	3	1
Bruchsteiner Béla, izr.	1	1	1	1	2	—	—	1	1	2	2	1
Brunswik György	1	2	1	3	—	1	2	2	1	2	2	1
Burg Lajos	1	1	1	2	—	1	1	1	1	1	2	1
10 Czapik Gyula	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Csik József	1	2	2	3	3	—	—	2	2	3	1	1
Csonka Mihály	1	2	1	2	2	—	—	2	2	1	2	1
Dalmay Ákos	2	3	3	3	—	3	2	2	3	4	2	2
Deffert Ferenc	1	2	2	3	3	—	—	3	2	3	3	2
15. Deutsch Sándor, izr.	2	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	2
Domonkos Kálmán, ev. ref.	1	2	2	2	2	—	—	1	2	2	3	1
Faragó Aladár	1	1	1	2	2	—	—	1	1	1	2	1
Fáry István	2	3	3	3	—	1	2	3	3	3	2	1
Gaberdeén Ede	1	1	2	2	2	—	—	1	1	1	2	1
20 Gajtovics Viktor, gör. kel. r.	1	2	1	3	3	—	—	2	2	2	3	1
Gál József	1	2	1	2	—	1	1	1	1	1	1	1
Goldschmidt Ervin, izr.	2	3	3	4	—	1	2	2	3	2	3	1
Gombos Gyula	3	3	3	3	—	3	3	3	3	3	2	2
Hamza György	1	2	2	3	—	1	2	3	2	2	2	1
25 Heim Géza	2	2	2	3	—	2	2	3	3	2	3	1
Heinrich János	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	—	1
Jung Péter	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Kaminár Lajos	2	3	3	3	4	—	—	3	3	3	3	1
Katona István	1	2	2	3	3	—	—	2	1	3	2	1
30 Kirschenheuter Jenő	1	2	2	3	3	—	—	3	3	3	1	2
Kiss Ernő	2	2	1	3	—	1	2	2	3	3	3	2
Kiss Ernő, ism.	2	2	3	3	—	3	1	3	3	3	1	2
Kiss Gyula	1	1	2	3	3	—	—	1	1	3	2	1
Komáromy György	1	2	3	3	—	2	2	3	2	3	3	2
35 Körösi János	1	2	2	3	3	—	—	1	1	2	1	1
Lobstein Árpád, izr.	1	2	1	2	3	—	—	1	2	3	3	1
Löwy József, izr.	1	1	1	2	3	—	—	1	1	3	3	1
Nagy István	3	3	2	3	—	2	2	2	3	2	2	1
Ótott-Kovács Ágoston	1	3	3	3	—	3	1	3	1	2	1	1
40 Ókrös Gyula	1	2	3	2	3	—	—	3	3	3	1	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettudj	Mennyiségtan	Tornázás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz					
Prágai György	1	1	1	2	1	—	—	1	2	2	2	1
Prokesch Mihály	1	2	2	2	—	1	1	2	1	2	2	1
Reiner Endre, izr.	2	2	1	2	—	1	1	1	1	1	2	1
Richter Károly	1	3	3	3	4	—	—	1	1	3	2	1
45 Rottenberg Ödön, izr.	2	1	1	2	3	—	—	3	1	3	2	2
Rózsa Andor , izr.	1	1	1	1	1	—	—	2	1	1	—	1
Schäfer Dezső	1	2	1	3	—	1	2	2	2	3	1	2
Schmidt Rezső	2	3	2	2	—	2	2	3	2	3	3	1
Serbán Mihály, gör. kel. r.	1	3	3	3	—	1	3	3	3	3	2	2
50 Severy Dragutin, gör. kel.	1	3	3	3	3	—	—	3	2	3	2	1
Steiner Sándor, izr.	2	3	3	3	3	—	—	2	3	3	3	1
Szabó Aurél Gyula, gör. kel. r.	1	1	1	1	—	1	2	1	1	2	2	1
Szabó Béla	2	2	2	3	—	2	3	3	3	3	3	1
Szamek Sándor, izr.	1	1	2	2	—	1	3	1	1	3	2	1
55 Szarvady Jenő	3	2	1	3	1	3	2	1	1	3	3	2
Szűcs József	3	3	3	4	4	—	—	3	3	4	1	1
Valentiny Gusztáv	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1
Vigh József	1	2	2	3	3	—	—	1	1	3	1	1
Vuchetich Endre	1	1	1	2	—	1	1	2	1	2	2	1
60 Weisz Imre, izr.	2	3	3	4	—	1	1	2	2	2	2	1
Winter Nándor, izr.	2	2	3	4	—	2	2	3	2	3	1	2
Zauner Richard	1	2	2	3	—	2	2	2	3	3	2	2
<i>Kimaradtak:</i>												
Heiler István.												
Rác Vilmos.												
65 Wagner Richard.												
<i>Vizsgálatlan maradt:</i>												
Petrik István.												
Reichenthal Ernő, izr.												
Összesen: 67.												

Hatodik osztály.

A tanuló neve és vallása, öszöntudijas vagy ismétlé-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Tornázás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz					
Ajváz Boldizsár, gör. kel.	1	3	3	3	3	—	—	1	1	3	3	1
Apró Imre, öszt.	3	3	4	3	—	2	3	3	3	3	3	2
Bányai Mihály, öszt.	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
Bárkányi Béla	2	2	3	2	3	—	—	1	2	3	3	1
5 Bodnár Béla, ev. ref.	1	1	2	2	1	—	—	1	1	2	—	1
Bodonyi Sándor, ism.	2	3	2	3	4	—	—	2	2	3	1	1
Bokor Pál	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	1	2
Borbola Jenő	2	2	2	2	3	—	—	2	1	3	2	1
Buchmann Ágost	2	2	1	2	3	—	—	2	3	3	1	1
10 Csikós Nagy József	2	2	3	3	—	1	1	3	3	3	—	2
Deák Antal	2	3	3	3	—	1	3	2	3	3	—	1
Dreyer József	1	3	1	3	—	1	3	1	2	3	3	2
Eberhardt János	1	1	1	2	—	1	1	1	3	3	2	1
Erlicz János	2	1	2	2	—	1	1	1	1	2	3	1
15 Firneisz Béla	3	3	2	4	—	2	3	3	3	3	3	1
Grósz Imre, izr., ism.	2	2	3	3	3	—	—	1	1	2	3	1
Ilosvai Aladár	2	1	2	2	3	—	—	1	3	2	3	2
Ivankovits János	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Járosi Jenő	1	2	3	3	3	—	—	1	2	2	1	1
20 Jäger Nándor	2	3	2	3	4	—	—	2	2	3	3	1
Kalabusz Gyula, ism.	2	3	3	4	—	2	2	3	2	3	2	1
Kamocsay Gyula	2	3	3	3	4	—	—	3	4	3	2	2
Kéri József	2	2	3	2	3	—	—	2	3	4	1	1
Kilburg József	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
25 Klein Dezső , izr.	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	3	1
Klivényi Lajos	2	3	3	4	—	2	3	3	3	2	2	1
Knöbl Ferenc	2	2	1	2	3	—	—	2	3	3	3	1
Koczor János, ág. ev.	1	2	3	3	—	1	1	2	2	3	1	1
Kováts Kálmán	2	3	3	3	3	—	—	1	3	3	2	2
30 König János	3	3	3	3	—	1	1	3	3	3	3	1
Kuhn Miklós	2	3	1	3	3	—	—	3	3	3	2	1
Kunst Leo	3	3	2	3	—	2	3	3	3	3	3	1
Leiten Miklós	1	2	1	3	3	—	—	2	3	4	1	1
Lichtscheindl Henrik	3	3	3	3	4	—	—	2	3	3	3	2
35 Lobstein Sándor, izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1
Lovas János	1	3	2	3	3	—	—	1	1	3	3	1
Lőwy Benő	1	1	1	1	2	—	—	1	1	1	1	1
Lugosi Döme	1	2	3	3	3	—	—	1	2	2	2	1
Mamusics József	1	2	2	2	3	—	—	2	2	2	1	1
40 Miksik Tibor	2	3	3	3	—	1	3	2	3	3	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan		Tornázás
						Irodalom	Rajz					
Miskolczi Géza	1	1	1	2	2	—	—	1	2	2	2	1
Moesz Károly, ág. ev.	1	2	1	2	2	—	—	2	2	2	3	1
Molnár Adorján	1	3	3	3	—	1	3	3	2	3	3	1
Petrán György, gör. kel.	1	3	3	3	—	2	3	2	3	3	1	1
45 Poledna Rezső	2	3	1	3	3	—	—	2	2	3	1	2
Popper Lajos , izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Rév Kálmán, izr.	1	1	1	1	1	—	—	2	2	1	2	1
Rostos Nándor, izr., ism.	2	1	2	2	—	1	2	3	2	3	3	1
Rotsching József	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
50 Schäfer Béla	1	2	2	2	3	—	—	1	1	2	3	1
Schäffer Lajos	1	2	1	2	3	—	—	2	1	3	2	2
Schütz József	1	1	1	1	2	—	—	1	1	2	1	1
Schwarz Gyula, izr., ism.	2	2	2	3	3	—	—	2	1	2	2	3
Schwartz János, izr.	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	3	1
55 Sebők Vilmos, izr.	1	1	1	2	—	1	2	2	1	2	1	1
Simon Kálmán, ev. ref., ism.	2	3	2	3	—	1	2	3	3	2	2	2
Stefán Mátyás	2	2	2	2	3	—	—	2	2	2	1	2
Szalay János	2	3	3	3	3	—	—	1	3	3	3	1
Szendrey Jenő	2	3	3	3	—	1	3	2	4	4	3	1
60 Tamási László, ism.	3	3	4	3	3	—	—	2	2	3	3	2
Tábitz Mihály	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	3	1
Tápay János	1	1	1	2	2	—	—	1	1	1	3	1
Valentiny István	1	2	2	2	3	—	—	1	1	3	3	1
Váradi Pál, öszt.	1	2	1	1	2	—	—	1	1	2	1	1
65 Veiler Rudolf	2	1	1	2	—	1	1	2	3	3	3	2
Venetianer Sándor, ev. ref.	1	1	1	1	2	—	—	1	1	2	2	1
Vértés Lajos , izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Wagner Károly	1	1	2	3	3	—	—	1	1	3	2	2
Weisz Sándor, izr.	1	1	1	2	3	—	—	1	2	2	3	1
70 Weiszberger Kálmán, izr.	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	1	2
Wolf János, id.	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
Wolf János	1	2	1	3	3	—	—	2	2	2	2	1
Wolf János, ifj.	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
Znojemszky Ferenc	1	2	2	2	2	—	—	1	2	2	2	2
75 Zsiros Lajos, ev. ref.	1	3	2	3	3	—	—	3	2	3	3	2
Zsóter János	3	3	3	3	—	2	3	2	3	4	3	1

Meghalt :

Vizsgálatlan maradt :

Magántanuló :

Révész György.

Joszt Alajos.

Nováky Ilona.

Összesen : 79.

Hetedik osztály.

A tanuló neve és vallása, öszöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan		Tornázás
						Irodalom	Rajz					
Berényi János	1	2	3	2	2	—	—	1	2	3	3	1
Besch Mátvás	1	2	1	2	2	—	—	2	2	2	3	1
Bley Lajos	1	1	3	3	2	—	—	1	1	2	2	1
Böhm Károly	2	3	1	3	3	1	1	2	1	1	2	1
5 Böhner Fülöp	2	2	1	2	3	3	—	2	3	3	2	1
Csikós János	2	3	3	4	—	3	3	3	2	3	2	2
Deák István, ev. ref.	2	3	3	3	3	—	—	2	3	3	3	1
Dettre János	1	1	1	1	2	—	—	1	1	2	3	1
Dittrich Ottó, ism.	2	2	2	3	2	—	—	2	3	3	1	1
10 Fajka Lajos	2	4	3	3	3	—	—	2	3	3	1	2
Faragó Ödön	2	3	2	3	3	—	—	1	2	2	1	1
Gera József	1	1	1	2	3	—	—	1	3	3	2	1
Germarx Aladár	1	2	1	2	2	2	2	1	2	1	2	1
Gesztessy László	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	2	1
15 Grüner István, izr.	2	2	2	2	2	—	—	1	1	2	3	1
Hajnal István	1	2	3	3	3	—	—	1	3	3	3	1
Hammer Péter	1	1	1	2	1	—	—	1	1	2	1	1
Heinrich Antal	1	2	1	2	1	—	—	2	1	1	3	1
Herbek Miklós	2	3	2	3	3	—	—	1	2	2	2	1
20 Herdt József	2	3	2	3	3	—	—	3	2	3	2	1
Hoszmann Antal	1	2	2	2	—	1	1	2	1	1	1	2
Igaz György	3	3	3	3	—	3	3	2	3	3	2	2
Ivánkovits Sándor	2	3	3	3	—	2	2	3	2	3	2	1
Kerner Géza	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
25 Klein Antal	1	2	3	3	3	—	—	1	3	3	2	1
Klein János, izr.	2	2	1	1	2	—	—	2	3	3	3	1
Klein Jenő, izr.	2	3	3	2	2	—	—	2	2	3	—	1
Kling György	1	2	2	3	3	—	—	2	2	3	1	1
Klug Péter	1	2	2	3	3	—	—	2	2	2	1	1
30 Korpási Elemér	1	2	3	3	—	1	1	1	1	1	—	1
Lantos Lajos	2	3	3	3	3	—	—	1	3	3	1	2
László Gyula öszt.	1	2	1	2	—	1	1	1	3	2	1	2
Löffler Imre, izr.	2	2	2	3	3	—	—	3	3	3	2	1
Lugosi Ferenc	1	3	2	3	3	—	—	1	2	3	2	1
35 Magyar István, izr.	1	3	3	3	3	—	—	2	2	2	3	1
Molnár János	2	3	3	3	—	2	3	3	3	3	2	1
Muskó Sándor	3	3	3	4	3	—	—	3	3	3	2	2
Ocskay Kornél	2	2	3	3	3	—	—	1	3	3	1	1
Ótott-Kovács Mihály	1	3	3	4	3	—	—	3	2	2	2	1
40 Polgár István	1	2	1	2	2	—	—	1	2	2	3	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz					
Popov Simon, gör. kel.	1	2	3	3	2	—	—	1	3	3	1	1
Regdon István	2	4	3	3	—	2	3	1	3	3	3	1
Rosenblum Aladár, izr.	1	1	2	2	2	—	—	2	2	2	3	2
Rottenberg Pál, izr.	1	1	1	1	2	—	—	1	2	2	2	1
45 Schira Endre	1	3	2	3	—	2	2	2	3	3	1	1
Schön Károly	2	3	3	4	—	2	2	3	3	3	3	2
Schütz János	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Soltész János	2	3	3	3	3	—	—	2	3	3	2	1
Springer József	2	3	2	3	3	—	—	2	3	3	1	1
50 Sümegi Tivadar	1	2	3	3	3	—	—	1	1	2	1	1
Szabó Zoltán	2	3	3	4	—	3	3	2	3	3	3	1
Szarvady Lajos	2	2	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
Szekerke Lajos, öszt.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Szécsi István, izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	—	1
55 Szlávik Péter	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Tóth István	2	3	3	3	3	—	—	3	2	2	2	1
Tóth Péter	1	2	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1
Tökölyi Lajos	2	2	3	3	2	—	—	2	2	3	3	1
Ugi Géza	1	2	3	3	2	—	—	2	2	2	1	1
60 Vértés Imre, izr.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1
Vinkler Gusztáv	2	3	3	4	3	—	—	2	2	3	3	1

Összesen : 61.

Nyolcadik osztály

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k												
	Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészet	Tornázás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
Aubermann Miklós	1	2	1	1	1	—	—	2	3	2	2	1	1
Both István	1	1	2	2	3	—	—	1	1	3	1	2	1
Bozóki Mihály	1	1	1	2	2	—	—	1	1	1	2	1	1
Csala Lajos	1	1	1	2	3	—	—	1	1	2	1	2	1
5 Dögl Adolf	2	3	1	3	2	—	—	2	2	2	1	3	1
Dragon István	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	2	1	1
Erényi László, izr.	2	3	3	3	3	2	3	2	2	3	1	2	1
Fischer Imre, izr.	1	1	2	3	—	1	3	2	1	3	1	2	1
*Gábor Artúr, izr.	1	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	2
10 Grosz Jenő, izr.	1	2	1	2	2	—	—	1	1	1	1	2	1
Hausz Ede	1	2	1	3	—	1	2	2	2	3	2	3	1
Hreblay László	2	3	3	3	—	2	2	3	3	3	2	1	1
Juhász Antal	2	3	3	3	—	2	1	3	2	3	2	1	1
Jung Mátyás	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
15 Kertész János	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1
Kiss Antal	2	3	2	3	3	—	—	3	3	3	3	2	1
Kordás Antal	1	1	2	2	2	—	—	1	1	1	2	2	1
Körösi Mihály	2	2	2	2	2	—	—	1	2	2	1	1	1
Krajcsovich Rezső	3	3	3	4	—	3	3	3	3	3	3	2	2
20 Kräuter János	1	1	1	3	3	—	—	2	1	2	1	2	1
Krutsay Kamill	1	2	2	3	—	2	3	2	2	3	1	2	1
László Géza	3	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	1
Magyar János	1	1	1	2	2	—	—	1	1	2	1	1	1
Mann Kálmán	1	2	1	2	1	—	—	3	1	1	1	2	1
25 Mogán Béla, izr.	1	2	1	2	2	—	—	2	2	1	1	1	1
Móga László, gör. kath.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
Nagy Ferenc	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
Nagy Illés	1	1	2	2	2	—	—	1	1	2	1	1	1
Nagyiván Pál	3	3	3	4	—	2	3	3	3	3	3	2	1
30 Nagy Mihály, izr.	1	1	3	3	3	—	—	1	3	3	1	3	1
Nagy Sándor	3	3	2	3	3	—	—	3	3	3	3	1	1
Neszmirák Ferenc	2	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	1	1
Ökrös László	1	2	2	2	2	—	—	2	1	2	1	1	1
Papp Menyhért	2	3	2	3	3	—	—	3	3	3	3	2	2
35 Pless Mór, izr.	1	2	1	3	—	1	1	3	2	2	1	3	1
Podmaniczky Károly br., ág. ev.	3	3	2	3	—	2	3	3	2	2	1	2	1

* Mint önkéntes ismétlő, a 19,649/1893 sz. a. kelt miniszteri rendelet értelmében a jelen tanévben nem osztályoztatott; az itt bejegyzett tanjegyeket az előző tanévben nyerte.

B) A nem kötelezett tantárgyakban

I. Gyorsírás.

(A *-gal jelöltek haladó-, a **-gal gyakorló és a csillagnélküliek kezdő gyorsírók.)

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. OSZTÁLY.		Palócz Sándor . . .	2
Águstich Jenő . . .	2	Zeisler István . . .	2
Ábrahám Gyula . . .	1	IV. A. OSZTÁLY.	
Becsei József . . .	3	Borota Braniszláv . .	2
Békefi László . . .	3	35 Csató Lajos . . .	3
5 Deutsch Mátyás . . .	2	Fodor Géza . . .	1
Fischer Marcell . . .	1	Joklicsek Emil . . .	1
Gál László . . .	1	Lőw Lipót . . .	1
Gallyas István . . .	1	Magyar István . . .	1
Hódi József . . .	1	40 Singer István . . .	3
10 Kajtár István . . .	2	Váradai Károly . . .	1
Katona Andor . . .	2	Wimmer Ernő . . .	1
Kovács József . . .	2	Winkler Jenő . . .	3
Kürthy Elek . . .	3	Záporj Jenő . . .	3
Máhr Béla . . .	3	45 Zeisler Jenő . . .	1
15 Ocskó Lajos . . .	1	IV. B. OSZTÁLY.	
Pulitzer Sándor . . .	1	Baranyai János . . .	3
Ráday Jenő . . .	3	Benyovszky Zoltán . .	2
Schweiger István . . .	3	Bruck Nándor . . .	2
Schweitzer Albert . . .	2	Csányi Pál . . .	3
20 Siegler János . . .	3	50 Cziklay Mátyás . . .	3
Soós Károly . . .	3	Faludi Béla . . .	3
Weltner Sándor . . .	1	Franzen Jenő . . .	2
Weiszberger Ede . . .	1	Gerő Elek . . .	3
III. B. OSZTÁLY.		Hartner László . . .	3
Csonka Miklós . . .	2	55 Hirschl Mátyás . . .	2
25 Dús István . . .	3	Müller Vendel . . .	1
Goldfahn Mihály . . .	3	Palotás István . . .	3
Heckmann István . . .	3	Papp József . . .	3
Juhász József . . .	1	Radics Ferenc . . .	3
Lippmann Dénes . . .	2	60 Süss Ernő . . .	2
30 Lobstein Jenő . . .	1	Szél József . . .	3
Mészáros Lajos . . .	2	Winternitz Árpád . . .	3

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
V. OSZTÁLY.			
Balázs Sándor . . .	3	Schwarz János . . .	2
*Bruchsteiner Béla . . .	1	Tápay János . . .	1
65 Csonka Mihály . . .	1	95 *Valentiny István . . .	1
Deffert Ferenc . . .	1	**Venetianer Sándor . . .	1
Fáry István . . .	2	**Vértes Lajos . . .	1
*Gaberdeén Ede . . .	1	*Wolf János id. . . .	1
Gál József . . .	1	*Wolf János	2
70 *Heinrich János . . .	1	100 *Znojemszky Ferenc . . .	3
Jung Péter . . .	1	VII. OSZTÁLY.	
Komáromy György . . .	3	*Deák István	2
Lobstein Árpád . . .	1	**Dettre János	1
*Ökrös Gyula	1	*Hossmann Antal	1
75 Rottenberg Ödön	2	*Kerner Géza	1
Schmidt Rezső	2	105 **Kling György	2
Szabó Aurél	2	*Muskó Sándor	3
Valentiny Gusztáv	1	**Ótott-Kovács Mihály	1
*Vuchetich Endre	1	*Regdon István	2
VI. OSZTÁLY.			
80 *Bodonyi Sándor	2	*Rottenberg Pál	1
*Bokor Pál	1	110 **Schütz János	1
Dreyer József	1	*Soltész János	2
*Ilosvay Aladár	1	**Szarvady Lajos	1
*Ivánkovits János	1	**Szekerke Lajos	1
85 **Klein Dezső	1	**Szécsi István	1
*Kuhn Miklós	1	115 *Tóth Péter	2
*Lobstein Sándor	1	**Vértes Imre	1
**Mamusits József	1	VIII. OSZTÁLY.	
**Popper Lajos	1	**Kertész János	1
90 Rév Kálmán	1	Krutsay Kamill	1
**Rotsching József	1	*Putics Péter Dezső	1
**Schütz József	1	**Thomay József	1
		Összesen : 120.	

A Gabelsberger—Markovits-féle magyar gyorsírás tanítására hetenkint 2—2 órát fordítottunk úgy a kezdőknél és haladóknál, mint gyakorlók-nál. A kezdő-gyorsírók száma 80, a haladóké 23 és a gyakorlóké 17.

Tankönyvül Bódogh János tankönyveit használtuk.

II. Müének.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
a) Kezdők.			
I. A. OSZTÁLY.			
Diskay László	2	Ludvigh Mihály	2
Freiburger János	3	Marx Ferenc	1
Friedl Imre	3	40 Opeltz Ferenc	1
Grimm Fülöp	2	Osztormann Ferenc	3
5 Gunda Gyula	2	Papp András	2
Hummel Antal	2	Pálfy István	3
Katona József	3	Regdon Imre	2
Köpfer Mihály	1	45 Regdon Mihály	1
Lantos István	1	Schnaigel Imre	2
10 Ludvig János	2	Schnúr Henrik	2
Menszáros Zoltán	1	Sebők János	3
Mihálovics Géza	2	Stich Antal	3
Nové István	1	50 Szél József	2
Ritter József	3	Tölcsery András	2
15 Sisák Benjámin	1	Vecseryés Ignác	2
Tormay Aladár	2	Zsarkó Ferenc	2
Várady László	3	I. C. OSZTÁLY.	
Varga Ferenc	3	Borovszky József	2
Walter Ádám	3	55 Gärtner József	3
20 Zsótér Sándor	3	Józsa András	2
I. B. OSZTÁLY.			
Bódi István	2	Juhász Kálmán	1
Bója István	1	Katona Lajos	1
Csóti György	2	Kovács Andor	2
Czibula Béla	1	60 Liliom Károly	1
25 Czöndör Pál	2	Loeszl Lajos	3
Fischer Péter	1	Novák Oszkár	2
Fodor József	3	Oczwicz Elemér	2
Gönczi Géza	1	Paulik Béla	2
Gruber Ernő	2	65 Pánczél Miklós	2
30 Heitzmann Gyula	3	Remes István	3
Hódi János	3	Schmidt Károly	3
Kakuszi István	1	Szabó Géza	3
Klein István	2	Tóth László	3
Konrád János	1	70 Tóth Vince	3
35 Koreck Jakab	1	Veszelyovszky József	3
Kovács István	3	b) Haladók.	
Kováts Ernő	1	I. A. OSZTÁLY.	
		Endrényi József	1
		Spergely Tibor	1

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
I. B. OSZTÁLY.			
	1	Muha Béla	1
	1	Niklos Ferenc	1
75	1	Philipp Ádám	1
	1	Polonyi Gyula	1
	1	115 Schiffkorn Kornél	2
	1	Schiller János	1
	1	Ujházi Lajos	1
	1	Velcsov Vince	1
	1	Vuchetich György	1
I. C. OSZTÁLY.		III. A. OSZTÁLY.	
80	1	120 Kajtár István	1
	1	Kovács József	1
	1	Mähr Béla	1
	1	Siegler János	1
		Szendrey László	2
II. A. OSZTÁLY.		III. B. OSZTÁLY.	
	1	125 Gaberdeen Béla	1
85	1	Heckmann István	3
	1	Hergovits Jenő	2
	1	Kontrászi János	1
	2	Mészáros Lajos	1
90	1	130 Richter István	3
	1	Schön László	1
	1		
	1	IV. A. OSZTÁLY.	
	1	Abkarovits János	1
	1	Balogh László	1
	1	Danczinger János	1
	1	135 Dobai János	1
	1	Joklicsek Emil	1
100	1	Ocskay Mihály	1
	1		
	1	IV. B. OSZTÁLY.	
		Daka János	1
		Franzen Jenő	1
	1	140 Mayer Antal	1
105	1	Müller Vendel	1
	1	Nessel Gyula	1
	1	Szűcs Jenő	1
	1	Tóth Béla	1
	1	145 Vastag László	1
110	1	Varga István	1

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
V. OSZTÁLY.			
Gaberdeén Ede . . .	1	Dittrich Ottó . . .	1
Kiss Gyula	2	Hoszmann Antal . . .	1
Richter Károly . . .	2	Ocskay Kornél . . .	1
VI. OSZTÁLY.			
150 Bodonyi Sándor . . .	1	170 Schön Károly . . .	1
Dreyer József	1	Springer József . . .	1
Kalabusz Gyula . . .	1	Szekerke Lajos . . .	1
Kéry József	1	Szlávik Péter	1
Klivinyi Lajos	1	VIII. OSZTÁLY.	
155 Knöbl Ferenc	1	Bozóki Mihály	1
Kuhn Miklós	1	175 Csala Lajos	1
Lovas János	1	Kordás Antal	1
Miskolczi Géza	1	Magyar János	1
Molnár Adorján . . .	1	Nagy Illés	1
160 Poledna Rezső	1	Nagy Sándor	1
Schäfler Lajos	1	180 Ökrös László	1
Schütz József	1	Papp Menyhért	1
Szendrey Jenő	1	Recktenwald Kristóf .	1
Znojemszky Ferenc . .	1	Titl Rezső	1
VII. OSZTÁLY.			
165 Berényi János	1	Weinhardt Ádám . . .	1
Böhm Károly	1	Összesen: 184.	

A műének tanítására hetenkint 4 óra fordított. A tanulók két csoportba voltak osztva. A kezdők tanítása a hangjegyek, ütemek, pauzák, módosító jelek ismertetésére terjeszkedett. A haladók Szögedi Endrének négy szolamra alkalmazott régi és újabb egyházi énekeit tanulták, továbbá néhány darabot a „Palestrina“ füzetéből, az „Őseink Buzgóságából“ Bogisichtől, Zsasskovszky énekeskönyvéből stb. A betanult egyházi énekeket ünnep- és vasárnap a tanuló-ifjúság szent miséjén énekelték. Az egyházi énekeken kívül világi műdarabokat is tanultak Harrach dr.: „Arion“ gyűjteményéből, Zsasskovszky: „Egri Dalnok“ c. gyűjteményéből s ezeket a főgimnázium ünnepélyein adták elő.

III. Szabadkézi rajz.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. OSZTÁLY.		Tóth Béla	2
Kahlesz Miklós	1	Vastag László	1
Török István	4	V. OSZTÁLY.	
IV. A. OSZTÁLY.		Gaberdeén Ede	1
Fodor Géza	1	20 Jung Péter	1
Joklicsek Emil	2	Ökrös Gyula	2
5 Kardos Mihály	2	VI. OSZTÁLY.	
Koczor Gyula	2	Klein Dezső	2
Váradi Károly	1	König János	1
Winkler Jenő	3	Molnár Adorján	3
IV. B. OSZTÁLY.		25 Schütz József	2
Berecz Imre	1	Szalay János	3
10 Harcz Lajos	3	Várady Pál	1
Labancz József	3	VII. OSZTÁLY.	
Müller Vendel	1	Böhm Károly	1
Nacsá Antal	1	Schütz János	1
Palotás István	2	Összesen: 29.	
15 Pártos Pál	2		
Sebestyén Endre	1		

IV. Francia nyelv.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
VII. OSZTÁLY.		Knöbl Ferenc	1
*Vértés Imre	1	Lichtscheindl Henrik	1
VI. OSZTÁLY.		*Lobstein Sándor	1
Bányai Mihály	1	Löwy Benő	1
*Bokor Pál	2	15 *Mamusics József	2
*Buchmann Ágost	1	Miskolczi Géza	1
5 Deák Antal	2	*Popper Lajos	1
Dreyer József	1	*Rév Kálmán	1
*Ivánkovits János	1	*Rotsching József	1
Járosi Jenő	1	20 Schwartz János	1
Kilburg József	1	Sebők Vilmos	1
10 *Klein Dezső	1	Tábitsh Mihály	1
		*Veiszberger Kálmán	1
		Venetianer Sándor	1

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
25 *Vértes Lajos . . .	1	IV. B. OSZTÁLY.	
Wolf János id. . .	1	Istvánfy Endre . . .	2
V. OSZTÁLY.		Nacsa Lajos . . .	1
Bondi Ferenc . . .	2	Tóth Lajos . . .	2
*Lobstein Árpád . . .	1	III. A. OSZTÁLY.	
Löwy József . . .	1	40 Ábrahám Gyula . . .	2
30 Ökrös Gyula . . .	1	Horváth Endre . . .	2
Szabó Aurél . . .	1	Ocskó Lajos . . .	2
Szamek Sándor . . .	2	III. B. OSZTÁLY.	
Valentiny Gusztáv . . .	1	Boros Benő . . .	2
IV. A. OSZTÁLY.		Czauner István . . .	1
Joklicsek Emil . . .	1	45 Goldfahn Mihály . . .	2
35 Magarasevits Sándor . . .	2	Gyulai Pál . . .	2
Winckler István . . .	1		

A *-gal jelöltek haladók.

Összesen : 46.

A tanfolyamban kezdők és haladók vettek részt heti 2—2 órában. Tandíjul havonként 2 koronát fizettek, amely alól 18 szegényebb sorsú tanuló nyert fölmentést. Végzett tananyag: a) Kezdők: Az olvasás szabályai, az avoir és etre segédigék, továbbá az er, ir, oir és re végzetű igék ragozása, főnevek, melléknevek, névmások, számnevek megfelelő fordítás alapján (franciából magyarra és viszont.) Könnyebb költői és prózai olvasmányok. Beszélgetés. Tankönyv: Mébold és Ujvári: Francia nyelv és olvasókönyv kezdők számára. b) Haladók: Ismétlések után a rendhagyó, személytelen és visszaható igék. A szenvedő igeragozás. A participe passé és a participe présent használata. A névirások és viszonzások. Az igeidők és igemódok használata. Az igeidők egyezése. Az infinitív használata megfelelő fordítás alapján. Költői és prózai olvasmányok. Beszélgetés. Tankönyv: Mébold és Ujvári: Francia nyelv és olvasókönyv haladók számára. Bibliothèque Française annotée en hongrois. Rédigée par Ignace Gábor. I. kötet.

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata:

Az előmenetel rovatában: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen; a magaviselet rovatában: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű, 4 = rossz.

Rövidítések jelentménye:

gör. kath. = görög katolikus vallású; — gör. kel. = görög keleti vallású; gör. kel. r. = görög keleti román vallású; — ág. ev. = ágostai ev. vallású; — ev. ref. = evangelicus református vallású; — izr. = izraelita vallású; — ism. = ismétlő; — öszt. = ösztöndíjas. A hol a név után a kötelezett tantárgyakból nyert sorozatban vallás jelezve nincs, ott római katolikus értendő. — A tornázás rovatában — = fölmentetett.

Játékdélutánok.

A játékok vezetésére ez iskolai évben is Both Ferenc dr., Frank István és Floderer Imre tanárok vállalkoztak s szept., okt., április, május és június hónapokban (vasárnap kivételével) mindennap 4—6 óra között gyakorolták az ifjúsággal a játékok különböző neveit. A három I., a két II., a két III., a két IV., az V—VI. és VII—VIII. osztályok összevonásával a tanulók 6 játszócsoportot alkottak. Játéktérül az Erzsébet-ligetnek 7500 m² gyepes tere szolgál, mely minden oldalról fával szegélyezett.

Tornaverseny.

Tanintézetünk résztvett a középiskolai tanulóknak Esztergomban folyó évi május hó 21-én tartott kerületi tornaversenyén 35 tanulóval, kik Fekete Ipoly és Frank István felügyelő tanárok és Timina Ödön tornatanár vezetése alatt mentek Esztergomba, hol a tornázásban tanusított jártasságukkal dicséretet arattak.

Szertornázásért nyújtón arany érmet nyert: Hosmann Antal VII. oszt. tanuló.

Az egyéni versenyekben ezüst érmet nyertek: Kiss Ernő ism. V. oszt. tanuló futásért, Springer József VII. oszt. tanuló magasra ugrásért, Popov Simon VII. oszt. tanuló rúdugrásért.

A 35 tornázóból álló versenyző csapat két elismerő oklevelet nyert, az egyiket a kitünően végzett szabadgyakorlatokért, a másikat a kézi szezrekkal szabatosan végzett szabadgyakorlatokért.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium által előírt intézeti torna-versenyt a IV—VII. oszt. tanulókkal f. évi június hó 17-én, az I—III. oszt. tanulókkal pedig június hó 18-án tartottuk meg nagyszámú érdeklődő közön-ség előtt.

A verseny a következő program szerint folyt le:

1. D. u. 3¹/₂ órákor indulás a városi főgimnázium tornaudvarából oszlopokban zászló alatt, kürt- és dobszó mellett az újszegedi népkert versenyterére.

2. D. u. 4 órákor dísz-elvonulás a szülők és vendégek előtt és osztályonként felállás oszlopokba.

3. Ének (Himnusz).

4. A tanulók tag-szabadgyakorlatai 8-as ütemben.

5. Az esztergomi kerületi tornaversenyen résztvevő tanulók bot-szabadgyakorlatai 16-os ütemben.

6. Szertornázás nyújtón, korláton, lovon és bakon.

7. Egyéni versenyek a IV—VII. osztályú tanulók közt: rúdugrásban, magasra ugrásban rohamdeszkáról, magasra és távolra ugrásban ugródeszkáról, súlyemelésben és súlydobásban; az I—III. oszt. tanulók közt: rúdugrásban, magasra és távolra ugrásban ugródeszkáról és magasra ugrásban rohamdeszkáról.

8. Birkózás.

9. Tömeges verseny: kötélhuzás (osztály osztály ellen).

10. Futás-verseny: IV—VII. oszt. tanulók 150 m., az I—III. oszt. tanulók 100 m. távolra futnak.

11. Ének (Szózat).

12. Visszavonulás a versenytérről oszlopokban zászló alatt, kürt- és dobszó mellett a főgimnázium tornaudvarára s onnan indulás haza.

A versenyen győztesek lettek:

A VII. OSZTÁLYBÓL:

*Hosmann Antal szertornázásban, ló-, bak- és rúdugrásban; Igaz György magasra ugrásban rohamdeszkáról; Klein Antal távolra ugrás és futásban; *Klug Péter szertornázásban és függeszkedésben; *Ocskay Kornél szertornázásban és súlyemelésben; *Popov Simon szertornázásban, függeszkedésben, rúdugrás és magasra ugrásban, súlyemelésben és súlydobásban; Rottenberg Pál futásban; *Schira Endre szertornázásban, magasra ugrásban rohamdeszkáról, ló-, bak-, magasra és távolra ugrásban, súlydobás és futásban; *Springer József magasra ugrásban rohamdeszkáról, bak-, magasra és távolra ugrásban, súlyemelésben, súlydobás és futásban.

A VI. OSZTÁLYBÓL:

*Bodonyi Sándor bakugrásban, súlyemelésben és súlydobásban; *Bokor Pál szertornázásban, magasra ugrásban rohamdeszkáról, rúdugrás, távolra ugrás és futásban; *Kalabusz Gyula ló-, bak-, távolra ugrás és súlydobásban; Mamusits József szertornázásban; *Petrán György szertornázásban,

függeszkeedésben, magasra ugrásban rohamdeszkáról, ló-, bak-, rúd-, magasra és távolra ugrásban, súlydobás és futásban; *Poledna Rezső szertornázásban, függeszkeedésben, magasra ugrás és futásban; Stefán Mátyás súlyemelésben és futásban; Wagner Károly magasra ugrásban rohamdeszkáról és magasra ugrásban; *Váradi Pál szertornázás és rúdugrásban.

AZ V. OSZTÁLYBÓL:

Börcsök János súlydobásban; Jung Péter magasra ugrásban rohamdeszkáról; *Kirschenheuter Jenő ló-, bak- és rúdugrásban, súlyemelésben és súlydobásban; *Kiss Ernő szertornázásban, magasra ugrásban rohamdeszkáról, rúdugrásban, súlyemelésben, súlydobás és futásban; *Ökrös Gyula szertornázásban, függeszkeedésben, rúd és magasra ugrásban; Rottenberg Ödön magasra ugrásban; *Schäfer Dezső magasra ugrásban rohamdeszkáról és távolra ugrásban; Sevity Dragutin távolra ugrásban és futásban; Winter Nándor függeszkeedésben, ló- és bakugrásban; Zauner Richárd távolra ugrásban.

A IV. A. OSZTÁLYBÓL:

Abkarovits János függeszkeedésben; *Bokor Antal szertornázásban, függeszkeedésben, magasra ugrásban rohamdeszkáról, ló-, bak-, magasra- és távolra ugrásban, súlyemelésben, súlydobás és futásban; *Bokor Béla szertornázásban, bak- és rúdugrásban; Büchler Márton magasra ugrásban rohamdeszkáról; Magyar István magasra ugrásban; *Ocskay Mihály szertornázásban, súlyemelésben és súlydobásban; *Sévity Mirosláv magasra ugrásban rohamdeszkáról, ló-, távugrás és futásban; Tölcséri Ferenc bakugrásban.

A IV. B. OSZTÁLYBÓL:

*Benyovszky Zoltán magasra ugrásban rohamdeszkáról, távolra ugrás és futásban; Berecz Imre ló-ugrás és súlydobásban; *Harcz Lajos szertornázásban, magasra ugrásban rohamdeszkáról, bak- és rúdugrásban; Papp József ló- és bakugrásban; *Radics Ferenc szertornázásban, függeszkeedésben, magasra ugrásban rohamdeszkáról, magasra és távolra ugrásban, súlyemelésben és súlydobásban; *Szücs Jenő szertornázás, rúdugrás és futásban.

A III. A. OSZTÁLYBÓL:

Ábrahám Gyula távolra ugrásban; *Águstich Jenő szertornázás és magasra ugrásban; *Fáry György szertornázás és rúdugrásban; Gál László birkózásban; *Horváth Andor szertornázásban; Jáhn Frigyes távolra ugrásban; *Kráhlesz Miklós szertornázás és bakugrásban; Kertész Sándor szertornázásban; Kovács József szertornázás és magas ugrásban; Rónay Imre birkózásban; *Wagner Károly szertornázás és mászásban.

A III. B. OSZTÁLYBÓL:

Csukonyi Ferenc távolra ugrásban; Gyulai Pál magasra ugrásban; *Heckmann István szertornázás, mászás és rúdugrásban; *Herczeg Imre szertornázás és távolra ugrásban; Lövész György magasra ugrásban; Mészáros Lajos rúdugrásban; *Muth Béla szertornázásban; Ortinau Mihály birkózásban; *Skultéty János mászás, bak- és távolra ugrásban; Wibliczhauser Ferenc bakugrás és birkózásban; Zauner István távolra ugrásban.

A II. A. OSZTÁLYBÓL:

Balázs István bak-, magasra- és távolra ugrásban; *Bérczi Elemér szertornázásban; Buck Gábor szertornázásban; Kern Aurél szertornázásban; *Lipmann Lajos szertornázás, mászás, magasra és távolra ugrásban; Lória Aladár birkózásban; Nagy József szertornázásban; Szkrinyár Egon birkózásban; Szücs József bak-, magasra- és távolra ugrásban; *Unger Sándor szertornázás és mászásban.

A II. B. OSZTÁLYBÓL:

*Heinrich Péter szertornázás, bak-, magasra- és távolra ugrásban; Hogyor Gyula magasra- és távolra ugrásban; Németh József bak-, távolra ugrás és birkózásban; *Ökrös János szertornázás és magasra ugrásban; Róka Gyula szertornázás és bakugrásban; *Pfeifer Gyula szertornázás és mászásban; Tallián Tibor birkózásban.

Az I. A. OSZTÁLYBÓL:

Blau Izidor mászásban; *Fluck Endre szertornázás, mászás, magasra és távolra ugrás és birkózásban; Friedl Imre távolra ugrásban; Kovács Kálmán szertornázásban; *Váradi László szertornázás, magasra- és távolra ugrásban; Zsótér Sándor birkózásban.

AZ I. B. OSZTÁLYBÓL:

*Czibula Béla szertornázásban; Fischer Péter birkózásban; Fürtös Béla mászásban; Korek Jakab mászásban; id. Kovács István magasra és távolra ugrásban; *Pechlov József szertornázás, magasra ugrás és birkózásban; Szilágyi József távolra ugrásban.

AZ I. C. OSZTÁLYBÓL:

Barna Ferenc ism. birkózásban; *Bartholomeidesz Ernő szertornázásban; Beck Ernő szertornázásban; *Borovszki József szertornázás, magasra

ugrás és birkózásban; Gärtner József távolra ugrásban; Kovács Andor távolra ugrásban; Loeszl Lajos birkózásban; Mike József mászásban; Petrán Iván magasra ugrásban; Schurek József mászásban.

KÖTÉLHUZÁSBAN:

IV. A. és VII. osztály.

KÜRTÖSÖK:

*Ditrich Ottó és László Gyula VII. oszt. tanulók.

DOBOSOK:

*Schwarcz Gyula VI. oszt. és Serbán Mihály V. oszt. tanulók.

Minden osztályból a legkitünőbb tornászok elismerő oklevelet nyertek; ezek a nevek elé tett *-gal vannak megjelölve.

Az I—III. oszt. tanulók kötélhuzás és futás versenye a kedvezőtlen idő miatt elmaradt.

Statisztikai kimutatások.

I. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	n) Az egész tanév folyamán felvett tanulók							A mult tanévhez képest		Az összes beírottak közül tandíjat illetőleg			b) A tanulók közt vallásra nézve volt								c) A tanulók közt anyanyelvre nézve volt						d) A tanulók nyelvismerete			
	száma					közül		apadás	növekedés	fizető volt	mentes volt		róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti szerb	gör. keleti román	ágostai evang.	ev. református	unitarius	izraelita	magyar	német	román	tót	szerb román	bolgár	más nyelvű	csak magyarul beszél	hányan tudtak magyarul	
	beírtott	kimaradt	meghalt	vizsgálatlan maradt	vizsgálatot tett	magántanuló	haladó				ismétlő	egész																		fél
I. A.	61	4	—	2	55	2	56	5	—	—	55	5	1	43	—	1	—	3	2	—	6	44	10	—	—	1	—	—	34	55
I. B.	59	4	—	—	55	1	52	7	—	—	50	6	3	44	—	—	—	1	4	—	6	41	13	—	—	1	—	30	55	
I. C.	57	7	—	—	50	—	52	5	4	—	46	5	6	36	—	1	—	3	—	—	10	46	3	—	—	—	—	1	39	50
II. A.	62	—	—	—	62	2	61	1	—	—	50	6	6	41	—	—	—	5	3	—	13	53	9	—	—	—	—	—	43	62
II. B.	63	2	—	—	61	—	56	7	—	—	42	19	2	44	—	—	—	3	1	—	13	46	13	—	—	1	1	31	61	
III. A.	58	1	—	—	57	1	57	1	4	—	45	10	3	37	—	1	—	—	6	—	13	47	8	—	—	2	—	—	36	57
III. B.	57	—	—	—	57	—	54	3	3	—	43	8	6	39	—	—	—	3	2	—	13	45	12	—	—	—	—	40	57	
IV. A.	60	—	—	—	60	—	58	2	—	9	53	4	3	36	—	4	—	1	1	—	18	51	4	—	4	—	1	51	60	
IV. B.	58	2	—	1	55	—	55	3	—	11	36	14	8	39	—	—	—	2	1	—	13	53	2	—	—	—	—	46	55	
V.	67	3	—	2	62	—	66	1	12	—	51	11	5	42	—	2	3	—	1	—	14	56	4	—	—	2	—	—	53	62
VI.	79	—	1	1	77	1	72	7	—	10	60	13	6	56	—	2	—	2	4	—	13	64	12	—	—	1	—	—	54	77
VII.	61	—	—	—	61	—	60	1	—	10	51	6	4	50	—	1	—	—	1	—	9	43	17	—	—	1	—	—	38	61
VIII.	53	1	—	—	52	3	52	1	12	—	42	7	4	36	1	1	—	—	—	—	12	47	5	—	—	—	—	—	31	52
Összeg	795	24	1	6	764	10	751	44	36	40	624	114	57	543	1	13	3	25	26	—	153	636	112	—	—	11	2	3	516	764
											795																			

Osztály	e) A tanulók szülei közt polgári állásra nézve volt													f) A tanulók életkora a tanév végén																					
	Östermelő			Iparos			Kereskedő és vállalkozó		Tisztviselő			Katona	Más értelmiségi (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, tanító, mérnök, író, művész stb.)	Személyes szolgálatból élő (munkás, napszámos, szolgáló)	Magánzó (nyugdíjas vagy főkéjének jövedelméből stb. élő)	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	21-nél idősebb						
	önálló		alkalmazotti	önálló		alkalmazotti	önálló		alkalmazotti	késztisztviselő (állami, hatósági)	magán- és társulati																								
	nagybirtokos és bérlő	kisbirtokos és bérlő		nagyiparos	kisiparos		alkalmazott	nagykereskedő				kiskereskedő, szatócs stb.	alkalmazott																						
I. A.	2	10	—	—	11	—	1	3	1	17	1	1	4	3	—	14	24	11	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I. B.	—	3	7	1	—	—	—	—	—	11	—	—	2	6	—	13	21	20	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I. C.	—	—	3	—	13	—	—	—	—	5	—	—	8	3	—	12	23	12	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II. A.	—	—	9	—	10	1	2	3	4	11	5	2	9	1	—	2	27	18	13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II. B.	—	—	10	—	8	3	—	5	—	17	3	—	7	4	—	—	11	25	15	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. A.	3	3	8	—	5	2	2	2	2	5	1	3	18	3	—	—	18	25	9	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. B.	1	8	3	—	11	1	2	3	1	10	6	2	2	3	—	—	9	26	17	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. A.	—	10	1	—	5	3	—	8	4	6	7	—	11	5	—	—	1	17	22	13	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. B.	—	—	2	—	10	1	1	4	—	4	8	—	1	6	—	—	—	10	25	17	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V.	3	5	—	1	6	—	2	4	—	10	4	2	8	6	—	—	—	—	2	20	29	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI.	—	—	11	—	13	—	—	10	—	12	5	2	8	7	—	—	—	—	—	—	26	25	17	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII.	—	18	3	—	7	—	1	1	2	15	4	2	5	2	—	—	—	—	—	—	19	18	16	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII.	—	9	2	1	7	—	—	3	1	10	4	3	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	16	110	10	4	112	14	14	54	17	132	56	20	94	51	60	—	41	106	114	115	108	93	63	48	41	28	6	1	—	—	—	—	—	—	—
	136		130			85		188			225		764																						
	764																																		

Osztály	g) A tanulók illetősége							h) A tanulók egészségi állapota				i) A tanulók magaviselete*				j) A fegyelmi esetek száma				k) A tanulók mulasztása					
	helybeli	megyebeli	más megyebeli	fiumei és kerületbeli	horvát- és szlavonországi	más állambeli		betegségi eset				hány tanuló kapott				igazgatói megrovásban részesült	tanárkari megrovásban részesült	tanács folytán eltávozott	kizárattott	a mulasztott tanítási órák közül		Hány tanuló nem mulasztott	Hány tanuló mulasztott igazolatlanul		
						könnyű	súlyos	járványos	meghalt	jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	rossz	igazolt	nem igazolt					Hány tanuló mulasztott	Hány tanuló mulasztott igazolatlanul				
																								nem járványos	
I. A.	37	1	17	—	—	—	86	2	1	—	34	18	1	—	—	—	—	—	859	31	22	1			
I. B.	34	2	19	—	—	—	89	6	2	—	47	7	—	—	—	—	—	—	1257	—	15	—			
I. C.	36	2	12	—	—	—	47	—	4	—	42	8	—	—	—	—	—	—	509	—	17	—			
II. A.	46	2	14	—	—	—	97	5	2	—	43	17	—	—	—	—	—	—	838	—	8	—			
II. B.	46	1	14	—	—	—	140	6	2	—	42	19	—	—	—	1	—	—	1644	—	12	—			
III. A.	43	1	13	—	—	—	102	7	1	—	43	12	1	—	1	—	—	—	1120	6	18	1			
III. B.	48	1	8	—	—	—	98	1	—	—	46	11	—	—	—	—	—	—	987	—	19	—			
IV. A.	50	2	8	—	—	—	138	4	2	—	44	16	—	—	—	—	—	—	1380	—	12	—			
IV. B.	45	2	8	—	—	—	150	4	—	—	47	8	—	—	1	—	—	—	1275	—	16	—			
V.	50	1	11	—	—	—	141	9	4	—	47	15	—	—	1	—	—	—	1646	—	9	—			
VI.	46	1	30	—	—	—	143	3	—	1	57	18	1	—	—	1	—	—	1350	—	11	—			
VII.	33	3	25	—	—	—	99	3	1	—	52	9	—	—	—	—	—	—	1318	—	18	—			
VIII.	35	—	17	—	—	—	102	—	—	—	45	4	—	—	—	—	1	—	1123	—	13	—			
Összesen	549	19	196	—	—	—	1432	50	19	1	589	162	3	—	3	1	2	—	15306	37	190	2			
	764						1502				754				6										

* A magántanulók a magaviseletből nem osztályoztalanul.

IIa. A tanulásban tett előmenetel.

A rendes tantárgyakat véve														
	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	III. A.	III. B.	IV. A.	IV. B.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
	o s z t á l y b a n													
Minden tantárgyból jeles eredménnyel	6	2	3	5	4	6	3	5	2	5	5	5	5	56
Minden tantárgyból legalább jó eredménnyel	9	8	8	13	10	13	10	17	12	13	21	14	13	161
Minden tantárgyból legalább elégséges eredménnyel . .	21	25	21	27	29	23	29	22	28	35	38	34	29	361
Egy tantárgyból elégtelen eredménnyel	6	7	2	8	6	6	12	14	6	8	11	8	5	99
Két tantárgyból elégtelen eredménnyel	2	2	3	5	6	2	1	2	6	—	2	—	—	31
Több tantárgyból elégtelen eredménnyel	11	11	13	4	6	7	2	—	1	1	—	—	—	56
Összesen	55	55	50	62	61	57	57	60	55	62	77	61	52	764

IIb. A tanítás eredménye összefoglalva.

A tanulók előmenetele	O s z t á l y o n k é n t														Összesen													
	I. A.		I. B.		I. C.		II. A.		II. B.		III. A.		III. B.				IV. A.		IV. B.		V.		VI.		VII.		VIII.	
	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint	szám szerint	o/ó szerint
Tanulók száma	55	—	55	—	50	—	62	—	61	—	57	—	57	—	60	—	55	—	62	—	77	—	61	—	52	—	704	—
Felsőbb osztályba léphet	36	65:45	35	63:64	32	64:00	45	72:58	43	70:49	42	73:68	42	73:68	44	73:33	42	76:36	53	85:48	64	83:12	53	86:88	47	90:38	578	75:66
Javító vizsgálatot tehet . . .	6	10:91	7	12:73	2	4:00	8	12:90	6	9:84	6	10:53	12	21:05	14	23:34	6	10:91	8	12:90	11	14:28	8	13:12	5	9:62	99	12:95
Az osztályt ismételni tartozik	13	23:64	10	18:18	15	30:00	9	14:52	11	18:03	9	15:79	3	5:27	2	3:33	7	12:73	1	1:62	2	2:60	—	—	—	—	82	10:73
Nem ismételhet	—	—	3	5:45	1	2:00	—	—	1	1:64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	0:66

III. Az 1902—1903. tanévi érettségi vizsgálatok eredménye.

a)	b) Az íráshelin		c)	d)	e) A szóbelin			f) Az érettségit sikerrel végzett ifjak közül																			
	Hányan jelentkeztek érettségi vizsgálatra?	Hány készítette el minden dolgozatát legalább elégséges eredménnyel?			Hány utasított az írásbeli alapján ismétlő vizsgálatra?	Hányan bocsáttattak összesen szóbelire?	A szóbeli vizsgálat elől betegség miatt visszalépett	Hány lett jelesen	Hány jól	Hány egyszerűen	Hány utasított javító vizsgálatra?	Hány utasított ismétlő vizsgálatra a szóbeli alapján?	theologiai	bölcsész	jogi	orvosi	mérnöki	építész	gépész	vegyész	gazdasági	erdészeti	bányászati	ipari	kereskedői	alsóbb hivatalnok	katonai
67	62	5	62	2	8	19	23	10	—	14	13	30	11	6	—	—	1	—	2	1	—	2	—	2	—	—	—
										p á l y á r a k é s z ü l t																	

E tanév folyamán 4 ízben voltak érettségi vizsgálatok, u. m.: szeptember, december, március és június hónapokban.

Szeptember hónapban első teljes vizsgálatra állott: 17 tanuló; ezek közül éret 4, javító vizsgálatra utasított 7, ismétlőre 5, 1 visszalépett. Javító vizsgálatot tett 23: 17 sikerrel, 6 második javítóra utasított. Pótló vizsgálatot tett 5 a latinból; sikerrel 4, javítóra utasított 1.

December hónapban első teljes vizsgálatra állott 3: 2 sikerrel, 1 javító vizsgálatra utasított. Ismétlő vizsgálatot tett 1 sikerrel. Első javító vizsgálatot tett 7 sikerrel, második javító vizsgálatot tett 5 sikerrel. Pótló vizsgálatot tett 1 a latinból sikerrel.

Március hónapban javító vizsgálatot tett 1 sikerrel.

Június hónapban első teljes vizsgálatra állott 45; sikerrel végzett 41. Ismétlő vizsgálatot tett 1 sikerrel.

E szerint tehát a tanév alatt első javító vizsgálatot tett: 24 sikerrel; második javító vizsgálatot tett 6 sikerrel; ismétlőt 2 sikerrel. Pótló érettségi vizsgálatot tett 5 realiskolát végzett tanuló a latinból sikerrel.

Az a), b), c), d) rovatok csak azon tanulókra vonatkoznak, kik első ízben tettek érettségi vizsgálatot, az f) rovat adatai pedig az érettségit sikerrel befejezett összes ifjakra.

IV. Az egész tanév alatt beírt tanulók illetőségének kimutatása megyék szerint 1902—1903. tanév végén.

Illetőségi hely	O s z t á l y													Összesen
	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	III. A.	III. B.	IV. A.	IV. B.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Szeged	39	36	38	46	48	43	48	50	48	52	48	33	36	565
Alsó-Fehérmegye	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Aradmegye	—	—	—	1	2	1	1	—	—	—	—	1	—	6
Bács-Bodrogmegye	3	4	4	2	1	2	1	—	—	2	—	1	4	24
Békésmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2
Biharmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Csanádmegye	3	1	5	1	—	—	—	—	—	1	4	—	2	17
Csongrádmegye	2	2	3	2	1	2	1	2	2	1	1	3	—	22
Gömörmegye	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hunyadmegye	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Krassó-Szörénymegye	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	3	—	7
Mosonmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Pest-Pilis-Solt-Kis Kunmegye	2	—	—	2	—	—	—	—	1	—	1	1	—	7
Sárosmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Sopromegye	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Temesmegye	7	2	2	5	4	—	2	3	3	4	9	7	2	50
Torontálmegye	5	12	2	3	6	7	4	5	4	6	13	10	5	82
Zalamegye	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	3
Összesen	61	59	57	62	63	58	57	60	58	67	79	61	53	795

Szertárak.

a) Természettani szertár.

1902/903. tanévben a következő készülékek szereztettek be: Szikra-induktor (500 mm.) — Elektrolitikus áramszaggató. — Szikraállvány. — 3 drb Röntgen-cső. — Cső-állvány. — Fluoreszkáló ernyő. — 2 drb vezető zsinór.

b) Vegytani szertár.

A természettani előadások alkalmával bemutatott kísérletekhez a szükséges anyagok kellő mennyiségben beszerezettek.

c) Természetrাজi szertár.

Vétel útján szereztetett: 2 drb kézi mikroszkop állvány, 4 drb okulár, 4 drb obiekтив. Azonkívül gyarapodott a szertár 29 drb állat-szövetteni, 83 drb növényteni és 17 drb állat-parasita preparatummal. Ajándék folytán gyarapodott az ásványteni rész: Főtiszt. Oraftsik József tanár úrtól 32 drb ásvány (Szomolnok), Süss Ernő IV. B. oszt. tan. 24 drb ásvány (N.-Bánya), Ferenczy Albert IV. B. oszt. tan. 2 drb ásvány. Azonkívül Skrinjár Egon II. A. oszt. tan. 3 drb tengeri szárított állatot, Berger Imre I. b) oszt. tan. 1 lókoponyát ajándékozott a szertárnak.

d) Történelmi és földrajzi szertár.

Vétel útján: a) A magyar szent korona és a koronázási jelvények. Vajda-Hunyad. A jáki templom. A bártsfai városház. A löcsei városház. b) Budapest és Fiume látképe. A Balaton Badaacsonynyal és Szigligéttel. Árva-váralja. (Hölzel-Langl-féle képek a tört. és földrajhoz.) Összesen 9 drb, 75 korona értékben. — Ajándék útján: A Tiszavölgy vízszabályozási átnézeti térképe. (A nm. földmív. min. ajándéka.)

e) **Filológiai múzeum.**

A filológiai múzeum gyarapodása vétel útján: **I.** A Stephanus Cybulski-féle „Tabulae, quibus antiquitates Graecae et Romanae illustrantur“ képgyűjteményből: a) Athenae. Tab. XIV. a) és b) 12 Kért. — b) Vestitus Graecorum. Tab. XVI. 4 K 80 f ért. — c) Vestitus Graecorum. Tab. XVII. 4 K 80 f ért. — d) Vestitus Graecorum. Tab. XVIII. 4 K 80 f ért. — e) Vestitus Romanorum. Tab. XIX. 4 K 80 f ért. — f) Vestitus Romanorum. Tab. XX. 4 K 80 f ért.

II. Üveg-fényképek R. Lechner csász. és kir. udvari fényképész (Wien) kiadásában: 1. Napnyugta Ázsia északi pusztáin 1903. szept. 12. 2. Alkony az északi sarkon. 3. Pompéji felvételek: Nápoly. Kilátás S. Martine felől. — Tér Jupiter templomával (renoválva). — Háromszögű tér. — Apolló temploma (renoválva). — Út Fortuna templomával. — Nagy színház. — Kis színház. — Amphitheatrum. — Nagyobb fürdő-tervezet. — Nagyobb fürdő apodyteriuma. — Frigidarium. — Caldarium-átmetszet. — Római ház terve. — Atrium peristyliummal. Pansa háza. — Casa del poeta. — Sallustius háza. — Út sírokkal. — Az új ásatások látóképe. — Az összes fényképek (kettő színes) 42 K 80 f értékben.

f) **Éremtár és régiséggyűjtemény.**

Az intézet érem- és régiséggyűjteményét szíves adakozásaikkal gyarapították: *Buziási Eisenstüdtter Róbert* összesen 71 érmet adományozott, melyek a következők: Magyar Tud. Akad. megnyitásának eé (eé = emlékérem, pp = papírpénz, ep = ezüstpénz, rp = rézpénz, np = nikkelpénz) 1865; Az 1885-iki országos kiállítás eé; József nádor félszázados nádorságának eé 1846; Emlékezés József nádor nádorságára eé 1846; Magyar orvosok és term. vizsg. 1872. mehádiai nagygyűlésére. Érmek a római császárok és pedig: Hadrianus, Vespasianus, Titus, Domitianus, Diocletianus, Constantinus Chlorus, Marcus Aurelius, Crispina, Commodus. Antonius Pius, Maximus, Lucius, Licinius, Otacilia Severa, Julia Soaemias, Gallienus, Lucilla, Aurelianus, Gordianus, Maximianus Herculeus, Pupienus, Valerianus, Severus Alexander, Valerianus, Trajanus Decius, Victorinus, Maximianus Galerius, Julia Donna, Probus, Faustina Senior, Septimius Severus — idejéből. A magyar történelemből Kálmán, II. Béla, II. Géza, III. Béla, Imre, IV. István, IV. Béla, V. István, Kún László, Nagy Lajos, Zsigmond, Mária, II. Ulászló, II. Lajos, Szapolyai János, I. Ferdinánd, Rudolf, II. Ferdinánd, II. Mátyás, I. Lipót, Bocskay, Báthory Gábor, Bethien Gábor, II. Rákóczy Ferencz, III. Károly, Mária Terézia, Lotharingai Ferenc és V. Ferdinánd idejéből. — *Rainer Mór* dr. ügyvéd Mária Terézia-féle ezüst 2 frtost, I. Ferencz József és Erzsébet 25 éves házasságának ezüst emlékpénzét, Kazinczy szül. 100-ik évfordulójára vert bronz érmet adományozta. — *A szegedi asidó hitközség*

előjáróságától: A szegedi zsidó templom fölavatásának emlékérmé, 1903. — Az 1903. évi esztergomi ifj. *tornaverseny* kitüntető *bronzérme*. — *Nováky Bertalan* tanártól 7 pp, 5 ep, 76 rp. — *Jászai Rezső dr.* tanártól 3 ep, 8 rp. — *Divényi Gyula* tanártól 2 ep. — Az *intézet tanulói* közül adakoztak a következők: *Grüner István* VII. 1 ep; *Apró Imre* VI. 1 ep; *Bányai Mihály* VI. 1 ep; *Bárkányi Béla* VI. 1 ep; *Csikós József* VI. 2 ep, 2 rp; *Deák Antal* VI. 1 ep; *Erlicz János* VI. 2 rp; *Kalabusz Gyula* VI. 2 rp; *Kéri József* VI. 1 ep; *Klein Dezső* VI. 1 rp; *Klivinyi Lajos* VI. 1 pp; *Kuhn Miklós* VI. 4 ep, 7 rp; *Lovas János* VI. 5 rp; *Lugosi Döme* VI. 1 eé, 11 ep, 22 rp, 5 np; *Mamusits József* VI. 1 rp; *Molnár Adorján* VI. 1 ep, 1 rp; *Poledna Rezső* VI. 2 rp; *Simon Kálmán* VI. 4 ep; *Szendrey Jenő* VI. 1 rp; *Veiler Rudolf* VI. 1 ep; *Szarvady Jenő* V. 1 rp; *Wuchetich Endre* V. 1 rp; *Bárkányi Jenő* IV. A. 1. ep; *Bieber István* IV. A. 2. ep. 3 rp.; *Bokor Antal* IV. A. 2 rp; *Erdensohn János* IV. A. 1 ep, 3 pp. 16 rp; *Fagler Károly* IV. a. 1 rp; *Fajka László* 2 eé, 1 pp, 5 rp, 3 np; *Fodor Géza* IV. A. 3 rp; *Fluck László* IV. A. 1 ep, 1 rp; *Gottlieb József* IV. A. 1 eé, 4 rp; *Kardos Mihály* IV. A. 1 eé; *Kiss István* IV. A. 1 rp; *Löw Lipót* IV. A. 9 rp, 1 np; *Magarasevits Sándor* IV. A. 3 ep, 1 rp; *Oltványi József* IV. A. 1 eé; *Schultz Károly* IV. A. 2 ep, 3 rp; *Schipper Miklós* IV. A. 3 rp; *Schwarz Ernő* IV. A. 1 rp; *Sevity Miroszláv* IV. A. 1 ep, 11 rp; *Singer István* IV. A. 1 ep, 2 pp, 2 rp; *Tölcsey Ferenc* IV. A. 1 rp; *Winkler Jenő* IV. A. 1 ep; *Jambrik László* II. B. 2 rp; végül *Fajka László* IV. A. egy régi ágyúgolyót és *Szemmáry Imre* IV. A. egy puskagolyót a nagyváradí sánczokból. — *Lajstromozott érme* van az intézetnek 1819, ezeken kívül 78 papírpénze. — A jótékony adakozók fogadják az intézet hálás köszönetét.

g) Rajzszerár.

E szerár gyarapodása vásárlás útján: A természet után való rajzolásához 16 drb lepke preparatum.

E tanszerek *Feldmann Gyula* magyar tanszerkészítő intézetéből szereztettek be.

A természet után való rajzolásához 10 drb különböző használati tárgy és 10 drb csoport mértani testformák modellje.

Ezek *Pintér Ignác* fa-, diszmű- és tanszergyárostól szereztettek be Sopronból.

h) Ének- és zeneszerek.

Az énekszerek ezidei gyarapodása vétel útján: *Zsasskovszky*: „Egri dalmok“ 40 példány a 3 K 20 f. Összesen 128 korona értékben.

A zeneszerek gyarapodása: egy H fuvola 50 korona értékben. Hangjegyek 70 korona értékben.

K ö n y v t á r a k.

a) Tanári könyvtár.

A folyó iskolai évi gyarapodás vétel útján: a) *Tudományos folyóiratok és szakközlönyök* 1902—1903-ra: *Annalen der Physik und Chemie* (Wiedemann). — A természet. Szerk. Lendl Adolf és Lakatos Károly. — Budapesti Szemle. Szerk. Gyulai Pál. — Erdélyi Múzeum. Szerk. Szádeczky Lajos. — Földrajzi közlemények. Szerk. Berecz Antal. — Képes Folyóirat. Szerk. Nagy Miklós. — Magyar Paedagogia. Szerk. Négyesy László. — Magyar Nyelvőr. Szerk. Simonyi Zsigmond. — Országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny. Szerk. Rajner Ferenc. — Katholikus Paedagogia. Szerk. Gyürky Ödön. — Phylologiai Közlöny. Szerk. Heinrich G. és P. Thewrewk E. — Természettudományi Közlöny. Szerk. Szily Kálmán. — Tornaügy. Szerk. Kovács Rezső. — Zeitschrift für die österr. Gymnasien. K. Schenkl, Wien. — Zeitschrift für mathem. und naturwiss. Unterricht. Hoffmann, Leipzig. — Lehrproben und Lehrgänge. Dr. Fries und Dr. Menge. Halle. — Ifjúsági irodalom. Szerk. Perjéssy-Kárpáti. — Magyar oklevél szótár. Szerk. Zolnai Gyula. — Erdély. Szerk. Radnóti Dezső. — Magyar Iparművészet. Szerk. Fittler Kamill. — Egészség. Szerk. Frank Ödön. — Ókori Lexikon. Szerk. dr. Pecz Vilmos. Összesen 22 cím, 28 kötet 251 füzetben, 255 K 5 f értékben.

b) *Könyvek*: Dr. Prohászka Ottokár: Isten és a világ. Esztergom, 1892. — U. a.: Föld és ég. Esztergom, 1902. — Platz Bonifác dr.: Kath. levelek egy megtérő nőhöz. Bpest, 1902. — Dr. Pekár Károly: A filozófia története. Bpest, 1902. — Zsingor Mihály: Torna lexikon. Bpest, 1896. — Timon Ákos: Magyar alkotmány és jogtörténet. Bpest, 1902. — Mátrai Vilmos: Látszattan. Bpest, 1902. — Ráth György: Az iparművészet könyve: Bpest, 1902. — Prónai Antal: Dugonics András életrajza. Szeged, 1903. — Erdélyi Zoltán: Elbeszélések. Bpest, 1902. — Báró Eötvös József munkái X—XV. Bpest, 1902. — Gerber-Greef: Lexicon Taciteum. Lipcse, 1903. — Fraknoi Vilmos: Magyarország és a római szentszék. III. Bpest, 1903. —

Bars vármegye (Borovszki Samu: Magyarország vármegyéi és városai.) Bpest, 1903. — Márki Sándor dr.: Történettanítás. Bpest, 1902. — Luigi Bianchi Vorlesungen über Differential geometrie. I—III. Leipzig, 1899. — Kiss János dr. - Cziklay: A kath. Magyarország. I—II. Bpest, 1902. — Marczali Henrik: A magyar történet kútfőinek kézikönyve. Bpest, 1902. — Fináczy Ernő dr.: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. II. Bpest, 1902. — Durch ganz Italien. Zürich, 1900. — Czirbusz Géza dr.: Magyarország a XX. évszáz elején. Temesvár, 1902. — Makay István: Fizikai labororium. Bpest, 1903. — Hanz Kraemer: Weltall und Menschheit. I—II. Berlin, 1903. — Wagner János: Magyarország virágos növényei. Bpest, 1903. — Brehm: Az állatok világa. IV—V. Bpest, 1902. — Hermann Ottó: A magyar nép arca és jelleme. Bpest, 1902. — Lilienthal: Grundlagen einer Krümmungslehre der Curvenscharen. Leipzig, 1896. — Joachimsthal: Anwendung der Differential und Integralrechnung. Leipzig, 1890. — Emmanuel Czuber: Differential und Integralrechnung. Leipzig, 1898. — Wilhelm Schell: Allgemeine Theorie der Curven doppelter Krümmung. Leipzig, 1898. — Rudolf Sturm: Liniengeometrie. II-ik kötet. Leipzig, 1893. — Pecz Vilmos dr.: Ókori lexikon. Bpest, 1902. — Szent Imre önképző-egylet almanachja. Bpest, 1902. — Magyar Minerva. II. Bpest, 1902. — Ferenczi Zoltán: A könyvtárta alapvonalai. Bpest, 1903. — Petrik Géza: Magyar könyvészet, 1886—1900. Bpest, 1903. — Összesen 36 mű 46 kötetben, 5 füzetben, 496 K 30 f. értékben.

A Magyar Tudom. Akadémia 20 K átalányért a következő műveket küldötte meg intézetünknek: a) Tudományos folyóiratok és szakközlönyök: Akadémiai Almanach 1903-ra. — Akadémiai értesítő 1902—1903-ra. — Archeologiai Értesítő. XXII. 2—5, XXIII. 1—2. Bpest, 1902—1903. — Akadémiai Emlékbeszédék. XI. 4—9. Bpest, 1902—1903. — Értekezések a nyelv. és széptud. köréből. XVIII. 1—4. Bpest, 1902—1903. — Értekezések a társadalmi tud. köréből. XII. 8. Bpest, 1903. — Math. és term. tud. közlemények. XXVIII. 1. Bpest, 1902. — Irodalomtörténeti közlemények. Szerk. Szilády Áron. XII. 3—4. Bpest, 1902—1903. — Nyelv-tudományi közlemények. Szerk. Szinnyei József XXXII. 2—4. Bpest, 1902—1903. — Math. és term. tud. Értesítő. Szerk. König Gyula. XX. 2—5, XXI. 1—2. Bpest, 1902—1903. — Összesen 10 mű 12 kötetben, 38 füzetben, 20 K értékben.

b) Könyvek: Némethy Géza: Vergilius élete és művei. Bpest, 1902. — Dicey-Tarnay: Bevezetés az angol alkotmányjogba. Bpest, 1902. — Friedjung Henrik-Junius: Harc a német hegemoniáért. Bpest, 1902. — Southey Róbert-Reményi: Nelson életrajza. Bpest, 1902. — Összesen 4 mű 4 kötetben, 12 K értékben.

A folyó isk. évi gyarapodás ajándék útján: *A nm. belügyminiszteriumtól*: Balogh Pál: A népfajok Magyarországon. — *A kir. József-*

műgyűjteménytől: Almanach 1902—1903. II. felére. Bpest, 1902.; Egyetemi beszédek. Bpest, 1903.; Programm és megnyitó az 1902—1903. évre. Bpest, 1902. — *Szeged szab. kir. várostól*: Szeged és népe. Szeged, 1900. — *Szegedi városi főgimnáziumtól*: Jakab Lajos: Szegedi gyorsírászi díszemlékmű. Szeged, 1902. — *A tanker. kir. főigazgató úrtól*: Echo aus Afrika. XIV. évf. Salzburg, 1902.; Cistercienser Chronik. XIV. évf. Bregenz, 1902.; Kovács János: Magyar Paedagogia. X. évf. Bpest, 1901. — *Biedermann Rexas báró úrtól*: Német Béla: Szigetvár története. Bécs, 1903. — *Horváth Döme úrtól*: Horváth Cyrill szépirodalmi munkái. Kecskemét, 1901. — *Lendl Adolf úrtól*: Természet. XII. évf. Bpest, 1902. — *Wodianer F. és Fiai cégtől*: Gracza György: Nevető Magyarország. Bpest, 1902. — *Az illető szerzőktől*: Hangay Oktáv: Az alldeutsch szövetség. Kolozsvár, 1903. — Jászai Rezső dr.: A magyar politikai irodalom. I. Kossuth Lajos. Szeged, 1902. — Kisteleki Ede: Könyörgések könyve. Szeged, 1902. — Békefi Antal: A Dugonics-Társaság évi jelentése 1901-ről. Szeged, 1902. — Glattfelder Gyula dr.: A természeti ember s a kegyelem embere. Egyh. beszéd. Bpest, 1902. — Kiss János dr.: Mit hirdet a kath. pap? Egyh. beszéd. Bpest, 1902. — Összesen 18 mű 14 kötetben, 56 füzetben, 102 K 90 f. értékben.

A tanári könyvtárban a múlt évben volt 3169 mű 4466 kötetben, 2083 füzetben, 18628 K 47 f. értékben. Az ez évi gyarapodás 91 mű 100 kötetben, 350 füzetben, 886 K 25 f. értékben; és pedig: 1. vétel útján a) önálló szakmunka 36 mű 46 kötetben, 5 füzetben, 496 K 30 f. értékben; b) tudományos folyóirat 22 mű 28 kötetben, 251 füzetben, 255 K 05 f. értékben. Az akadémiától 20 K átalány fejében: a) önálló szakmunka 4 mű 4 kötetben, 12 K értékben; b) tudományos folyóirat 10 mű 12 kötetben, 38 füzetben, 20 K értékben. 2. Ajándék útján a) önálló szakmunka 8 mű, 10 kötet, 75 K 90 f értékben; b) tudományos folyóirat 4 mű. 51 füzet, 21 K értékben; c) vegyes 7 mű, 5 füzet, 6 K értékben.

b) Ifjúsági könyvtár.

a) Az önképzőköri könyvtár a lefolyt iskolai évben a következő művekkel gyarapodott; Dicey, Bevezetés az angol alkotmányjogba. — Fiedjung, Hare a német hegemoniáért. — Southey, Nelson élete. — Némethy, Vergilius élete és művei. — Prónai dr., Dugonics András életrajza. — Ábrányi—Várad, Rákóczy Rodostón. — Petőfi—Kapi, Egy gondolat bánt engemet. — Szemere M., Négy országgyűlési beszéd, 10 példány. — Bartha dr., Fábchich József élete és munkái. — Bartha dr., Az illuzióról. — Bartha dr., Vallásosság a családban. — Történeti életrajzok. — Magyar Nyelvőr. — Századok. — Filologiai Közöny. — Természettudományi Közöny. — Összesen: 14 mű, 71 K értékben. — Grüner István VII. oszt. tan. ajándéka:

Kennan, Szibéria. — Békefi László III. A. oszt. tan. ajándéka: Móra, Kossuth.

b) Az ifjúsági nagyobb és kisebb könyvtár gyarapodása ajándék útján: A nagym. v. és k. minisztérium részéről: Mocsáryné, Keleti utazás. — Dolinay, Történelmi arcképcsarnok. — Dittrich Ottó VII. o. t. Homok, Földművesek. — Tóth Péter VII. o. t. Tanulók Lapjának nyolczadik évfolyama. — Deák Antal VI. o. t. Verne, Utazás a föld körül és Hatterás kapitány kalandjai. — Rostos Aladár VI. o. t. Verne, Tizenöt éves kapitány és Radó, Don Quijote de la Mancha. — Schäffer Béla VI. o. t. Stella, A különöz és Bársony, A rab király szabadon. — Návay Andor III. o. t. ajándékából: Pósa Lajos, Az én ujságom 4 évfolyama, Robinson Crusoe története, Mondák és regék Hettyei Gábortól, Három egyfelvonásos vigjáték Muray Károlytól, Illés gróf és Olga grófkisasszony, A búrok földjén Gaus Viktortól. — Deutsch Mátyás III. o. t. ajándékából: Délbábok Táborig Róberttől. — Ádám Dezső III. o. t. ajándékából: Elbeszélések Schmied Kristóftól. — Egy ismeretlen ajándékából: Kenyér és becsület Gaal Mózes-től. Összesen 23 kötet, 30 K értékben.

Vétel után a kötelező olvasmányokból folytatólagosan a következő munkákat szereztük be: Jászai, Kossuth Lajos, 20 péld. — Vajda Szónoki művek, 20 péld. — Madzsar, Bárá Jósika Miklós, 20 péld. — Szinger, Szigeti veszedelem, 20 péld. — Szentjóni Szabó, Mátyás király, 6 péld. — Bánóczi, Szigeti veszedelem, 5 péld. — Jancsó és Boros, Szemelvények Pázmány műveiből, 5 péld. — Erdélyi, Balassa B. válog. költeményei, 5 péld. — Négyesy, Dorottya, 5 péld. — Szigetváry, Kisfaludy S. válog. regéi, 5 péld. — Jancsó és Boros, Szemelvények a régi magy. költészetből, 5 péld. — Bánóczi, Kármán: Fanny hagyományai, 5 péld. — Négyesy, Kölcsey válog. versei, 5 péld. — Váczy, Kazinczy levelei, 5 péld. — Katona: Bánk bán, 5 péld. — Kazinczy, Pályám emlékezete, 5 péld. — Perényi, Tinódi válog. históriás énekei, 9 péld. — Bánóczi, Mikes K. válog. törökországi levelei, 5 péld. — Madarász, Versegly F. lyrai költeményei, 5 péld. — Radnai. Kölcsey válog. beszédei, 5 péld. — Ferenczy, Zrinyi Miklós gr., 5 péld. — Dugonics, Báthori Mária, 6 péld. — Balló, Mindszenti G. naplója, 5 péld. — Kardos, A kuruczvilág költészete, 5 péld. — Angyal, Cserei M. históriája, 5 péld. — Császár, Galeotto Marzio könyve, 5 péld. — Gvadányi, Peleskei Nótárius, 8 péld. — Bánóczi, Kisfaludy K. víg elbeszélései, 8 péld. — Váczy dr., Berzsenyi Dániel, 5 péld. — Koltai, Az oktató mese, 5 péld. — Tócs, Kisfaludy Sándor, 10 péld. — Ezeken kívül: Beöthy, Vörösmarty Mihály. — Spilmann, Egy királyné életéért. — Kürcz, A magyarországi Pálos-rend története. — Vajda, Ünnepi versek, 2 péld. — Balassa, Kazinczy: Tövissek és virágok. — Bernáth, Protestáns iskoladramák. — Szekrényi, Sienkiewicz: Volyodijjocszky úr. — Erdödi. Schiller költeményei. — Berczik, Himfy dalai. — Nusits, Egy káplár emlé-

keiből. — Eckenstein (Gaal), A Claudiusok. — Zigány, A parasztkirály. Homok (Cserzy), Földmivések. — Tolstoi, Elbeszélések, ford. Füredy. — Jókai, Színművek, III. k. — Fábrián, Ossian énekei. — Voltaire, XII. Károly története, ford. Druzsinszky. — Thaly, Kurucz világ. — Prónay, Dugonics életrajza. — Jankó János, Grönlandon át hócipőn. (Nansen Fridtjoff műve után.) — Hoitsy Pál. A nagytermészet s a kicsiny ember. — Verne Gyula: A kárpáti kastély, A Robinsonok iskolája, Egy sorsjegy, A lángban álló szigettenger, A győzedelmes Robur. — Gaal Mózes, Kard és lant hőse. Swift Jonathán, Gulliver utazásai ismeretlen országokba, (ford. Vajdady G.) — Benedek Elek: A honfoglalás mondái, Vidám mesék, Virág mesék, Krisztus-legendák, Bohókás mesék, Székelyföldi mondák és mesék, Katona mesék. — Schmid Kristóf ifjúsági irataiból: A báránka, A galambocska, Az elvezett gyermek, Hirlanda, A piros és fehér rózsák, A rajnai vizár, Két testvér, A virágkedvelők, Reinhold Tófor, Waldomir, Jozafát, A fülemile. — Hoffman Ferencz elbeszéléseiből: A becsületszó, A látszat csal, az igazság győz, A megtért, Anyai szeretet, Milord Cat. testvéri szeretet, Négerélet, Tiszteld atyádat és anyádat, Loango, A bűnhődés, Megpróbáltatások, Az árvák, A hű szív. — Madarassy László, A majomkirály, Két magyar gyermek kalandjai az oroszok hazájában. — Gaal Mózes, Diák-Figurák. — Tábori Róbert, A legsötétebb világrészből, Utirajzok és elbeszélések. Szathmáry Károly, Törökvilág Magyarországon. Schmid Kristóf, Genovéa. — Földes Géza, A fekete király. — Gaal Mózes: Komédiás Palkó, Csontos Szigfrid és a Nibelungok. — Tábori Róbert, Szabadsághősök. — Kempf József, A trójai háboru. — Farkas Emőd, Damjanich fiai. Az ifjúsági könyvtárak gyarapodása a lefolyt iskolai évben 314 kötet, 177 K 10 f. értékben.

Az 1903—1904. tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

ELSŐ OSZTÁLY.		K f.			K f.
Egri kis katekizmus, kötve . . .	—32		Häuselmanns Vorlagen, I—II. . .		2.16
Szinnyei, Magyar nyelvt., I. rész 12. kiad.	1.20		Szögedi, Imakönyv, 3. kiad. . . .		2.80
Szinnyei, Magyar olv., I. r. 8. kiad.	2.—		Rajztábla, ¼ íves, telj. felszerelés		2.80
Cserép, Latin nyelvtan, I. r. . . .	1.60		Rajzeszköz		3.—
Cserép, Latin olv. és gyak., I—II. osztály	2.20		HARMADIK OSZTÁLY.		
Kőrösi, Földrajz, I. r. 5. kiad. . .	1.40				K f.
Kogutowitz, Középisk. földr. at- lasz, I. r.	2.—		Pokorny, Újszövets. biblia		1.20
Ormándy, Természetrajz, I. oszt.	2.40		Szinnyei, Rendsz. magy. nyelvt., 8. kiad.		1.20
Suták, Számтан, 3. kiad.	2.60		Szinnyei, Magyar olv., III. r. 5. kiad.		2.—
Gerevich, Rajz. geom., I. r. 2. kiad.	1.80		Szemák, Német nyelv, olv. és gyak., I. r.		1.80
Szögedi, Imakönyv, 3. kiad. . . .	2.80		Pirchala, Latin nyelvtan, 8. kiad.		1.80
Rajztábla, ¼ íves, telj. felszerelés	2.80		Pirchala, Latin gyakorlók., 3. kiad.		1.70
Rajzeszköz	3.—		Pirchala, Latin olvasó		2.70
Rajztömb	—90		Jászai, Magyarország tört., III. oszt.		2.—
			Kőrösi, Földrajz, II. r. 3. kiad. . .		2.60
			Kogutowicz, Földr. atlasz, III. r.		1.60
			Vörös, Fizikai földrajz		1.60
			Mocnik-Schmidt, Számт., 25. kiad.		2.40
			Gerevich, Constr. planimetria, 2. „		2.60
			Szögedi, Imakönyv, 3. kiad.		2.80
			Rajztábla, 1/2 íves, telj. felszerelés		4.—
			Rajzeszköz		3.—
			NEGYEDIK OSZTÁLY.		
					K f.
			Gerely, Róm. kath. szertartástan, nagy kiad.		1.80
			Négyesy, Stílisztika, 4. kiad. . . .		2.50
			Arany-Lehr, Toldi, 12. kiad.		1.60
			Szemák, Német nyelv, olv. és gyak., II. r.		1.80
			Pirchala, Latin nyelvtan, 8. kiad.		1.80

Pirchala, Latin gyakorlókönyv, 3. kiad.	K f.	1.70
Pirchala, Latin olvasókönyv . . .		2.70
Jászai, Magyarország. tört., IV. oszt.		2.—
Ormándy, Növénytan		3.50
Suták, Algebra		2.40
Gerevich, Constr. planimetria, 2. kiad.		2.60
Szögedi, Imakönyv, 3. kiad. . . .		2.80
Rajztábla, 1/2 íves, telj. felszerelés		4.—
Rajzeszköz		3.—

ÖTÖDIK OSZTÁLY.

	K f.	
Titz, Vallástan, I. r. 2. kiad. . . .		—80
Négyesy, Rhetorika		3.20
Szemák, Német nyelvtan, II. rész 8. kiad.		2.—
Szemák, Német olvasó. II. rész 4. kiad.		3.40
Schack, Magyar szöveg, 3. kiad.		3.20
Rác, Ciceronis Orat. de imp. Gn. Pomp.		1.40
Geréb, Cicero Oratio pro Archia		—60
Cserép, Szemelv. Ovid műveiből		1.60
Molnár, Latin stílusgyakorl. . . .		4.—
Cserép, Római régiségek, 4. kiad.		3.20
Maywald, Görög nyelvtan, 4. kiad.		3.30
Maywald, Görög gyakorló és olv. I. r. 3. kiad.		1.80
Szölgvényi, Világtört. I. r. II. kiad.		2.40
Kogutowicz, Tört. atlasz, I. füzet		2.—
Ormándy, Allattan		4.25
Lutter, Algebra, 12. kiad.		4.—
Lutter, Mértan, 8. kiad.		4.—
Szögedi, Imakönyv, 3. kiad. . . .		2.80

Axok részére, kik görög nyelvtant nem tanulnak.

Badies, Magy. irod. olv., I. r. 2. kiad.	2.20
Schill, Görög régiségek, 3. kiad.	2.80
Csengeri, Homeros Iliasa	2.80
Gyomlay, Homeros Odysseája . . .	2.40
Geréb, Szemelv. Herodotusból . . .	1.50

HATODIK OSZTÁLY.

	K f.	
Titz, Vallástan, II. r.		1.40
Négyesy Poetika		3.20
Shakespeare, Coriolánus (Szigetvári), 4. kiad.		1.20

Szemák, Német mondattan, 5. kiad.	K f.	1.—
Szemák, Német olv., III. r. 4. kiad.		3.40
Schack, Magyar szöveg, 3. kiad.		3.20
Bartal-Malmosi, Livius XXI—XXII. könyv.		1.80
Cserép, Vergillii Aen. szemelv. . .		2.—
Molnár, Latin stílusgyakorlatok . .		4.—
Cserép, Római régiségek, 4. kiad.		3.20
Maywald, Görög nyelvtan, 4. kiad.		3.30
Maywald, Gör. olvasó. II. r. 3. kiad.		2.50
Szölgvényi, Világtört. II. r. 3. kiad.		2.60
Kogutowicz, Tört. Atlasz, II. füz.		2.—
Ormándy, Ásványtan		—.—
Lutter, Algebra, 12. kiad.		4.—
Lutter, Mértan, 8. kiad.		4.—
Lutter, Szorszámi és szögmért. számok, 11. kiad.		2.40
Szögedi, Imakönyv, 3. kiad.		2.80

Axok részére, kik görög nyelvtant nem tanulnak.

Badies, Magy. irod. olvasó, II. r. 2. kiad.	2.—
Schill, Görög régiségek, 3. kiad.	2.80
Sophokles, Antigone (Csiky)	1.—

HETEDIK OSZTÁLY.

	K f.	
Titz, Vallástan, III. r.		1.60
Váczy, Magy. irod. tört., I. r. . . .		2.80
Goethe-Schnabl, Herman u. Dorothea		—60
Schiller-Heinrich, Wilhelm Tell, 4. kiad.		1.20
Szemák, Ném. olvasó, IV. r. 4. kiad.		3.40
Schack, Magyar szöveg, 3. kiad.		3.20
Bartal-Malmosi, Sallustius		1.40
Dávid, Ciceronis Orat. Selectae . . .		1.60
Cserép, Ciceronis Orat. pro P. Sestio		—80
Cserép, Vergillii Aen. szemelv. . . .		2.—
Cserny-Dávid, Latin stílusgyakorlatok, III. r. 3. kiad.		2.60
Cserép, Római régiségek, 4. kiad.		3.20
Dávid, Herodot szemelv. 3. kiad.		1.80
Csengeri, Homeros Odysseája, 2. kiad.		2.80
Maywald, Görög nyelvtan, 4. kiad.		3.30
Vaszary, Világtört. Ujkor, 5. kiad.		3.60
Scholtz, Politikai földrajz, 4. kiad.		2.—

Kogutowicz, Történeti atlasz, III. füzet	K f.	2.—	Gyomlay, Szemelv. Tacitus mű- veiből	K f.	2.40
Vörös, Természettan		4.50	Bartal-Malmosi, Horatii Carm., I. és II. r. 2. kiad.		3.20
Lutter, Algebra, 12. kiad.		4.—	Cserny-Dávid, Latin stílusgyakor- latok, III. r. 3. kiad.		2.60
Lutter, Mértan, 8. kiad.		4.—	Cserép, Római régiségek, 4. kiad.		3.20
Lutter, Szorsz. és szögmért. szá- mok, 12. kiad.		2.40	Szamosi, Plato Sokrates védelme		1.60
Szögedi, Imakönyv, 3. kiad.		2.80	Csengeri, Homeros Iliása, 3. kiad.		3.20
<i>Azok részére, kik görög nyelvtant nem tanulnak.</i>			Maywald, Görög nyelvtan, 4. kiad.		3.30
Badies, Magy. irod. olv., III. r. 2. kiad.		3.60	Ribáry-Mangold, Magyarország ok- nyomozó története 6. kiad.		4.—
Szilasi, Thukydidés		3.20	Vörös, Természettan		4.50
Jebb, A görög irod. tört., 4. kiad.		1.80	Lutter, Algebra, 12. kiad.		4.—
NYOLCADIK OSZTÁLY. K f.			Lutter, Mértan, 8. kiad.		4.—
Titz, Vallástan, IV. r.		2.—	Lutter, Szorsz. és szögmért. szá- mok, 12. kiad.		2.40
Váczy, Magy. irod. tört., II. r.		3.80	Szitnyai, Lélekt. és logika, 2. kiad.		2.90
Goethe-Schnabl, Iphygenia auf Thauris		1.—	Szögedi, Imakönyv, 3. kiad.		2.80
Szemák, Ném. olvasó, IV. r. 4. kiad.		3.40	<i>Azok részére, kik görög nyelvtant nem tanulnak.</i>		
Schack, Magyar szöveg, 3. kiad.		3.20	Alexander, Platon és Aristoteles		3.—
			Jebb, Görög irod. tört. 4. kiad.		1.80

Értesítés a jövő 1903—1904. tanév megnyitásáról.

A jövő tanévre a beiratások szeptember hó 4 első napján történnek. A felvétel szabályai a következők:

I. A jelentkezés ideje.

A tanintézetnek eddig fennállott párhuzamos osztályai a szükséghez képest a jövő 1903—1904. tanévre is fentartatnak, vagyis 3 első, 2 második, 2 harmadik és 2 negyedik osztály lesz; a négy felső osztály azonban továbbra is párhuzamosak nélkül marad.

Az 1883. évi XXX. t.-c. értelmében ezen osztályok mindegyikébe 60 tanuló vehető föl s a helybeliek a fölvételnél előnyben részesülnek. Ebből kifolyólag:

1. Szeptember hó 1-én és 2-án csak helybeliek iratkozhatnak be.

2. Szeptember hó 3-án és 4-én helybeliek és vidékiek.

3. A jelentkezés sorrendje:

a) Helybeliek: 1-én d. e. az I. oszt., d. u. a II. és III. oszt. — 2-ikán d. e. a IV. és V. oszt., d. u. a VI., VII. és VIII. oszt.

b) Vidékiek: 3-ikán d. e. az I. és II. oszt., d. u. a III. és IV. oszt. — 4-ikén d. e. az V. és VI. oszt., d. u. a VII. és VIII. oszt.

Valamint a helybeliek a vidékiek fölött, úgy azon vidékiek, kik már előbb is e tanintézet növendékei voltak, az ujonnan jelentkezők fölött a fölvételnél elsőbbséggel bírnak.

II. A bemutatandó okmányok.

1. A gimnázium első osztályába csak oly tanuló vehető föl, ki a 9-ik évet betöltötte s 12 évnél nem idősebb, mely körülmény *keresztlevél* s illetőleg hiteles születési bizonyítvánnyal igazolandó.

2. Az ismeretek mértékére nézve megkívántatik, hogy a tanuló a népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal bírjon s erről hiteles iskolai bizonyítványt mutasson föl.

3. A beírásra szülői vagy ezek megbízottja kíséretében jelentkezik a tanuló az igazgatóságnál s itt felmutatja az előbbi tanévről szóló *iskolai bizonyítványát* s azon iskolának Értesítőjét, melyben ezen bizonyítványát nyerte, továbbá *keresztlevelét* vagy születési okmányát s szabályszerű *orvosi bizonyítványt* a sikeresen megtörtént *első himlőoltásról* s ha az ifjú 12 éves, az újraoltásról. *Míg a tanuló ezen okmányokat be nem mutatja, addig magát az intézetbe véglegesen fölvettnék nem tekintheti.*

Az V. osztályba belépő tanuló szülője, illetőleg gyámja köteles kijelenteni, vajjon fia, illetőleg gyámoltja az 1900. évi XXX. t.-c. értelmében a görög nyelvet, avagy az idézett t.-c. által meghatározott más tantárgyakat fogja-e tanulni.

III. A tandíjak.

Szeged sz. kir. város köztörvényhatósága 1899. évi 436. szám alatt kelt határozata a tandíjakat a következő módon szabályozza :

1. A helybeli ifjú 41 korona 60 fillért, vidéki 67 korona 60 fillért fizet egész évre tandíjul.

2. A tandíj három részletben fizethető ; és pedig helybeli tanulók a beíraskor fizetnek 15 korona 60 fillért, a II. és III. időszak kezdetén, vagyis január és április hóban 13—13 koronát ; vidékiek a beíraskor fizetnek 23 korona 60 fillért, január és április hóban pedig 22—22 koronát.

Szegénysorsú, de jó magaviseletű s előmenetelű növendék tandíjmentességért folyamodhatik. *A folyamodványok Szeged szab. kir. város tanácsához intézendők s beírás alkalmával a gimnáziumi igazgatóságnál nyujtandók be.*

Melléklendő a folyamodványhoz : 1. *A jelen évről szóló* hatósági szegénységi bizonyítvány. 2. Jó előmenetelről tanuskodó iskolai bizonyítvány.

A jó előmenetel olyképen értendő, hogy a gimnáziumból jövő tanulónak a tornázáson és szépíráson kívül a kötelezett tantárgyak nagyobb részéből jó, vagy vegyesen jeles és jó tanjegye legyen. Az I. osztályba belépő tanulók csak az I. időszak végén nyerendő gimnáziumi Értesítő alapján folyamodhatnak tandíjmentességért.

IV. Javító és pótló vizsgálatok.

Hogy mind a helybeli, mind a vidéki illetőségű ifjak a fön-
tebb kitűzött időben jelentkezhessenek a fölvételre, a fölvételi,
javító és pótló vizsgálatok idejéül a helybeliek részére augusztus
hó 29-ik, a vidékiek részére pedig augusztus hó 30-ik napja
délelőtt 8— $\frac{1}{2}$ 12-ig, délután 2 $\frac{1}{2}$ —5 óráig tüzetik ki.

Javító és pótló vizsgálatokra bocsáttatnak:

1. Oly egy tantárgyból bukott tanulók, kiket erre a tanári
testület zárértekezletti ítélete feljogosít, mely körülmény az iskolai
bizonyítványban már jelezve van.

2. A két tantárgyból bukkottak közül azok, kik erre a szegedi
tankerületi főigazgatóságtól külön engedélyt nyertek. Ezen enge-
dély iránti kérvények egy koronás bélyeggel ellátva s iskolai
bizonyítvánnyal és évközi értesítővel fölszerelve a tankerületi
főigazgatósághoz intézendők s július hó 10-ig a gimnáziumi igaz-
gatósághoz benyújtandók.

3. Pótló vizsgálatra igényt tarthatnak azon tanulók, akik a
tanév végén tartott osztályvizsgálatokon betegség miatt nem jelen-
hettek meg. Ezen vizsgálatra az engedélyt a tanári kar adja meg.
A vizsgálat iránti kérvények *hatósági vagy hatóságilag megerősített orvosi és egyéb bizonyítványokkal fölszerelve július 10-ig az igazgatósághoz benyújtandók.* Sem a javító, sem a pótló vizsgálatért díj nem fizetendő.

Szeptember hó 5-én d. e. 8 óraker nyittatik meg a tanév
a Szentlélek ünnepélyes segítségül hívásával.

A vidéki szülők és gyámok a gyermekeik részére fölfoga-
dandó szállás iránt az igazgatóságnál tudakozódhatnak. A tanulók
figyelmeztetnek, *hogy ódon könyvek vásárlásától óvakodjanak, vagy legalább is nagy körültekintéssel járjanak el; a használandó tankönyvek jegyzékében jelzett kiadásokra figyelemmel legyenek. Figyelmeztetnek továbbá arra is, hogy az iskolai fegyelmi szabályok a nagy szünidő tartama alatt is kötelezők s így azokhoz szigorúan alkalmazkodni tartoznak.*

Szegeden, 1903. évi június hó 29-én.

Cserép Sándor,
főgimn. igazgató.

TARTALOM.

	Lap
Vallásosság a családban	3
Platz Bonifác dr. tankerületünk kir. főigazgatójának jubileumi ünnepélye	51
Zvér Endre emlékezete (1850—1902.)	64
Adatok a főgimnázium történetéhez az 1902—1903. tanévben	
A) Az intézet állapota	69
B) Az intézet működése	73
C) Általános ügyek	77
D) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok	84
E) Ifjúsági segélyző-egyesület	85
F) Önképzőkör	87
G) Gyorsírókör	93
H) A főgimnázium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói az 1902—1903. tanévben	
a) Ösztöndíjasok	98
b) Az intézet jutalmazott tanulói az 1902—1903. tanévben	99
Tanári kar:	
A) A kötelezett tantárgyak tanárai	101
B) A másvallású tanulóknak az intézeten kívül álló hitoktatói	104
C) A nem kötelezett tantárgyak tanárai	104
Előadott tananyag	105
Írásbeli dolgozatok	120
A tanulók előmenetele:	
A) A kötelezett tantárgyakban	123
B) A nem kötelezett tantárgyakban	149
A sorozatban használt érdemjegyek fokozata	156
Rövidítések jelentménye	156
Játékdélutánok	157
Tornaverseny	157
Statisztikai kimutatások:	
I. A tanulók általános áttekintése	162
IIa) A tanulásban tett előmenetel	165
IIb) A tanítás eredménye összefoglalva	168
III. Az 1902—1903. tanévi érettségi vizsgálatok eredménye	167
IV. Az egész tanév alatt beírt tanulók illetőségének kimutatása megyék szerint az 1902—1903. tanév végén	188

Szertárak :		Lap
a)	Természettani szertár	169
b)	Vegyteni szertár	169
c)	Természettudományi szertár	169
d)	Történelmi és földrajzi szertár	169
e)	Filológiai múzeum	170
f)	Éremtár és régiséggyűjtemény	170
g)	Rajzszerter	171
h)	Ének- és zeneszerek	171
Könyvtárak :		
a)	Tanári könyvtár	172
b)	Ifjúsági könyvtár	174
Az 1903—1904. tanévben használható tankönyvek jegyzéke		177
Értesítés a jövő 1903—1904. tanév megnyitásáról		180

